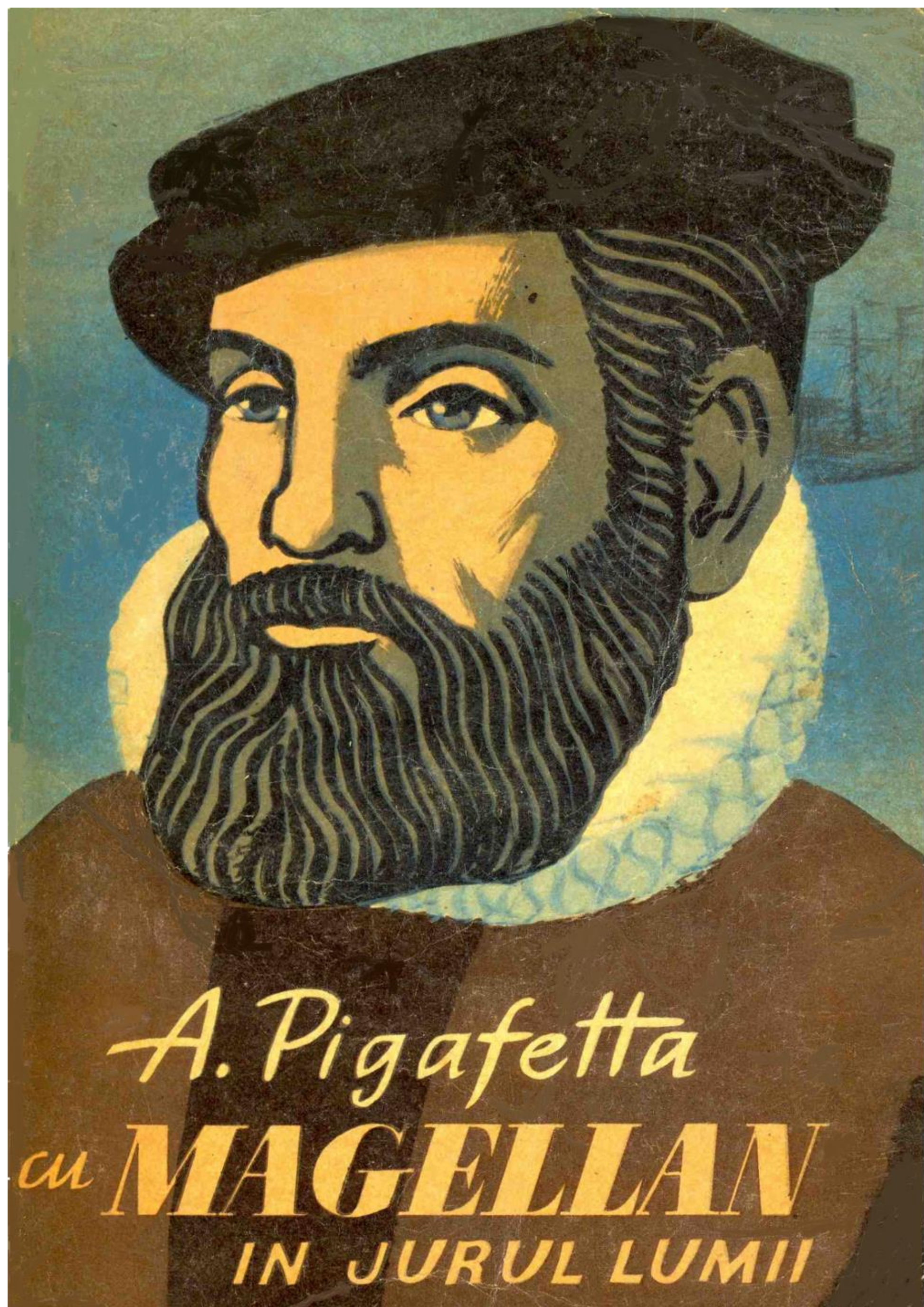

A. Pigafetta
cu MAGELLAN
IN JURUL LUMII

CU MAGELLAN ÎN JURUL LUMII

NOTIZIE DEL MONDO NUOVO CON LE FIGURE DEI
PAESI SCOFERTI, DESCRITTE DA ANTONIO FIGAFETTA
CAVALIERE DI RODI,
RACCOLTA COLOMBIANA
Roma 1894

î N   J U R U L   L U M I I
RELATAREA LUI ANTONIO PIGAFETTA
ȘI ALTE IZVOARE CONTEMPORANE
Ediția a II-a

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
BUCUREȘTI, 1962

INTRODUCERE

CALATORIA

Ideea, împrejurările și oamenii, ruta, suferintele și faima, tot ceea ce alcătuiește și caracterizează călătoria lui Magellan și a continuatorului său El Cano în jurul lumii, totul contribuie și se îmbină parcă pentru a face din acest prim periplu al globului pământesc o pagină uluitoare în cronica descoperirilor geografice și un spectacol puțin obișnuit chiar în acea epică – Renașterea – „care avea nevoie de titani și care a creat titani”[1].

Ideea călătoriei ducea mai departe îndrăzneala lui Columb, cea deschizătoare de drumuri în necunoscut. Într-adevăr, plecând din portul spaniol San Lúcar, în anul 1519, Magellan își propunea să ocolească pe la sud ținuturile abia descoperite ale Americii, deși se credea, în genere, că ele se întind neîntrerupt până la ghețurile presupusului continent australian. Își propunea deci să găsească o trecere între Oceanul Atlantic și așa-numita Mare a Sudului (Oceanul Pacific) întrezărită de curând dincolo de istmul Panama și apoi, trecând de marginile lumii cunoscute, să străbată noul și misteriosul ocean pentru a ajunge „pe cealaltă parte”, dinspre apus, în patria mirodeniilor— insulele Molucce —și în Asia, în țările fabuloaselor bogății descrise de Marco Polo.

Împrejurările călătoriei au fost dintre cele mai drama tice: sabotaj și intrigi în timpul pregătirii expediției, revolta ofițerilor spanioli împotriva lui Magellan —conducător aspru și, pe deasupra, portughez —urmată de o sângeroasă reprimare, triumful descoperirii trecerii în Pacific, umbrit însă de naufragiul unei corăbii și de dezertarea alteia, uciderea lui Magellan în insulele Filipine când călătoria își atinsese, aproape, țelul și în sfârșit „saltul desperat” al ultimei corăbii care se întoarce din Oceanul Indian în Spania, ocolind Africa, fără escală.

Oamenii sortiți acestor încercări alcătuiau un amestec pestriț și turbulent din care numai voința de fier și auto ritatea inflexibilă a lui Magellan puteau face, cu greu, un echipaj. Ofițerii erau *hidalgos* iuți de spadă și setoși, cu toții, de putere și avuție; în rândurile matelotilor se strânseseră, după obiceiul vremii, pe lângă marinari pricepuți, și vântură-lume, amatori de piraterie sau delincvenți de drept comun grațiați cu acest prilej. Se îmbarcaseră sau fuseseră îmbarcați spanioli, portughezi, italieni, flamanzi, mauri și negri; afară de cei cu îndeletniciri marinărești, se înghesuiau pe punțile caravelelor feluriți meșteșugari, „bombardieri”, preoți și chiar un astrolog… Se mai afla și un tâuăr italian, puțin naiv, doritor de a vedea lucrurile minunate ale lumii —altfel fire leală, ochi ager și povestitor sincer: Antonio Pigafetta, ale cărui însemnări —un fel de jurnal de bord foarte liber alcătuit – le publicăm în cartea de față. Datorită sârguinței și pornirii spre scris vădite de acest

---

[1] F r. E n g e 1 s, Dialectica naturii, Editura Politică, București, 1959, p. 5.

martor ocular, putem urmări ruta lui Magellan, priveliștile și întâmplările ei, descrise uneori fugar, alteori amănunțit, întotdeauna însă cu accentul inimitabil al lucrurilor văzute și trăite. Se succed astfel, în relatarea lui Pigafetta, coastele verzi ale Braziliei, pustietățile înghe țate ale Patagoniei, nesfârșita întindere a Pacificului „mai mare decât mintea omenească ar fi putut să și-o închipuie”, puzderia de insule din arhipelagurile Malaeziei, unde întâlnește când sălbatici goi, când rajahi înveșmântați în mătase, în sfârșit țărmurile Africei, văzute de departe, de teama portughezilor.

Toate acestea au fost însă scump plătite în suferințe și vieți omenești. În cei trei ani fără paisprezece zile, cât a durat călătoria, oamenii au îndurat foamea și setea, arșița și gerul. Au murit de boli, au căzut sub săgețile băștinașilor sau au putrezit în închisorile portugheze, așa încât, din 265 de membri ai echipajelor, se mai întorc în Spania 18 oameni, dar aceștia străbătuseră peste 70 000 de km — de zece ori distanța parcursă de Columb în prima lui călătorie – și prin fapta lor statorniciseră pentru totdeauna, în cugetele oamenilor, forma planetei pe care o locuim.

Răsunetul călătoriei – dacă nu consecințele ei imediate — a fost imens și în cuvintele contemporanilor vibrează intens și uneori naiv uimirea plină de admirație, atunci stârnită. Fapta spaniolilor, spune, de pildă, Maximilian Transylvanul, secretarul lui Carol V, trebuie socotită „una din cele mai minunate din câte se cunosc și despre care acei mari filosofi ai antichității auzind vorbindu-se ar rămâne uimiți și s-ar pierde cu firea”.

EPOCA

Acesta este, sumar schițat, tabloul călătoriei lui Magellan. Ba constituie însă nu numai un spectacol impresionant, ci și o pagină semnificativă de istorie. Astfel fiind, liniilor și culorilor trebuie să li se adauge cauzele și înțelesurile. Ca toate descoperirile geografice în seria cărora se integrează, prima călătorie în jurul lumii nu poate fi înțeleasă și explicată decât în funcție de condițiile economice și sociale ale vremii, dominate, toate, de marele proces al descompunerii feudalismului și al ridicării burgheziei.

Da începutul secolului al XVI-lea, când Magellan între prinde călătoria lui, fața lumii și rânduirile ei se schimbau cu repeziciune. Începutul îl făcuseră, ca de obicei, uneltele.

Oamenii izbutiseră să prindă ceva din forța apei — roata hidraulică — și a vântului — moara cu aripi. Îmbinând meșteșugit roți și arcuri, pârghii și supape, ei creau noi mașini și instrumente care le sporeau puterea asupra naturii. Cârma corăbiilor, busola, astrolabul, le deschideau căile oceanelor; furnalul înalt și ciocanele grele le aduceau, mlădioase și ascultătoare, metalele; ștofele se țeseau ușor și repede cu fusul mecanic, iar meșteșugul nou al lui Gutemberg — tiparul — răspândea în valuri noile cunoștințe. Dar perfecționarea uneltelor cerca ca truda celor care Ic mânuiau să se adune, să se întregească. E epoca întâi a cooperației

simple și apoi a începuturilor manufacturii. Apar acum ateliere cu zeci și sute de lucrători, apare munca salariată.

Producătorul direct e rupt de proprietatea mijloacelor de producție și se profilează astfel capitalismul cu primele lui consecințe: producția sporită, pentru schimb, și necru-țătoarea plată în bani care dizolvă raporturile feudale. Din naturală, economia devine bănească, centrul vieții economice se mută de la domeniul rural la oraș. Se deschid larg căile comerțului național și —cum vom vedea — se constituie acelea ale comerțului mondial. Târgoveții, deținători ai banilor și ai mijloacelor de producție, sunt pe cale să învingă, economic, nobilimea feudală. Aceasta își pierde totodată și puterea politică în favoarea monarhiei, care, sprijinită de orașe, lichidează fărâmițarea feudelor și turbulența cavalerilor. Bombardele regale și aurul negutătorilor năruiesc — dinăuntru sau dinafară — trufașele castele medievale și dau monarhiei posibilitatea de a crea state unitare, puternic centralizate, în cadrul cărora se nasc națiunile de astăzi. În Spania, Franța și Anglia regele dispune acum nu numai de puterea absolută, dar și de mijloace moderne de constrângere: armată permanentă, impozite regulate, aparat de stat centralizat. Lepădând scrupulele religioase medievale, suveranii vremii acționează rece, din interes ecnomic sau rațiune de stat. Sunt pe cale, de altfel, să primească un manual în această privință: *Principele* lui Macchiavelli. Cultural, descompunerea feudalismului se face simțită prin eliberarea gândirii și a sensibilității de tutela înrobitoare a bisericii, prin risipirea fantomelor teologale: miracole, dogme, superstiții. Adevărul și frumosul nu mai sunt date, etern și imuabil, de revelația divină; ele sunt căutate în natură, tot mai adânc, tot mai departe și tot mai îndrăzneț. Afirmațiile cărților sfinte sunt dezmințite pe rând de observarea vieții asupra căreia se pleacă, cu nesățioasă pasiune, atât omul de știință, cât și artistul.

Știința se orientează spre cunoașterea empirică și spre înțelegerea mecanicistă a universului; arta, laicizată, redescopere și-și însușește cultul antichității pentru frumusețea trupului, pentru podoabă și pentru plăcerile vieții pămân- tești. Umanismul, sceptic față de dogme, ironic față de ascetism, e încă un agent dizolvant al dominației bisericii.

îl ajută, e drept, la aceasta, biserica însăși prin luxul și corupția curții papale, prin scandalul indulgențelor și prin ororile inchiziției.

DESCOPERIRILE

În toate aceste fenomene caracteristice începuturilor orinduirii capitaliste – acumularea banilor, creșterea puterii monarhice, cercetarea pozitivă a naturii și răsturnarea autorității bisericii — descoperirile geografice joacă rolul unui puternic adjuvant.

Producția pentru marfă și intensificarea comerțului făcuse din bani un mijloc general de schimb iar din acumularea lor, nu numai un izvor miraculos de putere, ci și o bază de plecare indispensabilă capitalismului care se năștea.

Dar setea de aur care cuprinsese toată Europa occidentală nu putea fi

satisfăcută de resursele continentului limitate la minele din Germania și Ungaria. Aurul trebuia căutat în adâncurile Africei sau în depărtatele țări ale Asiei: în India, în Chitai, sau, și mai bine, în acel Zipangu unde — asigura Marco Polo din auzite, căci nu fusese niciodată în Japonia – „palatul domnitorului din insulă e acoperit cu aur, cum se acoperă la noi bisericile cu plumb. Și toate ferestrele, și zidurile, și toate lucrurile, și sălile, toate sunt acoperite cu aur și nici că s-ar putea socoti bogăția acelei insule”[2]. Vechile drumuri pe uscat, prin Mongolia, Siria sau Egipt — lungi, anevoioase, pline de primejdii și de intermediari – erau acum părăsite sau întrerupte de turcii care cuceriseră Bizanțul, Asia anterioară, Egiptul. Trebuiau deci deschise drumuri noi spre aur. Iată ceea ce căutau cu sălbatică pasiune navigatorii, descoperitorii și conchista dorii, toți „cavalerii acumulării primitive”. „*Aur* căutau portughezii pe coastele Africei, în India, în Extremul Orient, *aur* era cuvântul magic care împinse pe spanioli dincolo de Oceanul Atlantic, spre America. *Aur* era primul lucru pe care îl cereau albii de îndată ce puneau piciorul pe un țărm nou descoperit"[3]. Aur sau lucruri prețuite greu tot în aur: parfumuri, mătase, fildeș, și, mai ales, mirodenii.

Aduse din Malacca, peste munți și deșerturi, cu caravane sau corăbii și trecând prin zeci de mâini, aceste aromate aveau în evul mediu și în Renaștere o valoare de necrezut: piperul se cântărea în argint iar câștigul negutătorilor de mirodenii era încă de 600%, chiar după ce descoperirile portugheze făcuseră să scadă prețurile de cinci ori.

Căci cei dintâi care au căutat și au găsit un drum nou, pe mare, spre Indii și spre insulele mirodeniilor au fost portughezii și, alături de ei, vecinii și concurenții lor, spaniolii. Împrejurări specific iberice i-au favorizat: poziția geografică a peninsulei, post avansat în ocean, folosirea experienței maritime arabe și genoveze, unificarea statală și mai ales —în urma încetării războaielor cu maurii — disponibilitatea unui mare număr de *hidalgos* sărăciți, mândri, pricepuți în meșteșugul armelor și care, decât să muncească, „merg mai degrabă la război sau în Indii pentru a face avere; calea aceasta le place mai mult decât oricare alta” — ne spune ambasadorul venețian Navagero, care străbate Spania la începutul secolului al XVI-lea. Spre descoperirea și acapararea de noi pământuri dincolo de mare convergeau de altfel, cu entuziasm, nenumărate interese. Monarhia era, firește, dornică de *grandeza:* de noi teritorii, noi supuși și noi venituri; nobilii se și vedeau viceregi sau guvernatori; clerul se arăta nerăbdător de episcopate noi și de convertirea *volens-nolens* a indigenilor; negustorii așteptau la fiecare expediție înzecirea banilor cheltuiți.

Plebea orașului își putea încerca și ea norocul; țărănimea spera să i se mai ușureze povara impozitelor. Nu e de mirare deci că febra descoperirilor cuprinde

---

[2] Marco Polo, Milionul, Editura Științifică, București, 1959 p. 153.

[3] F r. E n g e l s, Războiul țărănesc german, E.S.P.L.P., București, 1958, pp. 185—186.

imaginația tuturor. „Fasta los sastres descubren”[4] — scrie, puțin exasperat, Columb.

Istoria descoperirilor geografice este caracterizată la început de întâietatea portughezilor, apoi, de la 1492, de rivalitatea lor cu spaniolii. Expediția lui Magellan se proiectează și ea pe fondul acestei curse spre aur și mirodenii.

Chiar în anii următori ocupării Ceutei (1415), navigatorii portughezi încep să „coboare” spre sud, de-a lungul țărmurilor Africei. Extinzându-și incursiunile, ei ajung în Azore (1432) și pun stăpânire pe insulele Capului Verde (1445). În același timp, prevăzătorul prinț Enric Navigatorul (1394—1460) pregătește temeinic — tehnic, științific și chiar juridic —marile expediții viitoare. Întemeiază o școală de navigație, un observator și un șantier naval în care se construiesc vestitele caravele: trei catarge, tonaj sporit, pânze oblice. Adună hărți —de la catalani –, instrumente — de la arabi –, informații — de la geno-vezi – și obține chiar de la papă un *breve*[5] care atribuie exclusiv portughezilor toate mările și țările încă nedescoperite dincolo de Capul Bodajor. Și călătoriile continuă, finanțate de nobili, de negustorii bogați și de… Compania lui Isus. Denumirile care în deceniile următoare apar pe harta Africei arată clar cu ce gânduri evlavioase veneau pe aceste meleaguri protejații papii: Coasta Aurului, Coasta Piperului, Coasta Sclavilor. În 1484, Diogo Cão ajunge pe țărmurile Congoului, iar peste doi ani, Bartolomeo Diaz descoperă Capul Bunei Speranțe. Drumul pe mare, spre Indii, era deschis. Îl va străbate, în 1497, Vasco da Gama, ajungând la Calicut, „portul întregii mări indiene”, cum îl numise negustorul rus Atanase Nikitin, care, mergând pe uscat, precedase cu 27 ani pe navigatorul portughez. Descoperirilor le urmează ocupația, iar tratatelor de alianță ale lui Vasco da Gama, bătăliile și măcelurile lui Albuquerque, care distruge flota arabă, la 1509, și ocupă Malacca la 1511.

Pentru mai bine de un secol portughezii stabilesc în aceste părți ale lumii unul dintre cele mai brutale monopoluri comerciale. Pe țărmurile descoperite întemeiază factorii și ridică fortărețe, pe mare patrulează flota de caravele înarmată cu bombarde. Au exclus intermediarii, și-au înfrânt și alungat rivalii, iar în anii premergători expediției lui Magellan au ajuns, fără să se stabilească încă, în principala piață de mirodenii, Arhipelagul Molucelor.

Stăpânirea portugheză este apăsătoare, exclusivistă și, pe drept cuvânt, bănuitoare. O amenință serios concurența vecinilor mai puternici, spaniolii. Aceștia, ocupați cu realizarea unității statale și cu terminarea Reconquistei[6], se angajează în cursa descoperirilor cu oarecare întârziere, în 1492, dar în schimb – datorită lui

---

[4] Până și croitorii vor să descopere.

[5] Document pontifical având drept scop acordarea unei concesiuni la cererea interesatului.

[6] Recucerirea Spaniei de sub dominația arabă, terminată o dată cu cucerirea ultimului regat maur — al Granadei — la 1492.

Cristofor Columb – în cearcă să dea problemei drumului spre Indii o soluție revoluționară și – așa cum se va dovedi – deschizătoare de mai bogate perspective. Revoluționară era călătoria lui Columb atât prin îndrăzneala ideii — sfericitatea pământului — cât și prin curajul faptei — înfruntarea *pieptiș* a necunoscutului, traversarea oceanului. Bogată în perspectivă pentru că navigatorii și exploratorii care îi urmează lui Columb încep să-și dea seama fie de întinderea vastă a noilor pământuri — o lume nouă, afirmă Americo Vespucci — fie de poziția acestora, barieră dar poate și popas în drumul spre Asia, sau, mai precis, spre *Islas de las Especerias*[7]*.* Lucrul devenise neîndoielnic după ce Núñez de Balboa străbate istmul Panama și descoperă altă mare, pe care o numește Marea Sudului (1513). Problema lui Columb renaște: stră baterea a încă unui ocean necunoscut, agravată de îndoiala în ceea ce privește existența unei treceri între Atlantic și Pacific. Această trecere e căutată cu înfrigurare și, deocam dată, zadarnic: pretutindeni țărmul se vădește a fi neîntrerupt. Neîntrerupt în nord, unde Cabot e oprit de țărmurile reci ale Labradorului (1497), neîntrerupt în America Centrală, cercetată de Hojeda, Balboa și Juan Ponce de Leon, neîntrerupt în America de Sud, unde portughezul Cabrai descoperă Brazilia (1500) iar Juan de Solis coboară până la estuarul râului La Plata (1516). Trecerea și drumul prin apus spre insulele aromatelor le era spaniolilor cu atât mai necesar, cu cât, după primul entuziasm, descoperirea noilor pământuri dezamăgise marile și multele așteptări.

Aur puțin, — Mexicul și Peru nu erau încă cunoscute — mirodenii de loc, afară de un soi de piper sălbatic, dispariția rapidă a indigenilor în urma atrocităților săvârșite de conchistadori și starea jalnică a primelor așezări coloniale, acestea erau rezultatele descoperirilor spaniole, în timp ce Lisabona ajunsese centrul comercial al lumii și un exemplu revoltător — pentru vecini — de opulență.

Rivalitatea spaniolo-portugheză era deci mai vie decât oricând, deși, trebuie spus, se încercase rezolvarea ei încă din 1494 prin tratatul de la Tordesillas. După călătoria și descoperirile lui Columb se simțise nevoia ca cineva să traseze o linie de despărțire între pretențiile spaniolilor și portughezilor și totodată să le dea în posesiune — unora și altora — pământurile care în realitate nu le aparțineau lor, ci băștinașilor. Cel mai indicat pentru această donație s-a socotit a fi faimosul papă Alexandru Borgia. Împărțind globul în două printr-o linie care trecea de la nord la sud la 370 leghe de insulele Capului Verde, papa, „dona” portughezilor jumătatea răsăriteană (Brazilia, Africa, Indiile) și spaniolilor jumătatea apuseană (America). Vor fi desigur proteste – printre nebeneficiari – și mai târziu regele Fran ței Francisc I va cere să vadă clauza testamentului lui Adam în virtutea căruia celelalte țări sunt excluse de la împărțirea lumii. Oricum, dacă linia despărțitoare rezolvase problema în Atlantic, ea nu spunea nimic despre Pacific, despre acele depărtate insule ale mirodeniilor abia cunoscute (Mo- luce), care, după portughezi, erau o anexă a

---

[7] Insulele mirodeniilor.

Indiilor, făcând parte, ca și acestea, din emisfera lor orientală, iar după spanioli, se aflau în apropierea Americii, deci în emisfera occidentală. Desigur concurenții nu bănuiau că în realitate amândoi aveau, parțial, dreptate. Într-adevăr, linia despărțitoare – în fond un meridian —prelungită peste poli în Pacific, trecea în apropierea Noii Guinee, tăind în două mult doritele insule. Pentru cei doi competitori, poziția și posesiunea lor erau atunci o problemă deschisă și, pentru motivele arătate, de o extraordinară importanță. Această problemă se oferă s-o rezolve în favoarea Spaniei portughezul Magellan.

OMUL

Bartolome de las Casas[8], care îl întâlnește pe Magellan în primăvara anului 1518 la reședința regală din Valladolid, izbutește să prindă, în a sa *Historia de las Indias* (voi. III, cap. 101) ceva din înfățișarea și caracterul navigatorului portughez, așa cum apăreau ele contemporanilor. Bunul „apărător al indienilor” vede intrând în sala Consiliului un om mai degrabă scund (pequeño de cuerpo), dar lat în spate, vânjos și dând o impresie de curaj și de forță stăpânită – ascunsă chiar (reca-tado y de coraje). Portretul lui Magellan, păstrat la muzeul naval din Madrid, întregește și confirmă impresia lui Las Casas: fața năpădită de barba deasă și neagră, privirea dură și fixă, în totul un chip puțin întunecat, respirând energia îndărătnică, îndrăzneala, pornirea spre lucruri mari[9].

Într-adevăr, în audiențele obținute pe rând la episcopul Fonseca, la cancelarul Sauvage și, în sfârșit, la regele CarolI — mai târziu împărat al Germaniei sub numele de Carol V — Magellan oferă mult și cere mult. Oferă o experiență navală și militară excepțională, cunoștințe pe care el le consideră „secrete” și, desigur, viața, persoana. În acea vreme, Magellan se apropia de 40 de ani. Se născuse către 1480, dintr-o familie de mici nobili sărăciți. Luptase ca simplu soldat sau matelot la Cannanore (1505), la Goa (1510), La Malacca (1509 și 1511), la Azamor (1513), întotdeauna în linia întâi, în locurile de primejdie. Fusese rănit de trei ori, trecuse, bărbătește, printr-un naufragiu. Străbătuse în lung și-n lat oceanele Atlantic și Indian, zăbovise în Africa, India și Malaezia, cunoștea — în amănunt — geografia și — în practică — politica imperiului colonial portughez: situația porturilor și a insulelor, felurile bogățiilor, metodele de supunere și exploatare. Personal, după zece ani de expediții, Magellan rămâne un ofițer sărac și obscur. Fire aspră și tăcută, lipsit de darul lingușirii și de arta solicitării, el vede refuzându-i-se orice înălțare în grad; regele Manuel îi dă chiar, cu ușurință, permisiunea de a-și oferi

---

[8] Istoric spaniol, (1475 —1566), autorul *Scurtei relatări* asupra distrugerii Indiilor, în care apără cauza indienilor și denunță atrocitățile conchistadorilor și ale colonizatorilor spanioli în America.

[9] Hombre de anima y valeroso en sus pensamientos y para emprender cosas grandes (om curajos și viteaz in gândurile sale, gata de a săvârși lucruri mari).

ideile și experiența altcuiva, în altă țară. Este ceea ce și face Magellan expatriindu-se și punând acum la dispoziția tânărului rege al Spaniei, Carol I, nu numai experiența, ci și informațiile lui secrete: cele referitoare la insulele Moluce obținute de la un prieten al lui — Francisco Serrano —rătăcit pe acolo, și cele referitoare la trecerea în Pacific, culese din misterioasele arhive navale portugheze, probabil din harta geografului Martin Behaim. La aceste informații secrete se adaugă calculele destul de fanteziste dar impresionante ale asociatului lui Magellan, un astrolog extravagant, Ruy Faleiro. În fața consilierilor e adus un glob pământesc cu locul strâmtorii lăsat în alb pentru a nu se dezvălui secretul; urmează o demonstrație încâlcită pe bază de longitudini, latitudini și distanțe, menită să convingă pe spanioli de ceea ce ei doresc din toată inima să creadă: proximitatea insulelor mirodeniilor față de America și apartenența lor la coroana spaniolă. Structural, viziunea geografică a lui Magellan era și s-a dovedit justă, distanțele însă erau greșit apreciate. Strâmtoarea se găsea mai la sud decât credea el[10], insulele se aflau și ele mai departe decât se aștepta[11], cauza erorii fiind „subestimarea” ecuatorului, socotit de Magellan la 37 000 km, adică cu 3 000 km mai puțin.

Chiar așa, călătoria aceasta cu două necunoscute și durată nedeterminată – se vor lua alimente pentru doi ani – era dintre cele mai primejdioase. Magellan adăugase implicit la ofertă riscul vieții. Dacă însă ceea ce oferea avea un aer de aventură eroică, ceea ce cerea și felul în care i s-a dat ceea ce cerea arată limpede „țelurile burgheze” – ca să folosim expresia lui Engels – caracteristice acestei expediții ca și tuturor celorlalte din epoca acumulării primitive.

Magellan cerea titlul de *adelantado,* de guvernator al tuturor ținuturilor pe care le va descoperi, monopolul relațiilor cu acestea timp de zece ani, a douăzecea parte din venituri.

Consiliul aprobă aceste „țeluri burgheze” în urma unor manopere la fel de burgheze. Imediat după venirea lui în Spania, Magellan își asigurase sprijinul influentului comandant militar al Sevillei, Diego Barbosa, cu a cărui fiică se căsătorise. Altui personaj de vază, lui Juan de Aranda, membru în Casa de comerț cu Indiile, îi promisese o optime din venituri pentru ceea ce astăzi am numi „trafic de influență” pe lângă Consiliul regal, bogătașul flamand Cristofor de Haro, armator și bancher, se oferă să finanțeze expediția și astfel proiectul și cererile lui Magellan sunt aprobate.

La 22 martie 1518 regele semnează Capitulația potrivit căreia se obligă a echipa cinci corăbii în scopul (aici documentul devine foarte vag și discret) de „a face descoperiri”.

Ba mai mult, regele nu uită să recomande, ipocrit, lui Magellan „să nu

---

10 La 52° latitudine sudică, în loc de 40° cât socotea Magellan.

11 La 127°—129° longitudine estică în loc de 136°—138°.

pricinuiască nicio pagubă scumpului meu unchi și frate, Majestății Sale Regelui Portugaliei". „Scumpul unchi și frate" vede însă clar că expediția e o amenințare gravă a intereselor lui comerciale și se străduiește s-o împiedice prin tot felul de mijloace: proteste diplomatice, sabotarea pregătirilor și chiar – ne spune Bartolomé de Las Casas – încercări de asasinarea lui Magellan. La rândul lui, Consiliul regal, care nu o dată frustase pe descoperitori de drepturile lor și-i redusese, ca pe Columb, la mizerie, nutrește pe ascuns temerea că portughezul Magellan ar putea avea gânduri – tot ascunse – de trădare. Și atunci îl înconjoară de ofițeri spanioli care primesc, probabil, pe lângă sarcinile lor de supraveghetori, trezorieri, casieri sau cârmaci, și dreptul de a trăda pe trădător. Engels a caracterizat admirabil, în perspectiva cauzelor istorice, această atmosferă – amestec de aventură cavalerească, mercantilism și lipsă de scrupule – proprie ridicării burgheziei și acumulării primitive.

„Lumea devenise dintr-o dată aproape de zece ori mai mare; în loc de o pătrime de emisferă, întregul glob pămân-tesc se găsea acum în fața ochilor europenilor occidentali, care se grăbiră să intre în posesiunea celorlalte șapte pătrimi. Și întocmai ca vechile hotare strimte ale patriei, căzură și hota rele milenare ale mentalității impuse de evul mediu. În fața ochiului și a minții omului se deschidea un orizont infinit mai larg. Ce valoare mai avea reputația de onestitate sau onorabilul privilegiu de breaslă transmis din generație în generație pentru un tânăr pe care îl atrăgeau bogățiile Indiei, minele de aur și de argint din Mexic și Potosi? Era vremea cavalerilor rătăcitori ai burgheziei, care și-a avut și ea romantismul și exaltările ei amoroase, dar pe măsură burgheză și, în ultimă instanță, cu țeluri burgheze"[12].

ITINERARUL

Echiparea flotilei se face la Sevilla și durează maj bine de un an, primejduită mereu de intrigi, șicane și încercări de sabotaj. A trebuit voința neînfrântă a lui Magellan – dublată de o neobișnuită capa citate de răbdare tăcută – pentru ca toate piedicile să fie, pe rând, înlăturate și la 20 septembrie 1519 să poată porni în larg, din portul San Lúcar, cele cinci corăbii: *Trinidad, San Antonio, Concepción, Santiago* și *Victoria.* Din acest moment își începe relatarea Pigafetta, pe care, cu toată sinceritatea și buna lui credință, nu-l putem lăsa să străbată lungul itinerar fără a-l însoți cu anume precizări și întregiri. Acestea sunt necesare, nu atât din cauza vechilor denumiri geografice folosite în narațiune (pentru că identificarea lor cu cele moderne a fost făcută în notele de la sfârșitul volumului), cât din pricină că Pigafetta, atent la faptul apropiat și la pitoresc – pe care le redă cu încântătoare spontaneitate – nu vede cauzele mai adânci ale întâmplărilor, mobilurile și

---

[12] Fr. Engels: Originea familiei, a proprietății private și a statului, E.S.P.L.P., București 1957, p. 82.

consecințele. Personal, pare un om de treabă și cinstit („bunul Pigafetta” – îl numesc comentatorii) și totuși, pătruns de ideile vremii și ale clasei sale, el nu-și dă seama, de pildă, de oroarea vânătorii de oameni la care se dedau câteodată membrii echipajelor sau de scopurile ascunse ale creștinării băștinașilor: acapararea de bogății și aservirea populației indigene.

Pe de altă parte, Pigafetta – prins, poate, între lealitatea lui față de comandant și repulsia pentru cruzimea cu care acesta reprimă revolta din golful San Julián – menționează sumar conflictul sângeros dintre Magellan și ofițerii spanioli. Alte izvoare însă, ca, de pildă, *Lendas da India* a lui Correa, publicat în volumul de față, ne arată că rivalitatea s-a manifestat de la început, ocazia fiind dată de stabilirea itinerarului. *Ocazia,* căci cauzele adânci erau șovinismul, gelozia profesională, lupta pentru putere… De la insulele Canare, Magellan hotărește, fără explicații și fără consultări, să nu folosească drumul direct, în direcția sud-vest, către Venezuela, cunoscut spaniolilor, ci ruta portugheză. Pentru aceasta, coboară spre sud de-a lungul Africei până în dreptul Guineii și de aici, folosind alizeele, se îndreaptă spre Brazilia. Juan de Cartagena, numit de rege un fel de comandant adjunct, *persona adjunta,* protestează contra itinerarului și a procedeului într-un mod echivalent cu nesupunerea. Magellan îl arestează și îl dă în paza altui ofițer spaniol, Luis de Mendoza. Cu aceasta, nemulțumirile sunt, deocamdată, înăbușite. La 26 octombrie expediția atinge țărmurile Braziliei (Verzin) și popasul de aprovizionare îi dă posibilitatea lui Pigafetta să înșire, uimit, toate minunățiile pe care le vede – oameni, locuri, obiceiuri – și chiar pe cele pe care le aude, povestite de acele rude ale vânătorilor care sunt marinarii bătrâni. Coborând spre sud, flotila intră la 10 ianuarie în golful La Plata, care, explorat amănunțit de Juan Serrano cu al său *Santiago,* se dovedește a nu fi strâmtoarea căutată, ci un estuar. Aceeași deziluzie la golful San Matias. Țărmurile sunt acum pustii, furtunile groaznice. Cu greu ajung, la 31 martie, în golful San Julián, la 49° latitudine sudică. În acest loc, unde nu pătrunsese nimeni mai înainte, hotărăște Magellan să ierneze pentru a-și relua cercetările la primăvară. Ținutul este sinistru, oamenii descurajați. Ofițerii spanioli cred că a venit momentul răscoalei fățișe. La 2 aprilie ei rănesc sau pun în lanțuri pe oamenii credincioși ai lui Magellan și ajung astfel stăpâni pe trei corăbii. Magellan pare pierdut, dar printr-o lovitură îndrăzneață răstoarnă situația: alguazilul[13] devotat lui, Gomez de Espinoza, urcă însoțit numai de câțiva oameni pe bordul navei *Victoria* și, sub pretext de a înmâna o scrisoare comandantului rebel Luis de Men-doza, îl omoară cu pumnalul. Ceilalți răsculați sunt prinși sau se predau. Acum Magellan dispune de trei corăbii și poate supune prin forță pe celelalte două. Pedepsele sunt crâncene. Quesada este condamnat la moarte, executat și cadavrul ciopârțit, Juan de Cartagena și un preot sunt părăsiți pe țărmul pustiu, alții vor lucra trei luni la pompe, în fundul corăbiilor. Desigur mulți rebeli

---

[13] Ofițer de poliție.

rămân nepedepsiți; printre acești norocoși se află și El Cano, cel care va continua expediția după moartea lui Magellan și va primi, în locul lui, onorurile și beneficiile.

Alt episod întâmplat în cursul celor patru luni de iernat merită să fie reținut. Ținuturile sunt locuite de uriași „cu picioarele lungi” *patagonez,* cum îi numesc spaniolii care hotărăsc să prindă câțiva pentru plăcerea regelui, la întoarcerea în țară. Încrezători, doi din băștinași urcă pe bord și sunt copleșiți cu daruri, astfel încât uriașii să aibă brațele ocupate; atunci spaniolii le arată ceva foarte frumos, sclipitor și cu clinchet de clopoței; două perechi de cătușe, cerându-le prin semne învoirea să le pună asemenea podoabe la picioare. Uriașii primesc bucuros și, o dată încătușați, zbaterea lor furioasă e târzie și zadarnică. E aici, în germene, o metodă, printre altele, ale epocii colonialismului care începea.

Strâmtoarea pe care o căuta Magellan se afla la numai 300 de km de locul unde se petrec aceste întâmplări. Când se reia navigația, la 24 august 1520, străbaterea acestei distanțe destul de neînsemnate se face totuși foarte greu. *Santiago,* trimis în recunoaștere, naufragiază la jumătate de drum, iar restul flotilei ajunge abia la 21 octombrie la 52° latitudine sudică. Acolo există într-adevăr faimosul *paso,* mult dorita trecere în care Magellan pătrunde cu hotărâre. Dar tocmai acum când marea descoperire nu mai poate fi pusă la îndoială, echipajul corabiei *San Antonio,* sătul de primejdii și instigat de cârmaciul Esteban Gomez, pune în fiare pe căpitanul Alvaro de Mesquita, se răzlețește de celelalte vase, dezertează și se întoarce în Spania, luând majoritatea proviziilor. Între timp, Magellan înaintează încet, dibuind, prin întortocheata strâmtoare lungă de 500 de km, trecând prin mijlocul unui peisaj sălbatic și înspăimântător la început, surâzător către ieșirea în Pacific. Traversarea durează 4 săptămâni. Pigafetta, puțin interesat în procesele sufletești, notează totuși că în acel moment solemn de biruință, când trecerea spre noul ocean e un fapt sigur, căpitanului general, omului aspru și neînduplecat, „îi dădură lacrimile de bucurie”.

O bucurie aducătoare însă de neînchipuite suferințe. Hotărârea lui Magellan de a străbate un ocean cu trei corăbii obosite, cu un echipaj care călătorea de peste un an și aproape fără provizii era o îndrăzneală nesăbuită. Timp de o sută de zile cât durează traversarea Pacificului, oamenii trăiesc chinurile îngrozitoare ale foamei. „Beam apă galbenă pu trezită de multe zile și mâncam niște piele de bou cu care era îmbrăcată antena cea mare… piei foarte aspre din pri cina soarelui, ploii și vântului. Le lăsam vreme de patru sau cinci zile în mare și apoi le puneam pe jăratec și așa le mâncam și de asemenea de multe ori [mâncam și] rumeguș de lemn. Șoarecii se vindeau cu o jumătate de ducat unul și nici așa nu se găseau prea mulți”. Scorbutul își cerea și el partea lui de morți. În sfârșit, la 6 martie 1521, ajung în Insulele Mariane – „ale tâlharilor” le denumesc descoperitorii. Băștinașii, trăind pe treapta de jos a barbariei, nu cunosc decât comunitatea de bunuri; ca atare ei oferă ce au ei, dar și iau, fără să întrebe, una din bărcile. Spaniolilor care le place și de care au nevoie. Ei plătesc scump – după cum spune Svet – ignorarea dreptului penal spaniol în materie de proprietate. Magellan ordonă „represalii”: se incendiază 40—50 de colibe și șapte indigeni sunt omorâți, ca exemplu. După

această „lecție", escadra pleacă, glorioasă, mai departe. La 16 martie Magellan descoperă și debarcă pe una din insulele care urmau să se numească Filipine și să rămână sub stăpânire spaniolă până la 1898. El își dă seama că se află la porțile Asiei și în apropierea insulelor mirodeniilor: sclavul său malaiez, Enrique, înțelege limba indigenilor. Țelul călătoriei fiind aproape atins, naviga torul lasă locul colonizatorului, a cărui carieră, scurtă și terminată sângeros, e demnă de atenția noastră.

Desigur, prudența proprie lui Magellan, temuta lui autoritate și disciplina pe care o impusese echipajelor fac ca, atâta timp cât el este în viață, oamenii lui să nu săvârșească crimele care abundă în alte expediții. Totuși, ca tendință, „politica" lui Magellan față de băștinași este vădit asemănătoare cu aceea a descoperitorilor și conchistadorilor vremii, urmând o schemă bine cunoscută: întâi, schimb de daruri și comerț, adică cumpărarea aurului și a mirodeniilor cu mărgele de sticlă sau cărți de joc uzate; apoi, demonstra ție de forță – armuri, archebuze – și creștinarea indigenilor înmărmuriți de bubuitul bombardelor; în sfârșit, supunerea țării prin tratat sau prin forță – după caz — și ocuparea ei în numele regelui Spaniei. Toate aceste fapte se întâmplă și cu ocazia expediției lui Magellan, iar Pigafetta, care le descrie, se lasă uneori înduioșat de aparențele idilice pentru că nu poate pătrunde, la nivelul lui de simplu *sobresaliente,* legătura logică dintre acapararea bogățiilor, evanghelizare și cotropirea pământurilor descoperite. Alții însă, având o răspundere mai înaltă și o viziune mai pătrunzătoare, deslușesc foarte bine lanțul faptelor, ba chiar îl *propun,* așa cum face Columb, într-o situație asemănătoare cu acea a lui Magellan. Iată ce scrie descoperitorul Lumii Noi regilor catolici: „Acești oameni [indienii din America] n-au niciun fel de religie, dar nu se închină la idoli, ci sunt oameni foarte pașnici, care nu știu ce e răul, crima și furtul. Ei n-au arme și sunt atât de fricoși, încât oricare dintre oamenii noștri poate să pună pe fugă o sută de indieni… Sunt creduli și ferm convinși că noi ne-am coborât din cer. Învață foarte ușor orice rugăciune, repetând după noi, și-și fac cruce. Astfel Majestățile Voastre trebuie să luați hotărârea de a-i creștina. Totul e să începem și sunt sigur că în scurt timp se va putea înfăptui convertirea multor popoare la sfânta noastră religie și atunci Span*ia va stăpâni proprietăți întinse și mari bogății"*[14]*. Într*-adevăr, după interpretarea teologilor și a juriștilor spanioli, dar mai ales după practica conchistadorilor, indienii care se converteau la creștinism se converteau implicit în supuși ai regelui Castiliei. Urma după aceasta repartizarea, „recomandarea"[15] lor la munca de sclavi din mine și de pe plantații.

Magellan nu străbate tot acest drum, dar pășește destul de departe pe el. Negutătorește, creștinează, dobândește „vasali", dă foc satelor recalcitrante. E

---

[14] Citat de Svet în introducerea la Călătoria lui Magellan de Pigafetta, Moscova, 1955, p. 31.

[15] Indienii erau încredințați și „recomandați" (encomendados) proprietarilor spanioli care îi foloseau ca sclavi. Proprietățile se numeau encomiendas.

prins așa de bine în logica acțiunii colonialiste, încât termină – el, marele navigator – prin a se amesteca în măruntele rivalități tribale și, în cursul unei expediții de pedepsire a unui dușman al protejatului său, își pierde viața, ucis de indigeni.

După moartea lui Magellan, expediția suferă o rapidă decădere materială și morală. Pierderi grele de oameni, dezmăț, lașitate și violență, acestea sunt caracteristicile lunilor care urmează – luni de rătăcire între insulele Filipine, Borneo și Moluce. Mitul invincibilității lor o dată spulberat, spaniolii se văd alungați, atacați, uciși. Aliatul lor, Humabon, creștinat cu numele de Carlos, omoară la un ospăț douăzeci de ofițeri, printre care și pe Duarte Bar- bosa, cumnatul și succesorul lui Magellan. Rămâne acum ca șef al expediției cârmaciul Carvahlo, pentru care a fi conducător înseamnă a avea harem cu femei indigene, a face piraterie, a trăda pe ceilalți. Nemulțumirile echipajelor cresc și Carvahlo e înlocuit cu Gómez de Espinoza care devine căpitanul corabiei *Trinidad,* și cu Sebastian El Cano, ales comandant al *Victoriei. Concepción,* care lua apă și nu mai putea fi folosită, e părăsită și arsă.

În sfârșit, după peregrinări care dau prilejul lui Pigafetta să scrie pagini pline de interes și de culoare despre această lume a insulelor, amestec de fast oriental și de viață primitivă, cele două corăbii ajung la 8 noiembrie 1521 în insulele mirodeniilor. Regele insulei Tidore, unde debarcă, îi primește cu brațele deschise, le dă tot ce au nevoie, se recunoaște supus credincios al Spaniei. Omul ar fi făcut orice, numai să-l apere cineva de portughezii pe care avusese ocazia să-i cunoască. Spaniolii încarcă pe cât pot corăbiile cu mirodenii și, înștiințați că o flotă portugheză e în căutarea lor, se grăbesc să se întoarcă acasă. Aici însă drumurile și destinele celor două corăbii se despart. *Trinidad* rămâne în insulă pentru reparații până la 6 aprilie 1522 și apoi, după 6 luni de rătăcire în Pacific – încerca să ajungă în America — e silită să se întoarcă în Tidore, unde cade în mâinile portughezilor. Echipajul e capturat și aruncat în închisoarea de la Ternate. O parte din oameni mor în captivitate, alții, duși în India, se pierd în mizeria anonimă a cerșetorilor; singur Espinoza cu doi marinari și un preot par a fi putut să ajungă în Spania în 1527. Între timp, *Victoria.,* care plecase cea dintâi din Tidore, la 21 decembrie 1521, e condusă spre Spania de El Cano cu o energie mai neînduplecată decât aceea a lui Magellan. Ținându-se departe de țărm, pentru a nu fi prinși de caravelele portugheze, spaniolii străbat Oceanul Indian, ocolesc toată Africa, plătind din nou foamei și scorbutului greu tribut de morți. În ultima parte a călătoriei, când Spania nu mai e departe. *Victoria* seamănă mai mult cu o epavă: nava ia apă, oamenii — 18 supraviețuitori sleiți de puteri – abia mai mânuiesc pompele. În sfârșit, la 6 septembrie 1522 ultima corabie a lui Magellan și cea dintâi care a făcut înconjurul lumii ancorează la Sevilla. Vestea se răspândește ca fulgerul în Spania și în toată Europa. El Cano, însoțit de Pigafetta, se prezintă împăratului Carol V, la Valladolid, pentru raportare. Fostului rebel i se acordă o pensie de 500 de ducați, rang de noblețe iar pe blazonul său se poate vedea globul pământesc încoronat de deviza *Primus circumdedisti me.* Bucuria e generală. Împăratul dobândește noi teritorii, negustorii, vânzând cuișoarele, își scot toate cheltuielile expediției și le rămâne încă

un câștig ademenitor, trădătorii de pe *San Antonio* sunt iertați sau chiar răsplătiți. Singurul despre care nu se vorbește e Magellan. Soția și cei doi fii ai lui au murit între timp, prietenii său au pierit în cursul călătoriei.

Chiar însemnările, jurnalul lui, „se pierd”. Pigafetta, pentru care Magellan continuă să fie „marele căpitan” și „adevăratul conducător”, se îndepărtează cât mai repede de acest spectacol și, reîntors în Italia, hotărăște să pună în scris „toate veghile, ostenelile și călătoriile sale” — cartea de față.

REZULTATE

Erorile de calcul mai sus arătate și anumite rezultate împrejurări iberice următoare expediției au făcut ca descoperirile lui Magellan să aibă o importanță destul de redusă pentru Spania și un destin neprevăzut față de scopurile călătoriei.

Drumul nou deschis de Magellan spre Extremul Orient prin ocolirea Americii de Sud se dovedește prea lung nu numai pentru portughezi, care dispuneau de ruta lor mai scurtă pe la Capul Bunei Speranțe, dar chiar pentru spanioli, care pot pleca spre Asia din porturile la Pacific ale Americii Centrale. Printr-o ironie a istoriei, strâmtoarea lui Magellan a fost folosită mai degrabă de corsarii olandezi și englezi, cu un secol mai târziu, dar contra Spaniei: pentru a-i prăda galeoanele încărcate cu aur și a-i submina monopolul comercial.

În privința insulelor Moluce – ținta călătoriei – interesul spaniolilor scade de asemenea considerabil. Îmbogățirea prin negoțul mirodeniilor pălește în fața îmbogățirii prin jefuirea aurului din Mexicul descoperit și cucerit de Hernán Cortés tocmai în acești ani (1519-1521). Vor urma, puțin mai târziu, descoperirea și jefuirea aurului din Peru, deschiderea minelor de argint de la Potosí, îmbogățirea prin munca de sclavi a indigenilor. În aceste condiții, încercările lui Carol V – tot mai absorbit de războaiele lui europene — de a stabili dominația spaniolă în insulele mirodeniilor sunt puține și neconvinse. Expediția condusă de Loaysa (1526) și întărită de Saavedra Cerón (1527) se lovește de greutățile distanței și de atacurile îndârjite ale portughezi lor. În realitate era vorba mai mult de o afirmare de drepturi, de crearea unei monede de schimb în negocierile cu portughezii. Într-adevăr, prin tratatul de la Zaragoza (1529), Carol V are abilitatea de a vinde lui João III ceea ce nu prea avea, adică „partea sa” din insule. Cât despre portughezi, ei cum pără cu 350 000 de ducați ceea ce nu vor putea păstra, căci, la începutul secolului următor, aceste insule le vor fi răpite, împreună cu multe altele, de olandezi. În schimb, arhipelagul Sf. Lazăr descoperit de Magellan din întâmplare și explorat apoi de Villalobos (1542), care dă insulelor numele de Filipine, va forma și va rămâne un viceregat spaniol timp de peste 300 de ani.

În contrast cu modestele rezultate locale, — economice sau politice –, consecințele de ordin general științific ale expediției Magellan au o importanță covârșitoare. Datorită ei, sfericitatea pământului devine, ca să spunem așa, un „fapt tangibil”. Configurația continentelor și întinderea oceanelor se conturează, erorile geografiei antice și legendele biblice — dominante încă în cugetul lui Columb — se

spulberă. Prețiosul material etnografic, lingvistic etc. Pe care îl conțin însemnările lui Pigafetta satisface și totodată sporește setea de a cunoaște lumea largă în adevărul și materialitatea ei, sete caracteristică Renașterii, „cea mai mare răsturnare progresistă din câte trăise omenirea până atunci”[16]. Iar dintre observațiile științifice prilejuite de expediție, vom aminti una singură: ziua care se pierde, după cum notează Pigafetta, ocolind pământul spre apus, ziua care invită parcă la meditație asupra rotației pământului și pregătește revoluția coperniciană.

Din acest punct de vedere, prima călătorie în jurul globului este un act remarcabil în lunga serie de cuceriri ale științei bazate pe experiență și rațiune, o confirmare mândră a puterii crescânde a omului asupra planetei pe care viețuiește.

Desigur, alte silințe și alte rezultate vor întregi pe acelea ale lui Magellan. Mulți ani după călătoria lui, harta Pacificului va prezenta încă enorme pete albe, zone nepătrunse pentru cunoașterea cărora merită să fie menționate numele unor exploratori ca Cook sau Bougainville și contribuțiile deosebit de importante ale călătorilor ruși: Semion Dejnev, Behring, Cirilov în nord, pe țărmurile Siberiei și Alaskăi; Bellinghausen și Lazerev în sud, în Antarctida.

ALCĂTUIREA EDIȚIEI

Relatarea lui Pigafetta este cel mai bogat ediției izvor de documentare asupra expediției lui Magellan, dar nu singurul. Editura a socotit deci folositor să o completeze cu alte documente ale epocii, să *înconjoare* călătoria cu arătările altor martori, care au privit întâmplarea din alte locuri, și cu povestirile unor autori care aveau alte îndeletniciri decât cavalerul vicentin Pigafetta. La narațiunea acestuia s-a adăugat deci, în primul rând, relatarea unui cârmaci genovez, pe nume, se pare, Leone Pan-caldo di Savona. Propriu-zis nu este narațiunea unui scriitor — chiar diletant –, ci jurnalul de bord al unui marinar: longitudini, latitudini, distanțe, date; faptele arătate scurt și strâns, mereu în subiect și fără aerul de voioasă excursie pe care și-l ia uneori Pigafetta. Jurnalul este util pentru că precizează multe din datele lui Pigafetta și constituie o mărturie prețioasă a călătoriei corabiei *Trinidad,* după despărțirea de *Victoria.*

Editura a considerat de asemenea interesant să reproducă scurta și, în simplitatea ei, emoționanta povestire a unui marinar anonim portughez, tovarăș al lui Duarte Barbosa.

S-a publicat apoi scrisoarea lui Maximilian Transylvanul — cea mai veche tipăritură asupra călătoriei – care transpune pierduta relatare a lui Sebastian El Cano într-un stil înflorit, aulic, așa cum se cădea unui secretar al cancelariei imperiale.

---

[16] Fr. Engels, Dialectica naturii, Editura Politică, București, 1959, p. 5.

În anexă, cititorii vor găsi un fragment din *Lendas da India*[17] ale istoricului Gaspar de Correa, interesant prin detaliile referitoare la revolta ofițerilor spanioli și prin punctul de vedere portughez al autorului.

*

Jurnalul complet pe care Pigafetta declară că l-a dăruit lui Carol V – „o carte scrisă cu mâna mea despre lucrurile petrecute zi cu zi în călătoria noastră" —s-a pierdut, păstrându-ni-se numai un rezumat care s-a publicat pentru prima oară în franțuzește sub titlul: *Le Voyage et Navigation, faict par les Espaignols es Isles de Mollucques, des isles quils ont trouve audict voyage, des Roys dicelles, de leur gouvernement ei maniere de vivre, avec plusieurs autres choses*[18]. Textul acesta francez a fost tradus în limba italiană și publicat în numeroase ediții, începând din anul 1536. Sub această formă îl reproduce și cosmograful umanist G.B. Ramusio în culegerea sa *Navigationi et Viaggi* (ed. I 1550) și îl traduce în englezește, în 1555, W. Powel. Din ultimele rânduri ale tipăriturii franceze (Cy finit lestraict du dict livre translate de italien en francais)[19], rezultă că trebuie să fi existat o versiune originală italiană, de asemenea prescurtată.

Acest presupus manuscris italian a fost descoperit în Biblioteca Ambrosiana din Milano (L. 103 sup.) de către Carlo Amoretti, care l-a tipărit în anul 1800 cu destule omisiuni și erori.

Pe baza ediției Amoretti s-a efectuat traducerea engleză din 1874, publicată de lord Stanley of Alderley în colecția societății Hakluyt. Ediția savantului belgian I. Danucé din 1923 pornește de la textul francez, dar face loc în note variantelor italiene.

O traducere prescurtată în limba rusă a apărut la Moscova în 1950, datorită lui V.S. Uzin, cu o introducere de I.M. Svet.

O ediție științifică a manuscrisului ambrosian apare abia în 1894, cu ocazia comemorării a 400 de ani de la descoperi rea Americii de către Columb. Îngrijită de Andrea da Mosto, ea poartă titlul: *Il primo viaggio intorno al globo di Antonio Pigafetta e le sue regole sull'arte del navigare?*[20]. De remarcat că titlul manuscrisului din Biblioteca Ambrosiana este *Notizie del Mondo Nuovo con le figure dei paesi scoperti, descritte da Antonio Pigafetta, cavaliere di Rodi*[21].

---

[17] Legendele Indiei.

[18] Călătoria și navigația făcută de spanioli în insulele Moluce, despre insulele pe care le-au descoperit în zisa călătorie, despre regii acestora, despre cârmuirea lor și despre felul lor de trai cu multe alte lucruri.

[19] Aici se termină rezumatul numitei cărți tradusă din italiană în franceză.

[20] Prima călătorie în jurul globului de Antonio Pigaffeta și regulile lui despre arta de a naviga.

[21] Însemnări despre lumea nouă cu hărțile țărilor descoperite, descrise de Antonio Pigafetta, cavaler de Rodos.

Manuscrisul ambrosian are 82 de folii și cuprinde 23 de hărți colorate, copiate după desenele originale ale lui Pigafetta. Este scris într-o italiană puternic colorată de dialectul venet și presărată cu numeroase cuvinte spaniole.

Traducerea de față a fost făcută după ediția lui Andrea da Mosto care reproduce cu rigoare științifică textul manuscrisului din Biblioteca Ambrosiana. Pentru lămurirea unor pasaje obscure, s-a folosit și ediția lui Camilo Manfroni, care modernizează pe alocuri textul. Titlul acesteia este: *Relazione del primo viaggio intorno al mondo di Antonio Pigafetta, seguita del Roteiro d'un pilota genovese. Edizioni „Alpes" Milano 1928*[22].

Relatarea pilotului genovez este un rezumat în limba portugheză făcut probabil în Malacca. Manuscrisul a fost publicat de Academia de Științe din Lisabona sub îngrijirea îui Antonio Núnez de Carvalho sub titlul: *Roteiro de viagem de Fernão de Magalhães*[23]. Traducerea prezentă a fost efectuată după versiunea literală în limba italiană a lui Camilo Manfroni, publicată în volumul citat, versiune care, întocmită după mai multe manuscrise, poate fi considerată o adevărată nouă ediție exactă și integrală a relatării.

Scurta relatare a unui anonim portughez a fost tradusă după singura ediție în care s-a păstrat: cea din volumul I al culegerii lui G.B. Ramusio (*Navigationi et viaggi,* 3-a edizione, 1563).

Scrisoarea lui Maximilian Transylvanul trimisă din Valissoletti la 23 octombrie 1522, adică la numai o lună și jumătate de la sosirea corabiei *Victoria* la Sevilla, a apărut în ianuarie 1523 la Colonia, în limba latină. În lipsa originalului latin, traducerea de față s-a efectuat după versiunea italiană din volumul I al culegerii lui Ramusio, confruntată cu traducerea engleză a lui James Baynes publicată în volumul *The first voyage rotind the world by Magellan,* London, Hakluyt Society, 1874[24].

Fragmentul din *Lendas da India* de Gaspar Correa a fost tradus după versiunea engleză a ediției lordului Stanley of Alderley.

În traducerea acestor scrieri de acum 400 de ani, s-a căutat să se evite neologismul strident dar și autohtonizarea forțată. S-a preferat ca ceea ce se numește „culoare istorică" să nu rezulte dintr-un lexic arhaizat, ci din alte elemente, păstrate și ele în limite acceptabile, precum: repetiția conjuncțiilor, simplitatea adjectivației sau chiar stângăcia topicei.

În privința denumirilor geografice s-au păstrat bineînțeles formele din textele originale, chiar dacă ele variau, socotind că șovăielile în grafia lor caracterizează tocmai situația descoperitorilor vremii: contactul cu realități noi și surpriza în fața

---

[22] Relatarea primei călătorii în jurul lumii a lui Antonio Pigafetta, urinată de jurnalul unui pilot genovez.

[23] Cartea de drum a lui Fernan de Magalhães.

[24] Prima călătorie în jurul lumii făcută de Magellan.

necunoscutului.

Cu multă parcimonie, s-a adăugat —punându-le între paranteze drepte — cuvintele necesare înțelegerii textului.

Textele sunt însoțite de două categorii de note. Unele în subsol, cerute de lămurirea semantică a unor termeni sau necesare pentru exacta înțelegere a pasajului respectiv; altele, mai numeroase și așezate la finele volumului, având caracterul de explicație geografică, istorică, etnografică etc.

În sfârșit să mai spunem că titlurile marginale, care ușurează urmărirea neobositului Magellan și ajută pe lector să se situeze în fiecare moment de-a lungul marelui itinerar, aparțin Editurii.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

I
ÎNSEMNĂRI DESPRE LUMEA NOUĂ, CU HĂRȚILE ȚĂRILOR DESCOPERITE, DESCRISE DE ANTONIO PIGAFETTA, VICENTIN, CAVALER DE RHODOS ANTONIO PIGAEETTA, PATRICIAN VICENTIN[1*] ȘI CAVALER DE RHODOS[2*] PREA IUBITULUI ȘI PREA EXCELENTULUI DOMN FILIPDE VILLERS LISLEADAM[3*] VESTIT MARE MAESTRU DE RHODOS, STAPÂN AL SĂU PREA VREDNIC DE CINSTE

cum și de ce se îmbarcă Pigafetta

Deoarece mulți curioși, prea ilustre și înălțate doamne, nu se mulțumesc să cunoască numai și să audă marile și minunatele lucruri pe care dumnezeu mi-a îngăduit să le văd și să le încerc în lunga și primejdioasa mea călătorie pe ape, mai jos arătată, ci vor să afle și mijloacele și chipurile și căile pe care le-am urmat spre a purcede într-acolo, nedând crezământ pe de a-ntregul sfârșitului, dacă mai întâi nu pricep limpede începutul, să știe de aceea prea ilustra voastră înălțime că, aflându-mă în anul de la nașterea mântuitorului nostru 1519 în Spania, la curtea serenissimului rege al romanilor[4*], împreună cu cucernicul monsenior Francesco Chieregato[5*], pe atunci protonotar apostolic, însărcinat cu sfânta pomenire a papei Leon X și care prin virtutea sa s-a înălțat apoi la episcopatul de Aprutin[6*] și la principatul de Teramo, aflând eu multe știri din numeroasele cărți citite și de la oamenii care veneau pe la înălțimea sa, despre marile și uimitoarele lucruri din marea Oceanul[7*], mă hotărâi, cu bunăvoința maiestății sale regale și a sus-numitului stăpân al meu, să le încerc eu însumi și să merg să văd acele lucruri, care ar putea să-mi dea oarecare mulțămire și să-mi zămislească bun nume pe lângă urmași.

Având știre că atunci, în orașul Sevillei, se pregătise o *armadă*[25] de cinci corăbii spre a merge să descopere mirodeniile în insulele Maluco[8*], *armadă,* al cărei căpitan general era Fernando de Magaglianes[26], gentilom portughez, comandor al [ordinului] Santiago de la Spada[9*], care în mai multe rânduri, cu multă laudă, străbătuse în felurite chipuri marea Oceanul, pornii cu multe scrisori de recomandare din cetatea Barcelonei, unde-și avea atunci scaunul maiestatea sa, și pe o corabie mersei până la Malaga, de unde, apucând calea de uscat, ajunsei la Sevilla; și acolo, după ce zăbovii aproape trei luni, așteptând ca numita *armadă* să se rânduiască pentru plecare, în sfârșit, așa cum mai jos va cunoaște prea

---

[25] Numele pe care spaniolii îl dădeau escadrelor navale. Termenul a fost însușit, ca specific, de mai multe limbi (N.T.).

[26] Numele original al navigatorului portughez era Fernão de Magalhães. Pigafetta redă sunetul portughez prin *glia* (N.T.).

înălțimea voastră, cu prea fericite auspicii, începurăm călătoria noastră pe ape; și pentru că în timpul șederii mele în Italia, în drum către sfinția sa papa Clement**10***, la Monterosi prin bunăvoința voastră v-ați arătat plin de blândețe și omenie față de mine și mi-ați spus că v-ar face plăcere să aștern pe hârtie toate acele lucruri pe care le văzusem și prin care trecusem în timpul navigației, și deși am avut pentru aceasta puțină înlesnire, totuși, după slaba mea putință, am voit să vă mulțumesc.

Și astfel vă înfățișez în această cărticică a mea toate veghile, ostenelile și călătoriile mele, rugându-vă, când veți fi liber de necurmatele griji ale ordinului, să binevoiți a le străbate; lucru pentru care mă voi socoti nu puțin răsplătit de prea ilustra voastră înălțime, bunăvoinței căreia mă dăruiesc și mă dau în grijă.

Hotărându-se căpitanul general**11*** să facă o atât de lungă navigație pe marea Oceanul, unde totdeauna sunt vânturi năprasnice și mari furtuni, și nevoind să dea pe față nici unuia dintre ai săi drumul pe care voia să-l facă, spre a nu fi tulburat în gândul de a împlini o atât de mare și uimitoare faptă pe care a și săvârșit-o cu ajutorul lui dumnezeu — (căpitanii săi, pe care-l luase cu sine, îl urau foarte, pentru ce nu știu, afară numai fiindcă era portughez, iar ei spanioli) — voind să ducă la bun sfârșit ceea ce făgăduise cu jurământ împăratului Don Carlo, rege al Spaniei, porunci această rânduială și o dădu tuturor piloților și maiștrilor corăbiilor sale, pentru ca, în furtuni și în timpul nopții corăbiile să nu se piardă una de alta. Rânduiala era așa:

În timpul nopții, el trebuia să meargă mereu în fruntea celorlalte corăbii, iar acestea s-o urmeze pe a lui, după un felinar mare de lemn, ce-i zic „farol”[27] , și pe care îl purta totdeauna atârnat la pupa corabiei sale. Aceasta însemna ca navele celelalte s-o urmeze pe dată. Dacă făcea un alt foc cu un felinar sau cu o bucată de funie de papură, — pe care o numesc „strengue”[28] [făcută] din rogoz îndelung bătut în apă și apoi uscat la soare sau la fum, foarte bun pentru astfel de lucru — să-i răspundă, spre a ști prin acest semn că toate veneau laolaltă. Dacă făcea două focuri fără felinar, să cârmească sau să se îndrepte în altă parte, aceasta când vântul nu era bun și potrivit spre a merge pe drumul nostru sau când voia să meargă încet. Dacă făcea trei focuri, trebuia să coboare boneta, o bucată de pânză ce se leagă în josul velei celei mari, când e vreme bună, spre a merge mai repede; ea se scoate pentru ca să fie mai ușor de strâns pânza cea mare, atunci când trebuie dată jos în grabă la vreme rea. Dacă făcea patru focuri, să coboare toate pânzele, urmând ca el, când se va opri, să facă apoi un semnal cu foc. Dacă făcea mai multe focuri, sau dacă slobozea vreo bombardă, să fie semn de pământ sau de funduri mici. Apoi făcea patru focuri, când voia să se înalțe pânzele sus, pentru ca ei să navigheze urmând mereu acea flacără de la pupă. Când voia să se înalțe boneta, făcea trei focuri, când voia să-și schimbe drumul, făcea două.

---

[27] În limba spaniolă “felinar” (N.T.).

[28] Derivație din spaniolul „trenza" — împletitură (N.T.).

PORTRETUL LUI MAGELLAN

PATAGONIA ȘI STRÂMTOAREA MAGELLAN (HARTA LUI RIBERO 1529)

Dorind apoi să știe dacă toate corăbiile îl urmau și veneau laolaltă, făcea unul, ca fiecare din ele să facă la fel și să-i răspundă.

În fiecare noapte trebuiau să se facă trei străji: prima la începutul nopții, a doua, pe care o numesc *modora*[29], la miezul nopții, a treia la sfârșitul nopții. Toți oamenii de pe corabie se împărțeau în trei cete: prima era a căpitanului, sau a contramaistrului[30], fiecare câte o noapte; a doua a pilotului sau a cârmaciului[31], a treia a maistrului[32]. Deci căpitanul general porunci ca toate corăbiile să țină seamă de aceste semnale, spre a merge mai în siguranță.

plecarea din Sevilla

Armada fiind înzestrată cu toate lucrurile necesare pe mare**[12*]** și tot felul de oameni (eram două sute și treizeci și șapte de oameni**[13*]**), luni 10 august, în ziua sfântului Laurențiu, în anul amintit, dimineața, se grăbi să pornească de pe cheiul Sevillei și, slobozind multe bombarde, înălțară în vânt pânzele catargului trinchet; și coborî în josul râului Betis, astăzi numit Gadalcuvir[33], trecând printr-un loc ce-i spune Gioandalfarax**[14*]**, care era mai înainte o mare așezare a maurilor, în mijlocul căruia se afla un pod peste acel râu, pentru a ajunge la Sevilla, [pod] din care au rămas până azi, în fundul apei, numai două picioare, astfel încât, când trec corăbiile, e nevoie de oameni care să cunoască bine locul picioarelor pentru ca să nu se lovească de ele, și mai trebuie să le treacă atunci când apele râului sunt în creștere și, la fel, pentru multe alte locuri din râu, care nu e atât de adânc spre a îngădui plutirea corăbiilor încărcate, și trebuie ca acestea să nu fie prea mari. Apoi sosiră într-un alt loc, care se numește Coria**[15*]**, trecând prin multe alte sate de-a lungul râului, până ce ajunseră la un castel al ducelui de Medina Sidonia**[16*]**, care se numește San Lúcar**[17*]** și care e pus la intrarea în marea Oceanul, pe aceeași latitudine cu capul Sf. Vincențiu**[18*]**, situat la 37 grade latitudine și la depărtare de 10 leghe de acel loc. De la Sevilla până aici, pe râu, sunt 17 sau 20 de leghe. După

---

[29] În limba spaniolă modara sau medora înseamnă jumătate de oră, iar hora de la medora, acea parte din noapte care precede imediat zorilor. în termeni marinărești e vorba deci de cartul din zori (N.T.).

[30] Contramaistru, primul dintre subofițerii de pe corabia căpitanului general (subșef de echipaj sau al doilea cârmaci) (N.T.),

[31] Pilotul era primul ofițer de bord, cârmaciul unul din subofițerii de la cârmă. în lista echipajelor celor cinci nave, pilotul venea imediat după căpitanul corabiei (N.T.).

[32] Maistru era numele pe care îl purta atunci un subofițer superior contramaistrului și cârmaciului. Se mai numea nostromo (șef de echipaj) (N.T.).

[33] Corect, în spaniolă, Guadalquivir (N.T.).

câteva zile veni căpitanul general cu ceilalți căpitani, pe râu în jos, cu bărcile corăbiilor și aici stăturăm multe zile spre a termina înzestrarea *armadei* cu câteva lu cruri care îi lipseau; și în fiecare zi mergeam pe pământ spre a asculta liturghia într-un loc care se cheamă Nostra Dona di Baremeda, lângă San Lúcar. Și înainte de plecare, căpitanul general voi ca toți să se spovedească și spre mai bună cuviință, nu îngădui să vină la *armadă* nicio femeie.

popas în Insulele Canare

Marți 20 septembrie, în același an, pornirăm dintr-acest loc numit San Lúcar, apucând calea de sud-vest, și la 26 ale lunii ajunserăm la o insulă din Gran Canaria, care se numește Tenerifa**[19*]**, la 28 de grade latitudine, spre a lua carne, apă și lemne. Zăbovirăm acolo trei zile și jumătate spre a înzestra *armada* cu aceste lucruri de trebuință; apoi merserăm într-un port al aceleiași insule, numit Monte Rosso, după smoală, întârziind două zile. Să știe înălțimea voastră că printre insulele Gran Canaria e una între altele în care nu se află picătură de apă de izvor, ci doar la amiază coboară o negură din cer și înconjură un mare arbore din insulă, făcând să picure din frunzele și ramurile lui multă apă; și la picioarele acestui arbore e săpată, ca un fel de fântână, o groapă, unde cade apa și din care oamenii și animalele, atât de casă, cit și cele sălbatice, se adapă în fiecare zi din belșug cu această apă și nu cu alta**[20*]**.

traversarea Oceanului Atlantic

Luni 3 octombrie, la miezul nopții, desfăcurăm pânzele în calea austrului[34] și pătrunserăm în marea Oceanul, trecând printre Capul Verde și insulele lui, la 14 grade și jumătate; și astfel multe zile navigarăm de-a lungul coastei Ghineii sau Etiopiei**[21*]** (unde e un munte numit Sierra Leone, la 8 grade latitudine) cu vânturi potrivnice, cu văzduhul nemișcat și ploi fără vânt, până la linia echinocțială[35], plouând șaizeci de zile în șir, împotriva părerii celor vechi**[22*]**. Înainte de a ajunge la linia echinocțială la 14 grade[36], multe izbucniri de vânturi năvalnice și curenți de apă se iscară împotri-vă-ne. Neputând face un pas înainte, pentru ca navele să nu fie primejduite, se coborau toate pânzele și în acest chip pluteam cu valurile travers, până ce trecea năvala vântului, care venea foarte furioasă. Când ploua, nu era vânt; când se arăta soarele, marea era liniștită. Veneau la bordul corăbiilor niște pești mari, care se numesc rechini și care au dinți grozavi și dacă găsesc oameni în mare îi mănâncă. Prinserăm mulți cu undițe de fier, deși nu sunt buni de mâncat, în afară de cei mici, și nici aceia nu prea.

---

[34] Adică în direcția sud. (N.T.).

[35] Ecuatorul.

[36] 14° latitudine nordică (N.T.).

În aceste furtuni de multe ori ne apăru trupul sfânt, adică sfântul Elmo[23*], în lumină; printre altele, într-o noapte foarte întunecată, strălucind puternic, ca o flacără arzândă, în vârful celei mai înalte gabii a catargului; și stătu aproape mai bine de două ore cu noi, alinându-ne, încât ne dădură lacrimile. Când această binecuvântată lumină binevoi să plece de la noi, se aprinse în fața ochilor noștri cu o atât de mare strălucire, încât stăturăm mai bine de un sfert de oră orbi cu toții, strigând îndurare, și într-adevăr crezându-ne morți. Marea numaidecât se potoli.

Văzui multe soiuri de păsări, printre care una, care nu avea târtiță; o alta, când femeiușcă vrea să facă ouă, le face pe spatele bărbatului, și acolo scot pui; nu au picioare și trăiesc totdeauna pe mare; un alt soi, care se hrănește cu găinațul altor păsări și nu cu altceva: așa cum văzui de multe ori această pasăre, care se numește *cagasella,* fugind după alte păsări, până când acelea erau silite să dea drumul găinațului; îndată îl iau și lăsau pasărea să-și cate de drum[24*].

corăbiile ajung pe țărmul Braziliei

Mai văzui mulți pești care zburau[25*] și mulți alții, strânși, laolaltă, încât păreau o insulă. După ce trecurăm linia echinocțială, către meridian[37], pierdurăm din ochi steaua polară și astfel navigarăm către sud-sud-vest, până la un pământ care se numește pământul Ferzin[26*], la 23 grade și jumătate către polul antarctic[27*], și care e pământ al capului Sf. Augustin, ce se află la 8 grade către același pol, unde ne aprovizionarăm din belșug cu găini, cartofi, un soi de mere foarte dulci[28*], fructe dintre cele mai gustoase, un soi de carne „anta”[29*] la fel cu cea de vacă, trestii de zahăr și alte nenumărate bucate, pe care le las deoparte spre a nu încărca povestirea. Pentru o undiță de pescuit sau pentru un cuțit, ne dădeau cinci sau șase găini; pentru un pieptene, o pereche de gâscani; pentru o oglindă sau o foarfecă, atâta pește cât ar fi fost de ajuns să hrănești zece oameni; pentru un clopoțel sau un găitan, un coș de cartofi; acești cartofi au gust de castane și sunt lungi ca napii; și pentru o carte de joc care era un rege cu dinari[30*], îmi dădură șase găini, și mai credeau că ne și păcăliseră. Intrarăm în acest port în ziua de sfânta Lucia, și în acea zi avurăm soarele la zenit și îndurarăm mai mult zăduh, atunci și în zilele următoare[31*], când avurăm soarele la zenit, decât când ne aflam sub linia echinocțială.

locuri, oameni, obiceiuri

Acest pământ Verzin e foarte îmbelșugat și mai mare decât Spania, Franța și Italia la un loc: e al regelui Portugaliei. Popoarele de pe acest pământ nu sunt

---

[37] Se referă la primul meridian, stabilit convențional în acea epocă la 100 leghe la vest de Insula Fierului din Oceanul Atlantic.

creștine și nu se închină la nimic; trăiesc după obiceiul naturii și viețuiesc o sută douăzeci și cinci de ani și o sută patruzeci**[32*]**; umblă goi, atât bărbații, cât și femeile**[33*]**; locuiesc în niște case lungi pe care le numesc *boii* și dorm în plase de bumbac, numite *hamacuri,* legate, la capete, de pari groși așezați în aceleași case; fac foc între *hamacuri* pe pământ. În fiecare din aceste *boii* sălășluiesc câte o sută de oameni cu nevestele lor și cu copiii, făcând mare zarvă. Au bărci dintr-un singur trunchi, dar subțiri, numite *canoe,* săpate cu securi de piatră. Aceste popoare folosesc pietrele, ca noi fierul, pentru că acesta le lipsește. Încap câte treizeci și patruzeci de oameni într-una din aceste [canoe]; vâslesc cu lopeți, ca cele de cuptor, și așa negri, goi și tunși seamănă, când vâslesc, cu cei de pe mlaștina Stixului.

Sunt rânduiți bărbați și neveste ca și noi; mănâncă carne de om, a vrăjmașilor, nu pentru că ar fi bună, ci dintr-un obicei. Acest obicei se trage de la o bătrână, care avea numai un fecior ce fu omorât de dușmanii săi; după câteva zile, ai săi prinseră pe unul dintre cei ce-i omorâseră feciorul și-l duseră în fața acestei bătrâne. Ea, văzându-l și amintindu-și de fiul său, ca o cățea turbată, se aruncă asupra-i și-l mușcă de un umăr. Acesta, după puțină vreme scăpă și fugi la tovarășii săi și le spuse cum voiseră să-l mănânce, arătându-le semnul de pe umăr. Când aceștia prinseră apoi pe unul din vrăjmași, îl mâncară, și la fel făcură și ceilalți; și în acest chip s-a statornicit acest obicei. Nu se mănâncă dintr-o dată, ci fiecare taie o bucată și o duce acasă, punând-o la afumat, apoi la fiecare opt zile taie o bucățică, mâncând-o friptă cu alte feluri în amintirea dușmanilor lor. Acestea mi le-a spus Ioane Carvagio**[34*]**, pilot, care era cu noi și care stătuse în acel ținut patru ani.

Aceşti oameni își înseamnă de minune tot corpul și fața, cu fier înroșit[38], în diferite chipuri; așijderea și femeile; sunt tunși și fără barbă, pentru că și-o jumulesc. Se îmbracă cu veșminte din pene de papagal, iar la șezut își pun o roată înfoiată și caraghioasă, făcută din pene mai mari. Aproape toți oamenii, în afară de femei și copii, au trei găuri în buza de jos, unde poartă pietre rotunde și lungi de un deget, atârnând mai mult sau mai puțin în afară. Nu sunt cu totul negri, ci măslinii; umblă cu părțile rușinoase neacoperite; corpul lor e fără păr, și atât bărbații cât și femeile umblă totdeauna goi. Regele lor se numește *cacich.* Au papagali fără număr și dau opt sau zece pentru o oglindă; au și maimuțe mici**[35*]**, la chip ca leii, dar galbene, lucru foarte frumos. Fac pâine rotundă, albă, nu prea bună, dintr-un miez de copac**[36*]**, care crește între trunchi și coajă și e ca smântâna; au porci cu buricul pe spinare**[37*]** și păsări mari cu ciocul ca o lingură și fără limbă**[38*]**.

Ne dădeau pentru o bardă sau pentru un cuțit mare una sau două dintre fetele lor, ca roabe; dar pe nevestele lor nu le-ar fi dat pentru nimic în lume. După cum ni s-a spus ele nu și-ar înșela bărbații ori ce le-ai da. În timpul zilei nu se dau bărbaților

---

[38] Textul spune “cu foc”.

lor, ci numai în timpul nopții. Ele lucrează și aduc toată mâncarea de la munte în coșuri pe spate, sau în coșuri pe cap sau legate de cap; dar având alături totdeauna pe bărbații lor, [înarmați] cu un arc de lemn roșu sau de palmier negru și cu un mănunchi de săgeți din trestiei și fac aceasta pentru că sunt geloși. Femeile își poartă copiii legați de gât într-o plasă de bumbac. Las deoparte alte lucruri, spre a nu fi prea lung.

Se săvârși de două ori liturghia pe uscat și băștinașii stăteau cu atâta pocăință în genunchi, ridicând mâinile împreunate, încât era o foarte mare plăcere să-i privești. Clădiră o casă pentru noi, gândind că avem să stăm cu ei câtva timp, și tăiară mult lemn roșu spre a ni-l da la plecare. Trecuseră poate două luni de când nu mai plouase pe acest pământ; și când ajunseserăm noi în port, din întâmplare se porni să plouă. De aceea spuneau că noi venim din cer și am adus cu noi ploaia. Aceste noroade ar trece ușor la credința lui Isus Cristos. La început, aceștia credeau că bărcile ar fi copiii corăbiilor și că acestea le fătau atunci când erau coborâte de pe corabie în mare; și stând așa aproape de corăbii, cum e obiceiul, credeau că corăbiile le dădeau să sugă.

CÂTEVA CUVINTE ALE ACESTOR POPOARE DIN VERZIN

mei, *maiz*[39*]
făină, *hui*
undiță, *pinda*
cuțit, *tacse*
pieptene *chigap*
foarfecă, *pirame*
clopoțel, *itanmaraca*
bun, mai bun, *tum, maragatum*

Magellan coboară de-a lungul coastei Americii de Sud

Stăturăm 13 zile pe acest pământ. Urmându-ne apoi calea, merserăm până la 34 de grade și o treime către Polul Antarctic, unde aflarăm, pe un fluviu de apă dulce[40*], oameni care se numesc Canibali și mănâncă carne de om. Unul din ei, cât un uriaș veni până la corabia căpitanului, ca să-i liniștească pe ceilalți [tovarăși] ai săi. Avea o voce ca de taur. În timp ce acesta stătu pe corabie, ceilalți își luară lucrurile din locul unde sălășluiau, ducându-le mai departe înlăuntrul ținutului, de frica noastră. Văzând aceasta, sărirăm pe pământ o sută de oameni spre a culege știri și a vorbi cu ei, sau a prinde cu sila pe vreunul. O luară la fugă, și fugind făceau pasul atât de mare, încât noi, chiar sărind, nu puteam să ne apropiem de ei. În acest fluviu se află șapte insule. Pe cea mai mare dintre acestea, care se numește Capul Sf. Marii, se găsesc pietre scumpe.

Se credea că de aici se trece în Marca de Sur[41*], adică de miazăzi, și mai departe de aici până acum nu s-a mai mers. Acum [s-a văzut că] nu e un cap [aici], ci un fluviu, cu o gură largă de 17 leghe. Altă dată la acest fluviu a fost mâncat de acești Canibali, pentru că se încrezuse prea mult în ei, un căpitan spaniol, care se numea Iohan de Solis, și 60 de oameni care mergeau, ca și noi, să descopere

pământuri noi[42*].

pinguini și foce

Apoi, urmând același drum către Polul Antarctic, pe lângă țărmuri, dădurăm peste două insule pline de gâscani și lupi marini[43*]. Nu s-ar putea spune întocmai, cât de mare era numărul acestor gâscani. Într-o oră am fi încărcat cele cinci corăbii. Acești gâscani sunt negri și au toate penele într-un fel, atât pe corp, cât și pe aripi, nu zboară și se hrănesc cu pești. Brâu atât de grași, încât nu trebuiau jumuliți, ci jupuiți. Au ciocul ca al unui corb. Iar lupii marini sunt de felurite culori și mari ca viteii, cu capul ca al acestora, cu urechile mici, rotunde și cu dinții mari. Nu au picioare, ci numai labe legate de corp, asemănătoare cu mâinile noastre, cu unghii mici și, între degete, cu pieliță, ca gâștele. Ar fi foarte cruzi dacă ar putea să alerge; înoată și se hrănesc cu pește. Aici corăbiile avură foarte mare noroc, căci ne apă rură de multe ori cele trei corpuri sfinte, adică sf. Elino, sf. Nicolae și sfânta Clara, și numaidecât se potolea furtuna.

o țară friguroasă locuită de uriași

Plecând de aici, ajunserăm până la 49 de grade și jumătate către Antarctic. Venind vremea friguroasă, corăbiile intrară într-un port bun spre a ierna[44*]. Aici stăturăm două luni fără a vedea chip de om. Într-o zi, pe neașteptate, zărirăm un om, cu o statură de uriaș, care sta gol pe țărmul portului, dănțuind, cântând și aruncându-și pulbere pe cap. Căpitanul general trimise pe unul dintre ai noștri la el, ca să facă aceleași gesturi în semn de pace; după ce le făcu, îl duse într-o insuliță în fața căpitanului general. Când se află în fața lui și a noastră, mult se minună și făcea semn cu un deget în sus, crezând că am venit din cer. Era atât de înalt, încât de-abia îi ajungeam la brâu, și bine făcut, avea fața mare și pictată cu roșu, iar în jurul ochilor cu galben, cu două inimi zugrăvite în mijlocul obrajilor.

cum sunt patagonezii

Puținul păr pe care-l avea era vopsit în alb; era îmbrăcat cu piei de animal cusute mărunt între ele; animalul [de care vorbesc] are capul și urechile mari ca de catâr, gâtul și corpul ca o cămilă, picioarele de cerb, coada de cal; și necheazǎ precum acesta; sunt foarte mulți în acest ținut[46*]. În picioare uriașul avea opinci dintr-aceeași piele, care-i acopereau picioarele ca niște ghete[47*], iar în mână un arc scurt și gros, cu coarda ceva mai groasă decât a lăutei, făcută din mațele aceluiași animal, cu un mănunchi de săgeți din trestie, nu prea lungi, înaripate ca ale noastre. În loc de fier, au la vârf cremene albă și neagră – după chipul săgeților turcești – pe care o ascut cu o altă piatră.

Căpitanul general porunci să i se dea de mâncat și de băut, și printre alte lucruri pe care i le arătă fu și o oglindă mare de oțel. Când el își văzu chipul, tare se

spăimântă, și sări înapoi trântind la pământ trei sau patru oameni de-ai noștri. După aceea îi dădu clopoței, o oglindă, un pieptene și niște mătănii, și-l trimise pe pământ însoțit de patru oameni înarmați. Un tovarăș al său, care nu voise de loc să vină la corăbii, când îl văzu venind pe acesta cu ai noștri, alergă unde stăteau ceilalți; se așezară în șirag, goi cu toții. Ajungând ai noștri la ei, începură să dănțuiască și să cânte, ridicând un deget către cer și arătându-le pulbere albă de rădăcină de iarbă, pusă în oale de pământ, ca s-o mănânce, pentru că nu aveau altceva. Ai noștri le făcură semn că ar trebui să vină la corăbii și că îi vor ajuta să-și ducă lucrurile lor, ceea ce auzind, acești oameni își luară de îndată numai arcurile, iar femeile lor, încărcate ca niște asini, duseră [în spate] totul.

Aceste [femei] nu sunt prea mari, ci mai mult grase. Când le văzurăm, rămaserăm tare uimiți. Au sânii lungi cât o jumătate de braț; sunt vopsite și îmbrăcate ca bărbații lor, numai că în fața părților rușinoase au o bucățică de piele, care le acoperă. Duceau patru din acele animale mici, ținute cu legături în chip de căpăstru. Acești oameni, când vor să prindă animale de astea, leagă un pui de un mărăcine; apoi vin cele mari spre a se juca cu puii; și ei stând ascunși, le omoară cu săgețile. Ai noștri aduseră la corăbii optsprezece [oameni], bărbați și femei, și-i împărțiră în cele două laturi ale portului ca să prindă câteva animale din acelea.

Șase zile după aceea, fu văzut de către câțiva dintre ai noștri, care tăiau lemne, un uriaș, zugrăvit [pe trup] și îmbrăcat în același chip. Avea în mână un arc și săgeți.

Apropiindu-se de ai noștri, mai întâi își atinse cu mâna capul, fața și trupul și același lucru le făcea și alor noștri, și apoi ridica mâinile către cer. Când căpitanul general află, trimise să-l ia cu barca și-l duse pe insulă care se afla în port, unde făcuseră o casă pentru fierari și spre a adăposti câteva lucruri de pe corabie. Acesta era mai mare și mai bine făcut decât ceilalți, foarte blajin și cu înfățișare atrăgătoare. Juca săltând și, când dănțuia, își vâra picioarele în pământ de o palmă. Stătu multe zile cu noi, încât îl botezarăm, dându-i numele de Ion. Atât de limpede pronunța Iisus, tatăl nostru, Ave Maria și Ion, întocmai ca noi, numai cu un glas foarte gros. Apoi căpitanul general îi dădu o cămașă, un pieptar de postav, pantaloni de postav, o bonetă, o oglindă, un pieptene, clopoței și alte lucruri, și-l trimise la ai săi. El plecă foarte vesel și mulțumit. În ziua următoare, aduse căpitanului general unul din acele animale mari, pentru care primi multe lucruri, ca să ne mai aducă și altele; dar nu-l mai văzurăm. Ne-am gândit că ai săi îl omorâseră pentru, că stătuse de vorbă cu noi.

un vicleșug josnic

După 15 zile, văzurăm patru uriași dintre aceștia, fără arme, pentru că le ascunseseră în niște mărăcini; mai în urmă doi dintre ei, pe care-i prinserăm, ne spuseră aceasta.

Fiecare era zugrăvit în chip deosebit. Căpitanul general opri doi, cei mai tineri și mai bine făcuți, cu mare șiretlic, spre a-i duce în Spania. Dacă ar fi făcut altfel, cu ușurință ar fi omorât pe vreunul din noi. Șiretlicul de care se folosi spre a-i prinde

fu acesta: le dădu multe cuțite, foarfece, oglinzi, clopoței și mărgele de sticlă. În timp ce stăteau cu brațele pline cu aceste lucruri, căpitanul general puse să se aducă două perechi de cătușe din cele ce se pun la picioare, prefăcându-se că vrea să le dăruiască, și, fiind de fier, aceștia se bucurau mult; dar nu știau cum să le ducă și le părea rău să le lase; nu aveau unde să pună celelalte mărfuri și trebuiau să-și țină cu mâinile pielea în care erau înfășurați. Ceilalți doi voiră să le ajute, dar căpitanul nu le îngădui. Văzând cât de rău le părea să lase acele fiare, le spuse prin semne că va porunci să le fie puse de picioare și așa le vor lua cu ei. Ei dădură din cap că se învoiesc. Numaidecât porunci să le fie puse la amândoi deodată, și când le închiseră cu zăvoarele, aceștia se tulburară, dar căpitanul, liniștindu-i, stătură nemișcați dându-și seama apoi de înșelăciune, fornăiau ca taurii, strigând cu putere pe *Setebos*[39] să le vină într-ajutor. Pe ceilalți doi, după ce izbutirăm să le legăm mâinile, îi trimiserăm pe uscat cu nouă oameni, pentru ca să-i conducă pe ai noștri la locul unde se afla nevasta unuia din cei pe care-i prinsesem, pentru că tare plângea după ea, așa cum, prin semne, pricepurăm. Pe drum, unul își dezlegă mâinile și o luă la fugă cu atâta iuțeală, încât ai noștri îl pierdură din ochi. Merse unde se afla ceata sa și găsi pe unul dintre ai săi, care rămăsese cu femeile, pentru că se dusese acasă.

Îndată alergă să-l găsească, și-i povesti toată întâmplarea. Celălalt într-atât se silea să se dezlege, încât fu lovit de ai noștri cu putere în cap și fornăind, îi conduse [apoi] la locul unde se aflau femeile lor. Loan Carvagio, pilotul, căpetenia alor noștri, nu voi să ia femeia în acea seară, ci se culcă acolo, pentru că se înnopta. Ceilalți doi veniră și, văzându-l pe celălalt rănit, se neliniștiră și nu spuseră nimic atunci, dar în zori vorbiră cu femeile. Îndată o luară la fugă și alergau, cei mici mai iute decât cei mari, lăsându-și acolo toate catrafusele. Doi se dădură într-o parte, trăgând cu arcul într-ai noștri; un altul alunga din urmă acele animale mici care le slujeau [drept momeală] la vânat; și astfel luptând, unul din ei străpunse cu o săgeată coapsa unuia dintr-ai noștri, care îndată muri. Când văzură aceasta, o luară neîntârziat la fugă. Ai noștri aveau sinețe și arbalete, dar nu putură să-i rănească de loc. Când aceștia luptau, nu stăteau o clipă pe loc, ci săltau de ici colo. Ai noștri îngropară mortul și arseră toate catrafusele pe care le lăsaseră. Nu încape înd ială că acești uriași aleargă mai repede decât caii și sunt strașnic de geloși pe nevestele lor.

boli și leacuri patagoneze

Când oamenii aceștia se simt rău la stomac, în loc să ia o curățenie, își vâră în gură o săgeată de două palme și mai bine și vomită o culoare verde amestecată cu sânge, pentru că mănâncă un fel de anghinarie. Când îi doare capul, își fac o

---

[39] Așa cum se explică mai jos, Setebos e numele pe care patagonezii îl dădeau unui diavol (N.T.).

crestătură de-a lungul frunții, și la fel în brațe, în picioare, în fiecare loc de pe corp, luându-și mult sânge. Unul dintre cei pe care îi prinsesem, care sta pe corabia noastră, spunea cum acel sânge nu voia să stea acolo și de aceea îi făcea să sufere. Au părul tăiat ca monahii, dar mai lung, cu un șnur de bumbac în jurul capului, în care înfig săgețile când merg la vânătoare. Își leagă mădularul lângă trup din pricina frigului foarte mare. Când moare vreunul dintre ei, se ivesc zece sau doisprezece diavoli zugrăviți pe tot corpul, și dănțuiesc foarte veseli în jurul mortului. Printre ei se zărește unul cu mult mai mare decât ceilalți, strigând și făcând mare tămbălău. Așa cum diavolul le apare zugrăvit [pe trup], în acest chip se zugrăvesc [și ei]. Pe diavolul cel mare îl numesc *Setebos*[48*], pe ceilalți *Cheleulle.* Același [prins] ne-a mai spus prin semne că a văzut diavoli cu două coarne pe cap și cu păr lung ce le acopereau picioarele, zvârlind foc pe gură și pe șezut. Căpitanul general dădu acestor popoare numele de *Patagoni.* Cu toții se îmbracă cu pielea animalului despre care am vorbit. Nu au case, ci numai corturi făcute din pielea aceluiași animal și cu acestea merg din loc în loc, așa cum fac țiganii. Se hrănesc cu carne crudă și cu o rădăcină dulce pe care o numesc *chapae.* Fiecare dintre cei doi pe care-i prinsesem, mânca un coș de biscuiți și bea dintr-o sorbitură o jumătate de bărdacă de apă. Și mâncau șoarecii fără să-i jupoaie.

căpitanii spanioli se răscoală împotriva lui Magellan; pedepsirea lor

Stăturăm în acest port, pe care-l numirăm portul sfântului Iulian, aproape cinci luni, și-n acest timp se întâmplară multe lucruri. Pentru ca înălțimea voastră să afle câteva, *pedepsirea lor* [voi spune că] îndată ce intrară în port, căpitanii celorlalte patru corăbii[49*] urziră o trădare spre a-l omorî pe căpitanul general[50*]; și aceștia erau *vehedorul [armadei*[51*]*},* care se numea Juan de Cartagena, vistiernicul Alvise de Mendoza, contabilul Antonio Cocha și Gaspar de Cazada. Trădarea fiind descoperită, după ce vehedorul fu ciopârțit de către oameni, vistiernicul fu omorât cu lovituri de pumnal. După câteva zile, Gaspar de Cazada, vrând să pună la cale o altă trădare, fu izgonit cu un preot pe acest pământ al Patagoniei. Căpitanul general nu voi să-l ucidă, pentru că împăratul Don Carlo îl făcuse căpitan[52*].

naufragiul corabiei Santiago

O corabie, numită Santiago, mergând în cercetarea coastei se pierdu. Toți oamenii scăpară ca prin minune, fără să se înece. Numai doi dintre ei veniră la corăbii și ne aduseră la cunoștință totul. Aflând aceasta, căpitanul general le trimise câțiva oameni cu saci plini de pesmet. Timp de două luni trebui să le ducă hrană; pentru că în fiecare zi găseau câte ceva din corabie. Drumul până acolo era lung de 24 de leghe, ceea ce înseamnă o sută de mile; calea foarte aspră și plină de mărăcini. Făceau câte patru zile pe drum; noaptea dormeau în desișuri; nu găseau

apă de băut, ci numai gheață, ceea ce ne da foarte mare osteneală[40]. În acest port se aflau foarte multe scoici, cărora le spun *missiglione (mejillon);* aveau perle în mijloc, dar mici, încât nu se puteau mânca. Se mai găsea încă tămâie[53*], struți, vulpi[54*], vrăbii și iepuri[55*], mult mai mici ca ai noștri. Aici, în vârful celui mai înalt munte, înălțarăm o cruce în semn că acest pământ era al regelui Spaniei și-i dădurăm acestui munte numele de Muntele lui Cristos.

descoperirea trecerii spre Pacific

Pornind de aici, la 51 de grade fără o treime către Antarctic, aflarăm un fluviu cu apă dulce[56*] în care corăbiile erau cât pe aci aproape să piară din pricina grozavelor furtuni; dar dumnezeu și corpurile sfinte le veniră în ajutor. În acest fluviu zăbovirăm aproape două luni spre a lua apă, lemne, și pește, [acesta] fiind lung de un braț și mai bine, cu solzi[57*]. Era foarte bun, dar puțin; și înainte de a pleca de aici, căpitanul general și noi toți ne spovedirăm și ne împărtășirăm ca niște buni creștini.

Apoi, mergând la cincizeci și două de grade către același pol, găsirăm, în ziua celor unsprezece mii de fecioare, o strâmtoare[58*] al cărei cap îl numirăm Capul celor unsprezece mii de fecioare, în amintirea marii minuni. Această strâmtoare e lungă de o sută și zece leghe, ceea ce înseamnă 440 de mile[59*], și largă cam de o jumătate de leghe, și duce într-o altă mare, numită marea Pacific, înconjurată de munți foarte înalți acoperiți cu zăpadă. Nu puteam să-i dăm de fund decât cu sonda, pe lângă țărm, la 25 și 30 de brațe. Și dacă nu era căpitanul general nu găseam această strâmtoare, pentru că toți gândeam și spuneam că era închisă de jur-împrejur; dar căpitanul general, care știa că trebuia să navigheze printr-o strâmtoare foarte ascunsă, cum văzuse în vistieria regelui Portugaliei, într-o hartă făcută de acel prea învățat bărbat Martin de Boemia[60*], trimise două corăbii, *San Antonio* și *Concepción,* căci așa se numeau, să vadă ce se află la capătul golfului[61*].

Noi, cu celelalte două corăbii, adică cu nava căpitanului, care se numea *Trinidad,* și cu cealaltă, *Victoria,* rămaserăm să așteptăm în golf[62*]. Peste noapte, se stârni o mare furtună, care ținu până a doua zi la amiază, din care pricină furăm siliți să ridicăm ancorele și să ne lăsăm împinși de ici colo prin cuprinsul golfului. Celorlalte două corăbii le stătea împotrivă vântul vijelios și nu puteau trece de un cap pe care-l făcea golful aproape de capăt, spre a veni către noi, astfel că erau cât pe-aci să se înnămolească. Totuși, apropiindu-se de capătul golfului, socotindu-se pierduți văzură o deschidere mică, ce nu părea gură, ci [un] colț de stânci și socotindu-se fără scăpare, se adăpostiră înăuntru, astfel că, fără să vrea,

---

[40] Această încheiere: „ne da foarte mare osteneală” față de verbele precedente, la persoana a treia (făceau, dormeau) ar face să se creadă că și Pigafetta luase parte la astfel de drumuri (N.T.).

descoperiră strâmtoarea; și văzând că nu era [un] colț, ci o strâmtoare de pământ, merseră mai înainte și găsiră un golf[63*]. Apoi mergând și mai departe, găsiră o altă strâmtoare[64*] și un alt golf[65*] mai mare decât primele două. Foarte veseli, se întoarseră îndată înapoi spre a spune acest lucru căpitanului general.

Noi ne gândeam că s-au pierdut, mai întâi din pricina furtunii mari, apoi pentru că trecuseră două zile și nu mai apăreau, și încă din pricina unor fumuri pe care le făceau doi dintre cei trimiși de ei pe pământ, spre a ne da de veste.

Și stând așa în așteptare, văzurăm venind cele două corăbii, cu pânzele umflate și cu pavilioanele în vânt, către noi.

Când fură mai aproape, deodată sloboziră multe bombarde și dădură chiote apoi cu toții împreună, mulțumind lui dumnezeu și fecioarei Maria, pornirăm să cercăm mai departe.

San Antonio dezertează și se întoarce în Spania

Intrând în această strâmtoare, aflarăm două guri, una către sud-est, cealaltă către sud-vest[66*]. Căpitanul general trimise corabia *San Antonio* împreună cu *Concepción* spre a vedea dacă acea gură, care era îndreptată către sud-est, avea ieșire în marea Pacific. Corabia nu voi să aștepte pe *Concepción,* pentru că voia să fugă spre a se întoarce în Spania, cum și făcu. Pilotul acestei corăbii se numea Estebán Gómes[67*] și-l ura mult pe căpitanul general, pentru că, înainte de a se alcătui această escadră, el mersese la împărat spre a obține câteva caravele ca să meargă să descopere pământuri noi; dar, din pricina venirii căpitanului general, maiestatea sa nu i le dădu. De aceea, se înțelese cu niște spanioli, și în noaptea următoare, puseră mâna pe căpitanul corabiei lor, care era văr cu căpitanul general și se numea Alvaro de Mesquita, îl răniră și-l puseră-n fiare și astfel îl duseră-n Spania. Pe această corabie se afla celălalt uriaș, pe care-l prinsesem, dar când intră în zona caldă, muri.

Concepción, neputând să urmeze cealaltă corabie, o aștepta plutind de ici colo. *San Antonio,* când se făcu noapte, se întoarse înapoi și fugi prin aceeași strâmtoare. Noi merserăm să descoperim cealaltă gură către sud-vest. Aflând mereu aceeași strâmtoare, sosirăm la un fluviu, pe care-l numirăm fluviul Sardelelor[68*], pentru că erau sumedenie în apropierea lui; și astfel zăbovirăm aici patru zile în așteptarea celorlalte două corăbii. În aceste zile trimiserăm o barcă bine înzestrată spre a descoperi capul către cealaltă mare. Se întoarse după trei zile și ne spuse cum au văzut capul și marea cea întinsă.

Căpitanului general îi dădură lacrimile de bucurie și numi acel cap *Deseado,* pentru că de multă vreme îl doriserăm. Ne întoarserăm înapoi spre a căuta cele două corăbii și nu găsirăm decât pe *Concepción,* întrebându-i unde era cealaltă, răspunse Gioan Serrano[69*], care era căpitan și pilot al acesteia iar înainte fusese al celei care se pierduse, că nu știa și că n-o mai văzuse după ce intrase în strâmtoare. O căutarăm prin toată strâmtoarea până la acea gură pe unde fugise. Căpitanul general trimise înapoi corabia *Victoria* până la începutul strâmtorii spre a

vedea dacă era acolo; iar dacă n-o va găsi, să pună un drapel în vârful unei movile cu o scrisoare într-o oală, băgată în pământ alături de steag, pentru ca alții, văzând steagul, să găsească scrisoarea și să afle drumul pe care noi îl făceam; căci așa se dăduse poruncă printre noi, dacă se rătăceau navele una de alta. Se puseră două drapele cu scrisorile, una pe un delușor în primul golf, cealaltă pe o insuliță**[70*]** într-al treilea golf unde erau mulți lupi marini și păsări mari.

Căpitanul general îl așteptă[41] cu cealaltă corabie lângă râul Isleo**[71*]** și puse să se ridice o cruce pe o insuliță în apropierea acestui fluviu, care curge printre munți încărcați de zăpadă și se varsă îu mare lângă fluviul Sardelelor. Dacă nu găseam această strâmtoare, căpitanul general hotărâse să meargă până la 75° către polul Antarctic, unde la asemenea înălțime în timpul verii nu e noapte, iar dacă este, e scurtă, și tot așa în timpul iernii, în ce privește ziua.

Astfel prea luminăția voastră să creadă că atunci când ne aflăm în această strâmtoare, nopțile erau numai de trei ore**[72*]** și era în luna lui octombrie. Țărmul acestei strâmtori pe partea stângă**[73*]** era jos și îndreptat către sud-est. Numirăm această strâmtoare „Strâmtoarea Patagoneză"; în ea se întâlnesc, la fiecare jumătate de leghe, porturi foarte sigure; ape foarte bune, lemne numai de cedru, pește, sardele, missilioni, țelină sălbatică**[74*]**, ierburi dulci, dar și amare; cresc în jurul izvoarelor și mâncarăm din ele multe zile, neavând altceva.

Nu cred să se afle pe lume o strâmtoare mai frumoasă și mai bună ca aceasta. În această mare Oceanul, e un foarte îmbietor belșug de pești. Sunt trei feluri de pești, lungi de un braț și mai bine, care se numesc *dorade, albacore* și *bonite,* care vânează pești de zboară, numiți *colondrini,* lungi de o palmă și mai bine, foarte buni de mâncat. Când cele trei soiuri de pești întâlnesc câțiva din acești pești zburători, îndată zburătorii sar afară din apă și zboară, cât timp au aripile ude, mai bine de o bătaie de arbaletă; în vreme ce aceștia zboară, ceilalți aleargă după ei, sub apă, în umbra lor și nici n-au căzut bine în apă, că numaidecât îi prind și îi mănâncă; lucru într-adevăr foarte frumos de privit.

CUVINTE ALE URIAȘILOR PATAGONEZI

Cap = *her*;	palma mâinii = *caimeghim;*
Ochi = *other*;	deget = *cori;*
Nas = *or;*	urechi = *sene;*
Gene = *occhechel*;	subsuoară = *salischin;*
Pleoape = *sechechiel*;	sân = *othen;*
Nări = *oresche;*	piept = *ochij;*
Gură = *xiam;*	corp = *gechel;*
Buze = *schiahame;*	coapse = *chiar. E;*

[41] Pe Serrano cu corabia Victoria (N.T.).

Dinți = *phor*;	genunchiu = *tepian;*
Limbă = *schial*;	șezut = *sciaguen;*
Bărbie = *sechen*;	fese = *hoij;*
Păr = *archiz*;	brațe = *maz;*
Față = *cogechel*;	puls = *hoolian;*
Grumaz = *schialeschin*;	gambe = *coss;*
Gâtlej = *ohumez*;	picior = *theé;*
Spate = *pelles*;	călcâie = *tere;*
Cot = *cotel*;	fluierul piciorului = *perchi;*
Mână = *chene*;	talpa piciorului = *caotscheni*

Toate aceste cuvinte se pronunță din gâtlej, pentru că așa le rostesc ei.

*

*   *

Mi-a spus aceste cuvinte acel uriaș pe care-l aveam pe corabie; cerându-mi *capac,* adică pâine, căci așa numesc ei acea rădăcină care le folosește drept pâine, și *oii,* adică apă; când mă văzu scriind aceste cuvinte, întrebându-l apoi despre celelalte cu pana în mână, mă înțelegea. O dată făcui o cruce și o sărutai, arătându-i-o.

Îndată strigă *Setebos* și-mi făcu semn că dacă voi mai face crucea, îmi va intra în trup și mă va face să crăp. Când acest uriaș se simți rău, ceru crucea îmbrățișând-o și sărutând-o mult. Voi să se creștineze înainte de a muri. Îl dădurăm numele de Pavel. Acești oameni, când vor să facă foc, freacă un lemn ascuțit cu un altul, până ce aprind o anume măduvă de arbore, care se află între aceste două lemne.

începe traversarea Oceanului Pacific

Miercuri 28 noiembrie 1520[75*] ieșirăm din această strâmtoare, pătrunzând în Marea Pacifică[76*]. Stăturăm trei luni și douăzeci de zile fără a ne aproviziona în vreun fel. Mâncam biscuiți, dar nu mai erau biscuiți, ci pulberea lor, amestecată cu grămezi de viermi, pentru că aceștia mâncaseră ce era bun; puțea foarte tare a urină de șoareci, și beam apă galbenă putrezită de multe zile, și mâncam niște piele de bou, cu care erau îmbrăcată antena[42] cea mare, pentru ca să nu roadă șarturile, piei foarte aspre din pricina soarelui, ploii și vântului. Le lăsam vreme de patru sau cinci zile în mare și apoi le puneam pe jăratec și așa le mâncam, și de asemenea de multe ori [mâncam și] rumeguș de lemn. Șoarecii se vindeau o jumătate de ducat unul și nici așa nu se găseau prea mulți.

---

[42] Antena e prăjina lungă de lemn care traversează, înclinată, catargul navei și de care e legată pînza triunghiulară sau „latină". (N.T.).

foamete și boli

Dar peste toate nenorocirile, aceasta era cea mai rea: creșteau gingiile la unii deasupra dinților, atât jos cât și sus, încât în niciun chip nu mai puteau mânca. Și astfel se prăpădeau de acest beteșug[77*]. Muriră 19 oameni și uriașul, împreună cu un indian de pe pământul Verzin. Douăzeci și cinci sau treizeci de oameni se îmbolnăviră, pe unii îi dureau brațele, pe alții picioarele sau alte părți, astfel că puțini rămaseră sănătoși. Mulțumind lui dumnezeu, eu nu avui nicio boală.

În aceste trei luni și douăzeci de zile am mers aproape patru mii de leghe fără oprire prin această mare Pacifică (într-adevăr e foarte pașnică, pentru că în această mare n-am avut furtună) fără a vedea niciun pământ, ci numai două insulițe nelocuite, pe unde nu găsirăm altceva decât păsări și copaci; le numirăm Insulele Nenorocite[78*]. Sunt departe una de alta la două sute de leghe. Nu găsirăm fundul pe lângă ele, văzurăm numai mulți rechini. Prima insulă se află la cincisprezece grade de latitudine australă, iar cealaltă la nouă[79*]. În fiecare zi făceam cincizeci, șaizeci și șaptezeci de leghe (măsurând după lanț sau după pupă). Și dacă dumnezeu nu ne hărăzea vreme bună, muream toți de foame în această mare nesfârșită și nemărginită. Cred că, fără îndoială, nu se va mai face niciodată asemenea călătorie.

despre emisfera sudică

Când ieșirăm din această strâmtoare[43], dacă am fi navigat mereu către apus, am fi făcut înconjurul lumii fără a întâlni niciun pământ, în afară de Capul celor unsprezece mii de Fecioare, care e capul acestei strâmtori la marea Oceanul, la răsărit, față în față cu capul Deseado din Marea Pacifică, amândouă capurile aflându-se la cincizeci și două de grade latitudine către Polul Antarctic.

constelații

Polul Antarctic nu este atât de înstelat ca cel Arctic. Se văd multe stele mici, adunate laolaltă, care închipuie două nebuloase puțin îndepărtate una de alta și cam întunecate, în mijlocul cărora se află două stele foarte mari, nu prea strălucitoare și care se mișcă puțin[80*]. Aceste două stele sunt Polul Antarctic. Acul nostru magnetic variind fără încetare, trăgea către polul său arctic cu toate acestea nu avea atâta putere ca în emisfera sa. Și de aceea, când eram în acest golf, căpitanul general întreabă pe toți piloții ce drum înseamnă pe hărți, navigând cu toate pânzele în vânt. Răspunseră cu toții: „întocmai drumul pe care ni l-ați dat”. Le răspunse că însemnau greșit, și era așa, și că trebuia îndreptat acul magnetic[81*]

---

[43] Din strâmtoarea Magellan (N.T.).

pentru că nu primea atâta forță ca în regiunea sa. Când eram în golful acela, văzurăm o cruce de cinci stele foarte strălucitoare, drept către apus, stând la aceeași depărtare una de cealaltă.

În aceste zile navigarăm spre vest-nord-vest și către nord-vest cart la vest, apoi înspre vest și către nord-vest până ce ajunserăm la linia echinocțială la o depărtare de linia de împărțire[82*] de o sută și douăzeci de grade. Linia de împărțire e la treizeci de grade depărtare de [primul] meridian: meridianul e la depărtare de trei grade către răsărit de Capul Verde. Pe acest drum, trecurăm nu prea departe de două insule foarte bogate, una la douăzeci de grade latitudine către Polul Antarctic, care se numește Cipangu[83*]; cealaltă la cincisprezece grade, numită Sumdit Pradit. După ce trecurăm linia echinocțială, navigarăm între vest și nord-vest cuart la vest înspre nord-vest; apoi două sute de leghe către apus, schimbând drumul către cuart la sud-vest până la treisprezece grade către Polul Arctic, spre a ne apropia mai mult de pământul capului Gaticara, care cap, să ne ierte cosmografii, dar nu l-am văzut, căci nu se află unde gândesc ei, ci către nord, la aproape douăsprezece grade[84*].

flota ajunge în Insulele "Tâlharilor" (Mariane)

Cam la șaptezeci de leghe către drumul pomenit, la douăsprezece grade latitudine și 146 longitudine, miercuri 6 martie, descoperirăm o insulă mică, spre nord-vest și altele două spre sud-vest. Una era mai înaltă și mai mare decât celelalte două[85*]. Căpitanul general voia să se oprească pe cea mare, spre a lua ceva provizii; dar nu putu, deoarece oamenii de pe această insulă dădeau buzna pe corăbii și furau fiecare câte ceva, încât nu ne puteam păzi. Voiau să dea jos pânzele, ca să mergem pe uscat; ne furară la repezeală barca cea mare, care stătea legată la pupa corabiei căpitanului. Din care pricină, mâniindu-se, căpitanul gene ral coborî pe pământ cu patruzeci de oameni înarmați și dădură foc la patruzeci sau cincizeci de case, și la multe bărci, omorâră șapte oameni și luară înapoi barca. Îndată după aceea, plecarăm urmând același drum. Înainte de a fi coborât pe uscat, câțiva bolnavi dintre ai noștri ne rugară, dacă vom omorî bărbat sau femeie, să le aducem măruntaiele, căci pe dată se vor însănătoși[86*].

ce pățesc bieții "tâlhari"

Când răneam pe vreunii din aceștia cu săgețile cele mari[44] care le străpungeau șoldurile dintr-o parte într-alta, trăgeau de săgeată, când dintr-o parte, când dintr-alta, uitându-se la ea; apoi o scoteau afară, minunându-se tare mult, și așa își dădeau sfârșitul; și alții care erau răniți în piept, la fel făceau. Aceasta ne făcu mare

---

[44] În original, vervetoni, săgeți groase, cu două aripioare la bază și azvârlite cu arbaleta (N.T.).

milă. Văzându-ne plecând, băștinașii ne urmăriră cu peste o sută de bărcuțe mai bine de o leghe: se apropiau de corăbii arătându-ne pește ca și când ar fi vrut să ni-l dea; dar aruncau cu pietre și apoi fugeau. Corăbiile mergând cu pânzele umflate, ei treceau printre ele și bărci[45], cu bărcuțele lor foarte îndemânatice. Văzurăm câteva femei în bărcuțe strigând și despletindu-și părul, cred că din dragoste pentru morții lor.

Fiecare dintre acești oameni trăiește cum îi e voia; nu au stăpâni; umblă goi, și câțiva au barbă, cu părul negru legat, lung, până la brâu. Poartă pălării asemănătoare celor albaneze, dar [făcute din frunze] de palmieri; sunt înalți, ca noi și bine făcuți; nu se închină la nimic. Sunt măslinii, dar se nasc albi la piele; au dinții roșii și negri[46], pentru că socotesc aceasta un lucru foarte frumos. Femeile umblă goale, numai în fața părților rușinoase poartă o coajă îngustă, subțire ca hârtia, care crește între trunchiul și coaja palmierului; sunt frumoase, gingașe și mai albe decât bărbații, cu părul despletit și lung, foarte negru, căzând până la pământ. Ele nu muncesc, ci stau în casă țesând rogojini, lăzi de palmier și alte lucruri trebuincioase casei. Mănâncă nuci de cocos, cartofi, păsări, smochine mari cât palma, trestii de zahăr și pești zburători, împreună cu alte bucate. Își ung corpul și părul cu ulei de cocos și de susan; casele lor sunt făcute toate din lemn, acoperite cu scânduri, cu frunze de smochin, lungi de două brațe, cu terase și ferestre; odăile și paturile, îmbrăcate toate cu foarte frumoase rogojini din palmier. Dorm pe paie moi și mărunte. Nu au arme, ci doar niște prăjini cu un os ascuțit de pește în vârf.

Acești oameni sunt săraci, dar iscusiți și foarte hoți; de aceea am numit aceste trei insule Insulele Tâlharilor. Petrecerea lor e să umble cu femeile pe mare în bărcuțele lor. Acestea sunt ca niște fuse[47], dar mai înguste; unele negre, altele albe, sau roșii. Au de cealaltă parte a velei[48] un lemn gros, ascuțit la vârfuri, străpuns de niște pari care îl susțin în apă spre a merge mai în siguranță cu vela[49]. Vela e făcută din frunze de palmier cusute laolaltă și tăiate în chipul pânzelor latine. Drept cârmă au niște lopeți ca de cuptor, cu un lemn în vârf. Fac din pupă provă și din provă pupă; și sunt ca niște delfini săltând în apă din undă în undă. Acești tâlhari gândeau, după semnele pe care le făceau, că nu mai erau alți oameni pe lume afară de ei.

Magellan descoperă Arhipelagul Filipinelor

Sâmbătă 16 martie 1521, la trei sute de leghe depărtare de insulele Tâlharilor,

---

[45] Bărcile corăbiilor nu erau ridicate pe bord, ci remorcate de corăbii (N.T.).

[46] Vopsiți în roșu și negru (N.T.).

[47] Traducem astfel termenul venețian fucelere dat unui tip de bărci mici, înguste și lungi, care slujesc la curse în lagune (N. T.).

[48] Adică sub scotă, în bordul opus celui în care este vela (N.T.).

[49] Pirogă cu balansier (N.T.).

în zori, dădurăm peste un pământ înalt, care e insulă și se numește Sama. În ziua următoare, căpitanul general, ca să fie mai la adăpost, voi să coboare spre a lua apă și a se plimba pe o altă insulă nelocuită ce se afla în spatele acesteia[87*]. Puse să se facă două corturi pe pământ pentru bolnavi și să se taie pentru ei o scroafă. Luni 18 martie după prânz văzurăm venind către noi o barcă cu nouă oameni; căpitanul general văzând-o, porunci ca nimeni să nu se miște, sau să scoată vreo vorbă, fără învoirea sa. Când aceștia puseră piciorul pe uscat, îndată căpetenia lor veni la căpitanul general, arătându-se bucuros de venirea noastră. Rămaseră cu noi cinci dintre ei mai împodobiți; ceilalți merseră să aducă pe alți câțiva care pescuiau; și astfel veniră cu toții.

Văzând căpitanul general că aceștia erau oameni cu judecată, puse să li se dea de mâncare și le dărui tichii roșii, oglinzi, piepteni, clopoței, fildeș, pânză de in și alte lucruri. Când văzură dărnicia căpitanului, îi înfățișară pești, un vas cu vin de palmier pe care-l numesc *vraca,* smochine mai mari ca palma și altele mai mici, mai gustoase, și două nuci de cocos. Atunci n-aveau altceva. Ne făcură semn cu mâna că în patru zile vor aduce *umay,* adică orez, nuci de cocos și multe alte merinde.

Nucile de cocos sunt fructele palmierului. Așa cum noi avem pâinea, vinul, uleiul și oțetul, așa își scot aceste popoare tot ce le trebuie din acești arbori. Capătă vinul în acest chip: găuresc palmierul în vârf, în inima[50], care se cheamă palmieruț și din care picură o licoare, ca mustul, albă, dulce dar puțin cam aspră; pentru a o culege ei iau niște trestii groase cât piciorul sau și mai groase și le leagă de arbore, de seara pentru dimineața și de dimineața pentru seara. Acest palmier face un fruct care e nuca de cocos.

Aceasta e cam cât capul omului de mare. Prima sa coajă e verde și groasă, mai mult de două degete, și-n ea se găsesc niște firișoare din care se fac parâmele ce slujesc la legarea bărcilor. Sub aceasta e o altă coajă tare și mult mai groasă decât cea a unei nuci obișnuite. O prăjesc și fac din ea un praf care lor le place foarte mult. Sub această coajă, e o măduvă albă, groasă de un deget, pe care o mănâncă crudă, cu carne și pește, cum mâncăm noi pâinea; are gust de migdală. Dacă o usuci, se face un fel de pâine. În mijlocul acestei măduve e o licoare limpede, dulce și foarte întăritoare; și când lași această licoare să stea puțin, se încheagă și pare ca un măr. Când vor să facă ulei, iau această nucă de cocos și lasă să putrezească acea măduvă licoare, apoi o pun să fiarbă și uleiul curge ca untul. Când vor să facă oțet, lasă să fermenteze numai licoarea, apoi o pun la soare și se face oțet ca de vin alb. Se poate face și lapte, cum făceam noi. Rădeam această măduvă, apoi o amestecam cu propria ei licoare și o tescuiam într-o cârpă, și așa se făcea un lapte ca cel de capră. Acești palmieri se aseamănă curmalilor, dar, fără să fie netezi,

---

[50] În original boccasini, care în dialect venețian denumește partea fragedă a arborelui, mugurul (N.T.).

nu-s atât de noduroși. O familie de zece persoane, cu doi palmieri din aceștia trăiește hrănindu-se opt zile din unul și opt zile din celălalt; dacă ar face altfel, s-ar usca. Arborii aceștia țin o sută de ani.

odihnă pe Insula Semnelor Bune

Mare prietenie legară cu noi aceste popoare. Ne spuseră cum se numeau multe lucruri, precum și numele câtorva insule care se zăreau de acolo. A lor se numește Zuluan[88*], și nu e prea mare. Am petrecut bine cu ei, pentru că erau foarte plăcuți și vorbăreți. Căpitanul general, spre a le arăta mai multă cinste, îi duse pe corabia sa și le arătă toată încărcătura: cuișoară, scorțișoară, piper, nucșoară, macis[89*], aur și toate mărfurile ce se aflau pe corabie; puse să se sloboadă câteva bombarde. Fură cuprinși de mare spaimă și voiră să sară din corabie. Ne făcură semne că acolo încotro mergeam noi creșteau lucrurile mai sus pomenite. Când voiră să plece, își luară rămas bun cu multă grație și drăgălășenie, spunând că se vor întoarce după cum făgăduiseră. Insula pe care ne aflam se numește Humunu; dar noi, găsind aici doua izvoare de apă foarte limpede, o numirăm Insula Semnelor Bune, pentru că aici am dat peste primele urme de aur pe care le-am întâlnit prin aceste părți[90*]. Aici se găsește mare belșug de mărgean alb și copaci mari, care fac fructe mai mici decât migdala și asemeni fisticilor; și tot așa mulți palmieri, unii buni, alții răi. În acest loc sunt multe insule; din care pricină îl numirăm arhipelagul Sf. Lazăr[91*] descoperindu-l în duminica acestui sfânt; se află la 10 grade latitudine către Polul Arctic și la 161 grade longitudine de pe linia de împărțire.

Vineri 22 martie veniră la amiază acei oameni, așa cum ne făgăduiseră, în două bărci, cu nuci de cocos, portocale dulci, un vas cu vin de palmier și un cocoș, spre a dovedi că prin aceste părți se aflau găini. Se arătară foarte veseli față de noi, iar noi cumpărarăm toate acele lucruri. Căpetenia lor era bătrân și zugrăvit [pe trup], purta doi cercei de aur la urechi, iar ceilalți multe brățări de aur pe brațe, batiste în jurul capului. Stăturăm aici opt zile în care căpitanul nostru mergea în fiecare zi pe uscat să cerceteze pe cei bolnavi; și în fiecare dimineață le da cu mâna lui apă de cocos, care mult îi alina.

În spatele acestei insule sălășluiesc oameni care au cercei atât de mari[92*] la urechi încât [pot] umbla cu brațele petrecute prin ele. Aceste popoare sunt *cafri*[51], adică păgâni; umblă goi, cu cârpe din scoarță de arbore în jurul părților lor rușinoase; numai câțiva fruntași poartă pânzeturi de bumbac brodate pe margini cu acul, cu mătase. Sunt măslinii, grași, zugrăviți [pe trup] și se ung cu ulei de cocos și de susan ca să se apere de soare și de vânt. Au părul foarte negru [lung] până la brâu, și poartă săbii scurte, cuțite, sulițe [împodobite] cu aur, paveze mari, căngi, cârlige, plase pentru pescuit în formă de pâlnie. Bărcile lor sunt ca ale noastre.

---

[51] Cuvântul cafru derivă din arabă și înseamnă „necredincios" (N.T.).

Pigafetta trece printr-o mare primejdie

În lunea sfântă, la 25 martie, în ziua Bunei Vestiri, după prânz, când din oră în oră trebuia să ridicăm ancorele, mersei la copastia corabiei ca să pescuiesc și punând picioarele pe o vergă îmi alunecă picioarele pentru că plouase, și astfel căzui în mare, încât nimeni nu mă văzu. Și fiind aproape să mă scufund, simții sub mâna stângă scota velei mari, care era căzută în apă; mă ținui bine și începui să strig până ce primii în ajutor barca. Nu cred că prin vrednicia mea, ci cu ajutorul acelui izvor de milostenie, scăpai.

În aceeași zi, luarăm drumul între apus și vest-sud-vest printre patru insule: Cenalo, Hiunanghan, Ibusson și Abarien[93*].

apare regele insulei

Joi 28 martie, zărind în noaptea trecută foc pe o insulă, dimineața traserăm la țărmul ei: văzurăm o barcă mică pe care o numesc *boloto,* cu opt oameni înăuntru, apropiindu-se de corabia căpitanului. Un rob[94*] al căpitanului general, care era din Sumatra numită înainte Traprobona[95*], le vorbi și ei înțeleseră numaidecât.: veniră la bordul corabiei, nevrând să intre înăuntru, ci stând puțin deoparte.

Văzând căpitanul că nu voiau să se încreadă în noi, le aruncă o tichie roșie și alte lucruri legate de o bucată de scândură; o luară foarte bucuroși și îndată plecară spre a vesti pe regele lor. După vreo două ore văzurăm venind doi *balangai* (care sunt bărci mari, așa le numesc) pline cu oameni; în cel mai mare era regele lor, șezând sub un polog de rogojini.

Când ajunse sub nava căpitanului, robul îi vorbi; regele îl pricepu, pentru că prin aceste părți regii știu mai multe limbi decât ceilalți: porunci câtorva dintre ai săi să se urce pe corabie. El stătu mereu în *balangai,* nu prea departe de corabie, până ce ai săi se întoarseră și de îndată ce se întoarseră, plecă. Căpitanul general cinsti mult pe cei care veniră pe corabie: și le dădu câteva lucruri, ceea ce văzând regele, înainte de a pleca, voi să dea căpitanului un drug mare de aur și un coș plin cu ghimber; dar el, mulțumind foarte mult, nu voi să le primească. Către seară merserăm cu corabia în apropierea locuinței regelui.

schimb de daruri și ceremonii

În ziua următoare, în vinerea mare, căpitanul general trimise pe sclav, care era tălmaciul nostru, pe uscat într-o barcă, spre a spune regelui, dacă avea câte ceva de mâncare, să trimită la corabie, că vor fi bine răsplătiți de noi și că veniserăm pe insula lor ca prieteni, nu ca dușmani. Regele veni cu șase sau opt oameni, în aceeași barcă și se urcă pe corabie; se îmbrățișă cu căpitanul general și îi dădu trei blide de porțelan acoperite cu frunze, pline de orez crud și două dorade foarte mari, împreună cu alte lucruri. Căpitanul dădu regelui o haină de olofir și una de postav galben, croită turcește, și o frumoasă tichie roșie; celorlalți, unora cuțite,

altora oglinzi. Apoi puse să li se dea de mâncare și prin sclav îi spuse că voia să fie cu el *casi casi,* adică frate[96*]; îi răspunse că așa voia [și el] să-i fie. După aceasta, căpitanul îi arătă postav de diferite culori, pânză, mărgean și multă marfă și toată artileria, punând să fie slobozită.

Câțiva se spăimântară foarte; apoi căpitanul puse un om să se îmbrace în armură și îl înconjură cu alți trei oameni cu săbii și pumnale, care îl loveau pe întreg corpul; ceea ce văzând, regele rămase aproape scos din fire [de uimire]. Îi spuse prin sclav că unul din aceștia împlătoșați făcea cât o sută de oameni dintre ai săi; răspunse [căpitanul general] că așa era și că pe fiecare corabie avea câte două sute, care se înarmau în acest chip[97*]. Îi arătă platoșe, săbii și paveze rotunde și puse pe doi să se bată cu săbiile. Apoi îl duse pe puntea de comandă a corabiei, care se afla la capătul pupei, și puse să i se aducă harta de navigat și busola și îi spuse prin tălmaci cum găsise strâmtoarea spre a veni până [aici], la el, și câte luni trecuseră fără a zări pământ. Se minună: la urmă îi spuse că voia, dacă i-ar face plăcere, să trimită cu el doi oameni, ca să le arate câte ceva dintre lucrurile sale. Căpitanul îi răspunse că se învoia. Mă dusei eu împreună cu un altul.

Când ajunsei pe uscat, regele ridică mâinile către cer și apoi se întoarse cu fața spre noi doi; făcurăm la fel și noi față de el; asemenea făcură toți ceilalți. Regele mă luă de mână; unul din mai-marii săi îl luă de mână pe celălalt tovarăș și astfel ne duseră sub un acoperământ de trestii, unde se afla un *balangai* lung de optzeci de palme de-ale mele, asemănător cu [corabia noastră numită] *fusta*[52]*.* Ne așezarăm la pupa acestuia vorbind mereu prin semne. Ai săi stăteau în picioare de jur-împrejur cu paloșe, cu săbii scurte, sulițe și paveze. Puse să se aducă o tavă cu carne de porc, cu un vas mare plin cu vin. Beam la fiecare îrnbucătură o cană de vin: vinul care îi rămânea câteodată, deși era puțin, îl punea într-un vas deoparte. Cana lui stătea mereu acoperită; nimeni altul nu bea din ea, în afară de rege și cu mine. Înainte ca regele sa ia cana spre a bea, înălța mâinile împreunate la cer și către noi, și când voia să bea, întindea pumnul mâinii stângi către mine (întâi gândii că vrea să-mi dea un pumn) și apoi bea; făceam și eu la fel față de rege. Aceste gesturi le fac cu toții, unul către celălalt, când beau. Cu aceste ceremonii și alte senine de prietenie, luarăm prânzul.

Mâncai în vinerea sfântă carne, neputând face altfel. înainte de a veni vremea de cină, dădui regelui multe lucruri pe care le adusesem cu mine: scrisei multe lucruri cum se numeau. Când regele și ceilalți mă văzură scriind și rostind acele cuvinte ale lor, toți rămaseră uimiți. În acest răstimp veni ceasul de cină. Aduseră două farfurii mari de porțelan, una plină cu orez și cealaltă cu carne de porc cu zeama ei. Cinarăm cu aceleași gesturi și ceremonii; apoi merserăm la palatul regelui, care era clădit ca o șură de fân, acoperit cu frunze de smochin și de

---

[52] Fusta era un tip de corabie folosită in special de venețieni pentru servicii de explorare, anunțuri, informații. Avea mulți vâslași și era foarte rapidă (N.T.).

palmier. Era clădit pe bârne groase, înălțate de la pământ, încât trebuia să intri pe trepte. Ne puse să ședem pe o rogojină de trestii, cu picioarele chircite ca croitorii. După o jumătate de oră [ne] fu adusă o farfurie cu bucăți de pește fript și cu ghimber proaspăt cules și vin.

Feciorul mai mare al regelui, adică prințul, veni unde ne aflam noi: regele îi spuse să stea lângă noi, și așa făcu.

Se aduseră două farfurii, una cu pește cu zeama lui, și cealaltă cu orez, spre a mânca împreună cu prințul. Tovarășul meu, de atâta mâncare și băutură, se îmbătă. Pentru luminat folosesc gumă de arbore, pe care o numesc *anime,* înfășurată în frunze de palmier și de smochin.

Regele ne făcu semn că voia să meargă să se culce; lăsă cu noi pe prinț, cu care dormirăm pe o rogojină de trestii, cu perne de frunze. Când se făcu ziuă, regele veni și mă luă de mână: astfel merserăm acolo unde cinasem spre a lua o gustare, dar barca veni să ne ia. Înainte de plecare, regele, foarte voios, ne sărută mâinile și noi pe ale lui; veni cu noi un frate al său, rege al unei alte insule, cu trei oameni; căpitanul general îl opri să prânzească cu noi și îi dărui multe lucruri.

se pare că se găsește aur

Pe insula acestui rege pe care-l dusei la corăbii, se găsesc bucăți de aur, mari cât nucile și ouăle, dacă cerni țărâna. Toate vasele acestui rege sunt de aur și de asemenea o parte din casa sa. Așa ne spuse regele însăși. După veșmintele lui, era foarte îngrijit și cel mai frumos bărbat pe care-l văzusem printre aceste seminții. Avea părul foarte negru căzând pe umeri, cu un văl de mătase pe cap și doi cercei mari de aur atârnați de urechi; purta un strai de bumbac, lucrat tot cu mătase, care-l acoperea de la brâu până la genunchi. La șold, o sabie scurtă cu minerul mai lung, în întregime din aur; teaca era de lemn sculptat; în fiecare dinte avea trei pete de aur, încât părea că sunt legați cu aur; era parfumat cu rășini înmiresmate; măsliniu la piele și zugrăvit peste tot [trupul]. Această insulă a sa se numește Butuan și Calagan[98*]. Când acești doi regi vor să se vadă, merg amândoi la vânătoare pe această insulă, pe care ne aflam; cel dintâi rege se numește rajah Colaambu, cel de-al doilea rajah Siain.

Duminică, ultima zi din martie, în ziua de Paști, dimi neața din zori, căpitanul general trimise pe preot împreună cu câțiva oameni să pregătească săvârșirea liturghiei, și cu tălmaciul ca să le spună că nu voiam să coborâm pe uscat spre a prânzi cu ei, ci spre a asculta liturghia, ceea ce auzind regele ne trimise doi porci tăiați. Când veni ceasul liturghiei, merserăm pe pământ cam cincizeci de oameni, fără armuri, doar cu celelalte arme ale noastre, și cit mai bine îmbrăcați. Înainte de a ajunge la țărm cu bărcile, fură slobozite șase bombarde în semn de pace. Săriră pe uscat: cei doi regi îl îmbrățișară pe căpitanul general și-l așezară între ei; merserăm orânduiți până la locul ales, nu prea departe de țărm. Înainte de a începe liturghia, căpitanul stropi trupurile întregi ale celor doi regi cu apă sfințită.

BUSTUL LUI PIGAFETTA

PAGINĂ DIN MANUSCRISUL LUI PIGAFETTA

Se dădu de pomană la liturghie: regii merseră să sărute crucea ca și noi, dar nu dădură de pomană.

bombarde și evanghelizare

Când se înălță trupul domnului nostru [Isus Cristos] stăteau în genunchi și se rugau cu mâinile împreunate. Corăbiile slobozиră toate bombardele deodată, când se înălță trupul lui Crist, dându-li-se semnalul de pe pământ cu puș tile. După ce se termină liturghia, câțiva dintre ai noștri se împărtășiră. Căpitanul general porunci să se facă un joc cu săbiile, ceea ce desfată mult pe regi, apoi puse să se aducă o cruce cu cuie și cununa de spini în fața căreia se prosternară numaidecât. Le spuse prin tălmaci cum acesta era steagul pe care i-l dăduse împăratul stăpânul său, pentru ca oriunde merge, să pună acest semn al lui, și că voia să-i pună și aici, fiind de folos, pentru că, dacă va veni vreo corabie dintr-ale noastre, să știe prin această cruce, că noi am fost prin aceste locuri, și să nu le facă stricăciune nici lor, nici lucrurilor de aici, și dacă vor prinde pe vreunul dintre ai lor, îndată să le arate acest semn, și-l vor lăsa să meargă în pace; și că trebuia să pună această cruce în vârful muntelui celui mai înalt, pentru ca, văzând-o, în fiecare dimineață să i se închine; și dacă vor face aceasta, nici tunetele nici fulgerele furtunii nu le vor mai face rău în niciun chip.

Îi mulțumiră mult și-i spuse că vor face orice lucru bucuroși. Îi mai întrebă dacă erau mauri sau păgâni, sau în ce credeau. Răspunseră că nu se închinau la nimic, ci înălțau numai mâinile împreunate și fața către cer și că numeau pe zeul lor Abba: ceea ce auzind căpitanul, se bucură mult. Văzând aceasta, cel dintîi rege ridică mâinile la cer și-i spuse că ar vrea, dacă ar fi cu putință, să-i arate dragostea pe care i-o purta. Tălmaciul îl întrebă din ce pricină avea aici atât de puțin de mâncare. Îi răspunse că nu locuia în acest loc, decât doar când venea la vânătoare sau ca să-și vadă fratele; ci stă pe o altă insulă, unde-și avea întreaga familie.

Îl întrebă dacă avea dușmani, să spună, pentru că va merge cu aceste corăbii să-i nimicească și-i va sili să i se supună. Îi mulțumi și-i spuse că avea într-adevăr două insule vrăjmașe, dar că nu era vremea acum să meargă într-acolo. Căpitanul îi spuse că dacă dumnezeu va vrea să se mai întoarcă vreo dată prin aceste părți, va aduce atâția oameni, încât îi va sili să i se supună; și că voia să meargă să prânzească și apoi se va întoarce spre a pune crucea în vârful muntelui. Răspunseră că se învoiau. Făcându-se o trecere în revistă, cu sloboziri de puști, și îmbrățișându-se căpitanul cu cei doi regi, ne luarăm rămas bun.

După prânz ne întoarserăm cu toții numai în haină și merserăm, la amiază, împreună cu cei doi regi în vârful celui mai înalt munte. Când ajunserăm pe pisc, căpitanul general le spuse cât de bine îi părea că s-a ostenit pentru ei, deoarece, fiind crucea acolo, nu putea decât să le fie de cel mai mare ajutor. Și-i întrebă ce port era mai bun pentru strâns merinde. Spuseră că erau trei, adică: Ceylon, Zubu și Calaghan[99*]; dar că Zubu era mai mare și cu negoț mai bun și că sunt gata să ne dea călăuze care să ne arate drumul.

Căpitanul general le mulțumi și hotărî să meargă într-acolo, pentru că așa voia nefericita lui soartă. După ce fu ridicată crucea, fiecare rosti Tatăl nostru și Ave Maria, închinându-se în fața ei; la fel făcură și regii. Apoi coborârăm prin câmpurile lor semănate și merserăm la locul unde se aflau *balangaii* lor. Regii puseră să se aducă câteva nuci de cocos ca să ne înviorăm. Căpitanul le ceru călăuzele, pentru că în dimineața următoare voia să plece și le spuse că-i va avea în grijă ca pe sine însuși și că le va lăsa pe unul dintre ai noștri zălog. Răspunseră că oricând voia, erau gata la poruncă; dar în timpul nopții primul rege se răzgândi. Dimineața, când eram gata de plecare, regele trimise să-i spună căpitanului că, din dragoste pentru el, să aștepte două zile, până ce va culege orezul și alte bucate mai mărunte, rugându-l să-i trimită câțiva oameni să-i ajute, pentru ca să isprăvească mai repede, și că el însuși voia să fie călăuza noastră.

Căpitanul îi trimise câțiva oameni, dar regii mâncaseră și băuseră atât de mult, încât dormiră toată ziua. Câțiva, spre a-i dezvinovăți, spuseră că nu se simțeau bine. În acea zi ai noștri nu făcură nimic, dar în celelalte două lucrară. Unul din acești oameni ne aduse o strachină cu orez, cu opt sau zece smochine, legate laolaltă, spre a face schimb cu un cuțit care prețuia cel mult trei parale. Căpitanul, văzând că acesta nu voia altceva decât un cuțit, îl chemă spre a-i arăta mai multe lucruri; duse mâna la pungă și voi să-i dea pentru acele lucruri un real[53]; el nu voi; îi arătă atunci un ducat; nici pe acesta nu-l primi: în sfârșit, voi să-i dea un ducat dublu[54], nu voi de loc altceva decât un cuțit și astfel puse să i se dea. Mergând unul de-ai noștri pe pământ să ia apă, unul dintre aceștia voi să-i dea o coroană cu vârfuri de aur masiv, mare cât o coloană[55] pentru șase șiraguri de mărgele; dar căpitanul nu îngădui să se facă schimbul, pentru ca prin acest început să cunoască aceia că prețuim mai mult marfa noastră decât aurul lor.

viața băștinașilor, podoabele femeilor

Aceste popoare sunt păgâne; [bărbații] umblă goi și zugrăviți [pe trup]; poartă o pânză de scoarță de arbore în jurul rușinii lor; sunt foarte mari băutori. Femeile lor umblă *femeilor* îmbrăcate cu pânză de scoarță de arbore de la brâu în jos, cu părul negru căzut până la pământ, cu urechile găurite și pline [de scule] de aur. Acești oameni mestecă într-una un fruct pe care îl numesc *areca:* e ca o pară. Îl taie în patru părți și apoi îl înfășoară în frunzele pomului său, pe care le numesc *betre*; sunt ca frunzele de dud [și-s amestecate] cu puțin var; după ce le-au mestecat bine, le scuipă afară; îți lasă gura foarte roșie. Toate popoarele din această parte a lumii îl folosesc pentru că le înviorează mult inima; dacă nu l-ar mai folosi, ar muri.

---

53 Monedă spaniolă de argint (N.T.) .

54 În text doppione, probabil doblón-ul de aur spaniol (N.T

55 Sens obscur. Poate fi vorba tot de o monedă a vremii (N.T.).

Pe această insulă sunt câini, pisici, porci, găini, capre, orez, ghimber, nuci de cocos, smochine, portocale, lămâi, mei, mohor, costrei, ceară și mult aur. Se află la 9 grade și două treimi latitudine către arctic și o sută șaizeci și două longitudine de la linia de împărțire, și la douăzeci și cinci de leghe depărtare de Insula Semnelor Bune și se numește Mazana[100*].

Stăturăm șapte zile acolo; apoi apucarăm cale de nord-vest, trecând mai întâi pe lângă cinci insule, și anume Ceylon, Bohol, Canighan, Bagbai și Gatighan[101*]. Pe această insulă Gatighan sunt lilieci[102*] mari cât acvilele; pentru că era seară, omorârăm unul; era ca o găină la mâncat. Sunt aici porumbei, turturele, papagali și niște păsări negre mari cât găinile, cu coada lungă[103*]; fac ouă mari ca cele de gâscă, pe care le pun în nisip; din cauza marii călduri, scot pui. După ce s-au născut[56] aceștia dau de o parte nisipul și ies afară. Aceste ouă sunt bune de mâncat. De la Mazana la Gatighan sunt douăzeci de leghe. Pornind de la Gatighan către apus, regele din Mazana nu putu să se țină după noi; de aceea îl așteptarăm în apropierea a trei insule, Polo, Ticobon și Poxon[104*]. Când ajunse, tare se minună de navigația noastră. Căpitanul general trimise să-l aducă pe corabia sa, cu câteva dintre căpeteniile sale, ceea ce le făcu multă bucurie, și astfel merserăm spre Zubu. De la Gatighan la Zubu sunt cincisprezece leghe.

spaniolii debarcă în insula Cebú

Duminică 7 aprilie, la amiază, intrarăm în portul Zubu; trecând pe lângă multe sate, vedeam numeroase case făcute în copaci. Apropiindu-se de oraș, căpitanul general porunci corăbiilor să înalțe pavilioanele; se coborâră pânzele și fură așezate ca pentru luptă, slobozirăm toate bombardele, ceea ce umplu aceste popoare de mare spaimă. Căpitanul trimise pe un tânăr împreună, cu tălmaciul ca sol la regele din Zubu. Când sosiră în oraș, aflară mare mulțime de oameni adunați împreună cu regele, cu toții spăimântați de bombarde. Tălmaciul le spuse că acesta era obiceiul nostru, când intrăm pe astfel de meleaguri, în semn de pace și prietenie: spre a cinsti pe regele din acel loc, slobozeam toate bombardele. Regele și toți ai lui se liniștiră; și printr-un dregător al lor îi întrebară pe ai noștri, ce doreau. Tălmaciul răspunse că stăpânul său era căpitanul celui mai mare rege și prinț din lume, și că mergea să descopere Malucco; dar auzind de marea lui faimă, cum aflase de la regele din Mazana, venise numai să-l cunoască și să-și cumpere merinde cu mărfurile sale.

Îi răspunse că era bine venit dar că avea acest obicei: toate corăbiile care intrau în portul său plăteau vamă și că nu trecuseră nici patru zile de când o joncă[105*] din Ciama[106*], încărcată cu aur și cu robi, le plătise vamă și ca dovadă de aceasta îi arătă pe un negutător din Ciama, care rămăsese spre a neguța aur și sclavi.

---

[56] Adică au ieșit din găoace (N.T.).

Tălmaciul îi spuse că stăpânul său, fiind căpitan al unui rege atât de mare, nu plătea tribut nici unui domn de pe lume, și că dacă voia pace, pace va avea, iar dacă nu, război va avea. Atunci maurul negutător spuse regelui: *cala, raja, chiba,* adică: Bagă de seamă bine, Doamne: aceștia sunt cei care au cucerit Calicut[107*] Malacca[108*] și toată India cea Mare[109*]. Dacă li se face bine, bine vor face; dacă rău, rău și chiar mai rău, cum au făcut la Calicut și la Malacca.

Tălmaciul pricepu totul și-i spuse că regele stăpânului său era și mai puternic, în oameni și corăbii decât regele Portugaliei, și că era rege al Spaniei și împărat al tuturor creștinilor și că dacă nu voia să-i fie prieten, va trimite altă dată împotrivă-i atâta mulțime de oameni că-l vor nimici. Maurul le spuse toate regelui. Atunci îi răspunse că se va sfătui cu ai săi și a doua zi îi va răspunde. Apoi porunci să se aducă o gustare de multe feluri, toate din carne, pe tipsii de porțelan, cu multe vase de vin. După gustare, ai noștri se întoarseră și spuseră totul. Regele din Mazana, care era primul după acest rege și stăpânitor al câtorva insule, merse pe uscat spre a vorbi regelui despre marea curtenie a căpitanului general.

Luni de dimineață, notarul nostru împreună cu tălmaciul merseră în Zubu; regele, împreună cu sfetnicii săi, veni în piață și-i puse pe ai noștri să stea alături de el. Îl întrebă dacă se mai aflau și alți căpitani în tovărășia lor și dacă voiau să plătească el tribut împăratului stăpânul său. Îi răspunse că nu voia, ci doar să neguțeze cu el și nu cu alții. Îi spuse că se învoia; și dacă voia căpitanul nostru să fie prietenul său, să-i trimită puțin sânge din brațul drept, și la fel va face și el, în semn de adevărată prietenie. Răspunse că așa va face. Apoi regele îi spuse cum toate căpeteniile care veneau aici își făceau daruri unul altuia și dacă el sau căpitanul nostru trebuia să înceapă. Tălmaciul îi spuse apoi că dacă el voia să țină acest obicei, să înceapă, și astfel începu.

iarăși demonstrația armelor de foc

Marți dimineață, regele din Mazana cu maurul veni la corăbii, salută pe căpitanul general din partea regelui și-i spuse că regele din Zubu punea sâ strângă cât de multe merinde putea spre a i le da și că va trimite, după prânz, pe un nepot al său cu doi sau trei din sfetnicii săi spre a lega pace. Căpitanul general încărcă una din propriile sale arme și puse să i se spună cum noi toți luptam în acel chip. Maurul tare se spăimânta; căpitanul îi spuse sa nu se teamă, pentru că armele noastre erau blajine față de prieteni și rele față de dușmani; și precum batistele șterg sudoarea, tot așa armele noastre doboară și nimicesc pe toți vrăjmașii și răuvoitorii credinței noastre. Făcu aceasta pentru ca maurul, care părea să fie mai șiret decât ceilalți, s-o spună regelui.

După prânz veni la corăbii nepotul regelui, care era prinț, împreună cu regele din Mazana, cu maurul, guvernatorul și șeful poliției cu opt sfetnici, spre a lega pace cu noi. Căpitanul general, șezând într-un jilț de catifea roșie, sfetnicii pe scaune de piele și ceilalți pe jos pe rogojini, îi întrebă prin tălmaci, dacă obiceiul lor era să vorbească în taină sau de față cu toți și dacă acest prinț împreună cu regele din

Mazana erau împuterniciți să lege pace. Răspunse că vorbeau pe față și că aceștia erau împuterniciți să facă pacea.

Căpitanul cuvântă multe lucruri despre pace și că se ruga lui dumnezeu s-o întărească în cer; spuseră că nici odată nu auziseră asemenea vorbe [frumoase] și că le ascultau cu mare plăcere. Văzând căpitanul că aceștia ascultau bucuroși și răspundeau, începu să le spună lucruri care să-i atragă la credință.

iarăși propuneri de creștinare

Întrebă cine va urma la domnie după moartea regelui; îi răspunseră că regele nu avea băieți, ci fete, și că acest nepot al său ținea de nevastă pe cea mai mare; de aceea era prinț, iar când părinții îmbătrâneau nu mai erau ascultați, ci copiii le porunceau. Căpitanul le spuse cum dumnezeu făcuse cerul, pământul, marea și toate celelalte lucruri și cum statornicise prin lege că fiii trebuie să-și cinstească tatăl și mama și cine altfel va face, va fi osândit la focul cel veșnic al gheenei; și cum toți ne tragem din Adam și Eva, primii noștri părinți; și cum sufletul nostru e nemuritor, și multe alte lucruri ținând de credință. Cu toții bucuroși îl rugară să le lase doi oameni sau măcar unul, ca să-i învețe credința, făgăduind că-i vor ține la mare cinste. Le răspunse că acum nu putea să lase niciunul; dar dacă voiau să fie creștini, preotul nostru îi va boteza și altă dată va aduce preoți și călugări care să-i învețe credința noastră. Răspunseră că mai întâi voiau să vorbească cu regele și apoi se vor face creștini. Lăcrimarăm toți de mare bucurie.

Căpitanul le spuse că nu trebuie să se facă creștini de frică sau ca să ne fie pe plac, ci de bună voie, și că celor care voiau să trăiască [mai departe] în legea lor, nu li se va face niciun rău; dar creștinii vor fi mai bine văzuți și îndrăgiți decât ceilalți. Toți strigară într-un glas că nu se făceau creștini de frică, nici spre a ne fi pe plac, ci din sloboda lor voință.

Atunci le spuse, că dacă se vor face creștini, le va lăsa o platoșă, pentru că așa primise poruncă de la regele său; și că nu puteau să se mai culce cu femeile lor, dacă acestea rămâneau păgâne fără a făptui foarte mare păcat; și că-i încredința că, dacă se vor face creștini, nu le va mai veni în cale diavolul, decât doar în ceasul de pe urmă al morții. Răspunseră că nu știau cum să-i întoarcă frumoasele lui cuvinte și se lăsau în voia sa, să se poarte cu ei ca cu cei mai credincioși slujitori ai săi. Căpitanul, lăcrimând, îi îmbrățișă și strângând o mână a prințului și una a regelui într-ale a sale le spuse pe credința ce-o purta lui dumnezeu și pe veșmântul ce-l îmbrăca[57], că le făgăduiește pace ne curmată cu regele Spaniei. Răspunseră că același lucru făgăduiau și ei.

După ce se încheie pacea, căpitanul puse să se dea o gustare; apoi prințul și regele înfățișară căpitanului, din partea regelui sau, câteva coșuri mari cu orez,

---

[57] Veșmântul de cavaler al ordinului Santiago (N.T.).

apoi porci, capre și găini și-i spuseră să-i ierte dacă aceste lucruri erau prea mărunte pentru un om ca el. Căpitanul dărui prințului o haină albă de pânză foarte subțire, o tichie roșie, câteva șiraguri de mărgele și un pahar de sticlă auriu. Sticla e la mare preț prin aceste părți. Regelui din Mazana nu-i dădu niciun dar, pentru că mai înainte îi dăduse o mantie de Cambaya și alte lucruri, iar celorlalți fiecăruia câte ceva.

Pigafetta duce daruri regelui sin Cebú

Trimise apoi regelui din Zubu, prin mine și prin altul, o haină de mătase galbenă și neagră, croită turcește, o tichie roșie, câteva șiraguri de mărgele – fiecare lucru pus pe o tipsie de argint – și două pahare aurite.

Cină ajunserăm în cetate, îl găsirăm pe rege în palatul său cu mulți oameni, șezând pe pământ pe o rogojină de palmier; avea numai o pânză de bumbac peste părțile-i rușinoase, un văl în jurul capului, lucrat cu acul, o salbă de mare preț la gât, doi cercei mari de aur atâmați de urechi, cu pietre prețioase de jur-împrejur.

cum arată "Maiestatea sa"

Era gras și mic și tatuat cu fierul roșu în diferite chipuri; mânca pe pământ pe o altă rogojină, ouă de broască țestoasă, puse în două farfurii de porțelan; și avea înainte patru vase pline cu vin de palmier și acoperite cu un strat de ierburi miresmate, străpuns de patru trestii: cu fiecare din acestea sorbea vinul.

După ce făcurăm cuvenita plecăciune, tălmaciul îi spuse cum stăpânul său îi mulțumea mult pentru darul său și că-i trimitea pe-acestea, nu în schimb, ci pentru dragostea lăuntrică pe care i-o purta. Îl îmbrăcarăm cu haina, îi puserăm tichia pe cap și-i dădurăm celelalte lucruri: și apoi, sărutând paharele și punându-le pe cap[110*], i le înfățișai, și făcând și el la fel, le primi. Apoi regele ne dădu să mâncăm din acele ouă și să bem cu acele trestii. În acest timp ceilalți ai săi îi vorbiră despre cuvântarea căpitanului, despre pace și îndemnurile sale la creștinare.

cântărețele indigene

Regele voind să ne oprească cu el la cină, îi spuserăm că nu puteam rămâne cu el atunci. Luându-ne rămas bun, prințul ne duse la casa sa, unde patru fete cântau: una la tamburină, în felul nostru, dar șezând pe jos; una lovea cu un băț, ceva mai gros învelit la capăt cu pânză de palmier, în două gonguri atârnate, când într-unul, când în altul; alta într-un gong mare, în același chip. Cea din urmă cu două discuri în mână, lovindu-le unul de altul, scotea un sunet gingaș. Cântau atât de ritmic, încât păreau să cunoască foarte bine muzica. Acestea erau foarte frumoase și albe, aproape ca ale noastre, și tot atât de mari: erau goale, numai cu o pânză [făcută din firele unei scoarțe de arbore], de la brâu până la genunchi, iar unele de tot goale, cu gaura din urechi mare, cu un cerculeț de lemn înăuntru, ca

s-o ţină rotundă şi largă; cu părul lung şi negru, şi cu un mic văl în jurul capului, şi mereu desculţe. Prinţul ne pofti să dansăm cu trei dintre ele, toate goale. Mâncarăm ceva şi apoi ne întoarserăm la corăbii. Gongurile amintite sunt din bronz şi se fac în ţinutul Marelui Golf**111***, care e numit China. Aici le întrebuinţează cum întrebuinţăm noi clopoţeii şi le numesc *aghon.*

Miercuri de dimineaţă, murind unul dintre ai noştri în noaptea trecută, tălmaciul şi cu mine merserăm să întrebăm pe rege unde puteam să-l îngropăm. Îl găsirăm pe rege înconjurat de mulţi oameni, şi, făcând cuvenita plecăciune, îi spuserăm despre ce era vorba. Răspunse: „Dacă eu şi vasalii mei suntem cu toţii ai stăpânului tău, cu atât mai mult al său trebuie să fie pământul". Şi spusei cum voiam să sfinţim locul şi să-i punem o cruce; răspunse că se învoia tare bucuros şi că voia să i se închine ca şi noi. Mortul fu îngropat în piaţă, cum puturăm mai bine, spre a le da o bună pildă, şi apoi sfinţirăm groapa; spre seară mai îngroparăm acolo un altul. Duserăm multă marfă pe uscat şi o puserăm într-o magazie, iar regele se făcu chezaş pentru ea ca şi pentru [cei] patru oameni care rămăseseră spre a neguţa cu toptanul.

indigenii preţuiesc pacea mat mult decât orice

Aceste popoare trăiesc cu dreptate, au greutăţi şi măsurători; iubesc pacea, odihna şi liniştea; au cântare de lemn. Lemnul are o sfoară în mijloc, de care e ţinut; la un capăt e plumb, iar la celălalt semnele ca sferturi, treimi şi livre. Când vor să cântărească, iau cântarul, care e cu trei fire ca ale noastre, şi-l pun la semne, şi aşa măsoară drept. Au măsuri foarte mari, fără fund[58]. Fetele cântă cu cimpoiul, făcut ca al nostru, şi-l numesc *subin.* Casele sunt din lemn, din scânduri şi din trestii, clădite pe bârne groase, înălţate de la pământ, încât trebuie să mergi înăuntru pe scări, şi au odăi ca ale noastre. Sub case ţin porcii, caprele şi găinile.

Aici trăiesc *cornioli* mari, frumoşi la vedere, care omoară balenele. Acestea îi înghit de vii, iar ei, când sunt în corpul [balenelor] ies afară din carapace şi le mănâncă inima**112***. Aceşti oameni îi găsesc apoi vii lingă inima balenelor moarte. Aceşti *[cornioli]* au dinţi, pielea neagră, carapacea albă şi la fel carnea; sunt buni la mâncat şi se numesc *laghan.*

Vineri le arătarăm o dugheană plină cu mărfurile noastre, lucru de care rămaseră foarte uimiţi: pentru metal, fier şi altă marfă importantă, dădeau aur; pentru celelalte [mai] mărunte dădeau orez, porci şi capre şi alte merinde. Aceste popoare dădeau zece greutăţi de aur pentru 14 livre de fier: o greutate e cam un ducat şi jumătate. Căpitanul general nu voi să se ia prea mult aur, pentru că s-ar fi aflat marinari care să dea tot ce aveau pentru un pic de aur şi astfel ar fi ruinat negoţul pentru totdeauna.

---

[58] Măsuri de capacitate. Planul pe care sunt puse slujeşte şi ca fund. Ridicate, rămâne pe loc marfa.

Sâmbătă, deoarece regele făgăduise căpitanului să se facă creştin duminecă, se ridică în piaţă, care era sfinţită, un altar împodobit cu covoare şi ramuri de palmier, spre a-l boteză: şi trimise să i se spună că dimineaţa să nu se sperie de bombarde, pentru că era obiceiul nostru, la sărbătorile mari, să le slobozim fără pietre.

creştinare în bubuit de tunuri

Duminecă de dimineaţă, 14 aprilie, merserăm pe pă-mânt patruzeci de oameni, cu doi în armură înaintea drapelului regal. Când coborârăm, se sloboziră toate bombardele.

Aceste popoare veneau de o parte şi de alta. Căpitanul şi regele se îmbrăţişară. Îi spuse că drapelul regal nu era purtat pe pământ decât cu cincizeci de oameni în armură, ca cei doi, şi cu cincizeci de puşcaşi; dar că din mare dragoste pentru el, îl purtase aşa. Apoi, voioşi cu toţii, merserăm către altar. Căpitanul şi regele şedeau în jilţuri de catifea roşie şi neagră, căpeteniile pe perne, ceilalţi pe rogojini.

Căpitanul spuse regelui prin tălmaci să mulţumească lui dumnezeu pentru că fusese îmbiat să se facă creştin, şi că va învinge pe vrăjmaşii lui mai uşor ca înainte. Răspunse că voia să fie creştin; dar câteva dintre căpeteniile lui nu voiau să se supună, pentru că spuneau că sunt oameni ca şi el. Atunci căpitanul nostru puse să cheme pe toate căpeteniile regelui şi să le spuse că, dacă nu se supuneau regelui, ca unui rege ce le era, îi va ucide, iar averile lor le va da regelui. Răspunseră că i se vor supune. Spuse regelui că, dacă se va întoarce în Spania, va veni altă dată cu atâta putere, încât îl va face cel mai mare rege din acele părţi, pentru că fusese cel dintâi care voise să se facă creştin.

Înălţând mâinile la cer, regele îi mulţumi şi-l rugă ca să rămână câţiva dintre ai săi cu ei aici, pentru ca el şi popoarele sale să înveţe mai bine calea credinţei. Căpitanul îi răspunse că, spre a-i fi pe plac, îi va lăsa' doi: dar voia să ducă cu el doi băieţi de-ai căpeteniilor spre a învăţa limba noastră şi apoi, la întoarcere, să ştie să povestească celorlalţi despre lucrurile din Spania.

Rajahul Humabon devine Carlos

Se ridică o cruce mare în mijlocul pieţii. Căpitanul le spuse că dacă voiau să se facă creştini, cum grăiseră zilele trecute, trebuiau să dea foc la toţi idolii lor şi în locu-le să puie o cruce şi-n fiecare zi, cu mâinile împreunate să i se închine, şi în fiecare zi să-şi facă semnul crucii; şi le arătă cum se făcea; şi totdeauna, cel puţin dimineaţa, trebuiau sa vină la această cruce şi să i se închine în genunchi, şi ceea ce grăiseră, să întărească prin fapte bune. Regele cu toţi ceilalţi voia să întărească totul. Căpitanul general le spuse cum se îmbrăcase numai în alb spre a le arăta sincera sa dragoste faţă de ei. Răspunseră că nu ştiau să-l întoarcă dulcile lui cuvinte. Cu aceste vorbe bune, căpitanul conduse de mână pe rege la altar spre a-l boteza şi-i spuse că ei se va numi don Carlos, ca împăratul, stăpânul său; iar

prințul, don Ferdinando, ca fratele împăratului; regele din Mazana, Gioanni, o căpetenie Fernando, ca și căpetenia noastră, căpitanul adică; maurul, Cristofor; apoi ceilalți care un nume, care altul.

Fură botezați, înainte de liturghie, cinci sute de oameni. După liturghie căpitanul pofti să prânzească cu el pe rege și pe celelalte căpetenii; nu voită; ne însoțiră până la țărm. Corăbiile slobozird toate bombardele și, îmbrățișându-se, își luară rămas bun.

După prânz preotul și alți câțiva merserăm pe uscat spre a boteza pe regină, care veni cu patruzeci de doamne. O duserăm la altar, punând-o să stea pe o pernă, iar celelalte în jurul ei. Până ce preotul își îmbrăcă odăjdiile, le arătai o imagine a Maicii Domnului, un prunc din lemn foarte frumos și o cruce: ceea ce le umplu de atâta pocăință, încât, plângând, cerură botezul. Îi dădură numele de Ioana, cel al mamei împăratului; fetei sale, soția prințului, numele de Caterina, reginei din Mazana, cel de Isabela, celorlalte fiecăreia câte un nume.

arderea satelor celor care nu se supun spaniolilor

Botezarăm opt sute de suflete, bărbați, femei și copii. Regina era tânără și frumoasă, înveșmântată toată cu o pânză alb cu negru; avea gura și unghiile foarte roșii; în cap, o pălărie mare de frunze de palmier în chip de umbrelă de soare, cu o coroană împrejur din aceleași frunze, ca cea a papei: nici nu merge vreodată undeva fără una din acestea. Ne ceru pruncul spre a-l păstra în locul idolilor săi; și apoi, către seară, plecă. Regele și regina cu foarte mu lți oameni veniră la țărm. Căpitanul puse atunci să se sloboadă multe bombarde mari, lucru care-i veseli foarte. Căpitanul și regele își spuneau frați: acest rege se numea Raja Humabon.

Nu trecură nici opt zile, și fura botezați toți din această insulă și din alte insule câțiva. Dădurăm foc unui sat, care nu voi să se supună nici regelui, nici nouă**113*** și care se afla într-o insulă vecină cu aceasta. Înălțarăm acolo crucea pentru că aceste popoare erau păgâne. Dacă ar fi fost mauri[59] le-am fi pus un lanț ca semn de mai mare asprime, pentru că maurii sunt mult mai greu de convertit decât păgânii.

asistența la liturghie

În aceste zile, căpitanul general mergea în fiecare zi pe uscat spre a asculta liturghia și spunea regelui multe lucruri despre credință. Regina veni într-o zi cu mare alai, spre a asculta liturghia. Trei domnișoare îi deschideau calea, purtând pe brațe trei pălării de-ale sale, ea era îmbracată în negru și alb, pe cap cu un mare val de matase, străbătut de șuvițe de aur căzându-i pe umeri, și cu pălăria sa.

---

[59] Adică musulmani. Sub denumirea de maur se înțelegea atunci orice mahomedan (N.T.).

Foarte multe doamne o urmau, toate goale și desculțe, doar cu părțile rușinoase acoperite cu o pânză din țesătură de palmier, iar în jurul capului cu un voal mic și cu tot părul despletit. Regina, după ce îngenunchie în fața altarului, se așeză pe o pernă lucrată cu mătase. Înainte de a începe liturghia, căpitanul o stropi, ca și pe câteva doamne ale sale, cu apă parfumată cu mosc; mult le plăcea asemenea parfum. Știind căpitanul că pruncul plăcea mult reginei, i-l dărui, și-i spuse să-l țină în locul idolilor săi, fiind o amintire a fiului lui dumnezeu. Mulțumindu-i mult, îl primi.

după creștinare, supunere Regelui Spaniei

Într-o zi, căpitanul general, înainte de liturghie, chemă pe rege, înveșmântat în haina sa de mătase, și pe căpeteniile cetății. Fratele regelui, tatăl prințului, se numea Bendara, un alt frate al regelui Cadaido și câțiva Sibnaia, Sicacai și Maghelibe și mulți alții pe care-i las deoparte, spre a nu lungi povestirea. Îi puse pe toți să jure supunere regelui lor și să-i sărute mâna; apoi puse pe rege să jure că va rămâne mereu supus și credincios regelui Spaniei; jură întocmai. După aceea căpitanul își scoase sabia din teacă, în fața chipului Maicii Domnului, și spuse regelui că, atunci când juri în acest fel, mai degrabă mori decât să rupi un astfel de jurământ; astfel că el jură pe această icoană, pe viața împăratului, stăpânul său, și pe haina pe care-o purta[114*], de a-i fi mereu credincios.

După ce făcu aceasta, căpitanul dădu regelui un jilț de catifea roșie, spunându-i că, oriunde va merge, totdeauna să pună pe un apropiat al său să i-l poarte înainte, și-i arătă cum trebuia dus. Răspunse că o va face bucuros, din dragoste pentru el, și mai spuse căpitanului cum pusese să se facă un giuvaer spre a i-l dărui: două scule de aur, spre a fi atârnate de urechi și două de pus pe mâini la coate, și altele două de pus la picioare, deasupra călcâielor și alte pietre scumpe spre a împodobi urechile. Aceste sunt cele mai frumoase podoabe ce le pot întrebuința regii din partea locului, care totdeauna umbră desculți, cu un veșmânt de pânză de la brâu, până la genunchi.

Căpitanul general întrebă într-o zi pe rege și pe ceilalți de ce nu aruncă pe foc idolii lor, cum îi făgăduiseră, fiind creștini, și de ce le jertfea atâta carne. Răspunseră că ceea ce făceau nu făceau pentru ei, ci pentru un bolnav, pentru ca idolii să-i dea sănătate, căci nu mai putea să vorbească de patru zile. Era fratele prințului și cel mai viteaz și înțelept din insulă. Căpitanul îi spuse să ardă idolii și să creadă în Cristos și, dacă bolnavul se va boteza, îndată se va tămădui; iar dacă nu va fi așa, atunci să-i taie lui capul. Atunci regele răspunse că va face așa, pentru că într-adevăr credea în Cristos. Făcurăm o procesiune din piață până la casa bolnavului, cât puturăm mai bine, și-l găsirăm nemaifiind în stare nici să vorbească, nici să se miște. Îl botezarăm împreună cu două neveste de ale sale și cu zece fete. Apoi căpitanul îl întrebă cum se simțea: îndată vorbi și spuse că mulțumită domnului nostru [Cristos] se simțea destul de bine.

Aceasta fu o prea învederată minune a timpurilor noastre. Când căpitanul îl auzi vorbind, mulțumi lui dumnezeu și atunci îi dădu să bea un sirop de migdale, pe care

pusese să-l facă pentru el: apoi îi trimise o saltea, o pereche de cearșafuri, o pătură de postav galben și o pernă; și în fiecare zi până ce se însănătoși, îi trimise siropuri de migdale, apă de trandafiri, ulei de trandafiri, și câteva zaharicale. Nu trecură cinci zile, și începu să umble: [atunci] puse să se arunce pe foc, de față cu regele și cu întregul norod, un idol, pe care-l țineau ascuns niște babe în casa sa. Și puse să se dea jos multe corturi de pe malul mării, în care se mânca came sfințită. Strigând ei înșiși *Castilia! Castilia*! le doborau la pământ și spuseră că dacă dumnezeu îi va ține în viață vor arde toți idolii pe care îi vor putea găsi, de-ar fi chiar și în palatul regelui.

Acești idoli sunt de lemn, scobiți, fără părțile dinapoi; cu brațele desfăcute, și labele picioarelor întoarse în sus, cu picioarele îndepărtate și cu fața mare, cu patru dinți foarte mari ca la mistreți și sunt zugrăviți pe tot corpul.

În această insulă se află multe orașe, ale căror nume, cu căpeteniile lor, sunt acestea: Cinghapola: căpeteniile lor: Cilaton, Cigubacan, Cimaningha, Cimatichat, Cimabul; un alt oraș Mandani; căpetenia sa Apanovan; unul, Lalan, căpetenia sa Theteu; unul Lalutan, căpetenia sa lapan; unul, Cilumai și un altul Lubucun[115*].

Toate acestea ni se supuneau și ne dădeau tain și tribut. Lângă această insulă Zubu, se afla una, care se numea Matan (Mactan) și care forma portul unde eram. Numele orașului său era Matan, căpeteniile sale Zula și Cilapulapu. Acel sat pe care-l pârjolisem era în această insulă, și se numea Bulaia.

binecuvântarea porcului și alte obiceiuri

Pentru ca înălțimea voastră să cunoască ceremoniile pe care le fac aceștia, când binecuvântează porcul: mai întâi lovesc în acele gonguri mari; apoi se aduc' trei talgere mari, două cu turte și plăcinte de orez și mei, coapte și înfășurate în frunze, cu pește fript, altul cu pânze de Cambaia și două stegulețe de palmier. Un strai de Cambaia e așternut pe jos; apoi vin două femei foarte bătrâne, fiecare cu o surlă de trestie în mâini. Când s-au suit pe covor, fac o plecăciune soarelui, apoi se îmbracă cu straiele de pânză. Una își pune o basma pe frunte cu două coarne și ia o altă basma în mână și, dănțuind și suflând în acea surlă, cheamă soarele; cealaltă ia unul din acele stegulețe și dănțuiește și suflă în surlă. Dănțuiesc și strigă așa încă puțin, bolborosind multe către soare. Aceea cu basmaua ia celălalt steguleț și lasă basmaua; și amândouă, suflând în surle, dănțuiesc o bună bucată de vreme în jurul porcului legat. Cea cu coarnele șoptește mereu încet către soare iar cealaltă îi răspunde. Apoi celei cu coarnele i se dă o cană cu vin și, dănțuind și rostind niște cuvinte și cealaltă răspunzându-i și prefăcându-se de patru sau cinci ori că bea vinul, îl varsă peste inima porcului, apoi de-ndată încep din nou să dănțuiască. Aceleiași i se dă o suliță, scuturând-o și zicând câteva cuvinte, dănțuind amândouă mereu și îndreptând de patru sau cinci ori sulița către porc, cu o mare repeziciune i-o trec dintr-o parte în alta. Cât ai clipi rana e astupată cu ierburi. Cea care a omorât porcul, luând în gură o torță care stă mereu aprinsă în

timpul acestei ceremonii, o stinge; cealaltă, după ce moaie capul surlei în sângele porcului, merge și mânjește cu sânge, cu degetul său, frunțile, întâi pe cele ale soților lor, apoi pe ale celorlalți; dar la noi nu veniră de loc; apoi se despoaie și se duc să mănânce acele bucate din talgere și poftesc numai pe femei.

Porcul e curățat de păr prin pârlire. Astfel nimeni altul nu sfințește carnea de porc în afară de babe și n-o mănâncă dacă n-a fost omorât în acest chip.

Aceste popoare umblă goale și poartă numai o pânză de palmier în jurul părților lor rușinoase.

Au câte neveste doresc, însă una e mai de seamă. Dacă unul dintr-ai noștri mergea pe uscat, fie ziua, fie noaptea, fiecare-l poftea să mănânce și să bea. Mâncărurile lor sunt pe jumătate coapte și foarte sărate; beau din vase des și mult, cu acele trestii ale lor; și ține cinci sau șase ore o masă a lor. Femeile se iubeau mai mult cu noi decât cu ei.

rituri funebre

Când moare vreunul din mai marii lor, [i] se fac aceste ceremonii: mai întâi toate femeile de seamă din ținut merg la casa mortului; în mijlocul casei stă mortul într-un sicriu, în jurul sicriului pun corzi în chip de gard, de care atârnă multe crengi de arbore. În mijlocul fiecărei crengi e o pânză de bumbac în chip de polog, sub care ședeau doamnele mai de seamă, îmbrăcate toate cu pânze albe de bumbac, fiecare cu câte o fată care îi făcea vânt cu un evantai de palmier; celelalte ședeau triste pe lângă pereți; apoi una cu un cuțit tăia încetul cu încetul părul mortului; o alta, care fusese soția cea mai de seamă a mortului, sta întinsă deasupra lui, împreunându-și gura, mâinile și picioarele, cu cele ale mortului. Când cealaltă tăia părul, ea plângea, și când se oprea din tăiat, cânta. Jur-împrejur pe lângă pereți erau multe vase de porțelan cu flacără și peste ea smirnă, lad in și rășină care umpleau casa de parfum. Îl ținură în casă cinci sau șase zile cu aceste ceremonii – cred că era uns cu camfor – apoi îl îngropară cu același sicriu, închis cu cuie de lemn, într-un loc acoperit și înconjurat cu lemne.

În fiecare noapte, în acest oraș, pe la miezul nopții, venea o pasăre cu totul neagră, mare cât un corb, și cum se lăsa pe acoperișurile caselor da țipăt; auzind-o, toți câinii porneau să urle; și patru sau cinci ore, acel țipăt al său și urletul nu conteneau. Pricina acestui lucru n-au voit să ne-o spună băștinașii niciodată.

Magellan se hotărăște să supună cu forța Insula Matan

Vineri 26 aprilie, Zula, căpetenia acelei insule Matan, trimise pe un fecior al său cu două capre să le facă dar căpitanului general și să-i spună că voia să-și țină pe de-a-ntregul făgăduiala, dar că din pricina celeilalte căpetenii Celapulapu, care nu voia să se supună regelui Spaniei, nu putuse să și-o aducă la îndeplinire și că în noaptea următoare să-i trimită numai o barcă plină cu oameni, pentru că el îi va ajuta și va da lupta. Căpitanul general hotărî să meargă cu trei bărci. Îl rugarăm

mult să nu se ducă, dar el, ca un bun păstor, nu voi să-și părăsească turma sa[116*]. La miezul nopții pornirăm șaizeci de oameni înarmați cu paloșe și coifuri de fier cu vizieră, împreună cu regele creștin, cu prinții și câțiva mai de seamă și douăzeci sau treizeci *balangai.* Cu trei ore înainte de ziuă, ajunserăm la Matan. Căpitanul nu voi să lupte atunci, ci trimise pe maur să le spună că dacă voiau să se supună regelui Spaniei și să recunoască pe regele creștin ca stăpân al lor și să ne dea tributul cerut, le va fi prieten; dar, dacă alta le era voia, vor simți cum rănesc sulițele noastre. Răspunseră că dacă [noi] aveam sulițe și ei aveau sulițe de trestie călite-n foc, și pari căliți, și să nu mergem atunci să-i atacăm, ci să așteptăm să se facă ziuă, când vor fi mai mulți.

lupta cu indigenii

Spuneau aceasta ca să mergem către ei, fiindcă săpaseră niște gropi în fața caselor, spre a ne face să cădem înăuntru. Când se făcu ziuă, sărirăm în apă până la brâu, patruzeci și nouă de oameni, și astfel merserăm mai bine de două bătăi de arc prin apă înainte de a putea ajunge la mal.

Bărcile nu puteau să înainteze mai mult din pricina unor pietre care erau în apă. Ceilalți unsprezece oameni rămaseră să păzească bărcile. Când ajunserăm pe pământ, oamenii aceștia făcuseră trei pilcuri de mai mult de 1500 de persoane. Îndată, simțindu-ne, veniră asupra noastră cu mari chiote, două pilcuri dintr-o parte și unul din cealaltă. Căpitanul, când văzu aceasta, ne împărți în două, și astfel începurăm să luptăm. Pușcașii și arcașii traseră de departe aproape o jumătate de oră în zadar, găurindu-le numai pavezele făcute din scânduri subțiri și rănindu-i în brațe. Căpitanul striga; „nu trageți, nu trageți”, dar în zadar[60]. Când aceștia văzură că slobozeam sânețele în zadar, se hotărâră să țină piept, chiuind mai grozav. Când slobozeam puștile, de fel nu stăteau pe loc, ci săreau de ici colo, aco-periți cu pavezele lor; aruncau asupra noastră atâtea săgeți, sulițe de trestie (câteva de fier asupra căpitanului general), pari ascuțiți, întăriți la foc, pietre și nămol, încât abia ne puteam apăra.

Văzând aceasta, căpitanul general trimise pe câțiva să dea foc caselor, spre a-i înspăimânta. Când ei văzură casele arzând, deveniră și mai sălbatici. Aproape de case fură omorâți doi dintre ai noștri și douăzeci sau treizeci de case le pârjolirăm; se aruncară atâția asupra noastră, încât înfipseră o săgeată înveninată în piciorul drept al căpitanului; din care pricină el porunci să ne retragem încetul cu încetul; dar ceilalți fugiră, așa încât râmaserăm șase sau opt în jurul căpitanului[117*].

---

[60] Pigafetta vrea să spună că, cu toate ordinele lui Magellan. archebuzierii și balestierii continuau să risipească munițiile (N.T.).

înfrângerea spaniolilor și omorârea lui Magellan

Aceștia nu trăgeau decât în picioare, pentru că erau dezgolite. Din pricina atâtor sulițe și pietre câte aruncau asupră-ne, nu puturăm să ținem piept. Bombardele din bărci, fiind prea departe nu ne puteau ajuta; astfel încât ne retraserăm mai bine de o bătaie de arc, în mare, de la țărm, luptând mereu în apă până la genunchi. Ne urmăriră într-una și, luând o aceeași suliță de patru sau cinci ori, o azvârlea în noi. Cunoscându-l pe căpitan, se năpustiră atât de mulți asupra lui, încât de două ori îi dădură jos coiful din cap, dar el, ca un bun cavaler, le ținea mereu piept. Cu alți câțiva luptarăm așa, mai bine de o oră, și nemaivoind să dea înapoi, un indian îi azvârli o suliță de trestie în obraz. El imediat îl omorî cu sulița și i-o lăsă înfiptă în corp, apoi, vrând să pună mâna pe sabie, nu putu s-o scoată din teacă, decât pe jumătate, din pricina unei răni [făcute] pe care o avea în braț, de trestie. Când văzură aceasta, toți năvăliră asupra lui; unul cu un fel de pumnal care e ca un iatagan, dar mai gros, îi dădu o lovitură în piciorul stâng, din care pricină căzu cu fața în jos. Îndată tăbărâră asupra lui cu suliți de fier și de trestie și cu acele iatagane, până ce ne omorâră conducătorul: oglinda, lumina și alinarea noastră.

În timp ce îl răneau, de multe ori se uită el înapoi să vadă dacă eram toți în bărci; apoi noi, văzându-l mort, cum puturăm mai bine, răniți, ne retraserăm la bărci, care începuseră să plece. Regele creștin ne-ar fi ajutat; dar căpitanul, înainte de a fi coborât pe uscat, îi spusese să nu se miște din *balangaiul* său și să privească cum luptam. Când regele află cum murise, plânse.

Dacă n-ar fi fost acest sărman căpitan, niciunul dintre noi n-ar mai fi scăpat în bărci, pentru că, în timp ce el se lupta, ceilalți se retrăgeau în bărci.

Îmi pun speranța în înălțimea voastră ca faima unui atât de mare căpitan să nu se stingă în vremurile noastre. Printre alte virtuți ale lui, era cel mai neclintit în marile schimbări ale soartei ca nimeni altul pe lume; răbda foamea mai mult decât toți ceilalți și, mai bine decât oricare alt om pe lume, cunoștea hărțile nautice și navigația; că acesta a fost adevărul se vede limpede prin faptul că nimeni n-a avut atâta iscusință și nici îndrăzneală ca să dea înconjurul lumii, așa cum, aproape, a făcut-o el. Această bătălie avu loc sâmbătă 27 aprilie 1521 (căpitanul voise să aibă loc sâmbăta, pentru că era ziua lui de canon), în ea muriră împreună cu el, opt dintre ai noștri și din pricina bombardelor de pe bărci patru indieni creștinați, care veniseră în urmă să ne ajute, iar dintre dușmani vreo cincisprezece, dar mulți fură răniți de către noi.

După prânz, regele creștin trimise să se spună cu învoirea noastră, celui din Matan, că dacă voiau să ne dea trupul căpitanului și ale celorlalți morți îi vom da câtă marfă ar fi vrut. Răspunseră că nu dădeau un asemenea om, cum gândeam, și că nu l-ar da [nici] pentru cea mai mare bogăție din lume; ei voiau să-l țină spre amintire.

Îndată după moartea căpitanului, cei patru care se aflau în oraș spre a neguța transportară mărfurile noastre la corăbii. Aleserăm doi comandanți, pe Duarte

Barbosa[118*], portughez, rudă cu căpitanul, și pe Giovan Serrano, spaniol. Tălmaciul nostru, care se numea Enrique, fiind puțin rănit, nu mai mergea pe uscat spre a îndeplini slujbele ce ne erau necesare, ci sta mereu sub pătură. De aceea Duarte Barbosa, comandantul corabiei căpitanului, îl certă și-i spuse că, deși a murit căpitanul, stăpânul său, nu era liber; dimpotrivă, când vom sosi în Spania, va fi mai departe sclavul madonei Beatrice, soția căpitanului general[119*], și-l amenință că dacă nu merge după treburi pe uscat îl va biciui; sclavul se ridică și nu păru să pună la inimă aceste cuvinte, și merse pe uscat să spună regelui creștin că voiam să plecăm imediat; dar dacă va vrea să facă așa cum îl va sfătui el, va ajunge să pună mâna pe corăbiile și pe toate mărfurile noastre; și astfel puseră la cale o trădare. Sclavul se întoarse pe corabie și se arătă mai zelos ca înainte.

regele creștinat oferă spaniolilor un ospăț

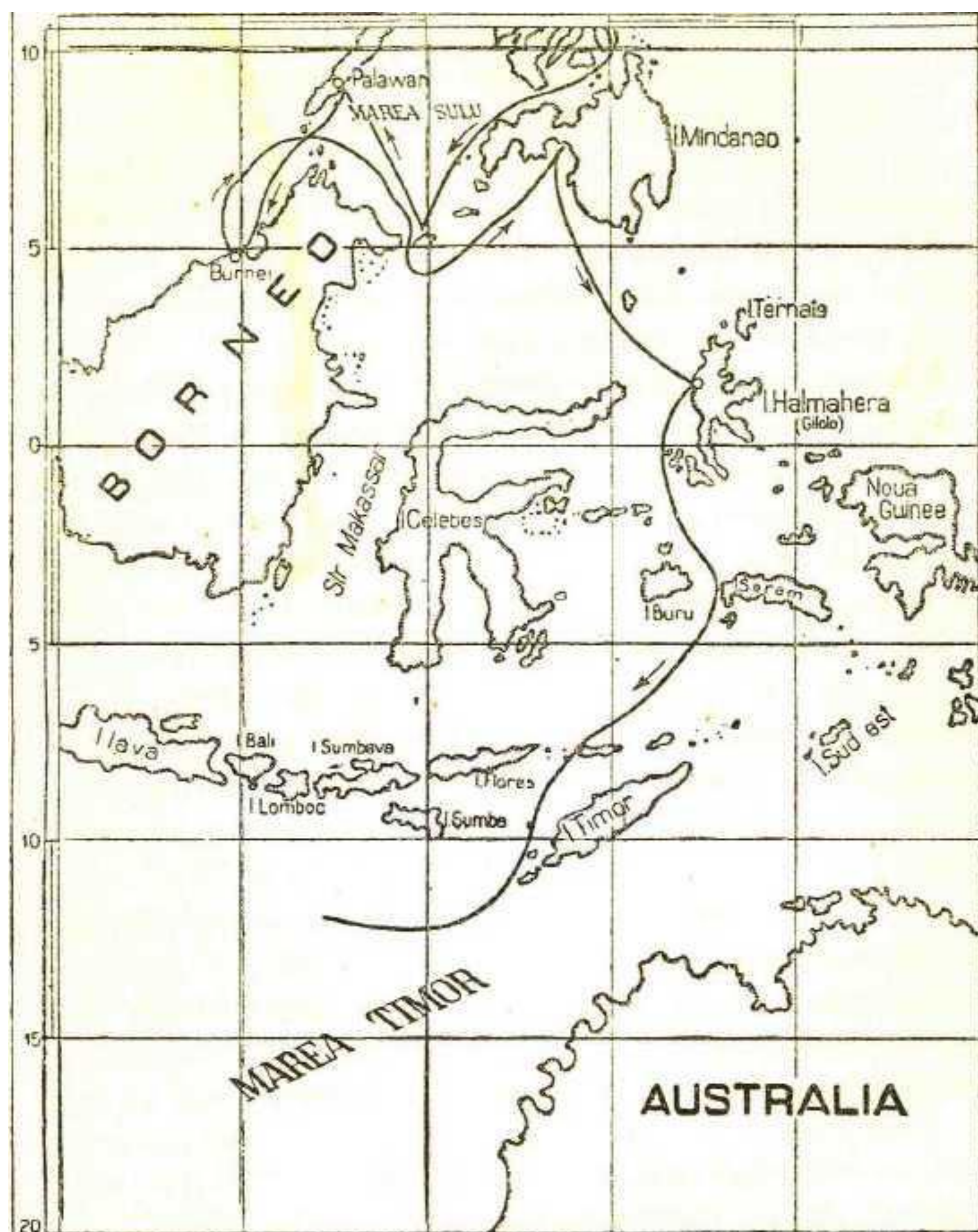
Miercuri de dimineață, 1 mai, regele creștinat trimise să spună comandanților că erau gata pregătite giuvaerurile pe care făgăduise să le trimită regelui Spaniei, și că îi ruga ca împreună cu ceilalți să vină să prânzească cu el în dimineața aceea și li le va da. Merseră 24 de oameni pe uscat. Cu ei[61] merse și astrologul nostru, care se numea San Martin de Sevilla[120*]. Eu nu putui să merg, pentru că mă umflasem tot din pricina unei răni de săgeată înveninată pe care o aveam în frunte. Gioan Carvaio și cu alguazilul se întoarseră înapoi și ne spuseră cum îl văzuse pe cel care fusese tămăduit prin minune, ducându-l pe preot la casa sa, și de aceea plecaseră, pentru că bănuiau ceva rău. Nici nu rostise bine aceste cuvinte, și auzirăm mari strigăte și tânguiri. Îndată ridicarăm ancorele și, slobozind multe bombarde în case, ne apropiarăm mai mult de uscat; și așa trăgând, văzurăm pe Giovan Serrano, în cămașă legat și rănit, strigând că nu trebuia să mai tragem, pentru că îl vor ucide. Îl întrebarăm dacă toți ceilalți împreună cu tălmaciul, fuseseră omorâți, ne spuse că toți erau morți, în afară de tălmaci[121*]. Ne rugă mult să-l răscumpărăm cu niște marfă; dar Gioan Carvaio, tovarășul său, ca să rămâie el stăpân, nu voi[122*] să trimită barcă la țărm.

Iar Gioan Serrano, plângând într-una, strigă că îndată ce vom desface pânzele, îl vor omorî și spuse că se ruga lui dumnezeu ca la judecata de apoi să ceară socoteală de sufletul său lui Giovan Carvaio, tovarășul său. Pornirăm îndată; nu știu dacă el rămase mort sau viu.

Pe această insulă se află câini, pisici, orez, mei, mohor, costrei, imbir, smochine, portocali, lămâi, trestii de zahăr, usturoi, miere, nuci de cocos, chiacare[123*], dovleci, carne de multe feluri, vin de palmier și aur; insula e mare, cu un port bun, care are două intrări, una către apus, alta către est-nord-est.

---

[61] „Ei”, adică membrii echipajelor, invitații, în majoritate ofițeri (N.T.).

ÎN CĂUTAREA MOLUCELOR

Se află la 10 grade latitudine către Polul Arctic, la 164 grade longitudine de la linia de împărțire și se numește Zubu. Aici, înainte de a muri căpitanul, am căpătat vești despre Maluco. Acești oameni cântă dintr-un fel de lăută cu corzi de aramă.

CUVINTE, ALE ACESTOR POPOARE PĂGÂNE

om, *lac*	braț, *botchen*
femeie, *paranpoan*	cot, *sico*
fată, *beni beni*	încheietura mâinii, *molangai*
soție, *babay*	mînă, *camat*
păr, *bo ho*	palma mâinii, *palan*
față, *guay*	deget, *dudlo*
pleoape, *pilac*	unghii, *coco*
gene, *chilei*	buric, *pusul*
ochi, *matta*	mădular, *utin*
nas, *Hon*	testicule, *boto*
fălci, *apin*	sexul femeilor, *billat*
buze, *oloi*	a se culca cu ele, *tiam*
gură, *baba*	bucile șezutului, *samput*
dinți, *nipin*	coapsă, *paha*
gingii, *leghex*	genunchi, *tuhud*
limbă, *dilla*	fluierul piciorului, *bassag bassag*
urechi, *delengan*	pulpa piciorului, *bitis*
ceafă, *liogh*	gleznă, *bolbol*
gât, *tangip*	călcâi, *tiochid*
bărbie, *cheilan*	talpa piciorului, *Iapa Iapa*
barbă, *bonghot*	aur, *balaoan*
umeri, *bagha*	argint, *pil la*
spate, *licud*	alamă, *concach*
piept, *dughan*	acul de cusut, *daghu*
fier, *butan*	a coase, *mamis*
trestiile dulci, *tube*	porțelan, *moboluc*
lingură, *gandan*	ceară, *talho*
orez, *bughax baras*	sare, *acin*
miere, *deghex*	vin, *tuba nio nipa*
corp, *tiam*	a bea, *minuncubit*
subsuoare, *ilot*	a mânca, *macan*
porc, *babui*	stele, *bolan burthun*
capră, *candin*	auroră, *mone*
găină, *monoch*	dimineață, *venin*
mei, *humas*	ceașcă, *tagha*

costrei, *batal* mohor, *dana* piper, *manissa* cuișoare, *chianche* scorțișoară, *mana* ghimber, *luia* usturoi, *laxuna* năramze, *achua* ou, *silog* nuca de cocos, *lubi* oțet, *zucha* apă, *tubin* foc, *claio* fum, *assu* a sufla, *tighban* cântar, *tinban* greutate, *tahil* mărgăritar, *mutiava* sidef, *țipai* răul sf-lui Iov (ciuma), *alupalan* du-mă, *palatin cotnorica* cîine, *aian ydo* pisică, *epos* vălurile lor, *ghapas* mărgele, *balus* vino încoace, *marica* casă, *ilaga balai* lemne, *tatamue* rogojinile pe care dorm, *taghichan* rogojinile de palmier, *bani* pernele de frunze, *uliman* blidurile de lemn, *dulan* dumnezeul lor, *Abba* soare, *adio* lună, *songhot* barcă, *sanpan* trestiile mari, *canaghan* cele mici, *bonbon* bărcile lor mari, *balanghai* bărcile lor mici, *bolotto*	mare (adjectiv), *bassal* arc, *bossugh* săgeată, *oghon* paveze, *callassan* raci, *cuban* pește, *issam yssida* un anume peste, colorat peste tot, *panap sapan* un altul roșu, *timuan* alt pește, *pilax* un altul, *emalvan* împreună, *siama siama* un rob, *bonsul* niște plăcinte de orez, *tinapai* bun, *maiu* nu, *tidale* cuțit, *capol sundan* foarfece, *catle* a tunde, *chunthîch* omul cu multe podoabe, *pixao* pânză, *bulandan* straie, *abaca* clopoțel, *colon colon* obiecte mici de sticlă de orice fel, *iade* pieptene, *cutlei missamis* a se pieptăna, *monssugud* cămașă, *sabun* săbiile lor scurte, *calix balado* suliță, *bancan* smochine, *saghin* dovleci, *baghin* statură, *tuan* corzile lăutelor lor, *gaizap* râu, *tau* plasa de pescuit, *pucat laia* corabie, *benaoa* un rege sau căpitan general, *rajà (h)* veșmintele vătuite pentru luptă, *baluti* hangere, iatagane, *campilon* furcă *bolii*

NUMERE

Unu, *uzza;* doi *dua;* trei *tolo;* patru *upat;* cinci, *lima;* șase *onom;* șapte *pitto;* opt, *qualu* nouă, *siam;* zece *polo*

arderea corabiei Conceptión

La depărtare de optsprezece leghe de această insulă Zubu, la capătul celeilalte, care se numește Bohol, dădurăm foc în mijlocul acestui arhipelag corabiei *Concepción,* deoarece rămăseserăm prea puțini**[124*]** și înzestrarăm pe celelalte două cu lucrurile cele mai bune ale ei. Apucarăm apoi în direcția sud-vest, navigând de-a lungul țărmului insulei care se cheamă Panilonghon, pe care trăiesc oameni negri ca în Etiopia. Apoi sosirăm la o insulă mare**[125*]**, al cărei rege, spre a lega pace cu noi, își luă sânge din mâna stingă, mânjindu-se cu el pe trup, pe față și pe vârful limbii, în semn de mare prietenie. La fel făcurăm și noi**[126*]**. Eu singur mersei cu regele pe uscat spre a vedea această insulă. Îndată ce intrarăm pe albia unui râu, mulți pescari înfățișară pește regelui; apoi regele cu câteva căpetenii ale sale își scoase straiele pe care le avea în jurul mijlocului său, și cântând, începură să vâslească, trecând pe lângă multe locuințe ce se aflau de-a lungul râului. Sosirăm la ceasurile două noaptea la casa sa. De la capătul acestui râu, unde se aflau corăbiile, și până la casa regelui erau două leghe.

mâncăruri indigene

Intrând în casă, ne ieșiră în întâmpinare cu multe torțe din trestie și frunze de palmier. Aceste torțe erau de *anime*[62]*,* cum am spus mai sus. Până ce se pregăti cina, regele cu două căpetenii și două femei frumoase ale sale băură un mare vas plin cu vin de palmier, fără a mânca nimic. Eu, cerând iertare că am cinat, nu vrui să beau decât o dată. La băut făceau toate ceremoniile, ca regele din Mazana.

Veni [la rând] apoi cina de orez și pește foarte sărat, pus în străchini de porțelan. Mâncau orezul în loc de pâine. Orezul îl pregătesc în acest chip: mai întâi pun înlăuntrul unor oale de pământ ca ale noastre o frunză mare care înconjoară oala întreagă, apoi toarnă apa și orezul și o acoperă; o lasă să fiarbă până ce orezul se întărește ca o pâine; apoi o scot afară în bucăți. Prin toate aceste părți orezul se pregătește în acest fel.

După ce cinarăm, regele puse să se aducă o rogojină de trestii cu o alta de palmier și cu o pernă de frunze, pentru ca eu să dorm pe ele. Regele cu cele două femei merse să doarmă într-un loc mai departe; eu dormii cu o căpetenie de-a lui. Când se făcu ziuă, în timp ce se pregătea prânzul, pornii prin insulă. Văzui în aceste

---

[62] Numele indigen al unei rășini (N.T.).

case ale lor multe unelte de gospodărie din aur și puține merinde. Apoi prânzirăm cu orez și pește. După ce terminarăm prânzul, spusei regelui prin semne că aș vrea să văd pe regină. Îmi răspunse că încuviințează lucrul acesta. Merserăm împreună pe piscul unui munte înalt, unde se afla casa reginei. Când intrai în casă, îi făcui plecăciunea și ea la fel către mine; mă așezai lângă ea și văzui că lucra la o rogojină de palmier pentru dormit. Prin casa sa erau atârnate multe vase de porțelan și patru gonguri de metal, unul mai mare decât altul și două mai mici, pentru cântat. Erau acolo mulți robi și multe roabe care o slujeau.

Aceste case sunt făcute ca și celelalte despre care am vor bit. După ce îmi luai rămas bun, ne întoarserăm la casa regelui. Îndată puse să ne dea o gustare de trestie de zahăr.

Cel mai mare belșug din această insulă e aurul; îmi arătară niște văi mari, spunându-mi prin semne că în ele se află atâta aur câte fire de păr în cap, dar nu au fier spre a-l scoate, și nici nu doresc să-și dea asemenea osteneală.

Această parte a insulei e un același pământ cu Butuan și Calogan și trece pe lângă Bohol și se învecinează cu Mazana. Pentru că ne vom mai întoarce o dată pe această insulă, nu mai spun altceva.

După-amiază, vrui să mă întorc la corăbii; regele vru să vină și el cu celelalte căpetenii; și astfel venirăm în ace lași *balangai.* Întorcându-ne pe râu, văzui pe partea dreaptă, pe un delușor, trei oameni spânzurați de un copac cu ramurile tăiate. Întrebai pe rege cine erau aceștia; răspunse că erau răufăcători și hoți. Aceste popoare umblă goale ca și celelalte de mai sus. Regele se numește rajah Calanao. Portul[63] e bun; și aici se află orez, ghimber, porci, capre, găini și alte bucate. Se află la opt grade latitudine către polul Arctic și la 167 de grade longitudine de la linia de împărțire, și la o depărtare de cincizeci de leghe de Zubu și se numește Chipit**[127*]**. La depărtare de două zile de aici, către nord-vest, se află o insulă mare numită Lozon**[128*]**, unde vin în fiecare an șase sau opt jonci ale popoarelor Lechii**[129*]**.

Pornind de aici, ținând drumul între vest și sud-vest, dădurăm peste o insulă nu prea mare și aproape nelocuită. Oamenii de pe ea sunt mauri și erau izgoniți de pe o insulă numită Burne[64]. Umblă goi ca și ceilalți; au sarbacane[65] cu cucure la șold pline cu săgeți și cu iarbă înveninată; au pumnale cu mânerele împodobite cu aur și pietre scumpe, sulițe, paveze rotunde și platoșe din corn de bivol. Ne numeau

---

[63] „Port" înseamnă de cele mai multe ori adăpost natura! (golf, estuar) și nu „așezare omenească" cu instalațiile corespunzătoare (chei, diguri etc.) (N.T.).

[64] Borneo.

[65] În original cerbottane (fr. sarbacane) un fel de tuburi cu care se aruncau proiectile, în felul puștilor de joc ale copiilor (N.T.).

trupuri sfinte[66]. Pe această insulă se găseau puține merinde, însă arbori uriași. Se află, la șapte grade și jumătate latitudine către polul Arctic și la 43 de leghe depărtare de Chippit, și se numește Caghaian[130*].

ce se găsește în insula Palawan

De la această insulă, [cale de] aproaoe douăzeci și cinci între apus și nord-vest, întâlnirăm o insulă mare unde se găsește orez, ghimber, porci, capre, găini, smochine lungi de o jumătate de cot și groase cât brațul (sunt bune, însă altele, lungi de o palmă sau mai puțin; sunt mult mai bune decât toate celelalte[131*]), nuci de cocos, cartofi, trestii de zahăr, rădăcini ca guliile de mâncat, și orez copt sub jăratic în trestii sau în lemn. Acesta ține mai mult decât cel copt în oale. Acest pământ l-am putea numi pământul făgăduinței, pentru că înainte de a-l fi găsit am îndurat mare foame. De nenumărate ori stăturăm la îndoială dacă nu-i mai bine să părăsim corăbiile și să mergem pe uscat, spre a nu muri de foame. Regele legă pace cu noi, tăindu-se puțin cu un cuțit de-al nostru în mijlocul pieptului și, sângerând, își mânji limba și fruntea în semn de o mai trainică pace: la fel făcurăm și noi. Această insulă se află la nouă grade și o treime latitudine către polul Arctic, și o sută șaptezeci și unu și o treime longitudine de la linia de împărțire și se numește Palaoan[132*].

Aceste noroade din Palaoan umblă goale ca și celelalte. Aproape toți își lucrează ogoarele: au sarbacane cu săgeți de lemn mai groase de o palmă, încârligate și câteva cu os de pește cu iarbă înveninată, iar altele cu vârfuri de trestie încârligate și înveninate.

La cap poartă înfipt puțin lemn moale în loc de pene. La capătul sarbacanelor lor leagă un fier, ca un fel de iatagan și când au tras toate săgețile, luptă cu acesta. Prețuiesc mult inelele, lănțișoarele de alamă, clopoțeii, cuțitele și mai ales sârma de aramă pentru legat undițele de pescuit. Au cocoși mari foarte domesticiți; nu-i mănâncă, socotindu-i sfinți; câteodată îi pun să se lupte între ei; și fiecare pune pe al său câte ceva și, dacă al său e învingător, câștigă ceea ce a pus celălalt[133*]. Și au rachiu de orez mai tare și mai bun decât vinul de palmier.

La depărtare de zece leghe de această insulă, către sud- vest, dădurăm peste o insulă și mergând de-a lungul țărmului ei, ni se cam părea că urcăm[134*]. După ce intrarăm în port, ne apăru corpul sfânt pe o vreme foarte întunecoasă[67]. De la începutul acestei insule și până în port[135*] sunt cincizeci de leghe.

---

[66] Sens obscur. Se pare că locuitorii insulei ti numeau astfel pentru că îi socoteau coborâți din cer (N.T.).

[67] Fenomemene de electricitate cf. nota nr. 23

PATAGONIA SI STRÂMTOAREA LUI MAGELLAN DESENATE DE PIGAFETTA (NORDUL ESTE ÎN IOS CA ÎN HÂRTIILE VECHI)

”INSULELE TÂLHARILOR- CU AMBARCAȚIUNI INDIGENE (DESEN DE PIGAFETTA)

În ziua următoare, la 9 iulie, regele acestei insule[68] ne trimise un *prao*[69] foarte frumos cu prova și pupa lucrate în aur: deasupra pupei flutura un pavilion alb și albastru cu pene de păun; la provă, câțiva sunau din surle și tâmpine. Împreună cu acest prao veneau două almadii. *Prao* e ca o fustă, iar almadiile**[136*]** sunt bărcile lor de pescuit.. Opt oameni bătrâni dintre căpetenii veniră pe corăbii și șezură la pupă pe un covor. Ne înfățișară un vas de lemn zugrăvit, plin cu betel și *areca,* acel fruct pe care-l mestecă într-una, cu flori de iasomie și de portocal, acoperit cu mătase galbenă; două colivii pline cu găini, o pereche de capre, trei vase pline cu rachiu de orez și câteva mănunchiuri de trestii dulci —și la fel dădură și celeilalte corăbii — și, îmbrățișându-ne, își luară rămas bun. Rachiul de orez e limpede ca apa, dar atât de tare, încât mulți dintre ai noștri se îmbătară. Ei îl numesc *arach.*

întâmplări în Borneo

După șase zile regele trimise încă o dată trei *prao* cu multă fală, sunând din surle și tâmpine și bătând în gonguri de alamă. Înconjurară corăbiile și ne făceau plecăciuni cu niște fesuri ale lor de pânză care le acoperă numai vârful capului. Îi salutarăm cu bombardele noastre fără pietre. Apoi ne dădură în dar felurite mâncăruri numai de orez; câteva [puse] în frunze tăiate în bucăți prelungi, câteva ca niște căpățâni de zahăr și alte, câteva în chip de turte cu ouă și miere. Ne spuseră că regele lor se învoia să luăm apă și lemne și să negoțăm după dorință.

Auzind aceasta, ne suirăm șapte dintre noi**[137*]** în *prao* și luarăm pentru rege un dar, adică o haină de catifea verde croită turcește, un jeț de catifea neagră, cinci coți de pânză purpurie, o tichie și un pahar aurit, un vas de sticlă cu capac, trei caiete de hârtie și o călimară aurită pentru regină, trei coți de postav galben, o pereche de încălțări argintate, o perniță de argint plină cu ace; guvernatorului, trei coți de postav roșu, o tichie și un pahar aurit; trimisului care venise în *prao,* îi dădurăm o haină de postav roșu și verde, croită turcește, o tichie și un caiet de hârtie; celorlalți șapte fruntași, căruia pânză, căruia tichii și fiecăruia un caiet de hârtie; și îndată pornirăm.

Când ajunserăm în oraș, stăturăm cam două ore în *prao* până ce veniră doi elefanți acoperiți cu mătase și doisprezece oameni fiecare cu câte o tipsie de porțelan acoperită cu mă tase spre a înveli darurile noastre: apoi ne urcarăm pe elefanți și acești doisprezece oameni mergeau înaintea noastră cu lucrurile dăruite pe tipsii. Merserăm așa până la casa guvernatorului, unde ni se dădu o cină cu multe feluri de mâncare. Noaptea dormirăm pe saltele de bumbac; căptușeala lor era de tafta, așternuturile de pânză de Cambaya.

în ziua următoare stăturăm în casă până la amiază; apoi merserăm către palatul

---

[68] Trebuie să se înțeleagă „al acestei părți a insulei” căci pe ea domneau mai mulți suverani (N.T.).

[69] Ambarcațiuni cu rame lungi și subțiri caracteristice insulelor Indoneziei (N.T.).

regelui pe elefanți, cu plocoanele în frunte, ca și-n ziua trecută, de la casa guvernatorului până la casa regelui. Toate străzile erau pline de oameni cu paloșe, suliți și paveze, pentru că așa voise regele.

Intrarăm pe elefanți în curtea palatului; urcarăm o scară întovărășiți de guvernator și de alte căpetenii și pășirăm într-o sală mare plină cu mulți sfetnici, unde șezurăm pe un covor, cu darurile pe tipsii, alături de noi. La capătul acestei săli, se afla o alta mai înaltă, dar ceva mai mică, împodobită toată cu atlazuri, în care se deschiseră două ferestre cu două perdele de brocat, prin care venea lumina în sală. Acolo se aflau trei sute de oameni în picioare, cu paloșele pe coapse, stând de pază regelui. La capătul acestei [săli] era o mare fereastră de la care se trase o perdea de brocat.

un rege fastuos și un prieten nesigur

Dincolo de ea văzurăm pe rege șezând la masă cu un cocon al său mititel și mestecând betel; în spatele lui erau numai femei. Atunci ne spuse un sfetnic că noi nu putem vorbi cu regele; și dacă voiam ceva, să-i spunem lui, pentru că va spune cuiva mai de frunte, și acela la rândul lui unui frate al guvernatorului, care stătea în sala mai mică, și apoi acesta va vorbi printr-o țeavă[138*], dintr-o gaură a peretelui, unuia care ședea înăuntru cu regele. — Și ne învăță cum trebuie să facem în fața regelui trei temenele cu mâinile împreunate pe creștet, ridicând picioarele, când unul, când celălalt, și apoi să ne sărutăm mâinile. Așa făcurăm. Aceasta e închinăciunea lor crăiască.

Îi spuserăm că eram trimiși ai regelui Spaniei și că acesta dorea pace cu el, și nu ceream altceva decât să putem neguța. Puse regele să ni se spună, că deoarece regele Spaniei voia să-i fie prieten, el se învoia foarte bucuros și spuse să luăm apă și lemne și să neguțăm cât ne-o plăcea. Apoi îi dădurăm darurile: la fiecare lucru făcea cu capul o mică plecăciune.

Fiecare dintre noi primirăm o stofă de brocart și straie de aur și de mătase, ce ne fură puse pe umărul stâng, dar lăsându-ni-le [numai] puțin așa. Ne dădură o gustare de cuișoare și scorțișoare. Atunci fură trase perdelele și închise ferestrele.

Oamenii care erau în palat aveau toți straie de aur și de mătase în jurul părților lor rușinoase; pumnale cu mânerul de aur bătut cu mărgăritare și pietre scumpe, și multe inele în degete.

Ne întoarserăm pe elefanți la casa guvernatorului: șapte oameni purtară darul regelui mereu în frunte. Când ajunserăm [în dreptul] casei, dădurăm fiecăruia ce era al său și ne puseră [hainele] pe umărul stâng: fiecărui purtător îi dăruirăm pentru osteneala sa o pereche de cuțite. Intrară în casa guvernatorului nouă oameni cu tot atâtea tipsii de lemn mari din partea regelui. Pe fiecare tipsie erau 10 sau douăsprezece străchini de porțelan, pline cu carne de vițel, de claponi, de găini, de păuni și de alte animale și de pește.

Cinarăm pe jos, pe o rogojină de palmier cu vreo treizeci sau treizeci și două feluri de carne, în afară de pește și cu alte bucate. La fiecare îmbucătură, beam

rachiu de-al lor, într-o ceașcă de porțelan, mare cât un ou și plină ochi, mâncarăm orez și alte feluri cu zahăr, cu linguri de aur ca ale noastre.

Acolo unde dormirăm două nopți, ședeau mereu aprinse două torțe de ceară albă, în două sfetnice de argint, cam înalte, și două candeli mari pline cu untdelemn, cu patru feștile fiecare și cu doi oameni care într-una le luau mucurile.

Venirăm pe elefanți până la malul mării, unde aflarăm două *prao,* care ne duseră la corăbii.

Această cetate e așezată toată pe o mlaștină cu apă sărată, în afară de casa regelui și de câteva ale anumitor căpetenii; și are douăzeci și cinci de mii de fumuri[139*]. Casele sunt toate de lemn, clădite pe bârne groase, înălțate de la pământ. Când marea crește, femeile merg cu bărcile către uscat vânzând lucruri trebuincioase traiului lor. În fața casei regelui e un zid gros din lespezi de piatră, cu pinteni, ca o fortăreață, în care erau cincizeci și șase de bombarde de bronz și șase de fier. În cele două zile cât stăturăm acolo, sloboziră multe.

Acest rege e maur și se numește rajah Siripada. Era în vârstă de patruzeci de ani și gras. Nu-l îngrijesc decât femei, fiice ale sfetnicilor. Nu iese niciodată afară din palat, decât când merge la vânătoare: nimeni nu-i poate vorbi decât prin țeavă; are zece scribi care-i scriu faptele sale pe coji de arbore foarte subțiri. Pe aceștia îi numesc *xiritoles*[140*].

plecare precipitată

Luni de dimineață, 29 iulie, văzurăm venind către noi *Plecare* mai bine de o sută de *prao,* împărțite în trei grupe, cu tot atâtea *tunguli,* adică bărcile lor cele mici. Când văzurăm aceasta, gândind la vreun vicleșug, desfășurarăm cât se poate de repede pânzele și tăiarăm parâma unei ancore. Și cu atât mai mult, cu cât ne socoteam a fi prinși la mijloc și de niște jonci, care cu o zi înainte se opriseră în spatele nostru.

Numaidecât ne întoarserăm împotriva acestora și prinserăm vreo patru, omorând mulți oameni. Trei sau patru jonci scăpară spre uscat. Pe una dintre cele pe care le prinserăm se afla feciorul regelui insulei Lozon. Acesta era căpitan general al regelui din Burne și venea cu aceste jonci dintr-o cetate mare, numită Laoc[141*], care se află la capătul acestei insule către Iava Mare, și pe care, nevoind să se supună acestui rege, ci celui din Iava Mare, o dărâmase și prădase.

Giovan Carvajo, pilotul nostru, dădu drumul acestui căpitan și joncii, fără îngăduința noastră, în schimbul unei sume [plătită] în aur, așa cum aflarăm după aceea. Dacă nu dădea drumul căpitanului, regele ne-ar fi dat tot ce-am fi cerut, pentru că acest căpitan era foarte temut prin partea locului, dar mai mult de către pagini, care sunt în mare vrăjmășie cu acest rege maur. În port se află o altă cetate a păgânilor, mai mare decât cea a maurilor, așezată și ea la țărmul mării, și astfel cele două popoare se luptă în același port. Regele păgân e tot atât de puternic ca și regele maur, dar nu tot atât de semeț; ar trece ușor la credința lui Cristos.

Regele maur, când află cum ne-am purtat cu joncile, trimise să ni se spună,

printr-unul dintre ai noștri care se aflau pe uscat, că acele *prao* nu veneau să ne facă niciun rău, ci mergeau împotriva păgânilor și ca dovadă îi arătase câteva țeste de oameni morți și-i spuse că erau ale păgânilor.

Trimiserăm vorbă regelui să binevoiască să dea drumul celor doi oameni ai noștri, care se aflau în cetate spre a neguța, și feciorului lui Giovan Carvaio, născut pe pământul Verzin; dar el nu se învoi la aceasta. Pricina acestui lucru a fost Giovan Carvaio care a dat drumul acelui căpitan.

Oprirăm șaisprezece oameni mai de frunte spre a-i duce în Spania și trei femei spre a le dărui reginei Spaniei, dar Giovan Carvaio le luă pentru sine.

corăbiile băștinașilor

Ei nu au alte corăbii decât joncile care sunt făcute în acest chip: fundul joncilor se aflǎ la aproape două palme sub nivelul apei și e alcătuit din scânduri cu cuie de lemn, foarte bine tocmit; deasupra acestuia, toate sunt din trestii foarte groase, pentru contragreutate; așa încât una din acestea duce tot atâta marfă cât o corabie; catargele lor sunt din trestii, iar pânzele din coajă de copac.

Porțelanul e un fel de lut foarte alb și stă și cincizeci de ani îngropat sub pământ înainte de a fi folosit, pentru că altfel n-ar fi destul de fin. Tatăl îl îngroapă pentru fecior. Dacă se pune otravă într-un vas subțire de porțelan, crapă îndată**[142*]**.

Moneda pe care o folosesc maurii prin aceste părți e de metal, găurită la mijloc spre a fi înșirată, și are numai pe o parte patru semne, care sunt slove ale marelui rege al Chinei și îi spun *picis[143*].*

Pentru un *chatil*[70] de argint viu, care face cât două livre *Moneti* de-ale noastre, ne dădeau șase străchini de porțelan; pentru un caiet de hârtie, o sută de *picis*; pentru 160 de chatili de bronz o ceșcuță de porțelan; pentru trei cuțite, un vas de porțelan; pentru 160 de chatili de bronz un *bahar* de ceară, care e cât două sute trei chatili; pentru optzeci de chatili de bronz, un bahar de sare; pentru patruzeci de chatili de bronz, un bahar de *anime*[71] spre a călăfătui corăbiile, pentru că prin aceste părți nu se găsește smoală.

Douăzeci de tahili fac un chatil. Aici sunt la preț bronzul, argintul viu, sticla, chinovarul, straiele de lână, pânzele și toate celelalte mărfuri ale noastre, dar mai cu seamă fierul și ochelarii. Acești mauri umblă goi ca și ceilalți; beau argint viu, bolnavul spre a se vindeca, iar cel sănătos spre a rămâne sănătos.

Regele din Burne are două mărgăritare groase ca două ouă de găină, și sunt așa de rotunde încât nu pot sta pe loc pe o masă, și știu bine aceasta, pentru că, atunci când i-am dus darurile, i se făcu semn să ni le arate; el spuse că le va arăta. A doua zi câteva căpetenii ne spuseră că ei le-au văzut.

---

[70] Greutate de 650 g (N.T.).

[71] Cauciuc scurs dintr-un copac (N.T.).

Acești mauri se închină lui Mahomed și legii sale; și nu mănâncă carne de porc; își șterg șezutul cu mâna stângă; nu mănâncă cu aceasta; nu taie nimic cu mâna dreaptă; stau pe vine când urinează; nu taie nici găini, nici capre, dacă mai întâi nu vorbesc către soare; taie găinilor vârful aripilor cu pielițele care le atârnă dedesubt și apoi picioarele, și apoi le despică prin mijloc; își spală fața cu mâna dreaptă; nu-și spală dinții cu degetele, și nu mănâncă nimic, dacă n-a fost tăiat de ei. Sunt tăiați împrejur ca și iudeii[144*].

Pe această insulă crește printre copaci camforul, un fel de balsam, a cărui coajă e subțire ca la ceapă. Dacă e ținut neacoperit, încetul cu încetul piere; și îl numesc *capor.* Aici cresc: scorțișoară, ghimber, mirabolani[145*], portocali, lămâi, chiacare, pepeni, dovleci, hrean, ceapă, usturoi, vaci, bivoli, porci, capre, găini, gâște, cerbi, elefanți, cai și altele. Această insulă e atât de mare, încât trebuie trei luni spre a-i da înconjurul cu un *prao;* se află la 5 grade și o pătrime latitudine către polul Arctic și la 176 și două treimi longitudine de la linia de împărțire, și se numește Burne.

Pornind din această insulă, ne întoarserăm înapoi spre a găsi un loc potrivit unde să smolim corăbiile, pentru că luau apă. O corabie, din nebăgarea de seamă a pilotului, se împotmoli în niște funduri mici, puțin adânci, din jurul unei insule numite Bibalon[146*], dar cu ajutorul lui dumnezeu, o scoaserăm. Un marinar de pe acea corabie, nebăgând de seamă, aruncă mucul unui opaiț într-un butoi plin cu iarbă de pușcă; îndată îl scoase fără vreun neajuns. Urmându-ne apoi drumul, puserăm mâna pe un *prao* plin cu nuci de cocos, care mergea la Burne. Oamenii fugiră pe o insuliță. Până ce puserăm mâna pe acesta, altele trei se dosiră după niște insulițe.

La capătul insulei Burne, între ea și o insulă numită Cimbonbon[147*], care se află la 8 grade și șapte minute, e un adăpost minunat pentru călăfătuit corăbii, așa că intrarăm [acolo], dar ne prea având cele trebuitoare la călăfătuirea corăbiilor, zăbovirăm 42 de zile.

În aceste zile, fiecare dintre noi se ostenea, unul cu o treabă, altul cu alta; dar cea mai mare osteneală era să mergi neîncălțat să tai lemne în păduri. Pe această insulă sunt porci sălbatici; omorârăm unul din aceștia, din barcă, trecând de la o insulă la alta; avea capul lung de două palme și jumătate și colții mari. Aici sunt crocodili mari, de uscat și de mare, stridii și midii de tot soiul. Printre altele găsirăm două, una a cărei carne cântărea douăzeci și șase de livre, și alta, patruzeci și patru[148*]. Prinserăm un pește care avea capul ca un porc, cu două coarne; corpul său era pe de-a-ntregul dintr-un singur os; avea pe spate ca o șa și era mic[149*]. Tot aici se găsesc arbori ce fac frunze, care, când cad jos, prind viață și umblă[150*]. Acele frunze sunt, nici mai mult nici mai puțin, ca cele ale dudului, dar nu atât de lungi.

Lingă codiță, de o parte și de alta, au două picioare; codița e scurtă și ascuțită; nu au sânge și, dacă le atinge cineva, fug. Eu am ținut nouă zile una într-o cutie. Când o deschideam, ea umbla încoace și-ncolo prin cutie. Nu cred să se hrănească cu altceva decât cu aer.

rătăciri printre insule și piraterie

După ce purceserăm din această insulă**151***, adică din portul ei, la capătul acestei insule Palauan întâlnirăm o joncă ce venea din Burne, și-n care se afla guvernatorul din Palauan. Îi făcurăm semn să coboare pânzele și, nesupunându-se, îl luarăm cu sila și-l prădarăm. Guvernatorul voi să fie liber și ne dădu în răstimp de șapte zile, patru sute măsuri de orez, douăzeci de porci, douăzeci de capre și o sută cincizeci de găini; apoi ne dărui nuci de cocos, smochine, trestii de zahăr, vase cu vin de palmier și alte lucruri. Văzând dărnicia lui, îi dădurăm înapoi câteva din pumnale și din archebuze; apoi îi dădurăm un steag, o haină galbenă de damasc și 15 coți de pânză; unui fecior al său, o manta de postav albastru și unui frate al său, o haină de postav verde și alte lucruri.

Ne despărțirăm de el prieteni și ne întoarserăm înapoi, între insula Cagaian și acel port Cippit, apucând drumul est cart la sud-est, spre a găsi insulele Maluco. Trecurăm pe lângă niște movile[72], în apropierea cărora marea era plină de ierburi și cu fundul foarte adine. Când treceam pe lingă ele, ni se păreau porți ale unei alte mări. Lăsând Chippit la răsărit, găsirăm la apus două insule, Zolo și Taghina**152***, în apropierea cărora se prăsesc mărgăritare. Cele două ale regelui din Burne aici au fost găsite, și le-a căpătat, cum ni s-a povestit, în chipul următor: acest rege luă de nevastă pe o fiică a regelui din Zolo, care îi spuse că tatăl ei avea acele două mărgăritare. El își puse în gând să le aibă cu orice chip. Într-o noapte merse cu cinci sute de *prao* și-l luă prins pe rege cu doi coconi ai săi și-i duse în Burne. Ca să îl lase liber, regele din Zolo fu silit să-i dea cele două mărgăritare.

Apoi către est, cuart la nord-est, trecurăm printre două așezări, numite Cavit și Subanin, și o insulă locuită, numită Monoripa**153***, la o depărtare de 10 leghe de movile. Oamenii de pe această insulă au casele lor în bărci și nu sălășluiesc în altă parte. În cele două așezări, Cavit și Subanin, care se află pe insula Butuan și Calaghan, crește cea mai bună scorțișoară ce se poate afla. Dacă am fi stat acolo două zile ne-am fi încărcat corăbiile, dar voind să nu scăpăm vântul prielnic și să trecem de o limbă de pământ și de niște insulițe, care se aflau în apropierea ei, hotărârăm să nu zăbovim și, mergând cu pânzele întinse, cumpătarăm numai 17 livre, în schimbul unor cuțite pe care le luasem de la guvernatorul din Palauan. Arborele acestei scorțișoare e înalt de trei sau patru coți, și gros ca degetele mâinii și nu are mai mult de trei sau patru rămurele; frunza sa e ca a laurului; coaja lui e scroțișoară. Aceasta e culeasă de două ori pe an; când e verde, lemnul și frunzele sunt tot atât de tari [la miros] ca și scorțișoara. O numesc *caiumana: caiu,* înseamnă lemn, și *mana* dulce, adică lemn dulce.

Mergând spre nord-est, către o cetate mare numită Maingdanao**151***, care se află în insula Baluan și Calaghan, pentru ca să căpătăm vreo știre despre Maluco,

---

[72] Prin monticelli (movile) Pigafetta înțelege niște conglomerate de stânci, cu alge în jurul lor (N.T.).

puserăm mâna cu sila pe un *biguiday* (e ca un *prao)* și omorârăm șapte oameni. În acesta erau numai optsprezece oameni, mai voinici decât oricare alții pe care i-am văzut prin aceste părți, toți căpetenii din Maingdanao[73]. Unul dintre aceștia ne spuse că era fratele regelui din Maingdanao și că știa încotro era Maluco. Atunci lăsarăm calea de nord-est și apucarăm pe cea de sud-est.

Pe un cap al acestei insule Butuan și Caleglian, pe malurile unui râu, trăiesc oameni păroși, foarte buni luptători și arcași; au săbii late de o palmă; nu mănâncă decât inimă de om crudă, cu suc de portocale sau lămâi, și se numesc *benajan,* adică păroșii.

Când apucarăm calea de sud-est, ne aflam la șase grade și șapte minute către Arctic și la treizeci de leghe depărtare de Cănit. Mergând către sud-est găsirăm patru insule: Ciboco, Biraham, Batolach, Saranghani și Candigliar**[155*]**. Într-o sâmbătă, în timpul nopții, la 26 octombrie, mergând pe lângă țărmul insulei Biraham Batolach, se năpusti asupră-ne o furtună grozavă. Și din pricina ei, înălțând rugi lui dumne zeu, coborârăm toate pânzele. Îndată, cei trei sfinți ai noștri ne apărură alungind tot întunericul. Sfântul Elmo stătu mai bine de două ore în vârful arborelui mare, ca o torță; sfântul Nicolae, în vârful gabierului, și sfânta Clara pe trinchet. Făgăduirăm un sclav sfântului Elmo, sfântului Nicolae și sfintei Clara; fiecăruia îi dădurăm pomana cu venită[74] **[156*]**.

Urmând apoi călătoria noastră, intrarăm într-un port, în mijlocul a două insule, Sarangani și Candighar, și ne oprirăm, la răsărit, lângă o așezare din Saranghani, unde se găsesc aur și mărgăritare. Aceste popoare sunt păgâne și oamenii umblă goi ca și ceilalți. Portul se află la cinci grade și nouă minute latitudine și la o depărtare de cincizeci de leghe de Cănit.

Zăbovind aici o zi, prinserăm cu sila două călăuze, ca să ne dea știri despre Maluco. Urmând calea noastră între miazăzi și sud-est, trecurăm printre opt insule, unele locuite și altele nelocuite, așezate pe două rânduri, care se numesc Cheana, Caniao, Cabiao, Camanuca, Cabaluzao, Cheai, Lipan și Nuza,**[157*]** până ce ajunserăm la o insulă, așezată la capătul acestora, foarte frumoasă la vedere. Suflând un prea tare vânt potrivnic și neputând trece de o limbă de pământ a acestei insule, umblam încoace și-ncolo în jurul ei, astfel că unul din cei pe care-i prinsesem la Saranghai și fratele regelui din Maingdanao cu un fecior al său mititel, în timpul nopții, fugiră înotând, pe această insulă; dar băiatul, neputând să se țină bine în cârca tatălui său, se înecă. Deoa rece nu izbutirăm să trecem dincolo de acea limbă de pământ, ocolirăm insula, pe la sud, unde se aflau multe insulițe.

Această insulă are patru regi: rajah Matamdatu, rajah Lalagha, rajah Bapti și rajah Parabu: toți păgâni. Se află la trei grade și jumătate către Arctic și la 27 leghe

---

[73] Adică Mindanao N.T.).

[74] Sens obscur. S-ar putea interpreta că au fost strânși bani pentru a celebra liturghii în onoarea celor trei sfinți (N.T.).

depărtare de Saranghai; iar numele ei e Sanghir.

Făcând același drum[75], trecurăm pe lângă șase insule, numite Cheama, Carachita, Para, Zanghalura, Ciau, (aceasta) la o depărtare de vreo zece leghe de Sanghir. Pe ea se află un munte înalt dar nu întins; iar regele său se numește rajah Ponto. (Ultima insulă) Paghinzara**158***, la depărtare de opt leghe de Cian, are trei munți înalți (regele său se numește rajah Babibintan). Apoi aflarăm la răsărit de Paghinzara, insula Talaut**159*** și la depărtare de 12 leghe, două insule nu prea mari, numite Zoar și Meau.

sosirea – în sfârșit – în insulele Moluce

Trecând de aceste două insule, miercuri, la 6 noiembrie, descoperirăm patru insule înalte la răsărit, la o depărtare de paisprezece leghe de cele două. Călăuza care ne rămăsese ne spuse că acele patru insule erau Maluco; ceea ce auzind, mulțumirăm lui dumnezeu și de bucurie slobozirăm toate bombardele**160***. Și nu-i de mirare că eram atât de bucuroși, fiindcă trecuseră douăzeci și șapte de luni, fără două zile, de când căutam Maluco. Pe lângă toate aceste insule până la Maluco, cea mai mică adâncime peste care am dat avea între o sută și două sute de coți; și nu cum spuneau portughezii, că pe aici nu se putea naviga din cauza numeroase lor funduri puțin adânci și a cerului întunecat, după cum își închipuiseră ei.

popasul în insula Tadore

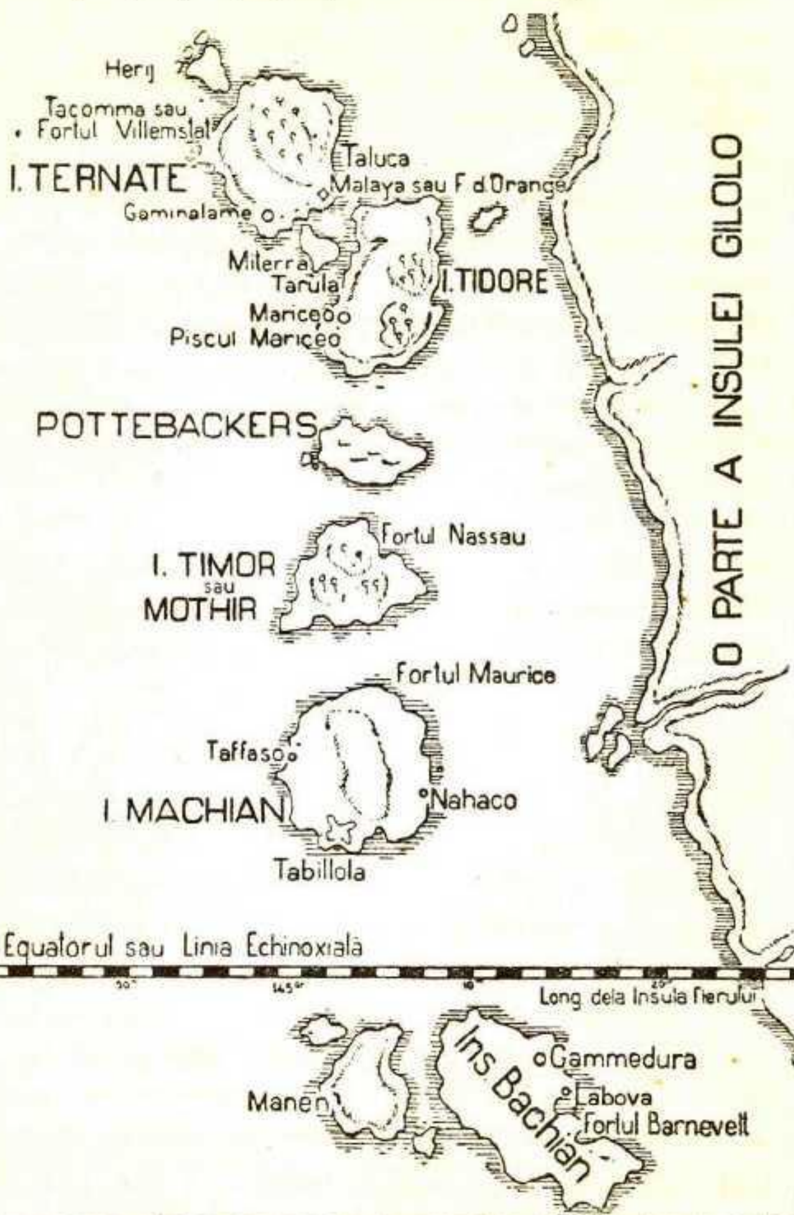
Vineri 8 noiembrie 1521, cu trei ore înainte de apusul soarelui, intrarăm într-un port al unei insule, numită Tadore**161***, și trăgând la țărm, într-o adâncime de douăzeci de brațe, slobozirăm toată artileria. În ziua următoare, veni regele într-un *prao* la corăbii și le dădu înconjur o dată. Numaidecât îi ieșirăm în întâmpinare cu barca spre a-l cinsti, ne primi în *prao* și ne așeză lângă dânsul. El ședea sub o umbrelă de mătase, care se întindea în jur: în fața lui, erau un cocon al său cu sceptrul regesc și doi oameni cu două vase de aur spre a turna apă pe mâini, și alți doi cu două mici sipete aurite pline cu betel.

Regele ne spuse că suntem bineveniți și că lui încă de multă vreme i se arătaseră în vis niște corăbii care soseau la Maluco din locuri îndepărtate, și pentru a se încredința mai bine, voise să citească în lună; și le văzu cum veneau și că noi eram aceia. Pășind regele pe corăbii, toți îi sărutară mâna, apoi îl duserăm la pupă, și când păși înăuntru, nu voi să se aplece, ci trecu pe deasupra[76].

---

[75] S. – S.E. (N.T.).

[76] La pupă se afla deci o cabină care avea, se pare, un pervaz jos așa încât pentru a intra, regele a preferat să intre prin luminatorul cabinei spre a nu se apleca (N.T.).

HARTA AMĂNUNȚITĂ A INSULELOR MOLUCE
Scara de leghe marine de 20 grade
0 1 2 3 4 5 10
Herij
Tacomma sau
Fortul Villemstat
I. TERNATE
Taluca
Malaya sau F. d'Orange
Gaminalame
Milerra
Tarula
I. TIDORE
Mariceo
Piscul Mariceo
POTTEBACKERS
Fortul Nassau
I. TIMOR
sau
MOTHIR
Fortul Maurice
Taffaso
I. MACHIAN
Nahaco
Tabillola
O PARTE A INSULEI GILOLO
Equatorul sau Linia Echinoxială
Long. dela Insula Fierului
Ins. Bachian
Gammedura
Labova
Fortul Barnevelt
Manen

Punându-l să stea într-un jilț de catifea roșie, îl îmbrăcarăm cu o haină de catifea galbenă croită turcește; noi, spre a-l cinsti mai mult, ne așezarăm pe jos în jurul lui.

După ce ne așezarăm cu toții, regele deschise vorba și spuse că el și toate noroadele lui vor să fie de-a-pururi prea credincioși prieteni și vasali ai regelui nostru, al Spaniei, iar pe noi ne primea ca pe fiii săi; și că trebuie să coborâm pe insulă ca pe pământurile noastre, căci de acum înainte insula lui nu se va mai chema Tadore, ci Castilia, din dragostea cea mare pe care o purta regelui nostru, stăpânul său.

Îi dădurăm un dar, și anume, haina, jilțul, o bucată de pânză, patru coți de postav stacojiu, o mantie de brocart, o haină galbenă de damasc, câteva tunici indiene lucrate cu aur și mătase, o bucată de *berania*[77] albă, pânză de Cambaia, două tichii, șase șiraguri de mărgele, douăsprezece cuțite, trei oglinzi mari, șase foarfeci, șase piepteni, câteva pahare aurite și alte lucruri. Coconului său, o haină indiană, de aur și mătase, o oglindă mare, o tichie și două cuțite; la alți nouă sfetnici ai săi, fiecăruia o haină de mătase, tichii și două cuțite și la mulți alții le dădurăm, unora tichii, altora cuțite, până ce regele ne spuse să ne oprim.

Apoi ne spuse că el nu avea altceva decât viața lui spre a o trimite regelui, stăpânul său, și că noi ar fi trebuit să ne apropiem mai mult de cetate, și dacă cineva în timpul nopții venea la corăbii, să-l omorâm cu archebuzele. Plecând de la pupă, nu voi deloc să se aplece. După ce ne luarăm rămas bun, slobozirăm toate bombardele. Aceste rege e maur și are cam 45 de ani, bine legat, cu o înfățișare domnească, și foarte mare cititor în stele. Atunci era îmbrăcat cu o cămașă de pânză albă, foarte subțire, cu capetele mânecilor tivite cu aur, și cu un veșmânt de la brâu până în pământ și era desculț. Avea în jurul capului un văl de mătase și deasupra o ghirlandă de flori și se numea rajah sultan Manzor[78].

Duminecă 10 noiembrie, acest rege voi să afle câtă vreme era de când plecasem din Spania; și leafa și dobânda agonisită[79], pe care ni le da regele fiecăruia dintre noi; și voia să-i dăm o parafă a regelui și o flamură regală, pentru că de aici înainte, cât privește insula sa, și o alta numită Terenate**[162*]**, unde, dacă va putea, va așeza în scaun pe un al său nepot, numit Calonaghapi, va face ca amândouă să fie ale regelui Spaniei; iar pentru gloria regelui său va lupta până la moarte; și dacă nu va putea să mai ție piept, va veni în Spania, el și cu toți ai săi, într-o joncă pc care pusese s-o facă acum din nou, cu parafa și flamura regală, deoarece încă de multă vreme era în slujba lor**[163*]**.

Ne rugă să-i lăsăm câțiva oameni, pentru ca să-și amintească mereu de regele Spaniei, și nu mărfuri, pentru că acestea sunt supuse pieirii. Și ne spuse că voia să

---

77 Berania e numele unei pânze indiene (N.T.).

78 Al Manzor (N.T.).

79 În original, quintalada: procentul pe care orice membru al echipajului îl percepea asupra câștigului corabiei sau cantitatea de marfă pe care putea s-o încarce pe corabie pe contul său (N.T.).

meargă la o insulă numită Bachian, spre a ne ajuta să încărcăm mai repede corăbiile cu cuișoară, deoarece pe insula sa nu se aflau din cele uscate atât de multe spre a încărca cele două corăbii.

Azi[80], fiind duminică, nu voi să negutețe. Ziua sărbătorită de aceste noroade e vinerea noastră.

Pentru ca domnia voastră să știe care sunt insulele unde cresc cuișoare, vă voi spune că sunt cinci: Terenate, Tadore, Mutir, Machian, Bachian**[164*]**. Terenate e cea mai de seamă și, când trăia regele ei, le stăpânea aproape pe toate celelalte. Tadore e cea pe care ne aflam; are rege. Mutir și Machian nu au rege, ci se rânduiesc de către norod, și când cei doi regi din Terenate și din Tadore se iau la harță, aceste două insule le dau oameni. Cea din urmă e Bachian și are rege. Aceste ținuturi unde cresc cuișoarele, se numesc Maluco.

Nu trecuseră nici opt luni de când murise în Terenate un Francesco Serrano**[165*]**, portughez, căpitan general al regelui din Terenate împotriva regelui din Tadore; și se luptase până ce silise pe regele din Tadore să dea pe o fată a sa de nevastă regelui din Terenate și aproape pe toți copiii căpeteniilor ca ostatici (din care fată se născuse acel nepot al regelui din Tadore); apoi, după ce se încheiase pacea, venind într-o zi Francesco Serrano în Tadore să negutețe cuișoare, regele acesta puse să fie otrăvit cu acele frunze de betel; și nu mai trăi decât patru zile (regele său voia să-l îngroape după legea sa, dar trei creștini, slujitorii lui, nu îngăduiră) – și lăsă după el un băiat și o fată, nevârstnici făcuți cu o femeie pe care o luase din Iava Mare, precum și două sute de bahari de cuișoare.

Acesta fusese mare prieten și rudă a dreptcredinciosului nostru căpitan general; și de la el se trăsese pricina care-l împinsese să se apuce de această călătorie, pentru că de mai multe ori, aflându-se căpitanul nostru la Malacca, îi scrisese cum stătea el aici. Don Manuel**[166*]**, fostul rege al Portugaliei, nevrând să sporească venitul căpitanului general măcar cu un taler[81] pe lună pentru vrednicia sa, acesta se duse în Spania și căpătă de la sacra sa Maiestate, tot ceea ce se pricepu să ceară.

După zece zile de la moartea lui Francesco Serrano, regele din Terenate, numit rajah Abuleis, izgonind pe un ginere al său, rege în Bachian, fu otrăvit de către fata sa, nevasta acelui rege, prefăcându-se că vrea să facă pace între ei; nu mai avu decât două zile de trăit, și lăsă după el nouă feciori oameni de seamă. Numele lor sunt acestea: Chechil, Momuli, Iadore Vunighi, Chechili de Roix, Cili Manzur, Cili Pagi, Chialin Chechilin, Cathara, Vaiechu Serich și Calano Ghapi.

Luni 11 noiembrie, unul din feciorii regelui din Terenate, Chechili de Roix, îmbrăcat în catifea roșie, veni la corăbii cu două *prao,* lovind în acele gonguri, și nu voi să se urce atunci pe corăbii. Acesta ținea la sine pe nevasta, copiii și lucrurile lui Francesco Serrano. Când aflarăm cine e, trimiserăm la rege să-l întrebăm dacă

---

[80] Acest „azi" e un indiciu că Pigafetta transcrie aici notele sale zilnice (N.T.).

[81] În original testone monedă de argint valorând puțin mai mult de 1,5 lire (N.T.).

puteam să-l primim, pentru că ne aflam în portul său; ne răspunse să facem cum ne era voia. Feciorul regelui, văzându-ne că stăm nehotărâți, se îndepărtă puțin de corăbii; merserăm către el cu barca să-i dăruim o haină indiană de aur și de mătase cu câteva cuțite, oglinzi și foarfeci. Le primi cu oarecare dispreț și îndată plecă. Avea cu sine pe un indian creștinat, numit

Manuel, slugă a unui Petro Alfonso de Lorosa, portughez, care, după moartea lui Francesco Serrano venise din Bandan[167*] la Terenate. Slujitorul, știind să vorbească portugheza, se sui pe corăbii și ne spuse că deși feciorii regelui din Terenate erau vrăjmași ai regelui din Tadore, cu toate acestea nu erau mai puțin înclinați de a sluji regelui Spaniei. Trimiserăm o scrisoare lui Pietro Alfonso de Lorosa, prin acest slujitor al său, spunându-i că trebuia să vină fără niciun mijlocitor.

Acești regi au câte neveste doresc, dar una o țin mai în cinste și toate celelalte se supun acesteia. Regele din Tadore avea o casă mare, în afara cetății, unde sălășluiau două sute de femei ale sale, dintre cele mai de frunte, cu tot atâtea care le slujeau. Când regele stă singur, sau cu nevasta lui cea mai de seamă, într-un loc [mai] înalt, ca un amvon, de unde poate să le privească pe toate celelalte, care stau în juru-i, celei care-i place, îi poruncește să vină să se culce cu el în acea noapte. După ce a terminat de mâncat, dacă el poruncește ca ele să mănânce laolaltă, așa fac; dacă nu, fiecare se duce să mănânce în odaia ei. Nimeni nu le poate vedea fără îngăduința regelui și dacă cineva e găsit ziua sau noaptea în preajma casei regelui, e omorât. Fiecare familie e ținută să dea regelui una sau două fete. Acest rege avea douăzeci și șase de copii, opt băieți, restul fete.

În fața aceste insulei se află o alta foarte mare, numită Giailolo[168*], care e locuită de mauri și de păgâni. Printre mauri se aflau doi regi, așa cum ne spuse regele, dintre care unul avusese șase sute de feciori, iar celălalt cinci sute douăzeci și cinci. Păgânii nu au atât de multe neveste, nici nu trăiesc cu atâtea eresuri, ci se închină ziua întreagă, la cel dintâi lucru pe care-l văd dimineața când ies din casă.

Regele acestor păgâni, numit rajah Papua, e foarte bogat în aur" și locuiește înlăuntrul insulei. În această insulă Giailolo cresc pe stânci trestii groase cât piciorul, pline cu apă foarte bună de băut; cumpărarăm multe de la aceste noroade.

încărcarea corabiei cu cuișoare

Marți 12 noiembrie, regele puse să se clădească într-o zi în oraș o magazie pentru marfa noastră. O duserăm acolo aproape toată și lăsarăm de pază trei oameni de-ai noștri, și pe dată începurăm să negutăm în acest chip: pentru 10 coți de postav roșu, foarte bun, ne dădeau un bahar de cuișoare, ceea ce înseamnă patru chintale și șase livre (un chintal are o sută de livre); pentru cincisprezece coți de postav nu prea bun, un bahar; pentru cincisprezece toporiști, un bahar; pentru treizeci și cinci de pahare de sticlă, un bahar (regele le luă pe toate); pentru șaptesprezece catili de chinovar, un bahar; pentru șaptesprezece catili de argint-viu, un bahar; pentru douăzeci și șase de coți de pânză, un bahar; pentru douăzeci și cinci de coți de pânză mai subțire, un bahar; pentru o sută cincizeci de cuțite, un

bahar; pentru cincizeci de foarfeci, un bahar; pentru patruzeci de tichii, un bahar; pentru zece straie de Guzerati, un bahar; pentru trei gonguri din acelea de-ale lor, doi bahari; pentru un chintal de bronz, un bahar. Toate oglinzile se spărseseră și puținele întregi le voi regele. Multe din aceste lucruri erau de pe acele jonci pe care le prădasem. Graba de a veni în Spania ne făcu să dăm mărfurile noastre pe un preț mai prost decât am fi făcut altfel. În fiecare zi veneau la corăbii atât de multe bărci, pline cu capre cu găini, cu smochine, nuci de cocos și alte lucruri de mâncare, încât te minunai.

Luarăm pe corăbii apă bună. Această apă izvorăște caldă, dar dacă stă vreme de un ceas afară din fântână se răcește foarte tare. Aceasta, pentru că izvorăște din muntele cuișoarelor, și nu, cum se spunea în Spania, că apa e adusă la Maluco din locuri îndepărtate.

Miercuri regele trimise pe feciorul său, numit Mossahap, la Mutir după cuișoare, ca să ne isprăvim mai repede încărcarea. Azi spuserăm regelui cum prinsesem niște indieni; mulțumi mult lui dumnezeu și ne spuse să-i facem hatârul și să-i dăm lui prinșii ca să-i trimită în țările lor cu cinci oameni de-ai săi spre a face cunoscut numele regelui Spaniei și faima sa. Atunci îi dădurăm pe cele trei femei, luate pentru regină, din pricina arătată mai înainte. În ziua următoare, îi înfățișarăm toți prinșii, în afară de cei din Burne. Se bucură foarte mult. Apoi ne spuse că trebuia, din dragoste pentru el, să ucidem toți porcii pe care-i aveam sub mâini, lucru pentru care ne va da tot atâtea capre și găini.

Îi omorârăm spre a-i face plăcere și-i atârnarăm pe covertă. Când [oaspeții noștri] îi zăreau din întâmplare, își acopereau fața ca să nu-i vadă și să nu le simtă mirosul.

știri îngrijorătoare despre portughezi;
regele Portugaliei ordonase capturarea corabiilor spaniole

În seara aceleiași zile, sosi într-un *prao* Pietro Alfonso[169*], portughez, și nici nu coborâse bine, că regele trimise să-l cheme și zâmbind îi spuse că, deși era din Tarenate, să ne răspundă adevărat la tot ce-l vom întreba. Acesta spuse că de șaisprezece ani ședea în India, dar de zece în Maluco, și tot atâția ani trecuseră de când Maluco fusese descoperit [dar ținut] în taină[170*]. Și că trecuse un an, fără cincisprezece zile, de când venise aici o corabie mare din Malacca, și plecase încărcată cu cuișoare, dar din pricina vremii rele *zăb*ovise m Bandan citeva luni; și căpitanul ei era Tristan desp*re de* Meneses, portughez; și când el îl întrebă ce vești mai erau port*ughezi de* prin părțile creștinești, căpitanul spuse cum plecase o armată de cinci corăbii din Sevilla spre a descoperi Maluco în numele regelui Spaniei, având căpitan pe Fernando de Magaglianes, portughez; și cum regele Portugaliei, din ciudă că un portughez îi stătea împotrivă, trimisese câteva corăbii spre Capul Bunei Speranțe și alte câteva spre Capul Sfânta Maria, unde sălășluiesc canibalii, spre a-i tăia calea, și cum nu-l întâlnise. Apoi regele

Portugaliei prinsese de veste că numitul căpitan trecuse printr-o altă mare și se îndrepta spre Maluco; îndată scrise căpitanului său general al Indiei, *spaniole* numit Diego Lopez de Sichera**171***, ca să trimită șase corăbii către Maluco; dar din pricina padișahului care se îndrepta spre Malacca[82], nu le trimise, pentru că fu silit să trimită împotriva acestuia șaizeci de pânze spre strâmtoarea Meccăi[83], pe tărâmurile lui Iuda**172***, care nu găsiră altăceva decât niște galere împotmolite pe malul acelei întărite și frumoase cetăți Aden, cărora la toate le dădură foc. După aceasta trimise împotriva noastră, spre Maluco, un mare galeon[84] cu două rânduri de bombarde; dar din pricină că dăduse de niște funduri mici și de curenți de apă în jurul Malaccăi, și de vânturi potrivnice, nu putu să meargă înainte și se întoarse înapoi. Căpitanul acestui galion era Francesco Faria, portughez; cu puține zile înainte o caravelă cu două jonci fusese pe aici, spre a lua vești despre noi. Joncile merseseră la Bachian ca să încarce cuișoară cu șapte portughezi. Acești portughezi nepăstrând cuviință față de femeile regelui și alor săi (regele le spuse de mai multe ori să nu facă asemenea lucruri dar ei nu voiră să se astâmpere), fură omorâți. Când cei de pe caravelă aflară aceasta, îndată se întoarseră la Malacca, și lăsară joncile cu patru sute bahari de cuișoare și cu marfă îndeajuns spre a cumpăra încă o sută de bahari; și ne mai spuse că în fiecare an multe jonci vin din Malacca la Bandan spre a lua macis și nucșoare; și de la Bandan la Maluco după cuișoare; și cum aceste noroade fac trei zile cu joncile lor de la Maluco la Bandan, iar de la Bandan la Malacca, cincisprezece; și cum regele Portugaliei de zece ani trăgea foloase de pe Maluco, în taină, pentru ca regele Spaniei să nu afle.

Acesta stătu cu noi până către orele trei noaptea și ne spuse încă multe alte lucruri. Stăruirăm pe lângă el atât de mult, încât, făgăduindu-i bun câștig, se legă să vină cu noi în Spania.

Vineri 15 noiembrie, regele ne spuse că se duce la Bachian spre a lua din cuișoarele acelea lăsate de portughezi. Ne ceru daruri spre a le înfățișa celor doi guvernatori din Mutir în numele regelui Spaniei; și trecând printre corăbii, vru să vadă cum trăgeau puștile, arbaletele și săcălușele, care sunt mai mari decât archebuzele. Trase și el de trei ori cu arbaleta, pentru că îi plăcea mai mult decât puștile.

Sâmbătă veni la corăbii cu mulți *prao* regele maur din Giailolo, căruia îi dăruirăm o mantie de damasc verde, doi coți de stofă roșie, oglinzi, foarfece, cuțite, piepteni și două pahare aurite. Ne spuse că, deoarece eram prieteni ai regelui din Tadore, eram și ai săi, pentru că-l iubea ca pe feciorul său; și dacă vreunul dintre noi va merge pe pământul său, îl va primi cu mare cinste.

---

[82] De care se temea că ar putea să facă o expediție spre Malacca (N.T.)

[83] Adică spre golful Aden (N.T.).

[84] Corabie spaniolă, cu capacitate mai mare și armament puternic (N.T.).

Acest rege e foarte bătrân și temut prin toate aceste insule fiind foarte puternic și se numește rajah Iussu[85].

Această insulă Giailolo e atât de mare, încât e nevoie de patru luni ca să-i faci înconjurul cu un *prao*[173*].

Duminică dimineața acest rege veni pe corăbii; și vru să vadă în ce chip ne luptam și cum slobozeam bombardele noastre, lucru care-l înveseli foarte și apoi îndată plecă. Cum ni s-a povestit, fusese un mare războinic în tinerețea sa.

În aceeași zi, mersei pe uscat, ca să văd cum creșteau cuișoarele[174*]. Arborele lor e înalt și gros ca un trunchi de om, nici mai mult nici mai puțin; ramurile sale se întind puțin de jur-împrejur până către mijloc, iar la capăt fac ca un gurgui. Frunza sa e ca cea a dafinului; coaja e măslinie.

Cuișoarele cresc în vârful rămurelelor, zece sau douăzeci laolaltă. Acești copaci rodesc mai mult când pe un meleag, când pe altul după anotimp. Când încolțesc, cuișoarele sunt albe, când sunt coapte, roșii, iar uscate, negre. Se culeg de două ori pe an, o dată în ziua nașterii mântuitorului nostru și altădată în ziua nașterii sf. Ioan Botezătorul[86], pentru că la aceste două soroace e mai blând aerul; dar mai cu seamă în ziua de naștere a mântuitorului nostru. Când anul e mai cald și mai puțin ploios, se culeg trei sute și patru sute de bahari pe fiecare din aceste insule. Cresc numai în munți, și dacă vreunul din acești arbori e sădit la șes, la poalele munților, nu trăiește. Frunza, coaja și lemnul crud au aromă tot atât de tare ca și cuișoarele. Dacă nu sunt culese când s-au copt, devin mari și atât de tari, încât nu mai rămâne bun din ele decât coaja. Nu cresc alte cuișoare pe lume decât în cinci munți din aceste insule. Se mai găsesc asemenea arbori într-adevăr și în Giailolo și pe o mică insulă între Tadore și Mutir, numit Mare[175*], dar nu sunt buni. În fiecare zi vedeam o negură coborând și cuprinzând când unul, când altul din munții aceștia, și datorită acelei neguri cuișoarele se coc cum trebuie. Fiecare din aceste popoare au arbori de aceștia, și-i păzesc, dar nu se îngrijesc să-i sădească.

Pe această insulă se găsesc și câțiva pomi de nucșoare. Copacii sunt ca nucii noștri și cu aceleași frunze: nucșoara, când e culeasă, e mare cât o gutuie mică, cu același puf și de aceeași culoare. Prima ei coajă e groasă ca cea verde a nucilor noastre; sub ea e o pieliță subțire, sub care se află găoacea, roșie de tot, învăluind scoarța nucii, iar înlăuntrul acesteia se află nucșoara.

Casele acestor popoare sunt clădite ca și celelalte, dar nu atât de înălțate de la pământ și sunt împrejmuite cu trestii, în chip de gard.

Femeile de aici sunt urâte și umblă goale ca și celelalte, numai cu acele pânzeturi din scoarțe de copac. Fac aceste pânzeturi în acest chip: iau o bucată de coajă și o lasă în apă până ce se moaie; apoi o bat cu parii și o lungesc și o lărgesc cât voiesc; ea se face ca un văl de mătase crudă, cu niște firișoare înăuntru, încât

---

85 Probabil Iusuf (N.T.).

86 Către sfârșitul lui decembrie și către sfârșitul lui iunie (N.T.).

pare că e țesută. Mănâncă pâine din lemnul unui copac, ca palmierul, făcută în acest chip: iau o bucată din acest lemn moale și o curăță de niște ghimpi negri [și] lungi; apoi o pisează și așa fac pâinea. O mănâncă numai când umblă pe mare și o numesc *saghu*[176*]. Acești oameni umblă goi ca și ceilalți; dar sunt foarte geloși pe femeile lor.

În fiecare zi veneau din Tarenate multe bărci încărcate cu cuișoare; dar, pentru că așteptam pe rege, nu negutam altceva decât merinde. Cei din Tarenate se tânguiau mult că nu voiam să negutăm cu ei. Duminică noaptea, 24 noiembrie, către luni, regele veni lovind în acele gonguri ale lor și când trecu printre corăbii, slobozirăm multe bombarde. Ne spuse că până în patru zile vor sosi multe cuișoare. Luni regele ne trimise șapte sute și nouă zeci și unu cathili de cuișoare, fără a scădea daraua. Daraua înseamnă a socoti mirodeniile mai puțin decât cântăresc, pentru că în fiecare zi se usucă din ce în ce mai mult. Deoarece erau cele dintâi cui șoare pe care le încărcăm pe corăbii, slobozirăm multe bombarde. Aici cuișoarele se numesc *ghomode;* în Sarangani, unde prinsesem cele două călăuze, *bonghalavan*[177*] și în Malacca, *chianche.*

Marți 26 noiembrie, regele ne spuse că nu era obiceiul ca vreun rege să plece de pe insula sa; dar că el plecase din dragoste pentru regele Castiliei și pentru că sa mergem mai repede în Spania și să ne întoarcem cu atât de multe corăbii, încât să putem răzbuna moartea tatălui său, care fusese omorât într-o insulă numită Buru[178*], și apoi zvârlit în mare; și ne spuse cum că era datina, ca atunci când cele dintâi cuișoare erau încărcate în corăbii, sau în jonci, regele să dea un ospăț celor de pe corăbii și să roage pe dumnezeu să privegheze asupra-le până ce vor ajunge în portul lor. Mai voia să dea ospățul din pricina regelui din Bachian și a unui frate al său, care veneau să ne cunoască: ne netezea astfel drumurile.

grăbirea plecării

Unii dintre noi, gândindu-se la vreun vicleșug, pentru că aici, la locul de unde luam apă trei portughezi de-ai lui Francesco Serrano fuseseră omorâți de câțiva dintre acești băștinași pândind din pădure, și pentru că vedeam pe acești indieni șoptind cu prinșii noștri, spuserăm împotriva câtorva bucuroși de acest ospăț, că nu trebuie să mergem pe pământ la ospăț, amintindu-le pe celălalt, atât de nenorocit[179*].

Ținurăm sfat până ce hotărârăm să trimitem vorbă regelui să vină repede la corăbii, pentru că voiam să plecăm și să-i încredințăm pe cei patru oameni făgăduiți împreună cu alte mărfuri. Regele alergă îndată și, suindu-se pe corăbii, spuse către câțiva de-ai săi că pășea cu tot atâta încredere pe acestea ca în casele lui. Ne spuse că era tare spăimântat că voiam să plecăm atât de degrabă, fiind obiceiul să rămână corăbiile sub încărcătură treizeci de zile, și că nu plecase cu gândul să ne facă vreun rău, ci spre a aduce mai repede cuișoare la corăbii; și că nu trebuia să plecăm atunci, nefiind încă vremea de navigat printre aceste insule și din pricina nume roaselor funduri mici din jurul lui Bandan și pentru că ușor ne-am fi putut

întâlni cu vreo corabie a portughezilor. Iar dacă totuși părerea noastră era să plecăm atunci, să ne luăm înapoi toate mărfurile noastre, pentru că altfel toți regii megieși vor spune că regele din Tadore a primit atât de multe daruri din partea unui rege atât de mare, iar el nu i-a dăruit nimic, și vor gândi că noi vom fi plecat numai de teama vreunui vicleșug, iar lui îi va ieși de-a pururi numele de trădător.

Puse apoi să i se aducă Coranul, și după ce îl sărută și și-l puse de patru sau cinci ori pe creștetul capului și bolborosi niște cuvinte (când fac așa se spune *Zambahean*[180*]*)*, rosti în fața tuturor că jura pe Alah și pe Coranul ce-l avea în mâini că va fi de-a pururi credincios prieten regelui Spaniei.

Spuse aceasta aproape plângând. Pentru vorbele lui bune, îi făgăduirăm să mai zăbovim încă cincisprezece zile. Atunci îi dădurăm parafa regelui și flamura regală. Cu toate acestea, aflarăm în urmă, din izvor sigur, că o seamă din căpeteniile acestei insule îi spusese că trebuia să ne omoare, deoarece astfel ar face mare bucurie portughezilor, care vor ierta uciderea celor din Bachian; și că regele le-a răspuns că nu va săvârși aceasta pentru nimic în lume, având știință acum de regele Spaniei și legându-se cu pace.

Miercuri 27 noiembrie, după-prânz, regele făcu strigări către cei care aveau cuișoare că sunt volnici să le aducă la corăbii. Toată ziua aceasta și-n cealaltă negutarăm cuișoare în mare grabă. Vineri, către seară, veni guvernatorul din Machian, cu multe *prao.* Nu voi să coboare pe uscat, pentru că se aflau acolo tatăl și un frate al său izgoniți din Machian. În ziua următoare, regele nostru, cu guvernatorul, nepotul său, se urcară pe corăbii. Noi nemaiavând postav, trimise el să se aducă trei coți dintr-al lui și ni-i dădu[87]; îl dăruirăm, împreună cu alte lucruri guvernatorului. Când plecă, slobozirăm multe bombarde. După aceea, regele ne trimise șase coți de postav roșu, ca să-l dăruim guvernatorului. Îndată i-l dăruirăm, lucru pentru care ne mulțumi mult și spuse că ne va trimite foarte multe cuișoare. Acest guvernator se numește Humar și avea vreo douăzeci și cinci de ani.

Duminică 1 decembrie, guvernatorul plecă. Ni se spuse că regele din Tadore i-ar fi dat atlazuri și câteva gonguri de-acelea, pentru ca să-i trimită mai repede cuișoarele. Luni regele plecă de pe insulă după cuișoare. Miercuri dimineața, fiind ziua sfintei Barbara[88], și în cinstea întoarcerii regelui, slobozirăm toată artileria. În timpul nopții, regele veni pe mal și voi să vadă cum se trăgeau rachetele și plesnitoarele, ceea ce văzând, se veseli foarte. Joi și vineri cumpărarăm multe cuișoare, atât în cetate, cât și pe corăbii.

Pentru patru coți de postav de Frisia ne dădeau un bahar de cuișoare; pentru

---

[87] Trebuind să ofere, după obicei, un dar vizitatorilor și terminându-se postavul de pe bord, regele cedă o mică parte din ceea ce-l fusese dăruit, pentru ca spaniolii să poată face un dar guvernatorului (N.T.).

[88] 4 Decembrie. Sf. Barbara era considerată de spaniolii superstițioși ca ocrotitoarea artileriștilor și marinarilor (N.T.).

două lănțișoare de alamă, care valorau un *marcello*[89] ne dădură o sută de livre de cuișoare; în sfârșit, nemaiavând mărfuri, fiecare dădea sau o manta, sau o tu-nică, sau cămăși, sau alte veșminte spre a-și avea fiecare câștigul. Sâmbătă trei feciori ai regelui din Terenate cu trei neveste de-ale lor, fete ale regelui nostru, și cu portughezul Pietro Alfonso[90], veniră pe corăbii. Dădurăm fiecăruia din cei trei frați un pahar de sticlă aurită, celor trei femei foarfece și alte lucruri. Când plecară, fură slobozite multe bombarde. Apoi trimiserăm pe pământ fetei regelui nostru, nevastă a regelui din Terenate, multe lucruri, pentru că nu voise să vină cu celelalte la corăbii. Toți acești oameni, atât bărbații, cât și femeile, umblă totdeauna desculți.

Duminică 8 decembrie, fiind ziua imaculatei concepții, se slobozіră multe bombarde, rachete și plesnituri. Luni, către seară, regele veni la corăbii cu trei femei, care îi duceau bete lul. Nimeni altul nu poate să ia cu sine femei decât regele. Apoi veni regele din Iaialolo și voi să ne mai vadă încă o dată luptându-ne între noi. După câteva zile regele nostru ne spuse că trebuie să-l asemuim cu un copil de țâță, care de-abia și-a cunoscut dulcea lui mamă, și aceasta plecând, îl lasă singur; cu atât mai mult va rămâne el nemângâiat, cu cât cunoscuse și gustase câte ceva din lucrurile Spaniei; iar pentru că aveam să întârziem mult cu întoarcerea, ne rugă cu multă dragoste să-i lăsăm pentru apărare câteva din bombardele noastre mici și ne prevesti că atunci când vom fi plecat, să nu navigăm decât în timpul zilei, din pricina multor funduri mici care se află pe lângă aceste insule.

Îi răspunserăm că dacă voiam să ajungem [înapoi] în Spania, eram siliți să navigăm zi și noapte. Atunci ne spuse că în fiecare zi se va ruga pentru noi dumnezeului său, ca să ne mântuiască; și ne spuse cum trebuia să vină regele din Bachian spre a căsători pe un frate al său cu una din fetele lui: ne rugă să binevoim a face vreo sărbătoare în semn de bucurie, dar să nu slobozim bombardele cele mari, pentru că ar face mare pagubă corăbiilor, fiind prea încărcate în aceste zile.

Veni portughezul Pietro Alfonso cu femeia sa și cu toate celelalte lucruri ale sale, ca să se așeze pe corăbii. După două zile veni la corăbii Chechili de Roix, fecior al regelui din Tarenate, într-un *prao* bine înzestrat și spuse portughezului să coboare puțin în *prao*; [acesta] îi răspunse că nu voia să coboare, pentru că mergea cu noi în Spania. Atunci vru el să se suie pe corăbii; dar noi nu voirăm să-l lăsăm să intre. Acesta, fiind mare prieten al căpitanului Malaccăi, portughez, venise să-l ia, și se răsti mult către cei care șezuseră lângă portughez, de ce îl lăsaseră să plece fără îngăduința lui.

Dumінecă 15 decembrie, către seară, regele din Bachian și fratele său veniră într-un *prao* cu trei șiruri de vâslași de fiece parte; erau în totul o sută douăzeci, cu multe steaguri din pene de papagal, albe, galbene și roșii și făcând multă larmă din

---

[89] Mică monedă de argint, cântărind 63 g care avea curs la Venezia și valora o jumătate de liră venețiană (N.T.).

[90] Alonso de Lorosa despre care s-a vorbit mai înainte N.T.).

acele gonguri, pentru că, la bătaia acestora, vâslașii vâslesc deodată; și cu alte două *prao,* cu fetișcane spre a le înfățișa miresei. Când trecură pe lângă corăbii, îi salutarăm cu bombardele, iar ei, spre a ne saluta, făcură înconjurul corăbiilor și portului.

Regele nostru, deoarece era obiceiul ca niciun rege să nu calce pe pământul altuia, îi ieși în întâmpinare spre a se saluta. Când regele din Bachian îl văzu venind, se ridică de pe covorul pe care ședea și se așeză deoparte; regele nostru nu voi să se așeze pe covor, ci de cealaltă parte, și așa niciunul nu ședea pe covor.

Regele din Bachian dădu regelui nostru cinci sute de mantii ca să-i dea pe fie-sa de nevastă fratelui său. Aceste mantii sunt straie lungi de aur și de mătase făcute în China și foarte la preț printre aceștia. Când vreunul dintre ei moare ceilalți ai săi, spre a-i arăta mai multă cinstire, se îmbracă cu aceste mantii. Dau în schimbul uneia din acestea trei bahari de cuișoare, mai mult, sau mai puțin, după cum arată mantia.

Luni, regele nostru trimise [bucate pentru] un ospăț regelui din Bachian prin cincizeci de femei, toate îmbrăcate cu straie de mătase de la brâu până la genunchi. Mergeau două câte două cu un bărbat între ele. Fiecare purta o tipsie mare, plină cu talere mai mici cu felurite bucate. Bărbații duceau numai vinul în vase mari. Zece femei din cele mai bătrâne erau jupânesele. Merseră în acest chip până la *prao* și înfățișară fiecare lucru regelui, care ședea pe covor sub un baldachin roșu și galben.

Întorcându-se acestea înapoi, prinseră pe câțiva dintre ai noștri și când ei voiră să scape, trebuiră să le dea câte ceva[91].

După aceasta, regele nostru ne trimise capre, nuci de cocos, vin și alte lucruri. Azi puserăm pânze noi la corăbii, pe care era o cruce a lui Santiago de Galicia, cu litere care grăiau: „acesta e chipul norocului nostru cel bun”.

Marți dădurăm regelui nostru piese de artilerie, la fel cu archebuzele pe care le luaserăm din această Indie**[181*]**, și câteva bombarde mai mici dintr-ale noastre cu patru butoaie de pulbere. Luarăm de aici optzeci de buți de apă pentru fiecare corabie. Cu cinci zile mai înainte, regele trimisese o sută de oameni să taie lemne pentru noi în insula Mare, pentru că trebuia să trecem pe acolo.

Astăzi, regele din Bachian, cu mulți alții dintre ai săi, coborî pe pământ spre a lega pace cu noi. În fața lui patru oameni mergeau cu paloșele scoase și ținute sus, în mâini. Spuse, în fața regelui nostru, și a tuturor celorlalți, că va rămâne de-a pururi în slujba regelui Spaniei și va strânge pentru el cuișoarele lăsate de portughezi, până ce va veni o altă *armadă* a noastră și nu le va da portughezilor fără voia noastră.

Trimise în dar regelui Spaniei un sclav, doi bahari de cuișoare (i-ar fi trimis zece,

---

[91] E vorba de un fel de răscumpărare făcută în glumă de acele femei: cei căzuți în mâinile lor trebuiau să plătească sau să le dăruiască vreun lucru (N.T.).

dar corăbiile fiind prea încărcate nu le putură duce) și două păsări moarte, foarte frumoase. Aceste păsări sunt mari ca sturzii, au capul mic cu ciocul lung; picioarele lor sunt lungi de-o palmă și subțiri ca pana de scris: nu au aripi, ci în locul lor, pene lungi de felurite culori alcătuind un fel de mături mari: coada lor e ca a sturzului; toate celelalte pene ale lor, în afară de aripi, sunt de culoarea argăselii, și niciodată nu zboară, decât când e vânt[182*].

Ne spuseră aceștia că păsările acestea vin din raiul pământesc și ei le numesc *bolon dinata,* adică păsările lui dumnezeu.

Fiecare din regii din Maltico scrise regelui Spaniei că voia să-i fie pentru totdeauna supus credincios.

Într-o zi regele nostru trimise vorbă alor noștri care se aflau în magazia cu mărfuri, ca să nu iasă în timpul nopții, din pricina unor oameni de-ai săi care se ung și umblă noaptea și par să n-aibă cap[183*]. Când unul dintre aceștia întâlnește pe cineva, îi atinge mâna și i-o unge puțin în palmă; îndată celălalt cade bolnav și în trei sau patru zile moare; iar când întâlnesc trei sau patru împreună, nu le fac rău, decât că-i năucesc. Trimisese mulți dintre aceștia la spânzurătoare.

Când acești oameni clădesc o casă nouă, mai înainte de a se așeza în ea, îi fac focuri împrejur și poftesc mulți oaspeți; apoi agață de acoperișul casei câte ceva din tot ce se găsește pe insulă, pentru ca cei care locuiesc în casă să nu fie lipsiți niciodată de acele lucruri. Pe toate aceste insule se găsește ghimber; noi îl mâncam verde, în loc de pâine.

Ghimberul nu e copac, ci o buruiană măruntă, care dă din pământ niște muguri lungi de o palmă, ca și cei de trestie și cu frunze la fel, dar mai înguste. Acești muguri nu sunt buni de nimic, dar rădăcina lor e ghimberul și e mai tare la gust când e uscată decât când este verde. Aceste noroade îl păstrează în var, pentru că altfel n-ar ține.

Trinidad nu poate pluti; se întoarce în Spania numai Victoria

Miercuri de dimineață, voind să plecăm din Maluco, regele din Tadore, cel din Iaialolo, cel din Bachian și un fecior al regelui din Tarenate, veniră cu toții spre a ne petrece până la insula Mare. Corabia *Victoria* își desfăcu pânzele și se îndepărtă puțin de la țărm așteptând corabia *Trinidad;* dar aceasta, neputând să ridice ancora, îndată luă apă la fund. Atunci *Victoria* se întoarse la locul ei, și îndată începurăm să descărcăm corabia *Trinidad* spre a vedea dacă puteam să lecuim răul. Se auzea apa pătrunzând înăuntru ca printr-o țeavă mare, dar nu găseam [locul] pe unde intra. Ziua întreagă și în cea următoare nu făcurăm altceva decât să pompăm, dar nu folosea la nimic.

Regele nostru, pricepând despre ce e vorba, îndată veni pe corabie și se strădui să vadă pe unde intra apa. Trimise în apă cinci oameni de-ai săi să vadă dacă nu pot găsi spărtura. Stătură mai bine de o jumătate de oră sub apă dar n-o găsiră.

PEŞTII ZBURĂTORI (DUPĂ O GRAVURĂ DIN SECOLUL XVII)

REPRESALII ÎMPOTRIVA INDIGENILOR DIN INSULA TÂLHARILOR
(DUPĂ O GRAVURA DE EPOCĂ)

Văzând regele că aceștia nu putură fi de vreun folos și că apa creștea mereu, spuse, aproape plângând, că va trimite la capătul insulei după trei oameni, care stăteau mult sub apă.

Vineri de dimineața, din zori, regele nostru veni cu cei trei oameni și-i trimise îndată în apă cu părul despletit, pentru ca astfel să găsească spărtura[92]. Aceștia stătură un ceas bun sub apă dar n-o găsiră. Regele, când văzu că nu poate afla leacul, spuse tânguindu-se: cine va mai merge acum în Spania la stăpânul meu să-i dea știre despre mine? Îi răspunserăm că va merge corabia *Victoria,* [care va porni imediat] spre a nu pierde vânturile de la răsărit, care începeau să sufle**[184*]**, iar cealaltă, până ce se dregea, va aștepta vânturile de la apus și va pomi către Darien, care se află în cealaltă parte a mării, pe pământul Diucatan**[185*]**.

Regele ne spuse că avea 225 [oameni] pentru călăfătuit care vor face totul, iar pe ai noștri care vor rămâne aici îi va ține ca pe feciorii săi și nu se vor trudi [cu nimic], ci numai doi să poruncească acelor călăfătuitori ce trebuiau să facă. Rostea aceste cuvinte cu atâta suflet, încât ne podidiră pe toți lacrimile. Noi, cei de pe corabia *Victoria***[186*]**, temându-ne să nu se despice corabia fiind prea încărcată, o ușurarăm de șaizeci chintale de cuișoare, pe care le duserăm în magazia unde erau și celelalte. Câțiva de pe corabia noastră voiră să rămână aici, de teamă că corabia nu va putea să țină până în Spania, dar și mai mult de frică să nu moară de foame**[187*]**.

despărțirea celor două corăbii

Sâmbătă 21 decembrie, în ziua sfântului Toma, regele nostru veni la corăbii și ne dădu în seamă pe cele două călăuze**[188*]** pe care le plătisem spre a ne arăta drumul în afara acestor insule; și ne spuse că era vreme bună de plecat. Dar așteptând ca ai noștri să scrie scrisorile pentru Spania, nu pornirăm decât la amiază. Când sosi ceasul, corăbiile își luară rămas bun una de la cealaltă prin pușcături de bombarde, și ni se păreau acestea tânguiri pentru cea din urmă plecare.

Ai noștri ne întovărășiră puțin cu barca lor și apoi, cu multe lacrimi și îmbrățișări, ne despărțirăm. Guverna torul regelui veni cu noi până la insula Mare. De abia ajun serăm [aici] că se și iviră patru *prao* încărcate cu lemne și în mai puțin de un ceas încărcarăm corabia și îndată o luarăm pe calea de sud-est. Acolo rămase Giovan Carvajo cu cincizeci și trei de oameni dintre ai noștri**[189*]**; noi eram 47 și 13 indieni.

Această insulă Tadore are vlădică[93], iar atunci era înscăunat unul care avea

---

[92] Intrau în apă cu părul lung despletit pentru ca acesta, atras de curentul apei care intra în corabie, să le indice locul spărturii (N.T.).

[93] Prin termenul de *episcopo,* Pigafetta denumește pe șeful ulemalilor (preoții musulmani) (N.T.).

patruzeci de neveste și foarte mulți copii.

În toate aceste insule Maluco se găsesc: cuișoare, ghimber, sagu (acea pâine a lor din lemn) orez, capre, gâște, găini, nuci de cocos, smochine, migdale mai mari ca ale noastre, rodii dulci și acre, portocale, lămâi, cartofi, miere de albine mici ca furnicile, care fac mierea în arbori, trestii de zahăr, ulei de cocos, de susan, pepeni verzi, pepeni galbeni, dovleci, o poamă răcoroasă mare cât pepenele verde numită *comulicai*[190*] și o alta ca piersica, numită *gitane*[191*] și alte lucruri de mâncare. Și se găsesc aici papagali de multe feluri; iar, printre alții, unii albi numiți *cathara,* și unii roșii cu totul, numiți *nori.* Unul dintre aceștia roșii prețuiește un bahar de cuișoare, pentru că vorbesc mai deslușit decât ceilalți. Sunt cam cincizeci de ani de când acești mauri locuiesc în Maluco; mai înainte locuiau aici păgânii și nu prețuiau cuișoarele. Mai sunt și acum câțiva; dar locuiesc în munți, unde cresc cuișoarele.

Insula Tadore se află la 26 minute latitudine către Polul Arctic; și la 161° longitudine de la linia de împărțire[192*], și la o depărtare de prima insulă a arhipelagului, numită Zanial, de nouă grade și jumătate, spre sud vest cart la sud[193*]. Tarenate se află la 2/3° lat. Către Arctic[94]. Mutir se află chiar sub linia echinocțială. Machian se află către Polul Antarctic la o pătrime de grad și Bachian tot către Antarctic, la un grad. Tarenate, Tadore, Mutir și Machian sunt patru munți înalți și ascuțiți, unde cresc cuișoarele. De pe aceste patru insule, nu se vede Bachian[194*]; dar ea e mai mare decât toate aceste patru insule și muntele său cu cuișoare nu e atât de ascuțit ca ceilalți, însă e mai mare.

CUVINTE ALE ACESTOR POPOARE MAURE

dumnezeul lor, *Alla*	ceremoniile lor, *zambahe ian de alà meschit*
creștin, *naceram*	tată, *bapa*
păgân, *caphre*	mamă, *mama ambui*
moscheiele lor, *mischit*	fiu, *anach*
preoții lor, *maulana catip mudir*	frate, *sandala*
oamenii înțelepți, *horan pandita*	fratele acestuia, *capatin muiadi*
turc, *riunno*	văr, *sandala sopopu*
maurul musulman *Isilam*	bunic, *niny*
gură, *mulut*	socru, *minthua*
buze, *bebere*	ginere, *minanthu*
dinți, *gigi*	bărbat, *horan*
	femeie, *poranpoan*

94 Adică 0°40' latitudine nordică. Toate aceste cifre și cele ce urmează sunt foarte aproximative (N.T.).

gingii, *issi*
oamenii lor cucernici, *mossai*
ochi, m*atta*
gene, *quilai*
pleoape, *cenine*
nas, *idon*
pulpă, *tilorchaci*
glezna piciorului, *buculali*
călcâi, *lumi*
laba piciorului, *batis*
tălpile piciorului, *emparchaqui*
unghie, *cuchu*
braț, *langhan*
limbă, *lada*
cerul gurii, *langhi*
bărbie, *aghai*
barbă, *ianghut*
mustețe, m*issai*
falcă, *pipi*
urechi, *talingha*
gură, *laher*
gât, *tundun*
umeri, *balachan*
piept, *dada*
inimă, *atti*
țâță, *sussu*
stomac, *parul*
trup, *tundunbutu*
mădular, *botto*
sexul femeilor, *bucchii*
a se culca cu ele, *amput*
bucile șezutului, *buri*
coapse, *taha*
gambă, *mina*
fluierul piciorului, *iula*
rădăcinile ca guliile, *ubi*
revent, *calama*
diavol, *saytan*
lume, *bumi*

păr, *lambut*
cap, *capala*
frunte, *dai*
al patrulea, *mani*
al cincilea, *calinchin*
orez, *bugax*
nuca de cocos în Malueo și Borneo, *biazzao*
în Luzon, *mor*
în lava cea Mare, *calambil*
smochină, *pizam*
trestiile dulci, *tubus*
cartofi, *gumbili*
pepene, *antimon*
foc, *appi*
fum, *asap*
cenușă, *abu*
copt (mîncare), *azap*
foarte copt, *lambech*
apă, *tubi*
aur, *amax*
argint, *pirac*
piatră scumpă, *premata*
mărgăritar, *mutiara*
argintul-viu, *raza*
metal, *tumbaga*
fier, *baci*
bivol, *carban*
oaie, *biri*
capră, *cambin*
cocoș, *sanbunghan*
găină, *aiambatina*
clapon, *gubili*
ou, *talor*
mosc și la animalul lui, *castori*
lemnul pe care-l mănâncă castorii, *contam*
lipitoare, *linta*
animalul și substanța care o
produce (un fel de mosc), *mozan*
grâu, *gandun*
a dormi, *tidor*

„chiachiare"[95], *mandicai sicui*	nucșoară, *buapala gosoga*
pepenele verde, *labu*	firul de aramă, *canot*
vacă, *lambu*	farfurie, *pinghan*
porc, *babi*	tingire, *prin*
cot, *sichu*	strachină, m*anchu*
mână, *langhan*	blidul de lemn, *dulane*
degetul mare al mâinii, *idun langhan*	albie, *calunpan*
al doilea, *tungu*	măsurile lor, *șocat*
al treilea, *geri*	pământ, *buchit*
gâscan, *itich*	continent, *buchit tana*
gâscă, *ansa*	munte, *gonun*
pasăre, *bolon*	piatră, *batu*
elefant, *gagia*	insulă, *polan*
cal, *cuda*	un cap de pământ, *taniun buchit*
leu, *huriman*	râu, *songhai*
cerb, *roza*	cămăși, *bain*
câine, *cuin*	casele lor, *pati alam*
albine, *haermadu*	an, *tăun*
miere, *gulia*	lună, *bullan*
ceară, *lelin*	zi, *alli*
opaiț, *dian*	noapte, *mallan*
feștila lui, *sumbudian*	vremea chindiei, m*alamari*
foarfece, *guntin*	amiază, *tamhahari*
oglindă, *chiela nim*	dimineață, *patan palan*
pieptene, *sissir*	soare, *matahari*
mărgele, *manich*	lună, *bulan*
clopoțel, *giringirin*	semilună, *tanam patbulan*
inel, *sinsin*	stele, *bintan*
cuișoare, *ghianche*	stai jos, om bun, *duodo, horambai et anan*
scorțișoară, *caiumanis*	domn, *tuan*
piper, *lada*	copil, *cana cana*
piperul lung, *sabi*	rege, *raja*
plumb, *tima*	regină, *putli*
gongurile lor, *agun*	lemn, *caiu*
chinovar, *galvga sadalinghan*	a duce lipsă, *caraiar*
argint, *soliman danas*	a lua sânge, *buandala*
postavul de mătase, *cain sutra*	vena brațului de unde se ia sânge

[95] Un fruct pe care Pigafetta îl descrie mai jos (N.T.)

postavul roșu, *cain mira*
postavul negru, *cain ytan*
postavul alb, *cain pute*
postavul verde, *cain igao*
postavul galben, *cain cunin*
tichie, *cophia*
cuțit, *pixao*
cum se numește asta?, *apnenamaito*
uleiul de cocos, *mignach*
uleiul de susan, *lana lingha*
sare, *garan sira*
cer, *languin*
tron, *gunthur*
rogojini, *tical*
pernă, *bantal*
durere, *bachet*
sănătate, *baii*
părul aspru, *cupia*
evantai, *chipas*
veșmintele lor, *chebun*
un elev, al lor, *lascar*
rob, *alipin*
da, *ca*
nu, *tida*
a pricepe, *thao*
a nu pricepe, *tida thaho*
nu te uita la mine, *tida liat*
privește-mă, li*at*
a fi același lucru, întocmai, *siama siama*
a omorî, m*ati*
târfă, *sondal*
a mânca, *macan*
lingură, *sandoch*
mare, *bassal*
lung, *pangian*
mic, *chechil*
scurt, *pandach*
a avea, *ada*
a nu avea, *tiha hada*
domnule ascultă, *tuan diam*

vrat paratanghan
sângele care curge din braț, *dara carnal*
sângele bun, *dara*
când strănută, zic: *ebarasai*
pește, *yeam*
caracatiță, *calabutan*
carne, *dagni*
corn, *cepot*
puțin, *serich*
jumătate, *sathana sapanghal*
frig, *dinghin*
cald, *panas*
a coase, *banan*
ața de cusut, *pintal banan*
tichia din cap, *dastar capala*
gras, *gamuch*
slab, *golos*
pălărie, *tundun capala*
câți, *barapa*
o dată, *satu chali*
un cot, *dapa*
a vorbi, *catha*
aici, *sivi*
acolo, *sana datan*
bună ziua, *salamalichum*
ca răspuns la bună ziua, *alichum salam*
pupă, *biritan*
a naviga, *belaiar*
catarg, *tian*
vâslă, *daiun*
bombardă, *badil*
vânt, *anghin*
mare, *lant*
omule, vino încoace, *horan iludatan*
junghierele lor, *calix golog*
minerul lor, *daganan*
sabie, *padan gole*
sarbacană, *sumpitan*
săgețile ei, *damach*
iarba otrăvită, *ypu*

de unde vine jonca? *diamana ajun*	tolba cu săgeți, *bolo*
acul de cusut, *talun*	arc, *bossor*
negutător, *sandagar*	săgețile lui, *anacpaan*
orașe, *naghiri*	pisici, *conchin puchia*
castel, *cuta*	șoarece, *tucus*
casă, *rinna*	iepure, *buaia*
a ședea, *duodo*	viermii care rod corăbiile, *capan lotos*
stai jos, omule de treabă, *duodo, orancaia*	undița de pescuit, m*atacanir*
domnilor, să vă fie de bine, *mali horancaia macan*	de dimineață, *hezoch*
am mâncat, *suda macan*	mâine, *luza*
omule, scoală-te de-acolo, *pandan chita oran*	ieri, *calamari*
a dori, *banum chan*	ciocan, *palmo colbasi*
bună seara, *sabalchaer*	cui, *pacu*
ca răspuns la bună seara, *chaer sardat*	piuliță, *lozon*
a bate, *minta*	maiul de pisat, *atan*
a bate pe unul, *bripocol*	a dănțui, *manari*
gabierul mare, *sinbulaia*	a plăti, *baiar*
parâma ancorei, *danda*	antenă, *laiar*
ancoră, *san*	șarturi, *tamira*
barcă, *san pan*	velă, *leier*
departe, *jan*	momeala ei, *unpan*
adevăr, *benar*	ața undiței, *tunda*
minciună, *dusta*	a spăla, *mandi*
a fura, *manchiuri*	nu-ți fie frică, *tangan tacut*
râie, *codis*	obosită, *lala*
ia, *na*	cîte limbi știi? *barapa bahasa lan?*
dă-mi, *ambil*	multe, *bagna*
cătușele de fier, *balanghu*	limba din Malacca, *chiaramalaiu*
oh, cum pute!, *bossochini*	unde stă acela? *dimana horan?*
bărbatul tânăr, *horan muda*	steag, *tonghol*
cel bătrân, *tua*	acum, *sacaran*
scriitor, *xiritoles*	destul, *suda*
hârtie, *cartas*	a chema, *panghil*
a scrie, *mangurat*	a fi burlac, *ugan*
pană, *calam*	a fi însurat, *suda babini*
cerneală, *danat*	totuna, *saunia*
	ploaie, *ugian*
	beat, *moboch*
	piele, *cudit*
	năpârcă, *ullat*

călimară, *padantan* literă, *surat* Nu am, *guala* vino încoace, *camarj* ce vreți? *appa man?* ce porunciți? *appa ito?* portul mării, *labuan* galeră, *gurap* corabie, *capal* provă, *allon* o sărutare dulce, *sadap manis* prieten, *sandora* dușman, *sanbat* e sigur, *zonghu* a neguța, *biniaga* nu am, *anis* a fi prieten, *pugna* două lucruri, *malupho* da, *ane* albicios, *zoroan pagnoro* a se desfăta, *mamain*	a lupta, *guzar* dulce, *manis* amar, *azon* ce mai faci? *appa giadi?* bine, *bay* rău, *sachet* dă-mi aia, *biriacan* acest om e un laș, *giadi hiat havan itu* vânturile de miazănoapte, *iraga* de miazăzi, *salatan* de răsărit, *titnor* de apus, *baratapat* de nord-est, *utara* de sud-est, *berdaia,* de nord-vest, *barolaut* de sud-est, *tunghara* nebun, *gila* tâlmaci, *girobaza* a fi posomorit, *amala*

Numere

Unu, *satus* Doi, *dua* Trei, *tiga* Patru, *ampat* Cinci, *lima* Șase, *anam* Șapte, *tugu* Opt, *duolappan* Nouă, *sambilan* Zece, *sapolo* Douăzeci, *duapolo* Treizeci, *tigapolo* Patruzeci, *ampatpolo* Cincizeci, *limapolo* Două mii, *dualibu*	Șaizeci, *anampolo* Șaptezeci, *tugupolo* Optzeci, *dualapanpolo* Nouăzeci, *sambilampolo* O sută, *saralus* Două sute, *duaratus* Trei sute, *tigaratits* Patru sute, *anamparatus* Cinci sute, *limaratus* Șase sute, *anambratus* Șapte sute, *tuguratus* Opt sute, *dualapanvatus* Nouă sute, *sambilanratus* O mie, *salibu* Nouăzeci de mii, *sambilanlac za*

Trei mii, *tigalibu* Patru mii, *ampatlibu* Cinci mii, *limalibu* Șase mii, *anamlibu* Șapte mii, *tugulibu* Opt mii, *dualapanlibu* Nouă mii, *sanbilanlibu* Zece mii, *salacza* Douăzeci de mii, *dualacza* Treizeci de mii, *tigalacza* Patruzeci de mii, *ampatlacza* Cincizeci de mii, *limalacza* Șaizeci de mii, *anamlacza* Șaptezeci de mii, *tugulacza* Optzeci de mii, *ditalapanlacza*	*O* sută de mii, *sacati* Două sute de mii, *duacati* Trei sute de mii, *tigacati* Patru sute de mii, *ampatcati* Cinci sute de mii, *limacati* Șase sute de mii, *anamcati* Șapte sute de mii, *iugucati* Opt sute de mii, *dualapancati* Nouă sute de mii, *sambilancati* De zece ori o sută de mii, *sainta* Sutele, miile, zecile de mii, sutele de mii și de zece ori sutele de mii adaugă numărul -*satus* și *dua* etc.

despre Insulele Sula

Urmându-ne calea, trecurăm printre aceste insule: Caioan, Laigoma, Sico, Giogi, Caphi[195*] (pe această insulă Caphi trăiesc oameni mici, ca piticii, numiți Pigmei[196*] și supuși regelui nostru din Tadore); Laboan, Toliman, Titameti, Bachian, pomenite mai sus, Latalata, Tabobi, Maga și Batutiga. Ieșind în afară, la apus de Batutiga, merserăm între apus și sud-vest și descoperirăm la miazăzi câteva insulițe, din care pricină călăuzele din Maluco ne spuseră să schimbăm drumul, pentru că ne înfundam între multe insule și funduri de mare puțin adânci. Schimbarăm ruta către sud-est, și ieșirăm în fața unei insule care se află la două grade latitudine către Polul Antarctic și la 55 leghe depărtare de Maluco, și se numește Sulach[197*].

Oamenii de pe această insulă sunt păgâni și nu au rege; mănâncă came de om; umblă goi, atât bărbații cât și femeile, și poartă numai o bucată de coajă lată de două degete în jurul părților rușinoase. Sunt multe insule pe aici [locuite de oameni] care mănâncă came de om. Numele câtorva sint acestea: Silan, Noselao, Liga, Atulabaon, Leitimor, Tenetum, Gondia, Pailarurun, Manadan și Benaia[198*]. Apoi navigarăm de-a lungul coastei a două insule, numite Larnatola[199*] și Tenetuno, la aproape 10 leghe de Sulach.

Pe același drum, aflarăm o insulă foarte mare, pe care se găsește orez, porci, capre, găini, nuci de cocos, trestii dulci, sagu, o mâncare a lor de smochine, pe care o numesc *chanali, chiacare,* și pe acestea le numesc *nangha.* „Chiachiarele” se aseamănă cu pepenii verzi, pe afară noduroase, iar înăuntru cu niște fructe roșii mici cât zarzărele; nu au sâmbure, în schimb, un miez ca o fasole, dar mai mare și

la mâncat e fraged ca o castană. Mai e și un fruct ca o gogoașă de pin, în afară galben și înăuntru alb, și când e tăiat, ca o pară, dar mai fraged și mult mai bun, numit *comilicai.*

Oamenii de pe această insulă umblă goi ca cei din Sulach; sunt păgâni și nu au rege. Această insulă se află la trei grade și jumătate latitudine către Polul Antarctic și la o depărtare de 75 de leghe de Maluco și se numește Buru**[200*]**. La zece leghe către răsărit de această insulă se află una mare, care se învecinește cu Iailolo și care e locuită de mauri și de păgâni; maurii sălășluiesc pe lângă mare, iar păgânii în cuprinsul pământului; iar aceștia mănâncă carne de om. Cresc pe această [insulă] lucrurile pomenite, și se numește Ambon**[201*]**. Între Buru și Ambon se găsesc trei insule, încon jurate de funduri de mare puțin adânci numite Vudia Cailaruri și Benaia**[202*]**. La aproape patru leghe de Buru către miazăzi, se află o insulă mică, și se numește Ambelau.

La depărtare de aproape 35 de leghe de această insulă Buru, cart de miazăzi spre sud-vest, se află Bandan-Bandan și douăsprezece insule. Pe șase din acestea crește nucșoara cu găoacea ei (macis) și numele lor sunt acestea: Zoroboa, mai mare decât toate celelalte, Chelicel, Samianapi, Pulac, Pulurun și Rosoghin. Celelalte șase sunt acestea: Unuveru, Palan Baracan, Dailaca, Manucan, Man și Ment**[203*]**. Pe acestea nu se găsesc nucșoare; ci numai sagu, orez, nuci de cocos, smochine și alte fructe, și cresc aproape unele de altele. Noroadele de pe aceste insule sunt maure și nu au rege. Bendan se află la 6° latitudine către Polul Antarctic**[204*]** și la 163° și jumătate, de la linia de împărțire, așa încât, căzând cam în afara drumului nostru, n-am fost acolo.

Plecând din această insulă Buru, cu drumul sud-vest cart la vest[96] aproape la opt grade latitudine, ajunserăm la trei insule: Zolot, Nocemamor și Galian**[205*]** și navigând printre acestea, năvăli asupra noastră o furtună mare, pentru care făgăduirăm sub jurământ un pelerinaj la Maica Domnului de la Guida, și cu vijelia din pupă[97], dădurăm peste o insulă înaltă; și înainte de a ajunge acolo ne ostenirăm mult cu vârtejurile care coborau din munții ei și cu marii curenți de apă.

Oamenii de pe această insulă sunt sălbatici și cruzi; mănâncă carne de om și nu au rege; umblă goi cu acea scoarță ca și ceilalți; decât numai când merg la bătălie, îmbracă niște bucăți de piele de bivol, în față și în spate, și pe șolduri, împodobite cu coarne și dinți de porci și cu cozi de piei de capră, atârnate în față și în spate; poartă părul ridicat în sus, cu niște piepteni lungi de trestie care trec dintr-o parte într-alta și îl țin în sus. Au bărbile înfășurate în frunze și vârâte în țevi de trestie, lucru caraghios la vedere, și sunt cei mai urâți din această Indie.

Arcurile și săgețile lor sunt de trestie; și au niște saci făcuți din frunze de arbore, în care femeile lor le duc mâncarea și băutura. Când ne văzură, ne ieșiră în întâmpinare cu arcuri; dar arătându-le niște daruri, îndată ni-i făcurăm prieteni.

---

96 Adică în direcția S. V. cart la V. (N.T.).

97 Ceea ce înseamnă că fugeau din fața furtunii cu vântul din spate (N.T.).

Aici zăbovirăm 15 zile spre a ne drege laturile corabiei. Pe această insulă se găsesc găini, capre, nuci de cocos, ceară (pentru o livră de fier vechi ne-au dat cincisprezece de ceară) și piper lung și rotund. Piperul lung e ca acei mâțișori pe care-i fac nucile în timpul iernii[98]. Arborele lui e ca iedera și se agață de copaci, ca și ea; dar frunzele lui sunt ca cele ale dudului și îl numesc *luli.* Piperul rotund crește ca și acesta, dar în spice, ca porumbul de India, și se dezghioacă; și-i dau nume *lada.* Prin aceste părți sunt pline câmpiile de acest piper, crescut în chip de arbori.

Luarăm de aici un om ca să ne arate drumul la vreo insulă cu merinde. Această insulă se află la 8 grade și jumătate latitudine către Polul Antarctic, și la 169 și două treimi longitudine de la linia de împărțire; și se cheamă *Malua*[206*]*.*

poveștile batrânilor cârmaci malaiezi

Călăuza noastră cea veche din Maluco ne spuse că în apropiere era o insulă numită Arucheto[207*], unde bărbații și femeile nu sunt mai mari de-un cot și au urechile cât ei de lungi; din una-și fac pat și cu cealaltă se învelesc[208*]. Umblă rași și cu totul goi; aleargă mult, au vocea subțire; locuiesc în peșteri sub pământ și se hrănesc cu pește și cu ceva ce crește între trunchi și coajă, alb și rotund ca niște confetti, numit *ambulon*; dar din pricina marilor curenți de apă și a multor funduri de mare puțin adânci, nu merserăm într-acolo.

Sâmbătă, 25 ianuarie 1522, purceserăm din insula Malua și duminecă 26, ajunserăm la o mare insulă, la o depărtare de cinci leghe, între sud și sud-vest[209*]. Eu singur mersei pe pământ să vorbesc cu mai-marele unui oraș, numit Amaban, ca să ne dea merinde; îmi răspunse că ne va da bivoli, porci și capre, dar nu puturăm face târgul pentru că cerea multe lucruri pentru un bivol. Noi, având prea puține și foamea dându-ne ghes, puserăm mâna și luarăm pe corabie pe o căpetenie a unui alt oraș, numit Balibo, cu un fecior al său, și de teamă să nu-l omorâm, îndată ne dădu șase bivoli, cinci capre și doi porci, și spre a împlini numărul de zece porci și zece capre, ne dădu un bivol, pentru că așa hotărâsem prețul de răscumpărare. Apoi le dădurăm drumul pe uscat prea mulțumiți, dăruindu-i cu pânză, haine indiene de mătase și de bumbac, securi, inele indiene, foarfece, oglinzi și cuțite.

Acel dregător la care mersei să vorbesc era slujit numai de femei. Toate umblă goale, ca și celelalte; și poartă în urechi scule mici de aur, prinse cu panglici de mătase, iar pe brațe au multe brățări de aur și de alamă, până la cot. Bărbații umblă ca femeile, numai că au atârnate de gât niște lucruri de aur, rotunde ca un taler, iar în păr piepteni de trestie împodobiți cu scule de aur; iar câțiva dintre aceștia poartă

---

[98] Termenul „gateîle" e interpretat de A. da Mosto ca inflorescențe în formă de coadă de pisică, iar C. Manfroni crede că e vorba de viermii care se găsesc iarna în nuci și se numesc în unele regiuni gatte (N.T.).

în urechi, în loc de cercei de aur, salbe de dovleci uscați.

Pe această insulă se găsește santalul alb, [210*] [numai aici], și nu în altă parte; ghimber, bivoli, porci, capre, găini, orez, smochine, trestii de zahăr, portocale, lămâi, ceară, migdale, fasole și alte lucruri, și papagali de felurite culori. De cealaltă parte a insulei erau locuințele a patru frați, regii acestei insule. Unde ne aflam noi erau orașe și câteva căpetenii ale lor. Numele celor patru locuințe ale regilor sunt acestea: Oibich, Lichsana, Suai și Cabanaza. Oibich e cea mai mare; în Cabanaza, cum ni s-a spus, se află mult aur într-un munte; și toate lucrurile lor le cumpără cu bucățele de aur. Tot santalul și ceara pe care le negutează cei din Iava și Malacca, le negutează în aceste părți. Aici întâlnirăm o joncă din Duzon, venită spre a neguța santal.

Aceste noroade sunt păgâne și când se duc să taie santalul, așa cum ne povestiră, li se arată diavolul sub felurite chipuri și le spune că dacă au nevoie de ceva, să ceară; din pricina acestei vedenii bolesc câteva zile[211*].

Santalul se taie la o anumită vreme de creștere a lunii, pentru că altfel n-ar fi bun. Mărfurile cele mai prețuite aici pentru a fi schimbate pe santal sunt olofirul, pânza, securile, fierul și cuiele. Această insulă e locuită în întregime și foarte lungă, de la răsărit la apus, și nu prea lată, de la miazăzi la miazănoapte. Se află la zece grade latitudine către Polul Antarctic și la 174 grade și jumătate longitudine de la linia de împărțire, și se numește Timor. În toate insu lele pe care le-am întâlnit în acest arhipelag, domnește boala sfântului Iov și aici mai mult ca oriunde și o numesc *for franchi,* adică boală portugheză[212*].

despre Iava

Cale de o zi de aici, între apus și nord-vest, ni se spuse că se află o insulă, pe care crește multă scorțișoară și care se cheamă Ende[213*]. Poporul său e păgân și nu are rege; și că pe același drum sunt multe insule una după alta, până la Iava cea Mare și la capul Malacca, ale căror nume sunt acestea: Ende, Tanabutun, Crenochile, Bimacore, Aranaran, Main, Zumbava, Lamboch, Chorum[214*] și Iava cea Mare[215*] (Aceste popoare nu o numesc Iava ci Iaoa). Cele mai mari orașe din Iava sunt acestea: Magepahor (regele său, când trăia, era mai mare peste toate aceste insule și se numea rajah Pathuinus); Sunda (pe aceasta crește mult piper); Daha, Dama, Gaghiamada, Minutarangan, Cipara, Sidaiu, Tuban, Cressi, Cirubaia și Balli[216*]. Și că Iava cea Mică e insula Madura[217*] și se află în apropiere de o jumătate de leghe de Iava cea Mare.

Ne mai povesti că atunci când moare vreuna dintre căpeteniile de pe Iava cea Mare, i se arde trupul: nevasta cea măi de seamă se împodobește cu ghirlande de flori și e purtată de trei sau patru oameni pe un scaun prin tot orașul, și râzând și alinându-și rudele care plâng, grăiește: „nu bociți, pentru că astă seară mă duc să șed la masă cu scumpul meu bărbat și să mă culc cu el în noaptea asta”. Apoi e dusă la rugul pe care arde bărbatul său, iar ea, întorcându-se către rudele sale și mângâindu-le încă o dată, se aruncă în focul unde arde bărbatul său. Și dacă n-ar

face așa, n-ar fi socotită drept femeie de treabă, nici drept o adevărată nevastă a bărbatului mort.

Călăuza noastră mai veche ne spuse că pe o insulă numită Ocoloro, sub lava cea Mare, nu se află decât femei: și că ele rămân grele din vânt, și când nasc, dacă pruncul e de parte bărbătească, îl omoară; dacă e de parte femeiască, îl cresc, iar dacă se duc bărbați pe acea insulă a lor, îi omoară dacă pot.

vești despre ținuturi mai depărtate

Ne mai spuse că mai jos de lava cea Mare, către miază-noapte în golful Chinei, pe care cei vechi o numesc Signus Magnus se află un copac uriaș în care-și au cuibul păsări numite *garuda,* atât de mari încât duc un bivol și un elefant până la locul unde e copacul [loc] numit *puzathaer,* iar copacul *campanganghi*, fructul său *buapangaghi,* care e mai mare decât un pepene[218*].

Maurii din Burne, pe care-i aveam pe corăbii, ne spuseră că ei văzuseră o astfel de pasăre, deoarece regele lor avea două, pe care i le trimisese regele din Sinam. Nici o joncă sau vreo altă barcă nu se apropia mai mult de trei sau patru leghe de locul arborelui din cauza marilor viitori pe care marea le face în jurul acestuia. Prima oară când se află despre acest copac, fu când o joncă împinsă de vârtejul vânturilor, se sfărâmă toată; toți oamenii se înecară în afară de un copil mititel, care, fiind agățat de o scândură, ca prin minune fu împins în apropierea acestui copac, și urcându-se pe copac și nebăgând de seamă, se așeză sub aripa uneia din acele păsări. În ziua următoare, pasărea mergând pe pământ și luând un bivol, copilul ieși de sub aripă; de la el se află aceasta; și atunci știură acele popoare megieșe că fructele pe care le găseau pe mare erau ale acestui copac.

Capul Malacca se află la un grad și jumătate către An tarctic[218*]. La răsărit de acest cap, de-a lungul coastei, se află multe sate și orașe. Numele câtorva sunt acestea: Cingapola, care se află [chiar] în cap, Pahan, Calantan, Patani, Bradlun, Benam, Lagon, Cheregigaran, Tumbon, Prhan, Cui, Brabri, Bangha, India (acesta e orașul unde sălășluiește regele Siamului, care se numește] Siri Zacabedera), landibun, Lanu și Langhon Pifa. Aceste orașe sunt clădite ca ale noastre și supuse regelui Siamului[220*].

despre Siam ș Cambogia

În acest regat al Siamului, pe malurile râurilor, ni s-a spus ca trăiesc păsări mari, care nu mănâncă din niciun animal mort adus acolo, dacă mai întâi nu vine o altă pasăre să-i mănânce inima; iar apoi ele îl mănâncă.

După Siam, se află Cambogia; regele său e numit Saret Zacabedera; și Chiempo, cu regele său rajah Brahaun Maitri[221*].

În aceste părți crește reventul și se culege în acest chip: se adună 20 sau 25 de oameni laolaltă și merg în pădure; când se lasă noaptea se urcă-n copaci, ca să adulmece mireasma reventului; dar și de teama leilor, elefanților și altor fiare și

dinspre acea parte unde se află reventul vântul le aduce mireasma; apoi, luminându-se de ziuă, se duc într-acolo, de unde le venise vântul, și-l caută până ce-l găsesc. Reventul e un copac gros, putrezit; și dacă n-ar fi așa putre zit n-ar da mireasmă. Cea mai bună [parte] din acest copac e rădăcina; totuși și lemnul e revent, pe care îl numesc *calama*[222*].

despre China

După aceea se află Cochi[223*] regele său se numește rajah Scribumni Pala. După aceasta, se găsește marea Chină. Regele său e cel mai mare din lumea întreagă și se numește Santoha rajah[224*], care are sub el șaptezeci de regi încoronați, câțiva dintre care au zece sau cincisprezece regi sub ei. Portul său e numit Guantan[225*].

Printre alte mult numeroasele cetăți sunt două mai de frunte, numite Namchin și Combatu[226*], în care sălășluiește acest rege. Are patru căpetenii pe lângă palatul său, una către apus, una la răsărit, una la miazăzi și alta la miază noapte. Fiecare dintre aceștia primesc în audiență numai pe cei care vin dinspre partea lui. Toți regii și stăpânitorii din India cea Mare și de sus se supun acestui rege, și ca semn că sunt vasalii lui, fiecare are în mijlocul orașului lor un animal săpat în marmură, mai voinic decât leul, care se numește *chinga.* Acest chinga e pecetea acelui rege al Chinei și toți cei care merg în China trebuie să aibă acest animal săpat în ceară, într-un dinte de elefant, pentru că altfel n-ar putea să intre în port.

Când vreunul din seniorii regatului nu se supune regelui, acesta îl jupoaie de piele și pielea i-o usucă la soare cu sare și apoi o umplu cu paie sau cu altceva; și-l pun să stea cu capul în jos și cu mâinile adunate pe creștet, într-un loc mai înalt al pieței, ca astfel să se vadă cum acela face *zonghu,* adică temenea [regelui].

Acest rege nu se arată nimănui; și când el vrea să-i vadă pe ai săi, încalecă prin palat un păun împodobit cu mare măiestrie și întovărășit de șase femei dintre cele mai de seamă ale sale, îmbrăcate ca el, până ce intră în [chipul unui] șarpe numit *nagha,* minunat cum altul nu se poate vedea, care se află deasupra curții celei mari a palatului. Regele și femeile intră imediat pentru ca el să nu fie cunoscut printre femei; îi vede pe ai săi printr-un geam mare care se află în pieptul șarpelui. El și femeile pot fi văzuți, dar nu se poate deosebi care e regele. Acesta se însoară cu su rorile lui pentru ca sângele regesc să nu se amestece cu altul.

În jurul palatului său sunt șapte cercuri de zid și între fiecare din aceste cercuri stau zece mii de oameni, care fac de strajă la palat până ce sună un clopot; apoi vin alți zece mii în fiecare cerc, și astfel se schimbă în fiece zi și-n fiece noapte[227*].

Fiecare cerc de zid arc o poartă: la prima stă un om cu un cârlig în mână, numit *satu horan* cu *satu bagan;* la a doua, un câine, numit *satu hain;* la a treia, un om cu o măciucă de fier, numit *satu horan,* cu *pocum becin;* la a patra, un om cu un arc în mână, numit *satu horan* cu *anac panan;* la a cincea, un om cu o suliță, numit

satu horan cu *tumach;* la a șasea, un leu[99] numit *satu houman;* la a șaptea, doi elefanți albi, numiți *gagia pute*[228*].

În acest palat sunt 79 de săli, unde nu stau decât femei care slujesc pe rege; și acolo ard mereu făclii aprinse; îți trebuie o zi ca să cercetezi acest palat. În vârful lui, sunt patru săli, unde merg câteodată căpeteniile să vorbească cu regele. Una are pereții îmbrăcați în bronz, și jos și sus; una în întregime în argint; una întreagă în aur și alta în mărgăritare și pietre scumpe. Când vasalii săi îi aduc aur sau alte lucruri scumpe, ca tribut el le zvârle pe jos în aceste odăi, grăind: fie aceasta spre cinstea și întru mărirea lui Santhoa rajah al vostru. Toate aceste lucruri și încă multe altele despre acest rege ni le povesti un maur; și [zicea] că el le-ar fi văzut.

Oamenii din China sunt albi și [umblă] îmbrăcați; ei mănâncă la mese ca noi și au cruci, dar nu se știe pentru ce le țin.

În această China se face moscul; animalul lui e o pisică, asemenea celei sălbatice și nu mănâncă altceva decât un lemn dulce, subțire ca degetul, numit *chamaru.* Când vor să facă mosc, pun o lipitoare pe pisică și i-o lasă până ce se umple bine de sânge; apoi o storc într-un blid și pun sângele la soare vreme de patru sau cinci ceasuri; apoi îl stropesc cu urină și-l mai țin încă pe atât la soare; și așa se face mosc desăvârșit. Oricine are un animal de acesta trebuie să plătească bir regelui. Acele bucăți, ce trec [la noi] drept grăunțe de mosc, sunt din carne de miel frământată [în sânge]; adevăratul mosc e însă numai sângele, și dacă totuși se strânge în bucăți, se desface. La mosc și la pisică le spun *castori,* și la lipitoare, *lintra.*

Urmând înainte coasta acestei Chine, se întâlnesc multe popoare, care sunt acestea: chienchii, ce trăiesc pe insule, pe care se află mărgăritare și scorțișoară; lechii[229*] pe continent; deasupra portului acestora se arcuiește un munte, din care pricină trebuie coborâte catargurile tuturor joncilor și corăbiilor care vor să intre în port. Regele de pe conti nent se numește Moni; el are sub ascultarea sa douăzeci de regi și e supus al regelui Chinei; cetatea sa se numește Baranaci; aici e Marele Cathajo răsăritean[230*].

Han, [231*] insulă înaltă și friguroasă, unde se găsește aramă, argint, perle și mătase; regele ei se numește rajah Zotru; în ținutul Mliianla; regele se numește rajah Chetisuqnuga; în ținutul Gnio, rajah Sudacali; toate aceste trei locuri sunt friguroase și pe continent; Triaganba, Trianga sunt două insule pe care se găsesc mărgăritare, aramă, argint și mătase, regele lor e rajahul Rrom. Bassă Bassa se află pe continent. Alături sunt Sumdit și Pradit, două insule foarte bogate în aur, unde oamenii poartă un mare inel de aur la picior, deasupra gleznei. Aproape de aici, pe continent, în niște munți, sălășluiesc niște oameni care-și omoară tatăl și mama când sunt bătrâni, ca să nu se mai chinuie.

Toate popoarele din aceste părți sunt păgâne.

---

[99] De fapt tigru (N.T.).

despre India

Marți noaptea, către miercuri, 11 februarie 1522, plecând din insula Timor pătrunserăm în marea cea mare, numită Lant Chidol[232*], și luând drum între vest și sud-vest, lăsarăm pe mâna dreaptă către nord, de frica regelui Portugaliei, insula Zamatra, numită de cei vechi Taprobana[233*], Pegú, Bengala, Uriza, Chelin, pe care se află Malabari, sub regele din Narsingha; Calicut, sub același rege; Cambaia în care se află Guzerati, Cananor, Goa, Ormus[234*] și toată cealaltă coastă a Indiei Mari.

În această Indie Mare se află șase ranguri de oameni: Nairi, Panichali, Iranai, Pangelini, Macuai și Poleai[235*]. Nairi sunt căpeteniile, Panichalii sunt cetățenii orășeni; aceste două ranguri de oameni vorbesc între ei; Iranai fac vinul de palmier și [cultivă] smochini; Pangelini sunt mari narii; Macuai sunt pescarii; Poleai[236*] seamănă și culeg orezul. Aceștia viețuiesc numai pe câmp; nu intră niciodată în vreun oraș, și când li se dă câte ceva, li se pune în *țarină,* și apoi îl iau. Aceștia, când umblă pe străzi, strigă: po! po! po!, adică „păziți-vă de mine”. S-a întâmplat, cum ni s-a spus, ca un Nair să fie atins din nefericire de către un Polea, și-atunci Nairul îndată s-a omorât, ca să nu rămână cu acea rușine.

ocolirea Capului Bunei Speranțe

Și spre a trece de Capul Bunei Speranțe, merserăm până la 42° către Polul Antarctic, stăturăm sub acest cap nouă săptămâni cu pânzele coborâte, din pricina vântului de apus și a mistralului de la provă, și cu grozavă furtună; capul se afla la 34 grade și jumătate latitudine și la o mie șase sute de leghe depărtare de Capul Malacca și e cel mai mare și mai primejdios cap din lume.

Câțiva dintre ai noștri, bolnavi și sănătoși, voiau să meargă către o așezare a portughezilor, numită Monzambich[237*] din pricina corabiei care lua multă apă, din cauza frigului mare și mai ales pentru că nu mai aveau nimic de mâncare, în afară de orez și apă, deoarece carnea pe care-o avusesem, din lipsă de sare, putrezise.

Dar câțiva dintre ceilalți, iubind mai mult cinstea decât propria lor viață, hotărâră, vii sau morți, să meargă în Spania.

În sfârșit, cu ajutorul lui dumnezeu, la șase mai [238*], trecurăm de acest cap, la o depărtare de cinci leghe. Dacă nu ne apropiam atât, nicicum n-am fi putut trece de el. Apoi navigarăm către nord-vest două luni neîntrerupte, fără a ne mai aproviziona în vreun fel[239*]. În acest scurt răstimp ne muriră 21 de oameni. Când îi aruncam în mare, creștinii se duceau la fund, cu fața în sus, și indienii totdeauna cu fața în jos. Și dacă dumnezeu nu se îndura cu vreme bună, cu toții muream de foame. Până la urmă, siliți de marea nevoie a [foamei], merserăm la insulele Capului Verde.

Victoria scapă de autoritățile portugheze din Capul Verde

Miercuri, 9 iulie, ajunserăm la una dintre acestea, numită Santiago și îndată

trimiserăm o barcă la țărm după merinde, cu această născocire, de a spune portughezilor că *Capul Verde* ni se rupsese trinchetul[100] sub linia echinocțială, deși [lucrul acesta] se întâmplase sub Capul Bunei Speranțe; și pe când îl dregeam, căpitanul nostru general cu celelalte două corăbii plecase în Spania. Cu aceste vorbe iscusite și cu mărfurile noastre, căpătarăm două bărci pline cu orez**[240*]**.

Spuserăm alor noștri, când merseră pe uscat, să întrebe ce zi era: ne spuseră că la portughezi era joi. Tare ne minunarăm, pentru că la noi era miercuri; și nu ne dumerirăm cum greșisem; zi de zi eu, fiind mereu sănătos, scrisesem fără nicio oprire. Dar, cum ni se spuse după aceea, nu era greșeala; ci călătoria făcută mereu spre apus întorcându-ne în același loc, așa cum face soarele, adusese acel prisos de 24 de ore, cum limpede se vede. Mergând încă o dată cu barca la mal după orez, fură opriți treisprezece oameni împreună cu barca, deoarece unul dintre aceștia, după cum aflarăm apoi în Spania, spusese portughezilor că murise căpitanul nostru, ca și alții, și că noi nu mergeam în Spania**[241*]**.

Temându-ne să nu fim și noi prinși de niște caravele, plecarăm numaidecât.

sosirea la Sevilla: Victoria făcuse înconjurul lumii

Sâmbătă 6 septembrie 1522, intrarăm în golful San Lúcar, numai 18 oameni și cea mai mare parte bolnavi**[242*]**. Din restul de șaizeci câți plecasem din Maluco, care muriseră de foame, care fugiseră pe insula Timor, care fuseseră omorâți pentru nelegiuirile lor**[243*]**.

De când plecasem din acest golf și până azi străbătusem 14 460 de leghe și mai bine, făcând înconjurul lumii de la răsărit la apus**[244*]**. Luni 8 septembrie aruncarăm ancora lângă cheiul Sevillei și slobozirăm toate bombardele.

Marți, cu toții, în cămașă și desculți, merserăm unul câte unul cu făclii în mână, la locurile de pelerinaj ale sf. Maria a Victoriei și la cel al sf. Maria Antiqua.

Plecând din Sevilla, mă dusei la Valladolid, unde înfățișai sacrei maiestăți a lui Don Carlos, nu aur sau argint ci, lucruri mult mai vrednice de prețuirea unui asemenea domn. Printre alte lucruri îi dădui o carte, scrisă cu mâna mea, despre toate lucrurile petrecute zi cu zi în călătoria noastră. Plecai de acolo cum putui mai bine; și mersei în Portugalia și vorbii regelui Don Giovanni[101] despre lucrurile pe care le văzusem. Trecând prin Spania, mersei în Franța; și dăruii mamei prea creștinului rege Don Francesco, doamna regentă[102], câteva lucruri din cealaltă emisferă. Apoi revenii în Italia, unde mă închinai pentru totdeauna pe mine însumi cât și aste puține ale mele osteneli vestitului și prea luminatului Don Filippo de

---

[100] Trinchetul e primul dintre cele trei catarge ale corabiei (N.T.)

[101] João II. (N.T.).

[102] Luiza de Savoya (N.T.).

Villers Lisleadam, prea vrednic mare maestru de Rodos.

CAVALERUL ANTONIO PIGAPHETTA

II
CARTEA DE DRUM A UNUI PILOT GENOVEZ

NAVIGAȚIA ȘI CĂLĂTORIA PE CARE LE-A FĂCUT FERNAN DE MAGALHÃES, DE LA SEVILLA PÂNĂ LA MOLUCE ÎN ANUL DOMNULUI 1519

RELATAREA UNUI PILOT GENOVEZ

plecarea din Sevilla

Purcese [Magellan] din Sevilla, la 10 august al amintitei ere [1519] și ajunse la podmol[103] la 21 septembrie; iar când itn Sevit, a ieși în larg, se îndreptă către sud-vest, spre insula Tenerifa și ajunse la această insulă în ziua sf-tului Mihai, la 29 septembrie**[245]** și de aici apucă drumul către insulele Capului Verde și trecu între insule și cap, fără a zări nici insulele nici capul. Înaintând mult de-a lungul coastei**[246*]**, se îndreptă spre Brazilia; și până ce le apăru cealaltă coastă a Braziliei, se îndreptă către sud-vest, de-a lungul ei până la capul Brio, care se află la 23° către sud; și de la acest cap, merse către vest cale de 30 de leghe, înspre Rio de Janeiro, care se află la aceeași latitudine ca și capul Frio, și pătrunseră în acest râu în ziua sf-tei Lucia, la 13 decembrie, și luară lemne și zăboviră până la 26 decembrie din același an.

Porniră de la acest Rio de Janeiro la 26 decembrie; navigară de-a lungul coastei spre a ajunge la capul sf-tei Maria, care se află la 34°2/3, (latitudine sudică) și cât timp văzură, apucă drumul de vest-nord-vest, socotind că va afla [într-acolo] trecerea pentru călătoria sa și se treziră într-un râu de apă dulce, mare, căruia îi dădură numele de râul San Cristóbal**[247*]**, și care se află la 34°; și stătură aici până la 2 februarie 1520.

Pornind de la acest râu San Cristóbal la 2 februarie, navigară de-a lungul coastei amintite, și mai departe, către sud, descoperiră un cap ce se află pe același râu, mai la sud, și căruia îi dădură numele capul sf-tului Anton și se află la 36°. Și de aici merseră către sud-vest, cale de aproape 25 de leghe, și găsiră alt cap, căruia îi dădură numele capul sf-tei Apollonia, ce se află la 36 grade**[248*]**.

---

[103] Adică până la vărsarea în mare a fluviului Gnadalquivir. la San-Lucar de Barrameda (N.T.).

navigație de-a lungul Americii de Sud

De aici navigată către vest-sud-vest, și se găsiră în niște funduri de mare puțin adânci, cărora le dădură numele de Micile Funduri ale curenților, la 39 grade. Apoi plutiră pe marea largă, pierdură din ochi pământul vreme de două sau trei zile; după aceea se întoarseră către pământ și văzură un alt golf, în care intrară și merseră o zi întreagă prin cuprinsul lui, socotind a fi trecerea către Moluce. Și lăsându-se noaptea, găsiră că toate [țărmurile] se închideau; și în aceeași noapte, se întoarseră și ieșiră pe unde intraseră; și acest golf se află la 34 grade, și îl numiră golful San Matias**[249*]**.

Navigară de la acest golf San Matias de-a lungul coastei până ce ajunseră la un alt golf, unde prinseră mulți lupi marini și păsări[104]; acestuia i se puse numele de *Golful Muncilor,* care se află la 37 grade**[250*]** și [acolo] erau cât pe-aci să se prăpădească corabia căpitanului din pricina furtunii. Și de aici navigară de-a lungul pomenitei coaste și ajunseră în ultima zi a lunii lui martie 1520 în portul San Giuliano, care se află la 49 grade și 1/3 și aici iernară și aflară o zi cam de șapte ore.

revolta

În acest port se răsculată trei corăbii împotriva căpitanului general, grăind căpitanii lor că voiau să-l ducă prins în Castilia, pentru că-i poartă pe toți la pierzanie; dar cu iscusința sa și cu ajutorul străinilor pe care-i avea pe corabie, căpitanul general se întoarse împotriva celor trei corăbii care se răsculaseră; și fu omorât căpitanul uneia din ele și vistiernic al întregii *armade,* care se numea Luis de Mendoza, doborât cu lovituri de pumnal chiar pe corabia sa de căpitanul de arme[105] al întregii armate, trimis pentru aceasta de Fernan de Magalhães într-o barcă cu câțiva oameni. Și redobândind astfel cele trei corăbii, după 5 zile,

Fernan de Magalhães puse să-i taie capul lui Gaspar de Quesada, căpitan al uneia dintre corăbii, care se număra printre cei răsculați, și să fie apoi tăiat în bucăți.

În acest port carenară[106] corăbiile. Și aici căpitanul general numi căpitan al uneia dintre corăbii, ai cărei căpitani fuseseră omorâți, pe portughezul Alvaro de Mesquita.

despre patagonezi

Și porniră din acest port, în ziua de 24 a lunii august, patru corăbii, pentru că

---

104 E vorba de „gâscanii" lui Pigafetta, adică de pinguini (N.T.).

105 Căpitan de arme sau adjutant. în originalul portughez merinho mor (N.T.).

106 Operația de curățire a fundului corabiei de scoici, ierburi și apoi smolirea lui (N.T.).

cea mai mică se prăpădise; când o trimisese să descopere trecerea, vremea se strică și o azvârli pe mal și toți oamenii scăpară împreună cu mărfurile, artileria și aparatele corabiei; și stătură în acest port, unde iernară, 5 luni și 24 de zile251; și se afla către sud la 53 grade fără 10 minute[252*].

Și porniră la 24 a lunii august al acelui an din acest port San Giuliano și navigară aproape 20 de leghe de-a lungul coastei; și astfel intrară pe un râu care se numea Santa Cruz, unde zăboviră spre a lua mărfuri[253*] și ceea ce putură; iar oamenii de pe corabia pierdută veneau pe celelalte trei corăbii, pentru că se întorseseră pe uscat la locul unde se afla Magalhães, și zăboviră să adune încărcătura *patagonezi* întreagă ce se afla acolo, luna august până la 18 septembrie. Și acolo luară apă și mult pește, pe care-l pescuiră în acest râu. Iar pe malul celălalt, unde iernaseră, erau oameni sălbatici, iar bărbații sunt înalți de la 9 la 10 palme, și foarte bine făcuți, și nu au casă; umblă numai cu animalele dintr-un loc într-altul și carnea o mănâncă pe jumătate crudă; și sunt cu toții arcași; și omoară multe animale cu săgețile și din piei își fac veșminte, adică fac pieile foarte moi și le dau forma corpului, cât mai bine, până ce se acoperă cu ele și le leagă la brâu. Când nu vor să se acopere de la brâu în sus, lasă să cadă acea parte ce-o au de la brâu în sus și să atârne prinsă de brâul cu care sunt încinși. Au încălțări care le acoperă patru degete, până la osul gleznei, înăuntru pline cu paie ca să le stea picioarele calde. Între ei nu folosesc fierul sau vreun alt meșteșug pentru [făurit] arme; își fac numai vârfurile săgeților din piatră și tot așa și toporiștile cu care își taie sulițele și sulele — cu acestea taie și cos încălțările și veșmintele. Sunt oameni foarte sprin teni și nu fac rău și așa merg după cirezi, și acolo unde îi prinde noaptea își fac culcușul. Poartă femeile cu ei, împreună cu tot ce au; și femeile sunt foarte mici și duc poveri grele în spinare și se încalță și se îmbracă la fel ca bărbații. Prinseră 3 sau 4 oameni dintre aceștia și-i duseră la corăbii, și muriră toți, în afară de unul care merse în Castilia cu corabia ce se întoarse acolo[254*].

Porniră din acest fluviu Santa Cruz la 18 octombrie; plutiră încă de-a lungul acelei coaste până în ziua de 21 a aceleiași luni octombrie și descoperiră un cap căruia îi dă dură numele de Capul Fecioarelor, pentru că-l zăriseră în ziua celor 11 mii de fecioare; și se afla cam la 52 grade; și de la acest cap, cale de 2 sau 3 leghe intrarăm în gura unei strâmtori.

Navigarăm[107] de-a lungul coastei amintite în acea strâmtoare în care intraseră; pătrunseră puțin în ea și aruncară ancora; și trimise de aici Fernan de Magalhães să descopere ce se afla în cuprinsul ei; și găsiră trei canale, adică două mai către sud și unul care străpungea uscatul înspre partea Molucelor, dar până acum aceasta nu se știuse; văzură numai aceste trei guri; și bărcile merseră într-acolo și fură cu băgare de seamă, și navigară sub vele și ancorară în aceste guri; și de aici

[107] Pentru prima și ultima oară în loc de persoana a III-a plural, traducătorul folosește din greșeală persoana I (N.T.).

trimise Fernan de Magalhães două corăbii spre a afla ceea ce era acolo; și ele merseră; una se întoarse la căpitanul general, iar cealaltă, al cărei căpitan era Alvaro da Mesquita, pătrunse într-unul din canalele care duceau către sud și nu se mai întoarse**255***.

descoperirea strâmtorii

Văzând Fernan de Magalhães că nu venea, înălță pânzele; iar celălalt[108] nu voi să meargă pe canalele care duceau către sud, ci apucă pe altul, care merge de la nord-vest la sud-est, cart de est. Lăsă scrisori la locul de unde plecase, ca, dacă cealaltă corabie s-ar întoarce, să facă drumul pe care i-l arătase: și după aceasta, intrară în canal, care în unele locuri are o lărgime de trei, în altele, de două, de una și în câte-un loc de o jumătate de leghe, și navigară prin el, cât fu ziua; cum se făcu noapte, ancoră și trimise bărcile și după bărci corăbiile și aduseră veste că era ieșire, că văzuseră marea cea întinsă de cealaltă parte. Ceea ce auzind Fernan de Magalhães porunci să se sloboadă toată artileria în semn de bucurie. Și înainte de a ieși din această strâmtoare aflară două insule, prima mai mare și cealaltă mai în dreptul ieșirii, și mai mică; și ieșiră printre aceste insule și coasta dinspre partea de sud, fiind mai adânc aici [fundul] decât în cealaltă parte. Are această strâmtoare până la ieșire o sută de leghe; ieșirea de acea parte și intrarea de partea aceasta, se află la 52 grade pline.

traversarea Pacificului

Zăboviră în acea strâmtoare de la 21 octombrie până la 26 noiembrie, adică 36 de zile din anul 1520; și când ieșiră din strâmtoare la mare**256***, apucară multă vreme calea către vest-nord-vest, și băgară de seamă că acele [busolelor] deviau către nord-vest aproape două carturi. Și după ce navigara așa multe zile, dădură peste o insulă, cam pe la 18 sau 19 grade. Și la fel peste o alta care se afa între 13 și 14 grade, și anume către sud257. Sunt nelocuite. Și merseră până ce atinseră linia [echinocțială], și acolo spuse Fernan de Magalhães că se aflau acum prin preajma Molucelor. Aveau știri[109] că la Maluco nu se găsea hrană; spuse că voia să meargă spre nord, zece sau douăsprezece grade, până ce ajunseră la 13 grade [latitudine] către nord; și din aceste părți plutiră spre vest cart la sud-vest cale de aproape o sută de leghe, și de aici ajunseră în ziua de 6 a lunii lui martie a anului 1521 la două

---

[108] Nu se înțelege bine care „celalalt" (outro). Poate se referă la comandantul Victoriei (N.T.).

[109] În textul original „aduseră știri că în Maluco nu se găsea hrană", dar cine le putuse aduce aceste știri când nu întâlniseră absolut nici un om? În originalul pierdut, probabil că pilotul genovez se exprimase că Magellan știa din informațiile culese din Spania că în Maluco nu era hrană. În fond erau mai mult zvonuri interesate răspândite de portughezi, pentru a zădărnici călătoria lui Magellan (N.T.).

insule locuite de mulți oameni și rămaseră la țărmul uneia ce se află la 12 grade către nord și unde sălășluiesc oameni de rea-credință. Și veniră pe bord, iar [spaniolii] nu băgară de seamă decât când le furară barca de la corabia căpitanului și-i tăiară frânghia cu care era legată și o duseră pe uscat fără să-i poată împiedica; și această insulă o numiră a *Tâlharilor.*

Văzând Fernan de Magalhães că barca era pierdută, ridică pânzele deoarece se înnoptase, rămânând așa până a doua zi; iar când se lumină de ziuă, ancoră la locul unde văzuseră că fugiseră cu barca și pregăti două bărci cu 50 sau 60 de oameni și coborî el însuși pe uscat și pârjoli întreg locul acela și omorâră 7 sau 9 oameni, bărbați și femei; și luară înapoi barca și se întoarseră la corăbii; și stând așa, văzură venind spre corăbii 40 sau 50 de *prao* dinspre același pământ, aducând multe merinde.

Fernan de Magalhães nu mai voi să zăbovească aici, și pe dată înălță pânzele și porunci să se navige către vest și cart la sud-vest; și astfel ajunseră la un pământ ce se află către 11 grade; care pământ e o insulă, și nu voi să tragă la țărmul acesteia, ci la țărmul unei alteia mai departe, care părea mai întinsă.

Și trimise Fernan de Magalhães barca la insulă ca să vadă așezarea ei; și sosind barca la țărm, văzură de pe corăbii două *prao* mișcându-se dincoace de limba de pământ; și imediat chemară înapoi barca. Văzând oamenii din *prao* că barca făcea calea-ntoarsă la corăbii, se înapoiară cu ale lor *prao* iar barca ajunse la corăbii și îndată începură să navigheze sub vele către o altă insulă foarte apropiată de aceasta, care se află la 10 grade; și-i puseră numele Insula Bunelor Semne, pentru că găsiseră pe ea puțin aur. Și stând așa ancorați lângă această insulă, veniră către ei două *prao* și le aduseră găini și nuci de cocos și le spuseră că mai văzuseră și alți oameni ca ei, și de aceea socoteau că puteau fi *lequii* sau *mogori,* un norod de oameni care poartă acest nume, sau *chiis*[253*]*.*

sosirea în insulele Filipine

Și de aici întinseră pânzele și navigară mai departe printre multe insule, cărora le puseră numele „Valea fără primejdii" și de asemenea „sf. Lazăr", și merseră către o alta la 20 de leghe de locul de unde plecaseră, și care se afla la 10 grade; și merseră să ancoreze la o altă insulă, ce se cheamă *Macangor* și se află la 9 grade. Pe această insulă, li se făcu o foarte bună primire și înălțară pe ea o cruce[259*].

Regele de aci îi duse de aici cale de aproape 30 de leghe la o altă insulă care se numește *Cabo*[110]*,* ce se află la 10 grade, și pe aceasta făcu Fernan de Magalhães ceea ce voi, cu îngăduința băștinașilor; și într-o zi trecură la creștinism 800 de oameni și de aceea voi Fernan de Magalhães ca și ceilalți regi megieși să

[110] Evident, avem de-a face cu o eroare de lectură a copistului sau traducătorul — e vorba de insula Sebu sau Cebu (N.T.).

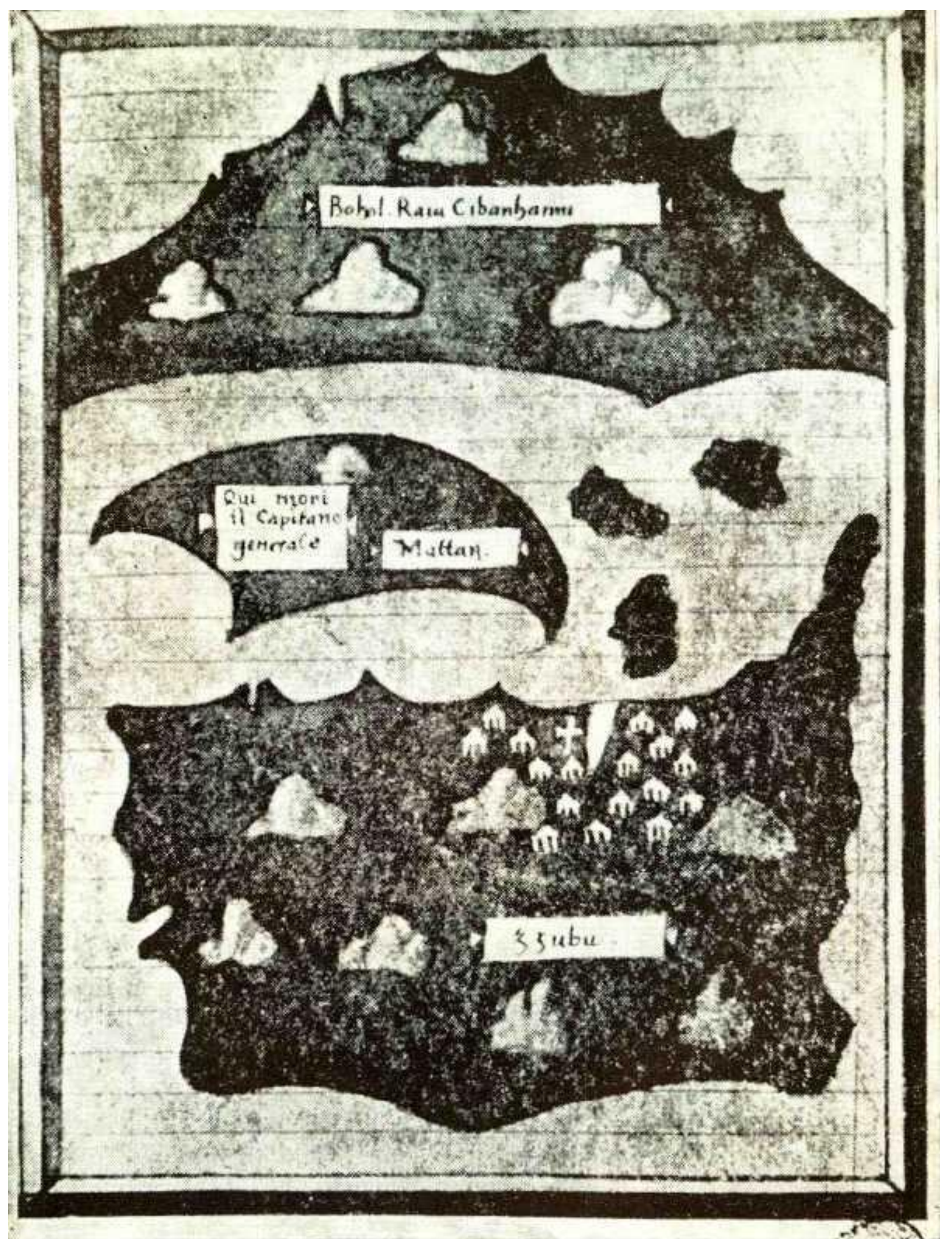
se supună acestuia care se creștinase; aceștia nu voiră să se supună.

moartea lui Magellan

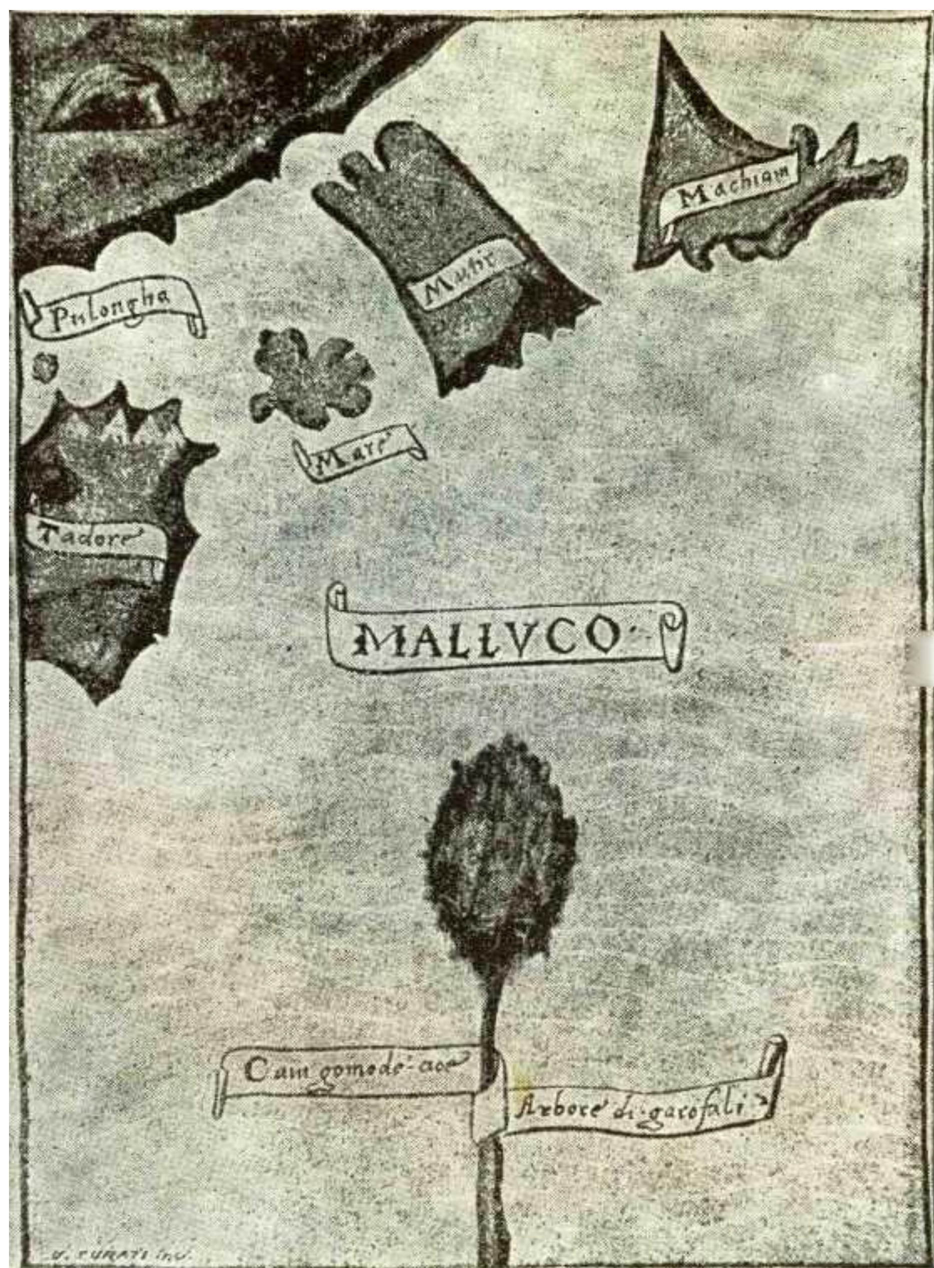
Ceea ce ce văzând, Fernan de Magalhães își pregăti bărcile și merse într-acolo și pârjoli așezările acelora care nu voiau să-i arate supunerea cerută. Și 10 sau 12 zile după această faptă, ceru unui ținut care se afla la o depărtare de aproape o jumătate de leghe de cel pe care-l pârjolise, care se numește Matan și e de asemenea insulă, ca îndată să-i trimită 3 capre, 3 porci, 3 măsuri de orez și 3 măsuri de mei pentru hrana corăbiilor; la care răspunseră că din fiecare fel de bucate pe care i le ceruse câte 3, ei voiau să trimită câte două, și dacă se mulțumeau cu atât, îndată vor trimite, iar dacă va rămâne așa cum cerea el, nu vor da. Și pentru că astfel nu voiră să dea ceea ce cereau, porunci Fernan de Magalhães să pregătească trei bărci cu 50 sau 60 oameni și porni către ținutul acela, în ziua de 28 a lunii aprilie, dimineața, și acolo aflară mulți oameni care să fi fost prea bine trei sau patru mii, și care se luptară cu atâta îndârjire, încât acolo fu omorât Fernan de Magalhães cu oamenii săi, în anul 1521.

După moartea lui Feman de Magalhães se adunară creștinii la corăbii și acolo ținură sfat și socotiră că-i bine să fie doi căpitani și conducători, cărora să li se supună[260*]; și făcându-se așa, hotărâră să meargă cei doi căpitani pe pământul pe care [locuitorii] se făcuseră creștini, spre a cere piloți care să-i conducă la Borneo; și aceasta se întâmplă în prima zi de mai a acelui an[261*]. Și învoindu-se cei doi căpitani [să îndeplinească ceea ce se hotărâse] aceiași oameni de pe pământ care se făcuseră creștini se ridicară împotriva lor, dar până ce ajunseră la țărm îi lăsară să debarce în liniște, cum făcu seră și mai înainte. Însă apoi se năpustiră asupra lor și omorâră pe cei doi căpitani și 26 de cavaleri; și ceilalți oameni se strânseră în bărci și se întoarseră la corăbii și, aflându-se încă o dată fără căpitani, se învoiră, deoarece oamenii de seamă muriseră, ca un anume Juan Dopez, care era vistiernicul șef al *armadei,* să fie căpitan general, iar sergentul, stegar mai mare al *armadei,* care se numea Gonzalo Vaz Despinosa, să fie căpitanul unei corăbii.

După ce făcură aceasta, întinseră pânzele și străbătură aproape 15 de leghe cu cele trei corăbii pe care le aveau; și se numărară, și se aflară cu totul 108 oameni[262*], pe toate trei corăbiile; și mulți dintre ei răniți și suferinzi, din care pricină nu se simțiră în stare să navigheze cu aceste trei corăbii și socotiră că-i mai bine să dea foc unei dintre ele, cea care era mai potrivită pentru aceasta, iar cei care se aflau pe ea, să se strângă pe celelalte două; ceea ce făcură pe mare fără să zărească vreun pământ. În timp ce făceau aceasta veniră multe *prao* să vorbească cu ei; și navigând printre acele insule (care prin acele părți erau numeroase) nu se înțelegeau unii cu alții, deoarece spaniolii nu mai aveau tălmaci, pentru că fusese omorât împreună cu Fernan de Magalhães. Și navigând mai departe printre alte insulițe, merseră să ancoreze la o insulă care se numea Carpyam[263*], unde se găsește mult aur, și această insulă se află la 8 grade pline.

INSULELE CEBU ŞI MACTAN ÎN CARE A FOST UCIS MAGELLAN
(DESEN DE PiGAFETTA)

INSULELE MOLUCE (DESEN DE PiGAFETTA)

Și ancorând în acest port Carpyam, schimbară vorbe cu cei de pe insulă și legară pace cu ei; și Carvalho, care era căpitan general, le dărui barca corabiei pe care o arseseră. Această insulă are trei insulițe în jur și aici luară merinde de pe uscat; și navigară mai departe către vest – sud-vest și dădură de o altă insulă, care se numește Caguian, care se află la 7 grade. Și de la aceasta, merseră mai departe către vest – sud-vest și întâlniră o insulă mare[264*], și merseră de-a lungul coastei sale către nord-est și ajunseră la 9 grade și jumătate; acolo coborâră într-o zi pe pământ cu bărcile înarmate spre a căuta merinde, pentru că pe corăbii nu mai erau decât pentru opt zile. Ajungând la insulă, oamenii de pe ea nu le dădură voie să ia merinde, și traseră în ei cu săgeți de trestie întărite la foc, astfel că se întoarseră la corăbii.

Văzând aceasta, se înțeleseră să meargă la o altă insulă, despre care aflaseră ceva știri, ca să vadă dacă nu puteau să ia merinde. Între timp, vântul le fu potrivnic. Și când erau la o depărtare de o leghe de acel loc unde voiau să meargă, ancorară, și stând așa ancorați văzură că de pe uscat li se fă ceau semne să meargă acolo; și merseră cu bărcile, și pe când vorbeau prin semne cu acei oameni (pentru că altfel nu se înțelegeau), stând la îndoială dacă să meargă pe uscat, le spuse un oștean, pe care-l numeau Giovanni de Campos, ca să-l lase să meargă pe uscat, pentru că pe corăbii nu mai erau merinde și că s-ar putea întâmpla să afle leac acestei lipse, și că dacă va fi omorât el, nu vor pierde mult, căci dumnezeu s-ar îndura de sufletul lui, pe când dacă s-ar fi găsit merinde și n-ar fi omorât, ar afla și chipul în care să le aducă la corăbii; ceea ce ei încuviințară.

Și merse pe uscat, și când ajunse, băștinașii îl primiră și-l duseră pe insulă, cale de o leghe înlăuntru; și șezând el acolo, toți oamenii veneau să-l vadă; și-i dădeau să mănânce, și-i făcură o foarte bună primire, mai ales când văzură că mânca carne de porc; pentru că această insulă avea legături cu maurii din Borneo, iar fiindcă pământul și oamenii erau supuși acestora, îi sileau să nu mănânce porc și nici să nu-l crească pe pământul lor. Acest pământ se numește Dyguacam și se află la 9 grade[265*].

Văzând creștinul că oamenii îl ajutau și se purtau bine cu el, le dădu să înțeleagă prin semne să aducă merinde la corăbii și că vor fi bine răsplătiți. Pe pământ nu era decât orez necojit și îndată oamenii se apucară toți să curețe orez noaptea întreagă și venind dimineața, luară orezul și împreună cu pomenitul creștin merseră la corăbii, unde fură primiți cu multă cinste, li se luă și plăti orezul și [ei] se întoarseră pe pământ. După ce acest om coborâse pe pământ, veniră la corăbii și alți oameni dintr-alt loc puțin mai depărtat și le spuse să meargă la ei că le vor da multe merinde pentru banii lor.

Și îndată ce se-ntoarse acel om pe care-l trimiseseră pe uscat, porniră cu pânzele întinse și merseră să ancoreze la țărmul acelora care veniseră să-i cheme;

și insula se numea *Vay palay cuchara Camban*[111]. Carvalho legă pace cu regele țării; și socotiră prețul orezului și-i dădură două măsuri de orez care cântăreau 114 *arates*[112] pentru trei coți de pânză de Bretania și de acolo luară cât orez voiră și capre și porci; și șezând în acel loc veni un maur, care era de loc din Dyguacam, ce ținea de maurii din Borneo, cum am spus mai sus, și cu acesta merse pe pământul său.

Ajungând astfel la acest loc Dyguacam, și ancorând, vă zură venind spre ei un *prao,* pe care se afla un negru, ce se numea Bastian și [care] le ceru un steag și o scrisoare pentru căpetenia din Dyguacam; îi dădură totul și multe alte lucruri în dar. Îl întrebară pe acel Bastian care vorbea curgă tor portugheza (pentru că fusese în Maluco unde se creștinase) dacă voia să meargă cu ei să le arate drumul spre Borneo și el se învoi cu multă bunăvoință.

Și apropiindu-se plecarea, se ascunse, și văzând cei de pe corăbii că nu venea, porniră dintr-acel port Dyguacam la 21 iunie, către Borneo; și plecând, văzură venind spre ei un *prao* ce se îndrepta spre Dyguacam și-l prinseră și luară prinși 3 mauri, care spuseră că sunt piloți și că o să-i ducă la Borneo.

Ținând astfel prinși pe acești mauri, merseră de-a lungul insulei către sud-vest; întâlniră două insule la capătul ei și trecură printre ele, și cea dinspre nord se numește Boleva și cea dinspre sud, Bamdym**[266*]**.

Navigând către vest—sud-vest cale de aproape 14 leghe, întâlniră niște funduri mici cu apă joasă; și negrii pe care-i aveau le spuseră să se țină lângă coasta insulei, unde marea era cea mai adâncă, pentru că această parte era mai aproape de Borneo, căci din aceste locuri se vedea insula Borneo.

după multe rătăciri ajung la Borneo

În aceeași zi ajunseră să ancoreze la niște insule, pe care le numiră Insulițele San Pablo, care se află la o depărtare cam de două leghe și jumătate, trei, de insula mare Borneo, și astfel se află cam la 7 grade [latitudine] către sud de aceste insule. Pe insula Borneo e un foarte mare munte, căruia îi puseră numele Muntele San Pablo. Și de aici navigară de-a lungul coastei insulei Borneo, către sud-vest, între o altă insulă și Borneo; și merseră mereu înainte păstrând același cart; și ajunseră prin părțile portului Borneo, iar maurii pe care-i duceau cu ei le spuseră că acolo era Borneo; dar vântul nu-i lăsa să ajungă acolo, pentru că le sufla împotrivă. Ancorară la o insulă ce se afla acolo, și de la ea până la Borneo fi-vor opt leghe.

În apropiere de această insulă se află o alta care are mulți mirabolani. În ziua următoare înălțară pânzele către o altă insulă, care se afla mai aproape de portul

---

[111] După palay, care ar însemna ortz, întreaga expresie ar fi o ofertă de vânzare, luată greșit de copist drept numele unei insule (N.T.).

[112] Arates adică livre (N.T.).

Borneo; și mergând așa, văzură multe funduri de mare puțin adânci; ancorară și trimiseră bărcile către uscat, spre Borneo; luară pe pământ cu ei acele călăuze maure și merse cu ei un creștin și sosiră bărcile chiar la malul acelui ținut, de unde trebuiau să meargă chiar la cetatea Borneo, până la care erau trei leghe; și de acolo fură conduși la cârmuitorul din Borneo; și acesta îi întrebă ce fel de oameni erau și în ce scop veniseră cu corăbiile. Și fură înfățișați regelui din Borneo împreună cu creștinul, iar cei din bărci, în vreme ce debarcau pe cei pomeniți mai sus, încercară adâncimea să vadă dacă puteau merge mai înainte; și într-aceasta, văzură trei jonci, care veneau din portul Borneo, din numita cetate, către marea largă; și când văzură corăbiile, se întoarseră înapoi. Și tot așa încercând adâncimea, găsiră canalul cel bun prin care să intre în port; și îndată înălțară pânzele și intrară pe canal. Și aflându-se în canal, ancorară, [pentru că] nu voiau să meargă mai înăuntru, până ce nu primeau vești de pe pământ.

Și aceasta se întâmplă în ziua următoare cu două *firao,* și aveau cu ele niște tunuri mici de bronz și mai bine de o sută de oameni în fiecare *prao* și aduceau capre și găini și două vaci și smochine și alte fructe; și le spuseră să înainteze mai mult, până în fața insulelor din apropiere, pentru că acela era locul potrivit. Și din acel loc până la cetate fi-vor trei sau patru leghe. Și stând așa ancorați, legară pace și se învoiră să le vândă ceea ce se găsea acolo pe pământ, și în deosebi ceară: răspunseră că de bună voie le vor vinde tot ceea ce se găsea pe uscat pentru banii lor. Acest port Borneo se află la 8 grade.

Și pentru acest răspuns primit de la rege, îi trimiseră un dar prin Gonzalo Gomez d’Espinosa, căpitanul corabiei *Victoria*; regele primi darul și le dădu tuturor postavuri de China. Și trecând 20 sau 23 de zile de când stăteau cu cei de pe insulă, și țineau pe uscat pe cei 5 oameni în acea cetate, văzură ancorând în apele lor și-n apropiere cinci jonci, la ceasul vecerniei. Și șezând așa în acea seară și noaptea până în ziua următoare dimineața, văzură venind dinspre cetate 200 de *prao,* unele cu pânze, altele cu vâsle.

Văzând astfel cele cinci jonci și acele *prao,* se temură de vreun vicleșug și ridicară pânzele împotriva joncilor; când cei de pe jonci îi văzură cu pânzele deschise, desfăcură și ei pânzele și fugiră de cealaltă parte, unde vântul era mai prielnic. Urmăriră una din ele cu bărcile și o prinseră împreună cu 27 de oameni; și corăbiile merseră să ancoreze în fața insulei cu mirabolani, cu acea joncă legată de pupa corabiei fruntașe. Iar [cele 200 de] *prao* se întoarseră la țărm, și lăsându-se noaptea, se năpusti o vijelie de la apus, din care pricină acea joncă de lângă corabia căpitanului se duse la fund, fără ca să se poată scăpa nimic din ea.

negoț și piraterie

În cealaltă zi, dimineața, văzură o navă; și merseră către ea și *o* prjnseră. Era o joncă mare, al cărei căpitan era feciorul regelui din Lucam[267*] și avea cu el 90 de oameni; și după ce îi prinseră, trimiseră la regele din Borneo pe câțiva dintre ei, ca să-i spună să le trimită pe creștinii ce se aflau la el, care erau în număr de șapte,

și-i vor da înapoi pe toți oamenii prinși în joncă. Drept răspuns, regele le trimise doi din cei șapte oameni, pe care-i avea, într-un *prao*; și trimiseră din nou să-i spună să le dea drumul celor cinci pe care-i oprise și că vor trimite pe toți oamenii din joncă, pe care-i țineau cu sila.

Așteptând două zile răspunsul, nu văzură nicio ieșire și atunci luară 30 de oameni din joncă și-i puseră într-un *prao* la aceleași jonci și-i trimiseră la acel rege din Borneo; și porniră cu pânzele desfăcute, luând cu ei 14 bărbați din cei prinși și trei femei; și navigară de-a lungul coastei acelei insule către nord-est, și trecură din nou printre insulele mari și Borneo. Aici corabia căpitanului se împotmoli la capătul insulei și rămase așa vreme de 14 ore, dar venind din nou mareea, se despotmoli; de unde se vede limpede că mareea era de 14 ore.

Mergând pe drumul amintit, se schimbă vântul către nord-est și ieșiră în largul mării și văzură venind o velă. Corăbiile ancorară și bărcile se duseră către velă și o prinseră; era o joncă mică, care nu ducea decât nuci de cocos. De pe ea se aprovizionară cu apă și luară toată pardoseala de scânduri. Și navigară cu pânzele deschise de a lungul coastei insulei către nord-est, până ce ajunseră la capătul acelei insule și coborâră pe uscat pe o altă insulă mică, unde își dreseră corăbiile. Ajunseră la această insulă în ziua sf-tei Marii din august și pe ea găsiră un foarte bun port spre a carena corăbiile. Îi puseră numele portul Sf-tei Marii din august; se află la 7 grade pline[268*].

iarăși rătăcire printre insule

După ce isprăviră de dres corăbiile, înălțară pânzele; navigară către sud-vest până ce zăriră insula numită Cagahian după un drum de 38 sau 40 de leghe. Și după ce zăriră această insulă, apucară calea de sud-vest și se întoarseră către o insulă caie se numește Solloque[269]; și aflară că pe ea se găseau multe mărgăritare. Și de-abia zăriră acea insulă, când începu să le bată vântul în provă; și nu putură să se apropie, cu toate încercările pe care le făcură. Li se păru că se află pe la șase grade.

În aceeași noapte ajunseră la insula Chipe[270*]; și merseră de-a lungul ei către sud-est; trecură între aceasta și o altă insulă, care se numește Tamgim[271*].

Și mergând mereu de-a lungul coastei acelei insule și plu tind încet, prinseră un *prao* încărcat cu *sagu,* care e o pâine făcută dintr-un pom care se numește *cajare,* și pe care, amestecat cu pământul acela[113], îl mănâncă drept pâine. Acel *prao* avea 25 de oameni și căpetenia sa fusese în Maluco să-l prindă pe Francisco Serrano. Și pornind de aici mai departe de-a lungul acelei insule, zăriră alte insule, care se numesc Semrrym și se află cam la 5 grade.

Oamenii de pe acest pământ veniră să vadă corăbiile și astfel vorbiră unii cu

---

[113] Vezi pag. 85.

alții; și un bătrân dintre acei oameni spuse că dorea să-i însoțească până la Maluco.

Înțelegându-se astfel cu acel bătrân, căzură la învoială cu el; și-i făcură un anume preț pentru aceasta; și în ziua următoare, când trebuiau să plece, bătrânul încercă să scape. Fugiră după el și-l prinseră și [o dată cu el] pe ceilalți ce se aflau împreună și care și ei ziceau că știu să călăuzească; și întinseră pânzele, și când băștinașii îi văzură plecând, se înarmară ca să-i urmărească. Dar din acele *prao* nu ajunseră până la corăbii decât două; și se apropiară atât de mult, încât zvârliră cu săgeți asupra corăbiilor, iar vântul era vijelios și nu puteau să se ia la bătaie cu ei. La miezul nopții, în aceeași zi, zăriră niște insule și merseră mai departe; în ziua următoare văzură un pământ care era o insulă; în noaptea următoare, se apropiară mult de ea și, făcându-se noapte, vântul se potoli și curenții îi minau puternic către uscat, astfel încât călăuza cea bătrână se aruncă în mare și scăpă fugind pe pământ.

Navigând așa mai departe, după ce fugise una din călăuze, le apăru o altă insulă și ajunseră foarte aproape de ea; și o altă călăuză maură spuse că de acolo mai înainte se afla Maluco. Călătorind astfel, a doua zi de dimineață, văzură trei munți înalți, care erau stăpâniți de o seminție de oameni care se numeau *Celebes;* și acolo văzură o insulă mică, unde ancorară spre a lua puțină apă, de teamă că în Maluco nu-i vor îngădui să ia. Dar se lăsară păgubași deoarece călăuza maură le spuse că pe acea insulă sălășluiau 400 de oameni și erau cu toții foarte sălbatici și puteau să le facă vreun rău, fiind oameni nelegiuiți; și că nu-i sfătuia să meargă pe acea insulă și încă le mai spuse că Maluco, pe care-l căutau, era pe-aproape și că regii de acolo erau toți oameni buni și că primeau bine orice fel de oameni pe pământurile lor.

sosirea în Moluce

Și navigând prin aceste locuri, văzură chiar insulele Ma luco și de bucurie sloboziră toată artileria. Ajunseră la insulă [Tidore] la 8 ale lunii noiembrie 1521, și astfel făcură de la Sevilla până la Maluco doi ani, două luni și 28 de zile, deoarece plecaseră la 10 august 1519.

Când sosiră la insula Tidore, care se afla la o jumătate de grad, regele îi primi cu multă cinste, cum mai bine nici nu se putea; și astfel căzură la învoială cu acel rege asupra încărcăturii lor; regele se legă să le dea o încărcătură și tot ce ar fi fost pe pământ pentru banii lor. Se învoiri să dea pentru un bahar de cuișoare, 14 coți de postav galben de 27 coți, care fac în Castilia un cruzado, de postav roșu de același fel, 10 coți; și tot așa dădeau 30 de coți de postav de Bretania; și ei dădeau un bahar de cuișoare și la fel pentru 30 de toporiște, 8 bahari. După ce rânduiră prețurile astfel, pământenii le dădură de știre că mai departe, pe altă insulă în apropiere, se afla un bărbat portughez; că puteau să fie două leghe de acolo până la acea insulă care se numea Ternate și care era capitala Molucelor, unde noi avem acum fortăreață[272*].

Atunci scriseră cărți acelui portughez ca să vină să stea de vorbă cu ei, la care

le răspunse că nu cuteza, deoarece regele țării nu-i dădea voie; să ceară ei învoire regelui și îndată va veni. Care învoire o cerură îndată și veni portu ghezul să vorbească cu ei. Spunându-i despre prețurile cu care se învoiseră, el se îngrozi și spuse că tocmai de aceea regele poruncise să nu vie, ca să nu afle adevărul despre prețurile locului. Și pe când ei strângeau încărcătura, veni la ei regele din Baraham[273*], care e prin apropiere, și spuse că voia să fie vasal regelui Castiliei și că avea 400 de bahari de cuișoare, pe care-i vânduse regelui Portugaliei, care-i cumpărase, dar nu-i ridicase, și că dacă voiau i-i va da lor pe toți. La care căpitanii răspunseră că i-ar fi cumpărat, dacă i-ar fi adus și ar fi venit [cu ei]; altfel nu; și văzând regele că nu voiau să-i cumpere cuișoarele, le ceru o scrisoare și un steag, ceea ce căpitanii corabiei îi dădură [împreună] cu o parafă[114].

Așteptând astfel să le dea încărcătura, li se păru, din pri cina încetinelii cu care li se trimitea marfa, că regele ar pune la cale vreo trădare împotriva lor și cei mai mulți dintre oamenii de pe corăbii se neliniștiră și spuseră capilor să plece și că acea întârziere pe care regele le-o făcea nu era altceva decât viclenie. Și părându-li-se tuturor că putea să fie așa, lăsară totul și voiră să plece; și când erau gata să înalțe pânzele, veni către ei regele care încheiase învoiala, pe corabia căpitanului și întrebă pe căpitan de ce voia să plece; pentru că ceea ce fusese hotărât între ei, el voia să îndeplinească cum se învoiseră. Căpitanul răspunse că oamenii de pe corăbii spuneau că trebuie să plece și că nu vor să mai rămână; că nu era la mijloc decât o trădare pe care o puneau la cale. La care răspunse regele că nu era așa și drept dovadă, trimise îndată să-i aducă coranul, pe care voia să jure că niciodată nu li se va face o asemenea faptă. Care coran îi aduseră pe dată și jură pe el și le spuse să fie liniștiți dinspre partea asta. Și astfel oamenii de pe corăbii se liniștiră; iar el le făgădui că le va da încărcătura până la 15 decembrie 1521; și își ținu făgăduiala la vreme, fără să facă nimic rău.

Fiind corăbiile încărcate, gata să întindă pânzele, pe corabia căpitanului se făcu o spărtură prin care intra apă și aflând aceasta regele trimise 25 de înotători sub apă ca să găsească spărtura, ceea ce nu putură să facă. Se înțeleseră între ei ca cealaltă corabie să plece, iar aceasta să se întoarcă să descarce totul și deoarece nu puteau să găsească gaura de pătrundere a apei, le vor da băștinașii tot ceea ce le tre buia, ceea ce și făcură. Și descărcară corabia căpitanului șl după ce dreseră astfel corabia, luară înapoi încărcătura și se hotărâră să apuce calea către pământul Antilelor[115], ceea ce însemna de la Maluco un drum cam de 2 000 de leghe.

---

[114] Originalul „carta" poate fi un document de recunoaștere a suzeranității regelui Spaniei (N.T.).

[115] Adică America Centrală (N.T.).

Victoria se întoarce în Spania

Cealaltă corabie care plecase mai înainte porni la 21 decembrie al acelui an și se îndreptă spre Timor și merse de-a lungul coastei dincolo de Java, cale de 2 055 de leghe, la Capul Bunei Speranțe[274*].

Dreseră corabia și luară încărcătura în patru luni și 16 zile; plecară la 6 a lunii lui aprilie 1522, și apucară ruta către uscatul Antilelor, adică spre strâmtoarea[275*] pe unde veniseră.

ce s-a întâmplat cu Trinidad

Și îndată navigară către nord, până ce ieșiră în afară de acele insule Ternate și Timor, și apoi plutiră de-a lungul insulei Betachina[276] către nord-nord-est zece sau unsprezece leghe, și apoi merseră 20 de leghe către nord-est și astfel ajunseră la o insulă care se numește Doyz[277*], care se află la trei grade și jumătate înspre partea de sud-est. De aici navigară către est trei sau patru leghe și zăriră două insule, una mare și alta mică; pe cea mare o numiră Chaol, pe cea mică Pyliom[278*] și trecură printre ea și Batechina, care rămânea în partea lor stângă.

Ajunseră la un cap, căruia îi dădură numele de *Cabo de ramos* pentru că-l zăriseră în ajunul Floriilor.

Acest cap se află la 2 grade și jumătate și de aici se îndreptară către sud spre Quimor, care e pământ al regelui din Tidor; și regele porunci să le dea tot ceea ce se găsea în țară în schimbul banilor lor; și de acolo luară și porci, și capre, și găini, și nuci de cocos, și apă. Rămaseră în acel port opt sau nouă zile. Și acest port Camarfia se află la un grad și trei pătrimi.

Porniră din acest port la 20 ale lunii aprilie și plutiră către est cale de 17 leghe și trecură prin canalul insulei Batechina și al insulei Charam, și când ieșiră din canal văzură că acea insulă Charam ținea către sud-est cale de 18 sau 20 de leghe și că pe acolo nu se aflau pe drumul lor, deoarece calea lor era către est și cart la nord-est; și de aceea navi gară pe acel cart vreme de o zi și întâmpinară mereu vânturi potrivnice drumului lor.

Și la 3 mai ajunseră la două insule mici, care puteau să fie cam pe la cinci grade, și pe care le numiră insulele sf-tului Anton[279*]. De aici navigară mai departe, către nord-est, și sosiră la o insulă pe care o numesc Chyquom, care se afla la peste 19 grade și traseră la țărm acolo la 11 iulie[280*]. În această insulă, prinseră un om și-l luară cu ei și navigară mai departe, mergând în volte și într-o parte și într-alta, din pricina vânturilor potrivnice, până ce sosiră la 42 grade latitudine nord[281*].

Aflându-se prin aceste părți, rămaseră fără pâine, vin, carne și ulei; nu mai aveau alte provizii decât apă și orez fără alte bucate; și frigul era mare și nu aveau cu ce se acoperi. Și oamenii începură să moară și văzându-se astfel, se hotărâră să se întoarcă la Maluco și îndată înfăptuiră această hotărire. Aflându-se încă la o depărtare de 500 de leghe, voiră să tragă la țărmul insulei care se numește Magregua[282*]. Și pentru că o zăriseră în timpul nopții nu putură să tragă la țărm;

stătură așa până în dimineața zilei următoare și nu putură să tragă la malul acelei insule. Și omul pe care-l luaseră cu ei și pe care mai înainte îl prinseseră pe acea insulă le spuse să mai înainteze și vor găsi trei insule, unde se afla un port bun. Și negrul spunea aceasta ca să fugă acolo, cum și avea să facă, și, ajungând la acele insule, putură, cu mare primejdie, să tragă la mal, și ancorară în mijlocul lor la 15 brațe [adâncime]. Dintre insulele acelea, cea mai mare, pe care sălășluiau 20 de oameni, bărbați și femei, se numește Pamò și se află cam la 20 de grade, și aici luară apă de ploaie, alta neaflându-se în ținut[283*]. Pe această insulă fugi negrul. Și de aici plecară către un pământ Camafo, și când îl văzură era vreme liniștită și curenții îi îndepărtau de la țărm; și apoi suflă puțin vânt, dar nu putură să tragă la mal.

De acolo voiră să tragă la țărmul insulei Dhomi și Batechina și după ce ancorară, trecură într-un *prao* prin fața lor câțiva oameni, care erau [supuși] ai unui rege de pe o insulă ce se numea Geilolo[284*] și le dădu de știre că în Maluco portughezii clădeau o cetate. Aflând. Aceasta, trimiseră de îndată pe scribul acelei corăbii la căpitanul general al acestor portughezi, care se numea Antonio da Brito, ca să vină și să ia corabia pe care se aflau, pentru că oamenii de pe ea erau în cea mai mare parte morți, iar alții bolnavi și corabia nu putea să navigheze[285*]. Și când Antonio da Brito văzu cartea și chemarea, trimise pe Garcia Amriquiz[286*], căpitanul corabiei Sf. Gheorghe, și o *fusta* cu câteva *prao* de pe insulă și porniră astfel în căutarea corabiei, și aflând-o, o aduseră la cetate și pe când o descărcau se năpusti dinspre nord o furtună, care o aruncă pe coastă. Astfel că această corabie se întoarse la țărmul Molucelor, cam la 1 050 sau 1 100 de leghe de la insulă[287*].

*

Și aceasta fu tălmăcit de pe catastiful unui pilot genovez care se afla pe acea corabie și care a scris toată călătoria, cum se află aici. Și s-a îmbarcat pentru Portugalia în anul 1524 cu Don Enrico[288*] de Mendzes.

III

NARAȚIUNEA UNUI MARINAR PORTUGHEZ ANONIM

NARAȚIUNEA UNUI PORTUGHEZ, TOVARĂȘ AL LUI DUARTE BARBOSA, CARE S-A AFLAT PE CORABIA VICTORIA ÎN ANUL 1519

Pornirăm din Sevilla în anul 1519, la 10 august, cu cinci corăbii, mergând să descoperim insulele Moluce. Începurăm să navigăm de la San Lúcar către insulele Canare și navigarăm către sud-vest 960 de mile, și ajunserăm la insula Tenerife, în care se află portul Santa Cruz, la 28 de grade către Polul Arctic[116].

Și de la insula Tenerife plutirăm către miazăzi 1 680 de mile, ajungând la *4* grade către Polul Arctic.

De la aceste 4 grade către Polul Arctic, navigarăm către sud-vest, până ce ajunserăm la capul San Augustin, care se află la 8 grade către Polul Antarctic[117], făcând astfel o mie două sute de mile.

Și de la capul San Augustin navigarăm sud cart la sud-vest cale de 864 mile, ajungând la douăzeci de grade către Polul Antarctic.

Și de la douăzeci de grade spre Polul Antarctic, aflându-ne în larg, navigarăm 1500 de mile către sud-vest, ajungând lângă fluviul care are 108 de mile la gură, care fluviu se află la 35 grade către Polul Antarctic, și-i puserăm numele de Râul San Cristóbal. De la acest râu navigarăm 1 638 de mile sud-vest cart la vest, ajungând la Capul lupilor marini, care se află la 48 de grade către Polul Antarctic. Și de la Capul lupilor marini navigarăm către sud-vest 350 de mile, ajungând în portul San Iulian, unde stăturăm cinci luni, așteptând ca soarele să se întoarcă înspre noi, pentru că ziua nu era în timpul lui iunie și iulie decât de patru ore. Din acest port San Iulian, care se află la 50 de grade, plecarăm la 24 august 1520. Și navigarăm spre apus 100 de mile, ajungând la un fluviu, pe care-l numirăm râul Santa Cruz, și stăturăm acolo până la 18 octombrie. Acest fluviu se află la 50 de grade. Pornirăm la 18 octombrie de la acest fluviu și navigarăm de-a lungul coastei 378 de mile spre vest, cart la sud-vest, ajungând la o strâmtoare, căreia îi puserăm numele de strâmtoarea Victoria, deoarece corabia *Victoria* fusese cea care o văzuse mai întâi; unii îi spuseră strâmtoarea lui Magaglianes, deoarece căpitanul nostru se numea Fernando de Magaglianes; gura acestei strâmtori se află la 53 de grade și jumătate și noi navigarăm prin această strâmtoare 400 de mile până la cealaltă gură care se află la aceleași 53 de grade și jumătate. Ieșirăm din această strâmtoare la 27 noiembrie 1520 și navigarăm între apus și nord-vest 9 858 de mile, până ce ajunserăm pe linia echinocțială; în drum găsirăm două insule nelocuite, și una se afla la o depărtare de 800 de mile de cealaltă, celei dintâi, îi puserăm numele San Petro, celeilalte, insula Rechinilor. San Petro se află la 18 grade, insula

---

[116] Adică latitudine nordică.

[117] Adică latitudine sudică.

Rechinilor la 14 grade către Antarctic. Și de la linia echinocțială navigarăm între apus și nord-vest 2 046 de mile. Și aflarăm câteva insule la 10 și 12 grade către Polul Arctic. Pe aceste insule se aflau mulți oameni goi, atât bărbații cât și femeile, și acestor insule noi le puserăm numele Insulele Tâlharilor, pentru că ne furaseră barca noastră cea mare: dar au plătit-o scump. Nu vă voi mai spune drumul pe care-l străbăturăm, pentru că-l lungirăm destul de mult. Dar vă voi spune că de la aceste insule ale Tâlharilor spre a ajunge la Moluce pe drum drept trebuie să mergi către sud-vest o mie de mile; și acolo găsirăm multe insule cărora le puserăm numele de arhipelagul Sf-tului Lazăr, și puțin mai departe se află insulele Moluce, care sunt în număr de cinci, adică Terenate, Tidore, Motir, Machiatn și Bachian. În Terenate, înainte ca eu să fi plecat, portughezii clădiseră o cetățuie foarte întărită. De la insulele Moluce la insulele Bandan sunt trei sute de mile, și se ajunge acolo pe felurite căi, pentru că sunt nume roase insule la mijloc, și trebuie să manevrezi repede; pe aceste insule până ce ajungi la insulele Bandan, care se află la patru grade și jumătate către Antarctic, se strâng de la 30 până la 40 de mii de măsuri[118] de nucșoare, și de asemenea se strânge destul de mult mastic. Și dacă vrei să mergi la Calicut, trebuie să navighezi într-una printre insule până la Malacca, care se află la o depărtare la 2 000 de mile de Moluce, iar de la Malacca la Calicut sunt alte 2 000 de mile, de la Calicut în Portugalia sunt 14 000 de mile. Dacă de la insulele Bandan, vrei să treci de Capul Bunei Speranțe, trebuie să mergi între apus și sud-vest până ce te vei afla la 34 de grade și jumătate spre Polul Antarctic și de acolo vei naviga către apus, punând mereu bună strajă la provă spre a nu eșua pe țărmul acelui Cap al Bunei Speranțe sau în apropierea lui.

De la acest Cap al Bunei Speranțe se navighează cart la nord-vest înspre apus 2 400 de mile și ajungi la insula Sf-ta Elena, unde corăbiile portughezilor merg să ia apă și lemne și alte lucruri. Această insulă se află la 46 grade latitudine către Polul Antarctic, și pe ea nu e nicio locuință afară de a unui portughez, care n-are decât o mână și un picior, fără nas și fără urechi, și se numește Fornamlopem.

De la această insulă Sf-ta Elena navigând o mie șase sute de mile către nord-vest te vei afla pe linia echinocțială; de la care linie vei naviga 3 534 de mile cart de nord-vest către nord până ce te vei afla la 39 de grade către Polul Arctic. Și de la aceste treizeci și nouă de grade, dacă vrei să mergi la Lisabona, vei naviga 950 de mile spre răsărit și vei ajunge la insulele Azore, care sunt șapte la număr, adică Terceira, San Jorge, Pico, Fayal, Graciosa, la răsărit, insula Sf. Mihai, insula Sf-ta Maria, toate aflându-se între 37 și 40 de grade către Polul Arctic. De la insula Terceira vei naviga atunci către răsărit 1 100 de mile, și vei ajunge pe pământul Lisabonei.

---

[118] O măsură are cca. 70kg.

IV
SCRISOAREA LUI MAXIMILIAN TRANSYLVANUL

GIO BATTISTA RAMUSIO:

CUVÂNTARE ASUPRA CĂLĂTORIEI FĂCUTE DE SPANIOLI ÎN JURUL LUMII

Călătoria făcută de spanioli în jurul lumii e unul dintre cele mai mari și mai minunate lucruri despre care s-a auzit în vremurile noastre; și deși, în destule lucruri, noi i-am întrecut pe cei vechi, totuși, această faptă depășește cu mult pe toate câte au fost descoperite până azi. Această călătorie a fost povestită in amănunțime de Don Pietro Martire, care făcea parte din Consiliul Indiilor al Maiestății Sale împăratul; primind el însărcinarea să scrie această istorie, îi cercetă pe toți cei care, rămași în viață, se întorseseră din această călătorie în Sevilla, la anul 1522. Dar trimițând-o să se tipărească la Roma, în nenorocitul jaf al acelei cetăți[119]*, se pierdu, și încă nu se știe pe unde se va fi aflând, iar cei care au văzut-o și citit-o, stau mărturie pentru ea. Și între alte lucruri vrednice de amintire, pe care Don Pietro le-a însemnat asupra acelei călătorii, fu și acela că navigând spaniolii aproape trei ani și o lună, și cei mai mulți dintre ei (cum e obiceiul celor care navighează pe Marea Ocean) ținuseră socoteală de zilele fiecărei luni, când ajunseră în Spania, băgară de seamă că pierduseră o zi, adică sosirea lor în portul Sevillei, care se petrecu la șapte septembrie, după socoteala ținută de ei, se petrecea la șase. Și povestind nu mitul Don Pietro acest amănunt unui învățat și rar bărbat, care era atunci sol al republicii sale pe lingă Maiestatea Sa, și întrebându-l cum putea să se întâmple astfel de lucru, acela, care era un foarte mare filosof și atât de învățat în slovele elinești și latinești, încât pentru nemaiîntâlnita sa știință și rară vrednicie fu înălțat apoi la un rang mult mai mare, ii dovedi că nu li se putea întâmpla altfel, navigând ei trei ani neîntrerupte mereu în tovărășia soarelui, care mergea către apus. Și mai mult, îi spuse, așa cum și cei vechi băgaseră de seamă, că cei care navigau după soare către apus aveau ziua mult mai lungă. Și rălăcându-se cartea lui Don Pietro, soarta n-a îngăduit să se piardă cu totul amintirea unei atât de minunate înfăptuiri, deoarece un valoros gentilom vicentin, numit messer Antonio Pigafetta (carele mergând în acea călătorie și întorcându-se apoi cu corabia* Victoria *fu făcut cavaler de Rodos) scrie*

[119] E vorba de prădarea Romei de către trupele lui Carol V — în mare parte formate din germani luterani — la 1527 (N. T.)

o carte foarte amănunțită și bogată, din care dădu un exemplar Maiestății Sale împăra tului, iar un alt exemplar îl trimise în Franța, serenissimei mame a regelui prea creștin, doamna regentă, care îl dădu unui excelent filosof parizian numit messer lacomo Fabro, care studiase în Italia, ca s-o tălmăcească pe limba franceză. Acest om de valoare (cred, ca să scape de osteneală) făcu numai un rezumat, lăsând deoparte unele lucruri după cum găsi cu cale; cale tipărită într-o franceză foarte stricată, ne-a căzut în mâini, împreună cu o epistolă, pe care o scrise în anul 1522 un anume Maximilian Transylvanul —secretar al Maiestății Sale împăratului — prea luminatului și prea veneratului Cardinal de Salzburg. Am vrut să adăugăm în volumul nostru de călătorii și pe aceasta[120] ca pe una din cele mai mari și mai minunate dintre câte se cunosc, despre care acei mari filosofi antici auzind vorbindu-se, ar rămâne uimiți și s-ar pierde cu firea. Și cetatea Vicenzeise poate minări, printre toate celelalte ale Italiei, că în afară de vechea sa noblețe și vrednicie, în afară de mulți aleși și rari bărbați, atât în litere cit și în arme, a avut un gentilom cu un suflet atât de mare ca amintitul messer Antonio Pigafelta, care, făcând înconjurul întregii mingi a lumii, a descris-o atât de amănunțit. Și nu încape îndo ială că pentru o atât de uimitoare faptă i-ar fi fost înălțată de către cei vechi o statuă de marmură, așezată spre amintire la loc de cinste, drept pildă nemaiîntâlnită pentru urmași a virtuții sale. Și dacă în această epistolă, sau rezumat, se va vedea o oarecare deosebire de nume și lucruri, nu trebuie nimeni să se mire, deoarece spiritele oamenilor sunt felurite, și care înseamnă un lucru, care altul, după cum li se par mai vrednice de a fi însemnate; de ajuns că se aseamănă în cele mai importante; și multe părți pe care unul le-a lăsat deoparte, în altul se pot citi din belșug, iar pe cele de necrezut le înseamnă drept ceea ce sunt. Și un lucru se poate afirma cu tărie de oricine, [*și anume] că niciodată cei vechi n-au avut o cunoaștere atât de largă a lumii pe care soarele o înconjură și o cercetează în 24 de ore, ca aceea pe care noi o avem azi prin vrednicia oamenilor din aceste veacuri ale noastre.*

[120] Autorul, scrie că a vrut să adauge și rezumatul și scrisoarea, dar continuarea frazei arată că a avut în minte călătoria în jurul lumii (N.T.).

EPISTOLA LUI MAXIMILIAN TRANSYLVANUL SECRETAR AL MAJESTĂȚII SALE ÎMPĂRATULUI, SCRISĂ PREA VESTITULUI ȘI PREA VENERATULUI DOMN, CARDINALUL DE SALZBURG, DESPRE MINUNATA ȘI UIMITOAREA CĂLĂ TORIE PE APE FĂCUTĂ DE SPANIOLI ÎN ANUL 1519 ÎN JURUL LUMII[121]

În zilele acestea, prea vestite și prea venerate stăpân al meu, se întoarse una din cele cinci corăbii, pe care, în anii trecuți, împăratul fiind la Saragoza în Spania, le trimise către lumea nouă, până acum necunoscută, în căutarea insulelor pe care cresc mirodeniile, deoarece deși portughezii ne aduc o mare cantitate din acestea pe care le iau din Chersonesul de aur, care se crede a fi ceea ce acum numim Malacca, cu toate acestea în Indiile răsăritene dintre acele mirodenii nu crește decât piperul, pentru că celelalte, adică scorțișoara, cuișoarele, nucșoarele și macisul, care e coaja acelor nucșoare, sunt aduse din țări îndepărtate și din insule abia cunoscute după nume, în acele Indii, cu corăbii făcute fără niciun fel de fierărie, ci legate cu corzi de palmier, ale căror pânze sunt rotunde, de asemenea țesute din fire făcute din ramurile subțiri ale palmierului și numesc aceste corăbii jonci și cu astfel de corăbii și de pânze își săvârșesc călătoria cu un singur vânt la pupă, sau dimpotrivă. Nici nu trebuie să ne mire că aceste insule, pe care cresc mirodeniile, au rămas necunoscute tuturor veacurilor trecute până în zilele noastre, deoarece toate lucrurile scrise, până-n aceste vremuri, de autorii antici, despre locurile în care cresc aromele au fost născocite și neadevărate, în așa fel încât țările în care scriau autorii că cresc, s-au aflat acum a fi de fapt mai îndepărtate chiar decât noi de locurile în care cresc. Și lăsând deoparte multe lucruri scrise, voi spune numai că Herodot, deși autor foarte luminat, afirmă că scorțișoara se găsește în vârful cuiburilor, adusă de păsări din țări îndepărtate, mai ales de către pasărea fenix, pe care nu știu s-o fi văzut vreodată cineva. Dar Pliniu căruia i se părea că poate să soună mai cu temei unele lucruri, deoarece înainte de vremea sa multe fuseseră cunoscute și aduse la lumină de către călătoriile pe apă ale lui Alexandru cel Mare și de către alții, spune că scorțișoara crește prin părțile Ethiopiei Troglodiților; cu toate acestea s-a descoperit acuma că scorțișoara crește foarte departe de întreaga Ethiopie, adică de țara negrilor și mult mai mult de cea a Troglodiților, care se adăpostesc în peșteri sub pământ. Dar ai noștri, care s-au întors acum și care au știre despre Ethiopia, au trebuit, vrând să găsească aceste insule, să treacă dincolo de Ethiopia, și să înconjure întreaga lume și de multe ori sub marele cerc al cerului. Care călătorie pe ape a lor, fiind prea minunată,

[121] Titlul original (coperta) este: Despre insulele Moluce și încă despre alte minunății pe care noua călătorie pe ape a castilienilor...le-a scos la iveală: epistola lui Maximilian Transylvanul către prea veneratul cardinal de Salzburg, foarte plăcută la citit, în stabilimentul lui Eucharius Cervicornus, în anul 1523, luna ianuarie.

nemaiîntâmplată sau auzită vreodată, și nici încercată de alții, m-am hotărât să scriu întocmai domniei voastre prea venerate, și să povestesc tot ce s-a petrecut în timpul ei. Înfăptuind aceasta, am căutat cu toată sârguința să cunosc adevărul de la căpitanul corabiei și de la fiecare din acei marinari care s-au întors cu el, și care au spus același lucru și împăratului și multor altora, și cu atâta bună-credință și sinceritate, că nu numai au fost socotiți că au spus adevărul curat, dar cu spusele lor au arătat că toate celelalte lucruri câte până acum au fost spuse și scrise de către scriitorii antici au fost închipuite și neadevărate. Căci cine va putea să creadă că sunt pe lume oameni numai cu un picior sau care cu picioarele își țin umbră sau înalți de un cot și alte asemenea basne; că sunt mai curând monștri decât oameni, despre care nu s-a auzit niciodată vorbindu-se, nici de către spanioli, care, în vremurile noastre navigând pe Marea Oceanul, au descoperit toate țărmurile pământului către apus, mai sus și mai jos de echinocțial, nici de către portughezi, care, înconjurând întreaga Africă au trecut prin tot răsăritul, și au străbătut până la golful numit Magnus, nici în această din urmă navigație în care a fost înconjurat întreg pământul. Dar voind să vorbesc eu acum despre întreaga lume, nu voi mai lungi începutul povestirii mele, și astfel trec la fapte.

despre insulele Hesperide care astăzi se numesc ale apului Verde și despre foarte marea cetate numită Temistitan

Acum treizeci de ani începând spaniolii către apus și portughezii către răsărit să caute și să cerceteze pământuri noi și necunoscute, pentru ca să nu se împiedice unul pe altul, serenissimii regele catolic și regele Portugaliei, cu autoritatea (cum cred) a înaltului pontefice Alexandru al VI-lea, împăr țită lumea în acest schip: drept către răsărit de la insulele Hesperide, care acum se numesc ale Capului Verde, la o depărtare de 360 de leghe să se tragă două linii, una către miazănoapte și cealaltă către miazăzi, care trecând prin amândouă polurile lumii să se unească și să împartă lumea în două părți egale, și tot ceea ce s-ar descoperi în partea de răsărit, pornind de la acea linie, să aparțină portughezilor și tot ce s-ar descoperi în partea dinspre apus să fie al castilienilor. Din care pricină, spaniolii navigând către miazăzi și apoi către apus au găsit continent și insule mari și nenumărate cu belșug de aur și perle și alte bogății. Și în vremea din urmă au găsit o foarte mare cetate mediterană numită Temistitan, așezată pe lagună ca și Veneția, despre care multe și mari lucruri, adevărate însă, a scris Pietro Martire, autor mai curând exact decât elegant. Portughezii navigând către miazăzi și către țărmurile insulelor Capului Verde și către negrii din Ethiopia care se hrănesc cu pește, trecând echinocțialul și Tropicul Capricornului, au ajuns până în răsărit, unde au găsit felurite și mari insule până în vremurile noastre necunoscute, și de asemenea izvoarele de unde izvorăște Nilul, și negrii numiți Trogloditi, care trăiesc în peș teri; și au trecut dincolo de golfurile numite Arabic și Persic, până în părțile Indiei dincoace de fluviul Gange, unde acum e acea mare împărăție și acea mare cetate de negoț numită Calicut.

Insula Taprobana, acum numită Sumatra, nu se află unde Ptolomeu, Pliniu și alți cosmografi au așezat-o. Chersonesul de aur în timpurile noastre se numește Malacca

Și de acolo au navigat către insula numită de către cei vechi Taprobana, care acum se numește Sumatra, pentru că unde Ptolemeu și Pliniu și alți cosmografi au pus Taprobana, nu se află nicio insulă care poate fi socotită aceea, și de acolo au ajuns la Chersonezul de aur unde se află prea vestita cetate Malacca, foarte mare cuib de negustori din răsărit. De la aceasta au ajuns la golful numit de *noastre se* către cei vechi Magnus, până la popoarele *Sine,* pe care acum le numesc *Chine,* unde au găsit oameni albi și foarte civilizați, asemenea cu nemții noștri, și se crede că popoarele numite *Seri* și *Sciți,* adică Tătari din Asia, se întind până acolo. Și deși mersese oarecare veste că portughezii naviga- seră atât de mult către răsărit, încât, trecând hotarele lor de la jumătatea lumii, ajunseseră până la granițele casti- lienilor și că Malacca și golful numit Magnus ar fi în cuprinsul castilienilor, totuși acest lucru nu fu crezut până ce nu fu limpezit în felul următor. Încă de acum patru ani, Ferdinando Magaglianes, de nație portughez, care mulți ani fusese căpitan al corăbiilor portugheze și navigase prin toate părțile răsăritului, prinzând mare ură pe regele său, de care nu se socotea bine răsplătit, veni să se înfățișeze maiestății împărătești, împreună cu Cristofor Haro, fratele socrului meu, care stând la Lisabona, prin oamenii săi avusese felurite negoțuri mulți ani cu răsăritul și cu popoarele Chinei și cunoștea foarte bine acele locuri, și care, de asemenea din pricina jignirilor primite de la regele Portugaliei, se dusese în Castilia la împărat, unde deși nu era prea limpede dacă Malacca s-ar afla în hotarele portughezilor sau ale castilienilor, deoarece până atunci nu se putuse găsi o măsură sigură a longitudinilor, cu toate acestea arătară limpede că popoarele Chinei țin de partea de navigație a castilienilor și împreună cu ele, fără nicio îndoială, insulele care acum se numesc Moluce și în care cresc mirodeniile, sunt cuprinse în părțile lumii de către apus, aparținând castilienilor, și că se poate naviga la ele și de acolo înapoi în Spania, cu mai mică cheltuială decât cea pe care o fac portughezii chiar din locul lor de baștină, și trebuiau să navigheze către apus mereu înainte, înconjurând pământul până ce vor ajunge în răsărit.

Acest lucru părea foarte greu și aproape cu neputință, nu pentru că socoteau că ar fi greu ca navigând mereu spre apus să se ajungă, dând înconjur pământului, la răsărit, ci pentru că era lucru îndoielnic că natura dibace, care știe să facă toate lucrurile cu o înaltă providență, ar fi despărțit răsăritul de apus, parte cu apă și parte cu pământ, și că navigând în acest chip către apus s-ar putea ajunge în răsărit; și aceasta, pentru că nu se știa dacă acea regiune găsită de spanioli, care se numește continentul Indiilor[122], nu ar despărți marea de apus de cea de răsărit. Și era

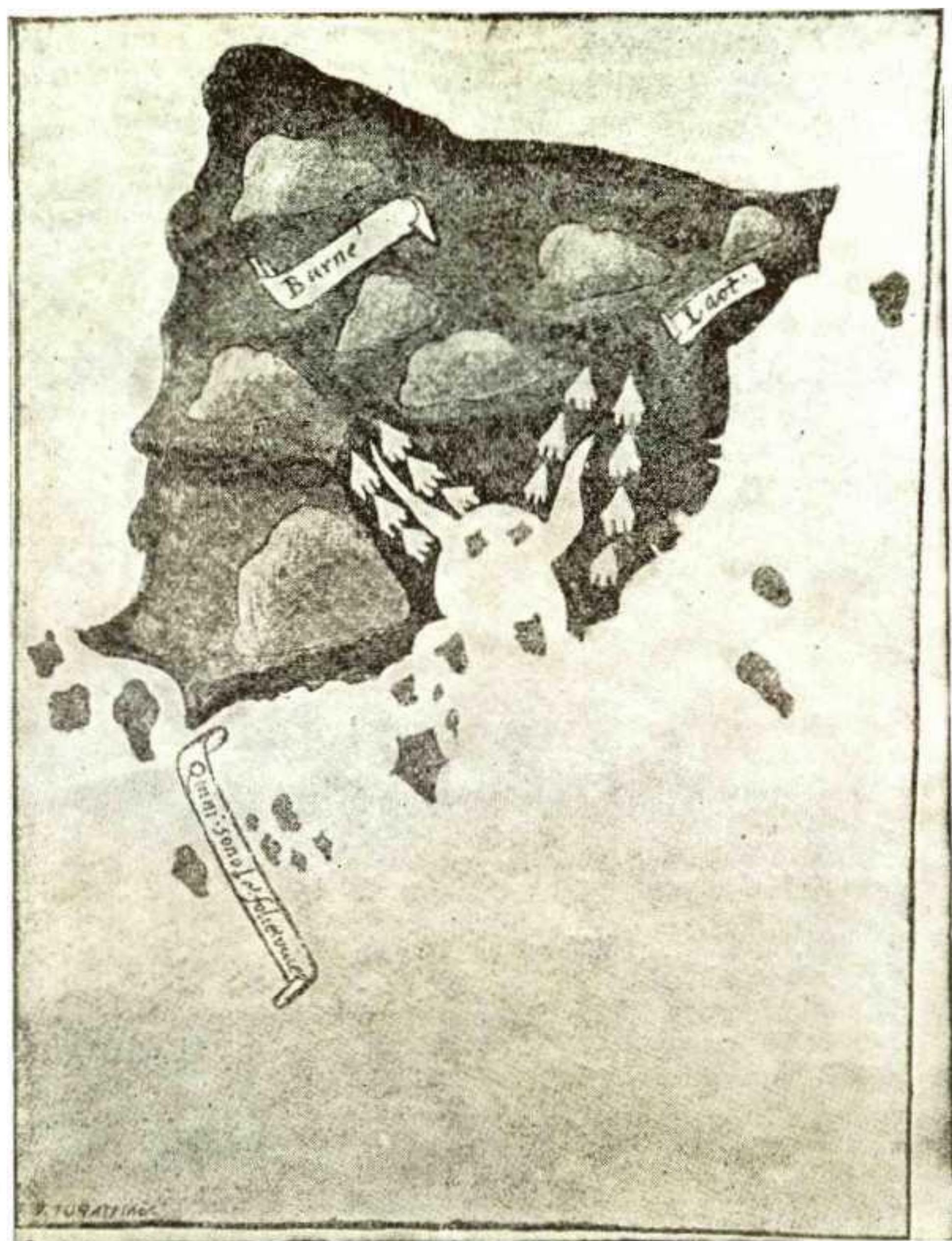
[122] E vorba, firește, de America.

limpede că acel continent în partea sa de miazăzi se întindea către sud și apoi se întorcea către apus și de aceea se socotea că dacă cele două regiuni găsite către nord, dintre care una se numește de los Baccalos, din pricina noului soi de pești, și cealaltă Florida, se unesc cu acel continent, ar fi cu neputință să se navigheze, de la apus către răsărit. Căci nu se găsise pe acest pământ nicio strâmtoare prin care să se poată trece dintr-o mare într-alta, deși cu multă străduință și cu mari osteneli fusese căutată.

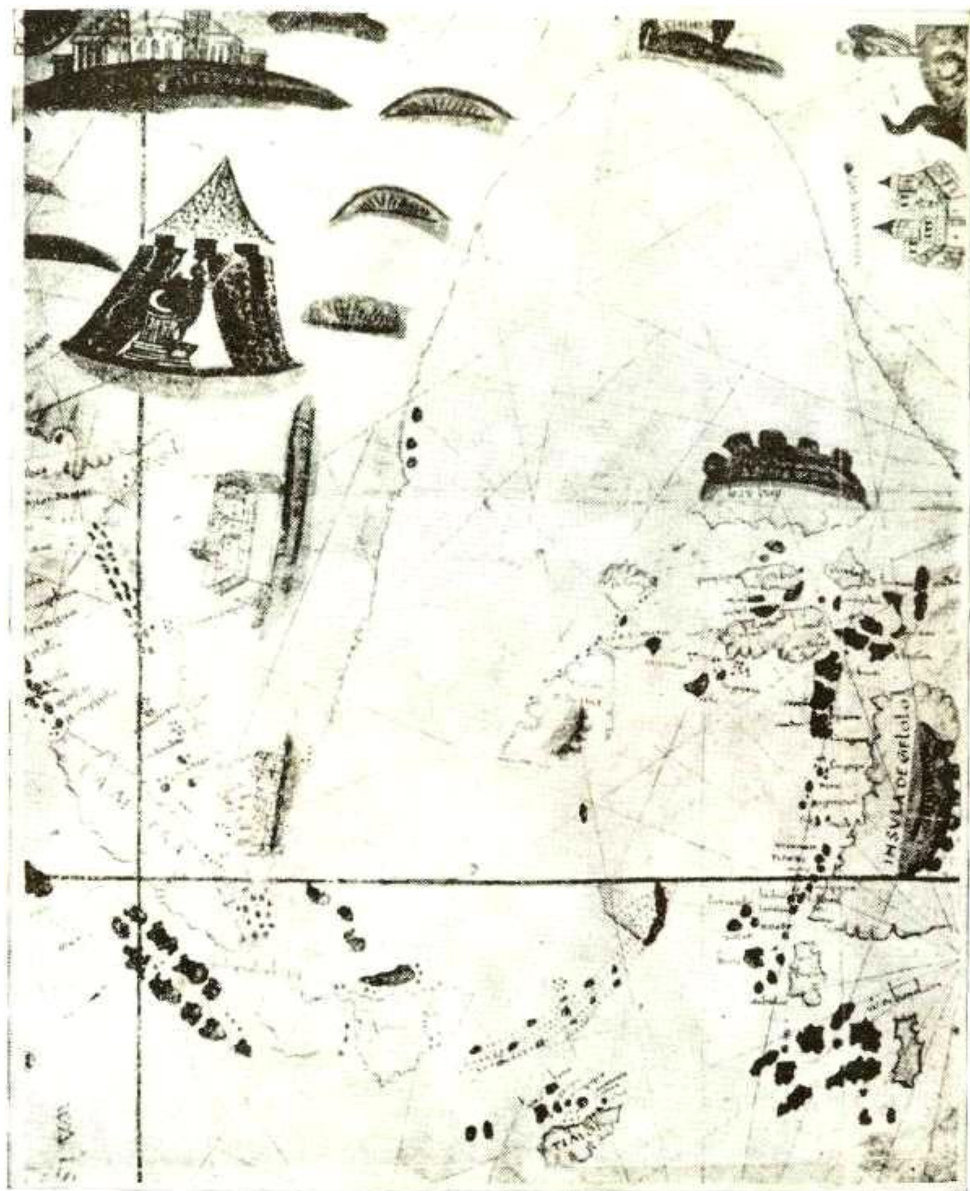
Și a trece prin cuprinsul și hotarele portughezilor spre a merge către acele Moluce, socoteau a fi un lucru foarte îndoielnic și primejdios. Din care pricină i se păru împăratului și sfetnicilor săi că, deși lucrul pe care aceștia îl făgăduiau era plin de mare speranță, el era și mai plin de greutăți. Și aceste treburi prelungindu-se, Magaglianes și Cristoforo cerură din nou împăratului să rânduiască corăbii pe cheltuiala lor și alor lor, numai ca să poată naviga cu autoritatea și sprijinul său. În care cerere stăruind aceștia cu încăpățânare, împăratul pregăti o *armadă* de cinci corăbii al cărei căpitan îl făcu pe Magaglianes, cu porunca să navigheze pe lângă țărmul continentului Indiilor apusene, către partea dinspre miazăzi, până ce vor găsi capătul acelei regiuni, sau vreo strâmtoare prin care să poată ajunge la acele înmiresmate insule Moluce.

cum căpitanul Magaglianes ajunse la insulele Norocoase numite azi Canare și de acolo la Capul Verde

Purcese deci căpitanul Magaglianes la 10 august al anului 1519 cu cinci corăbii din Sevilla, de unde în puține zile, sosiră la Insulele Norocoase, care acum se numesc Canare, și de la acelea la insulele Capului Verde, de unde apucară calea de apus și miazăzi, înspre continentul sus pomenit și astfel în puține zile, cu spornică navigație, descoperiră capul zis al Sfintei Marii, unde Giovanni Solissio căpitan, mergând altă dată din porunca regelui catolic cu corăbiile de-a lungul țărmului acestui continent, fu mâncat împreună cu câțiva tovarăși de către cei pe care indienii îi numesc Canibali. De la acest cap, ai noștri, continuându-și călătoria, navigară de-a lungul țărmurilor acestui continent care pe o mare lungime se întinde către miazăzi, întorcându-se puțin către apus (și se poate spune că coasta de continent e sub polul antarctic) și astfel trecură Tropicul Capricornului [cale de] mai multe grade. Dar nu cu atâta ușurință cum am spus, pentru că nu ajunseră la golful numit de ei San Julian decât în ultima zi a lui martie din anul următor, și în acel loc găsiră polul antarctic înălțat cu 49 de grade deasupra orizontului, ceea ce știură atât prin altitudine cât și prin declinația soarelui de la echinocțial, după care în cea mai mare parte mai mult, decât după orice altă stea se călăuzeau marinarii noștri, cit și prin altitudinea acestui pol antarctic. Mai spuseră că longitudinea de la insulele Canare către apus era de aproape 56 de grade și vechii cosmografi, mai cu seamă Ptolemeu, măsurând longitudinea locurilor, începând de la insulele Canare mergând către răsărit până la Catigara, spun să fie de 180 de grade.

INSULA BURNE (BORNEU) (DESEN DE PIGAFETTA)

ARHIPELAGUL FILIPINELOR (HARTA LUI NUVO GARCIA DE TORENO 1522)

despre un loc numit Catigara, despre Golful San Julian și despre firea acelor indieni

Astfel ai noștri navigând la apus foarte departe, începând și ei de la insulele Canare, mergând către asfințit, făcură alte 180 de grade până la Catigara cum trebuia, cu toate acestea ai noștri, deoarece într-o atât de depărtată navigație, nici depărtarea de la pământ n-o puteau socoti, și nici însemna cu anume semne și hotare longitudinile, mai curând au dat oarecare aproximație acestor longitudini decât vreun lucru sigur, și de aceea eu socotesc că aceste măsuri trebuie primite numai până ce se găsesc altele mai sigure. Acest golf mai sus-amintit, San Julian, părea foarte mare și larg și semăna cu o strâmtoare, din care pricină Magaglianes porunci la două corăbii să cerceteze așezarea acestui golf, iar celelalte corăbii le opri ancorate în largul mării; două zile după aceea se aduse la cunoștință că acest golf e plin de funduri puțin adânci și nu se poate merge mult în cuprinsul lui. Ai noștri de pe corăbii, la întoarcere, văzură câțiva indieni, cate pe țărmuri culegeau scoici, indieni zic, pentru că așa îi numesc pe toți locuitorii acelor pământuri necunoscute. Erau oa meni de statură înaltă, adică de 10 palme, acoperiți cu piei de fiare, și mai negri decât ar fi trebuit după așezarea regiunii; câțiva dintre ai noștri coborâră pe pământ și merseră către ei și le arătară niște clopoței și hârtii pictate.

Aceia începură să-i salute pe ai noștri dănțuindu-le împrejur cu un cântec aspru și prost alcătuit, astfel că nu se înțelegea ceea ce spuneau. Și, spre a se face admirați își vârâră pe gâtlej, fără să aibă greață, o săgeată de o jumătate de cot, până către fundul stomacului, pe care trăgând-o deodată afară. Păreau să le arate prin aceasta vitejia lor și să se bucure tare mult. Veniră, în sfârșit, trei ca trimiși, și-i rugară pe ai noștri, prin niște semne, să meargă puțin mai departe cu ei pe pământ, ca și cum ar fi vrut să-i primească cu bunăvoință în casele lor. Trimise Magaglianes cu aceștia șapte oameni, bine înarmați, ca să cerceteze cât puteau mai temeinic și locul și oamenii. Merseră cu ei aproape șapte mile pe pământ și ajunseră într-o pădure întunecoasă și fără cărări, unde se afla o căsuță joasă acoperită cu piei de fiare, în care erau două odăi, într-una locuiau femeile cu copiii, în cealaltă bărbații. Femeile cu copiii erau [în număr de] treisprezece, bărbații cinci. În acest loc i-au primit pe ai noștri, dându-le de mâncare carne de animale sălbatice, ceea ce li se părea lor că e lucru regesc. Fu omorât un animal, care cam semăna cu asinul sălbatic și cărnurile lui, pe jumătate fripte, le puseră în fața alor noștri fără alte bucate sau băuturi. În timpul nopții, din pricina zăpezii și a vântului care sufla, ai noștri trebuită să doarmă sub piei, dar neavând încredere în indieni, înainte de a se culca, puseră străji. Același lucru și din aceeași pricină făcură și indienii, care pe lângă foc, nu departe de ai noștri, se întinseră pe pământ sforăind grozav. Și făcându-se ziuă, ai noștri îi poftiră să meargă cu întreaga lor familie la corăbii. Împotrivindu-se mult la aceasta și ai noștri cu semeție împingându-i să meargă, indienii intrară în odaia femeilor. Spaniolii gândiră că vor să se sfătuiască cu femeile înainte de a pleca, dar ei, acoperiți din creștet până-n tălpi cu alte piei mai spăimântătoare și cu fața mâzgălită cu ciudate culori, cu arcuri și săgeți, cu

groaznică și spăimântătoare înfățișare (căci păreau de o și mai mare statură de cum erau înainte) pregătiți de harță, ies afară. Ai noștri, care socoteau că vor fi siliți la încăierare, slobozіră un arhebuz: lovitura, deși se trăsese în gol, acei viteji uriași care mai înainte păreau gata să se lupte cu cerul, din pri- cina bubuiturii acelui arcbebuz, într-atât se spăimântară, că-ndată începură prin senine să ceară pace, și astfel se înțeleseră, ca trei dintre ei, lăsându-i pe ceilalți, să meargă cu ai noștri la corăbii; se îndreptară deci către ele, dar neputând ai noștri să se țină de ei nu numai când alergau, dar nici când mergeau la pas, doi din aceștia, văzând într-o parte un asin sălbatic care păștea pe un munte, ca și cum ar fi vrut să meargă să-l prindă, o luară la fugă. Cel de-al treilea fu dus pe corăbii, dar nevoind să mănânce din pri cina amarului, că se vedea singur, în puține zile muri.

Trimise căpitanul corăbiilor la acea colibă să mai aducă pe un altul dintre acei uriași, spre a-l înfățișa împăratului, ca pe-un lucru nou, dar nu mai găsi niciunul, pentru că toți, se mutaseră, cu colibă cu tot, în alt loc. De unde se vede limpede că acei oameni nu se așează statornic într-un loc, și nici după aceea ai noștri, cu toate că multe zile, așa cum vom arăta mai jos, zăboviră în acel loc, nu mai văzură pe vreunul din acei indieni pe țărm, dar nici nu mai socotiră că trebuiau să mai țină seamă de ei și să cerceteze îndelung pământul acela. Și deși Magaglianes știa că lunga zăbavă în acel loc nu-i era de folos, cu toate acestea, deoarece marea câteva zile fusese furtunoasă și cerul înnorat, și în afară de aceasta, acel pământ se înălța mereu către miazăzi, astfel că cu cât mergeau mai departe cu atât gândeau că vor afla un loc mai friguros, zi după zi fu amânată plecarea. Și apropiindu-se luna lui mai, când iarna începe să fie foarte aspră prin acele părți, fură siliți să rămână pe loc atâta vreme cât la noi e vară. Văzând Magaglianes că navigația se arată a fi foarte lungă, porunci să se împartă mai cu măsură merindele, ca să țină mai mult. Spaniolii îndurând cu răbdare câteva zile, temându-se de lungimea iemării și de pustietatea locului, îl rugară în cele din urmă pe căpitanul lor Magaglianes, ca de vreme ce vedea că acea parte se întindea într-una către polul antarctic și că nu mai aveau speranță să-i afle capătul, sau vreo strâmtoare, venind și iarna aspră, murind mulți de foame și din pricina neajunsurilor și nemaiputând să sufere împărțirea merindelor, așa cum se făcuse până în acea zi – să hotărască întoarcerea acasă, spunând că împăratul nu stăruise într-atâta ca să se caute cu încăpățânare acele locuri, cărora și natura și toate greutățile li se împotriveau, și că ostenelile lor vor fi îndeajuns încuviințate și lăudate, deoarece ajunseseră până-n acel loc până în care nicio îndrăzneală sau semeție a oamenilor nu cutezase să navigheze, și că li s-ar putea întâmpla ca, ușor voind să se îndrepte către polul antarctic, în răstimp de puține zile, vântul care vine dintr-acolo să-i arunce într-un neobișnuit și greu impas. Însă dimpotrivă, Magaglianes care hotărâse sau să moară sau să ducă la bun sfârșit fapta începută, le răspunse că împăratul îi încredințase conducerea călătoriei și că nu voia cu niciun chip să se abată de la ea, și de aceea îi e vrerea să călătorească până unde va găsi sau capătul acestui pământ sau vreo strâmtoare. Ceea ce, cu toate că nu putea să îndeplinească atunci din pricina iernii care-l împiedica să meargă înainte, totuși o dată cu vara ce va veni în acele părți,

lucrul va fi ușor de împlinit, deoarece pe acea vreme vor putea să navigheze atât de departe mergând de-a lungul coastei acelui pământ sub polul antarctic, până ce vor sosi la un loc unde vreme de trei luni neîntrerupte vor avea mereu ziuă. Cât despre ceea ce spuneau de neajunsurile traiului și despre asprimea iernii, se vor putea ușor apăra, întrucât aveau mare provizie de lemne și puteau pescui din mare stridii și multe alte soiuri de pești buni, și nu le lipseau nici izvoarele de apă dulce, nici putința de a prinde păsări și de a vâna, ceea ce mult îi va ajuta. Pâinea și vinul până atunci nu le lipsise, și nici în viitor nu le va lipsi, numai să rabde ca aceste lucruri să le fie împărțite după nevoie, spre a-i ține sănătoși, iar nu spre risipă. Mai spuse că până atunci nu se făcuse nimic vrednic de admirat, care să fie pretext al întoarcerii acasă, deoarece portughezii, navigând spre răsărit, treceau nu numai în fiece an, dar aproape în fiece zi de tropicul Capricornului fără nicio osteneală și [chiar] la 12 grade mai departe[123]. Pe când de o prea mica laudă vor fi vrednici ei, care merseseră nu mai mult de patru grade dincolo de tropicul Capricornului către Antarc tic, că hotărâseră să îndure mai degrabă orice lucru cât de greu decât să se întoarcă în Spania cu rușine, și credea că toți tovarășii săi, adică cei în care spiritul curajos al spaniolilor nu murise încă, vor fi și ei de părerea lui, și un lucru singur îi mângâia, că cel puțin restul iernii îl vor îndura cu răbdare, și că răsplata va fi astfel cu atât mai mare, cu cât prin mai mari osteneli și primejdii vor înfățișa împăratului nemaicunoscuta lume, mult bogată în mirodenii și aur.

Despre cearta care s-a iscat între castilieni și căpitanul Magaglianes, și în ce chip căpitanul i-a pedepsit pe tovarășii săi; despre Capul numit Santa Cruz

După ce Magaglianes liniști cu aceste cuvinte spiritele tovarășilor săi, credea că nu se mai gândeau de loc la asemenea lucru, dar se întâmplă cu totul altfel de cum gândea el, deoarece puține zile după aceea fu chinuit de o ceartă sălbatică, fiindcă printre tovarășii de pe corăbii începuse să se vorbească despre vechea și veșnica ură dintre portughezi și castilieni, și că Magaglianes era portughez și că nu putea să săvârșească niciun lucru mai glorios pentru patria sa, decât să piardă și să nimicească această *armadă* cu atâția oameni. Și nici nu era de crezut, chiar dacă ar fi putut să găsească insulele Moluce, că ar vrea să ajungă la ele. Ci că socotea că face destul dacă putea să amăgească pe împărat câțiva ani cu false speranțe. În acest răstimp s-ar putea întâmplă ceva nou, încât castilienii să renunțe cu totul de a mai căuta mirodeniile. Și că drumul pe care porniseră nu era cel care duce la acele fericite insule Moluce, ci la un loc rece al cerului sub care sunt necurmate zăpezi și veșnice ghețuri. Magaglianes, întărâtat peste mă sură de vorbele acestora, pedepsi pe tovarăși ceva mai aspru decât s-ar fi cuvenit din partea unui om străin, despărțit de țara lui și căpitan de oameni de alt neam. Înțelegându-se

---

[123] Adică mai la sud de punctul la care se aflau ei.

între ei, aceștia puseră mâna pe o corabie spre a se întoarce în Spania. Magaglianes cu restul tovarășilor care i se supuneau încă, se urcă pe acea corabie și omorî pe căpitanul ei cu toți tovarășii lui, și chiar pe cei îm potriva cărora nu putea face nimic, pentru că erau slujitori ai împăratului, care nu pot fi pedepsiți decât de maiestatea sa sau de consiliul său. Nu se găsi însă niciunul care să îndrăznească după aceea să grăiască ceva împotriva lui, deși nu lipsiră câțiva, care vorbind unul cu altul să nu spună că Magaglianes era gata să facă la fel tuturor castilienilor, unul câte unul, până ce, omorâți cu toții, se va putea întoarce el cu puținii portughezi de-ai săi, cu acea *armadă,* în patria sa. Astfel că această ură se încuibă în sufletele castilienilor. Dar Magaglianes, îndată ce văzu că furtuna mării și asprimea iernii se îmblânziră, porni din acel golf San Julian la 24 august și, așa cum făcuse multe zile înainte, merse de-a lungul coastei pământului, care se îndrepta către miazăzi, și în sfârșit zări un cap nu mit Santa Cruz, unde, venind asupră-le o furtună sălbatică dinspre răsărit, una din cele cinci corăbii se sfărâmă de țărm; oamenii împreună cu mărfurile scăpară, ca și celelalte lucruri ale corabiei, în afară de un maur, care se înecă. De aici, pământul păru să se îndrepte puțin către răsărit și miazăzi; începând să cerceteze după obiceiul lor, la 27 noiembrie descoperiră niște guri, care semănau cu o strâmtoare de mare; Magellan îndată pătrunse printre ele cu întreaga *armada.* După ce cercetă când un golf când altul, porunci să fie bine cercetate cu corăbiile dacă nu se putea trece mai departe, și făgădui să le aștepte la gurile acelei strâmtori până-n a cincea zi, spre a vedea ce va să se întâmple. Una dintre aceste corăbii pe care era căpitan Alvaro Mesquita, fiu al unui frate al lui Magaglianes, fu dusă de reflux încă o dată în cuprinsul mării, prin același golf pe unde intrase. Și băgând de seamă spaniolii care se aflau pe acea corabie, că erau foarte departe de celelalte, înțelegându-se între ei să se întoarcă în Spania, puseră mâna pe căpitanul lor și-l aruncară în fiare, apucând drumul către polul nostru și în sfârșit fură duși până la țărmul Ethiopiei, de unde luând merinde, după vreme de opt luni, de când se despărțiseră de tovarăși, ajunseră în Spania; acolo prin torturi îl siliră pe Alvaro să mărturisească cum unchiul său Magaglianes, după sfatul său, se purtase atât de crud cu castilienii. Magaglianes așteptă în zadar această corabie multe zile după data hotărâtă. Cei de pe cealaltă corabie, întorcându-se, afirmară că nu găsiseră altceva decât niște golfuri de mare joasă, cu stânci și râpi foarte înalte. Oamenii de pe cea de-a treia corabie raportară că socoteau că acest golf era o strâmtoare, pentru că navigaseră trei zile și nu găsi seră nicio ieșire, însă cu cât mergeau mai departe, cu atât găseau un mai strâmt cuprins de mare și de o asemenea adâncime în multe locuri încât cu sonda nu putură de loc să-i dea de fund; și băgaseră de seamă că creșterea mării era mai mare decât descreșterea și de aceea gândeau că prin această strâmtoare s-ar putea trece în vreo altă mare întinsă. Din aceste motive, hotărî Magaglianes să navigheze prin această strâmtoare, care până atunci nu se știa dacă era strâmtoare de mare, deoarece câteodată era largă de trei mile italiene, și alteori de două, altă dată de zece, și deseori de cinci, și se îndrepta puțin către apus, iar latitudinea spre Polul Antartic fu găsită ceva mai mult de 52 de grade. Longitudinea de la locul de

unde porniseră era aceeași ca pentru golful San Julian. Se apropia luna noiembrie și noaptea nu era mai lungă de cinci ore și nu văzură chip de om jur-împrejur pe țărmuri. Într-o noapte li se păru că zăresc un mare număr de focuri, mai cu seamă înspre partea stingă. Gândiră că fuseseră descoperiți de cei care sălășluiau în acel loc.

Văzând Magaglianes că acel pământ era foarte aspru și nelucrat, și mereu rece, nu socoti că trebuie să piardă prea multă vreme pentru cercetarea lui. Din care pricină, cu cele trei corăbii, fără vreo întârziere, începu să navigheze prin această strâmtoare, și după 22 de zile ajunseră într-o altă mare întinsă și adâncă. Lungimea acestei strâmtori spun să fie de trei sute de mile. Pământul pe care-l aveau pe partea dreaptă, nu încape îndoială că e continentul Indiilor apusene, despre care am vorbit. Pe partea stângă gândeau că nu se află continent, ci insule, pentru că dintr-acea parte auziră mugetul mării lovindu-și talazurile. Magaglianes a observat că partea dinspre continent, se îndrepta spre miazănoapte. Și de aceea porunci ca, părăsind acea coastă, să apuce calea cu provele către nord-vest, prin acea întinsă și adâncă mare, prin care nu știu dacă vreodată mai navigaseră corăbii de-ale noastre sau de-ale altora. Îndreptă deci provele către vântul de nord-vest, care suflă între apus și miazănoapte în părțile acestea, pentru ca astfel, trecând din nou sub linia echinocțiului și mergând după soare către apus să poată ajunge în răsărit, pentru că știa bine că insulele Moluce se află în cele mai depărtate părți ale răsăritului, nu prea departe de linia echinocțială, și de aceea înspre această parte se îndreptă mereu călătoria lor și niciodată nu se abătură de la ea, decât numai atât cât puterea vânturilor și a furtunilor îi silea să se îndrepte în altă parte. Și după ce 4o de zile navigată pe acest drum, și de cele mai multe ori cu un vânt bun la pupă, trecură încă o dată sub tropicul Capricornului, după care descoperiră două insule mici și sterpe, la țărmul cărora oprindu-se, le aflată nelocuite; cu toate acestea spre a se putea aproviziona, pentru că pescuitul era ușor, zăboviră două zile și se înțeleseră să le numească Nenorocite; și plecând de aici merseră pe drumul ce-l începuseră și navigând cu bine vreme de 3 luni și 20 de zile neîntrerupte pe această mare, în fiece zi o găseau mai nesfârșită și mai mare decât mintea omenească ar fi putut să și-o închipuie. Și fiind mereu împinși cu mare putere de vânturi, trecură din nou sub linia echinocțială, unde văzură o oarecare insulă numită, așa cum pricepură în urmă de la locuitorii acelui loc, Iuvagana; de care apropiindu-se, găsiră latitudinea spre Polul Antarctic de 11 grade, și fură toți de părere că longitudinea de la Gades până la acel loc era de 158 de grade către apus.

despre insulele Iuvagana, Acaca, Helena și Zubut

După aceea începură să descopere când o insulă, când alta, astfel încât li se păru că ajunseseră în arhipelag. Coborâră pe insula Iuvagana, pe care o aflară nelocuită. Pornind din acel loc, merseră la o insulă mai mică, unde văzură două canoe de indieni, (spun canoe pentru că așa obișnuiesc să numească indienii acel

soi de corăbii mici, care sunt săpate și tăiate într-un singur trunchi de copac și în care încap cel mult două persoane). Prin mișcări și semne, cum fac muții între ei, întrebară pe acei indieni numele acelor insule, de unde puteau lua merinde, de care duceau mare lipsă. Pricepură că cea pe care fuseseră se numea Iuvagana, și cea pe care se aflau atunci Acaca, dar că amândouă erau nelocuite, iar nu prea departe de acolo se afla o insulă numită Helana, pe care aproape o arătau cu degetul și aceea era locuită și se putea găsi în ea tot ce era necesar traiului omenesc. Ai noștri, după ce s-au înviorat în Acaca, plecară la Helana, unde îi surprinse o vreme rea, astfel încât, neputând corăbiile să tragă la țărmul insulei, fură aruncați pe o altă insulă numită Messana, pe care locuiește regele a trei insule și de la aceea merseră la Zubut.

cum domnitorul din Zubut, trecu la creștinism cu două mii si două sute de indieni

Aceasta e o insulă foarte bună și mare, având rege, cu care după ce legară pace și prietenie, coborâră îndată pe pământ spre a săvârși slujba divină după datina creștinilor, pentru că în ziua aceea era sărbătoarea învierii și făcură pe mal un fel de bisericuță din pânzele corăbiilor și din ramuri de copaci, în care înălțară un altar și săvârșiră liturghia, cum se obișnuiește în acea zi. Le ieși înainte regele cu mare mulțime de indieni, care văzându-i la liturghie stătură liniștiți până la sfârșit și păreau că le place asemenea slujbă, și apoi duseră pe căpitan cu câțiva dintre fruntași la coliba regelui și le puseră înainte mâncărurile pe care le aveau și care erau pâine pe care ei o numesc *sagu* și care era făcută dintr-un fel de lemn nu prea deosebit de-al palmierilor. Din aceasta, după ce e tăiat în bucăți, pus în tigaie și prăjit cu ulei, fac pâine din care, căpătând o mică bucățică, o trimit domniei voastre prea venerate. Băutura lor era o licoare care picura din ramurile crestate ale palmierilor. Le dădură multe feluri de păsări fripte și la sfârșitul prânzului le înfățișară fructe multe din acea țară. Văzu Magaglianes în casa regelui pe un bolnav în pragul morții; întrebând cine era și de ce suferea, află că era nepotul acelui domnitor și că de doi ani suferea de mare fierbințeală. Îl făcu să înțeleagă că dacă vrea să treacă la credința lui Crist, imediat va redobândi sănătatea. Indianul primi și, după ce se închină în fața crucii, se boteză și în ziua urmă toare spuse că era tămăduit și că nu se mai simțea rău și sări din pat umblând și mâncând ca ceilalți. Și povesti indienilor săi despre nu știu ce lucruri pe care le văzuse în somn și de aceea în puține zile acel rege cu două mii și două sute de indieni se botezară, închinându-se lui Cristos și preamărind religia sa.

Magaglianes ținând seamă că această insulă, în afară de belșugul ei de aur și de ghimber și alte lucruri, avea o așezare foarte nimerită și prielnică față de insulele vecine încât de pe ea se putea ușor merge în căutarea bogățiilor și a celor ce ele produceau, merse să vorbească cu regele din Zubut și-l convinse că, deoarece el părăsise zadarnica și necuvioasa credință în diavoli și trecuse la credința lui Cristos, trebuie ca stăpânii insulelor apropiate să i se supună; și că hotărâse de

aceea să le trimită soli pentru acest lucru, iar pe cei care nu voiau să se supună îi va sili cu puterea armelor. Îi plăcură regelui aceste vorbe și îndată trimise soli. Veni când unul, când altul dintre acei domnitori și se închinară după obiceiul lor regelui din Zubut.

cum căpitanul Magaglianes purtă război regelui din Mathan și fu omorât în bătălie cu șapte tovarăși

Mai era o insulă vecină, numită Mathan, al cărei rege era vestit pentru priceperea lui în meșteșugul războiului și avea mari puteri asupra tuturor celorlalți vecini ai săi. Acesta răspunse solilor că nu voia să vină să se închine celui căruia de multă vreme era obișnuit să-i poruncească. Magaglianes, care dorea să sfârșească ceea ce începuse, înarmă 40 de oameni dintre ai săi, a căror bărbăție și putere o încercase în multe încăierări, și punându-i în niște bărcuțe, îi debarcă în Mathan care era în apropiere. Regele din Zubut îi dădu și pe câțiva dintre ai săi care să le arate locul și natura împrejurimilor și de asemenea la nevoie să lupte alături de ei. Regele din Mathan, văzând că ai noștri se apropiau, adună aproape 3 000 dintre ai săi. Magaglianes îi debarcă pe oamenii săi cu arhebuze și cu alte unelte de război, deși văzu că erau puțini față de dușmani și înțelese că aceștia erau oameni războinici, care foloseau sulițe și alte arme lungi; socoti totuși că e mult mai bine să lupte cu aceștia decât sau să se întoarcă înapoi sau să se folosească de oamenii pe care îi dăduse regele din Zubut; și de aceea îmbărbătă pe soldații săi să țină piept, să nu se înspăimânte de mulțimea dușmanilor, întrucât adesea văzuseră, și mai cu seamă în zilele trecute pe insula Iuvagana, că 200 de spanioli puseseră pe fugă două sute de mii și trei sute de mii de indieni. Apoi spuse celor pe care-i dăduse regele din Zubut că nu-i adusese spre a se lupta, nici spre a încuraja pe ai lui, ci numai ca să vadă voinicia soldaților lui în luptă. Sfârșind aceste vorbe, dădu năvală cu multă însuflețire împotriva dușmanilor și-i lovi cu vitejie și dintr-o parte și dintr-alta. Dar ai noștri fiind copleșiți de dușmani, atât pentru că aceștia erau mai numeroși, cât și pentru că foloseau arme mai lungi decât ale noastre, cu care făceau multe răni alor noștri, în cele din urmă Magaglianes fu străpuns dintr-o parte în alta și omorât. Ceilalți, deși nu păreau însă să fie doborâți, totuși pierzându-și căpitanul, se întoarseră înapoi. Dușmanii, mai ales pentru că se retrăgeau în bună rânduială, nu avură curajul să-i urmărească.

și cum Giovani Serrano fu ales căpitan

După ce pierdură pe căpitanul *armadei* cu alți șapte tovarăși, se întoarseră deci spaniolii în Zubut, unde aleseră un alt căpitan, pe Giovani Serrano, bărbat de mare faimă. Acesta de îndată ce reînnoi pacea cu regele din Zubut prin daruri noi, îi făgădui să biruie pe regele din Mathan. Magaglianes avea un rob, născut în insulele Moluce, pe care altă dată, aflându-se căpitanul în Malacca, îl cumpărase.

Acesta învățase foarte bine limba castiliană și, întovărășindu-se cu un alt

tălmaci din Zubut, care pricepea de asemenea graiul popoarelor din Moluce, înlesnea toate legăturile noastre; aflându-se la încăierarea din Mathan, căpătase câteva mici răni și de aceea sta întins pe pat toată ziua, așteptând să se vindece. Căpitanul Serrano, care nu putea să facă nimic fără el, începu să-l certe cu vorbe aspre, spunându-i că, deși stăpânul său Magaglianes murise, nu scăpase totuși din robie în așa fel ca să nu mai fie sclav și că va suferi și mai mare robie și va fi pedepsit foarte rău dacă nu va face cu bunăvoință ceea ce i se poruncea. Acest sclav, din pricina acestor cuvinte, se întărită foarte, dar nu dădu pe față că îl înfuriaseră.

Giovani Serrano cade prins în mâinile băștinașilor

La câteva zile după aceea, sclavul se duse la regele din Zubut și-i dădu să înțeleagă că lăcomia spaniolilor era de nesăturat și că hotărâseră ca după ce vor birui pe regele din Mathan, să vină împotriva lui și să-l ia prins, că alt leac nu se putea găsi la aceste lucruri decât că, așa cum ei căutau să-l înșele, la fel și el să caute să-i înșele. Regele băștinaș crezu totul și făcu pace într-ascuns cu regele din Mathan și cu ceilalți și se înțeleseră între ei să omoare pe toți ai noștri. Căpitanul Serrano fu chemat la un ospăț solemn cu toți ceilalți fruntași, în număr de 27. Aceștia nu se gândeau la nimic rău deoarece totul fusese pus la cale cu viclenie, și astfel fără nicio bănuială debarcară pe pământ ca unii care aveau să stea la masă, fără nicio grijă cu regele. În timp ce prânzeau, se năpustiră asupra lor mulți care stătuseră ascunși și se făcu mare larmă peste tot și îndată merse vestea la corăbii că ai noștri fuseseră omorâți, că insula întreagă se răsculase împotrivă-ne; și văzând cei de pe corăbii că o cruce pe care o puseseră în vârful unui copac fusese zvârlită la pământ de către băștinași cu mare mânie și sfărâmată în bucăți, temându-se să nu le facă și lor ceea ce pricepură că făcuseră tovarășilor, ridicând ancorele, înălțară pânzele în vânt. Puțin după aceea fu adus la țărm căpitanul Serrano legat ca un nenorocit, plângând și rugându-se să fie răscumpărat din mâna unor atât de cruzi oameni și spunând că obținuse să fie răscumpărat, numai ai noștri să vrea. Și ai noștri, deși li se părea un lucru rușinos să-și lase astfel căpitanul, cu toate acestea, temându-se de cursele și vicleșugurile acestor noroade navigară mai departe lăsându-l pe țărm pe Serrano care plângea ca un nenorocit și cu mare jelanie și durere cerea ajutor de la ai săi. Ai noștri, pierzându-și căpitanul și atâția tovarăși, navigau fără niciun chef. Și deoarece moar tea acelora îi împuținase atât de mult la număr, încât nu erau de ajuns să conducă cele trei corăbii, de aceea ținură sfat și prin voința tuturor hotărâră să ardă una din cele trei corăbii și să păstreze numai două.

despre insulele Bohol, Gibeth, Burnei și Gilolo și despre minunatele rânduieli și obiceiuri ale noroadelor din Burnei

Traseră deci la țărmul unei insule vecine, care se numea Bohol, și după ce

puseră toată încărcătura unei corăbii în celelalte două, îi dă dură foc. Apoi ajunseră la o insulă numită Gibeth unde, deși aflară că era bogată în aur, în ghimber și în multe alte lucruri, cu toate acestea socotiră să nu stea prea mult, pentru că nu puteau în niciun fel să câștige bunăvoința acelor indieni, iar ca să lupte cu ei, li se părea a fi prea puțini. Și de aceea de acolo merseră la o insulă cu numele Burnei. În acest arhipelag sunt două mari insule, una se cheamă Gilolo, al cărei rege are 600 de feciori, cealaltă Burnei. Gilolo e mai mare, căci în șase luni abia ar putea să i se dea înconjurul, iar Burnei în trei luni ar fi înconjurată. Dar dacă aceea e mai mare, aceasta din pricina pământului gras, e mai rod nică și mai îmbelșugată și prin mărimea orașului său, care are același nume, e mai vestită. Și pentru că Burnei e socotit ca unul din cele mai frumoase orașe din câte sunt și unde bunele obiceiuri și chipul de trai al norodului ar putea fi luate drept pildă, m-am hotărât să spun câte ceva despre datinile acelor noroade și despre rânduielile lor. Toți cei de pe această insulă sunt *cafri,* adică păgâni și se închină soarelui și lunii, zeii lor. Soarelui pentru că e stăpânul zilei, iar lunii fiindcă e stăpâna nopții. Spun despre soare că e bărbatul, despre lună că e femeia și îl numesc pe acela tatăl și pe aceasta mama celorlalte stele pe care le socotesc a fi toate zei, însă zei mici. Când soarele iese dimineața, mai mult îl salută cu niște stihuri ale lor, decât i se închină, și la fel și pe lună care strălucește noaptea și de la care cer rod al pântecelor și belșug de vite și de roade pe pământ și alte lucruri asemenea. Pe deasupra oricărui alt lucru, păzesc mila și dreptatea și mai ales iubesc pacea și șederea și tare blestemă războiul și-l urăsc. Regele lor în timp ce se află în pace e cinstit ca un zeu, dar când vrea să facă război nu-și găsesc odihna până ce regele nu e omorât de mâinile dușmanilor. De câte ori se hotărăște să facă război (ceea ce arar se întâmplă) el e așezat în primele rânduri și e silit să țină piept primei navale a dușmanilor. Și nu li se pare o datorie să se arunce cu vitejie asupra dușmanilor decât când regele a fost omorât și atunci voinicește și cu turbare încep să lupte pentru libertate și pentru noul rege. Și nu s-a văzut niciodată un rege la ei care să pornească război și să nu cadă în luptă, și de aceea rareori pornesc război. Li se mai pare un lucru nedrept să dorească a-și lărgi hotarele. Cu toții se păzesc să aducă jigniri vecinilor lor sau străinilor, dar dacă vreodată sunt jigniți se străduiesc să se răzbune la fel, iar pentru ca lucrul să nu se întindă, imediat caută să se împace. Nu socotesc alt lucru mai glorios decât a fi cel dintâi în a cere pace și la fel nu socotesc alt lucru mai urât decât a fi cel din urmă în a face pace; și rușinoasă și uricioasă faptă li se pare a nu face pace cu cei care o cer, chiar dacă aceia nu ar avea dreptate.

cum nu e îngăduit a vorbi regelui decât prin niște țevi

Și împotriva celor care nu vor să facă pace, toate noroadele vecine se unesc ca împotriva unor oameni sălbatici și fără de credință. De aceea se întâmplă că trăiesc mereu în desăvârșită liniște și pace. La aceștia nu se întâmplă nici furturi, nici omucideri; nimănui nu-i e îngăduit să-i vorbească regelui, în afară de nevestele și de feciorii lui, decât din depărtare, cu niște țevi pe care i le pun la ureche și prin

care îi spun ceea ce doresc de la el. Ei spun că oamenii după moarte nu mai au nicio simțire pentru că n-aveau nici înainte de a se naște.

cum cresc aici din belșug camforul, ghimberul și scorțișoara

Casele lor sunt mici, făcute din lemn și din pământ și în parte din pietre, acoperite cu foi de palmier. În orașul Burnei spun să fie 20 000 case. Au atâtea neveste câte pot să țină; mănâncă păsări și pește, din care au mare belșug. Pâinea o fac din orez, băutura din licoarea care iese din ramurile tăiate ale palmierilor, cum am spus mai sus. Câțiva dintre ei negoțesc mărfuri în insulele vecine la care merg cu bărci numite jonci. Unii vânează, alții prind păsări, alții pescuiesc, sau lucrează pământul. Hainele lor sunt din bumbac, au la fel aproape toate acele animale pe care le avem aici, în afară de oi, boi și asini. Caii lor sunt foarte mici și slabi; au mare belșug de camfor, ghimber și scorțișoară.

cum se găsesc aici stridii ale căror cărnuri cântăresc 47 de livre una

De aici, după ce ai noștri își luară rămas bun de la rege și i se înfățișară cu daruri, își îndreptară drumul către insulele Moluce care le fură arătate de către acest rege.

Ajunseră la țărmurile unei insule, unde aflară că se găsesc mărgăritare mari, cât ouăle de turturică și câteodată chiar cât cele de găină, care mărgăritare nu se pot găsi decât în largul mării. Ai noștri nu putură să ia niciunul de acest soi, deoarece anotimpul de atunci nu era prielnic pescuitului. Dar spun adevărat, deoarece au prins prin acele părți o stridie, a cărei carne cântărea 47 de livre. Și de aici se poate crede ușor că se găsesc mărgăritare atât de mari, pentru că se știe prea bine că mărgăritarele se nasc din stridii.

că regele din Burnei avea în coroana sa două mărgăritare, fiecare de mărimea unui ou de gâscă

Și, ca să nu las niciun lucru deoparte, ai noștri susțineau că cei de pe insule le spuseseră că regele din Burnei avea în coroana sa două perle mari cât ouăle de gâscă.

despre insula numită Gilon

De aici ajunseră la insula Gilon, unde li se spuse că se află oameni cu urechile lungi, care le atârnă până la umeri. Lucru despre care ai noștri se minunară foarte; și mai aflară de la acele noroade, că nu prea departe era o altă insulă unde oamenii nu numai că au urechi ce le atârnă, dar le au atât de late și de mari, încât atunci când au nevoie, cu una singură își acoperă tot capul.

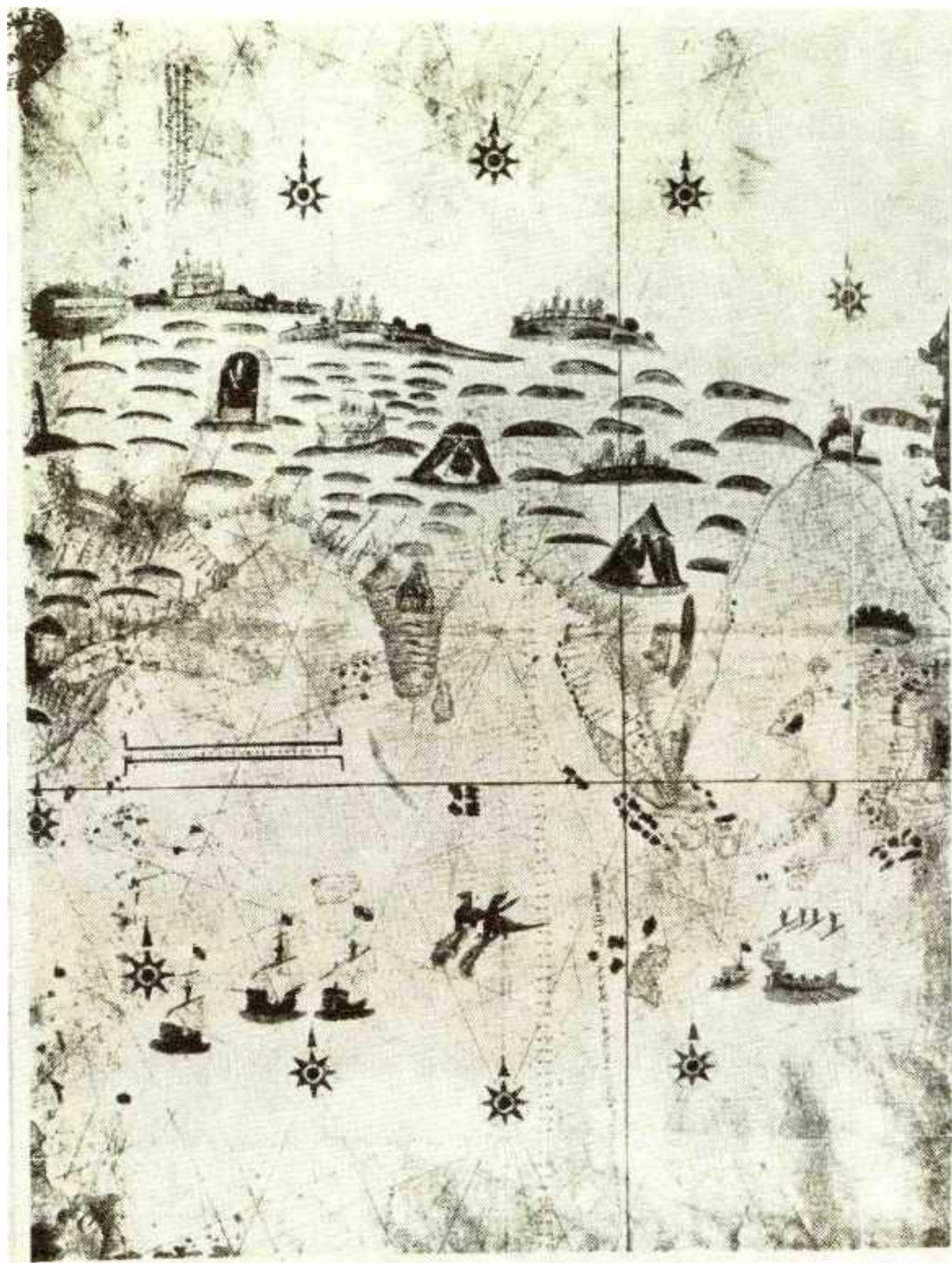
despre insulele Moluce, adică Terenate, Mutir, Thidore, Mare, Machian

Ai noștri, care căutau mirodeniile și nu asemenea basme pentru copii, lăsând deoparte aceste lucruri de nimic, mersera pe calea cea mai dreaptă către Moluce, pe care le găsiră după opt luni de când în Mathan murise căpitanul lor Magaglianes. Sunt cinci la număr, numite Terenate, Mutir, Thidore, Mare, Machian. Și o parte sunt dincoace și o parte sunt dincolo de linia echinocțialului, și câteva nu sunt prea depărtate una de alta. Pe una cresc cuișoare, pe alta nucșoare, pe alta scorțișoară, și sunt mici și foarte în guste.

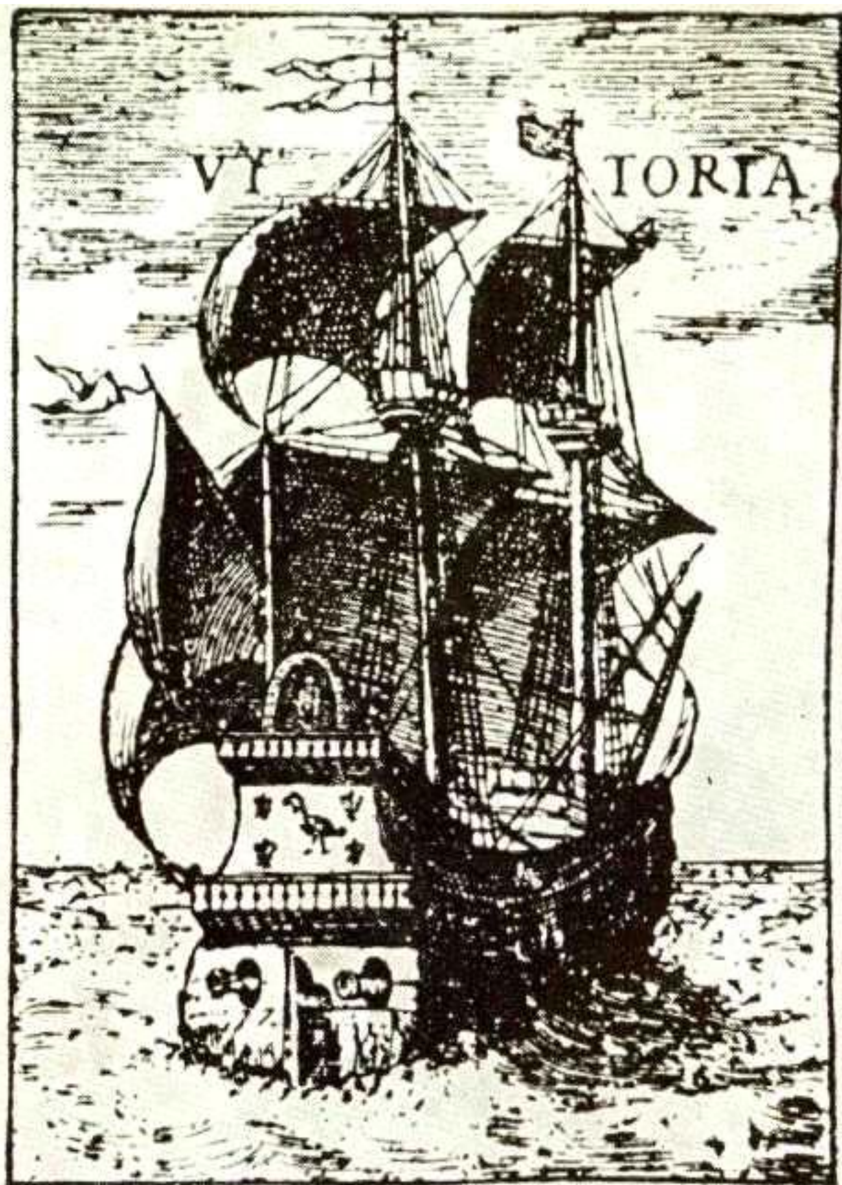
despre cinstirea adusă unei păsări numită Manucodiata

Regii lor, cu puțini ani înainte, începuseră să creadă că sufletele sunt nemuritoare și fură îndemnați la aceasta numai prin aceea că văzuseră o foarte frumoasă pasăre, care nu se oprea niciodată pe pământ, nici pe vreun alt loc de pe pământ. Dar câteodată o văzuseră pogorând din cer și atunci cădea moartă la pământ. Și mahomedanii care veneau în aceste insule spre a neguța, le spuseră că această păsăruică se născuse în rai și raiul era locul unde sălășluiau sufletele celor care muriseră. Și de aceea acești regi trecură la legea mahomedanilor, pentru că ea făgăduiește multe lucruri minunate în acest sălaș al sufletelor. Acestei păsăruici îi spuseră Manucodiata, și o țin în foarte mare cinste, încât regii lor, când merg la luptă, având-o cu ei se socotesc în siguranță și gândesc că nu pot fi omorâți deși, după obiceiul lor, se așează înaintea tuturor celorlalți la luptă.

Oamenii de rând sunt cafri, adică păgâni; și au aproape aceleași obiceiuri și aceleași rânduiri ca cele despre care spuneam că sunt pe insula Burnei. Sunt foarte săraci și au nevoie de multe lucruri, pentru că pe pământul lor nu crește nimic decât mirodenii, pe care le schimbă pe arsenic, argint viu și sublimat și pe veșminte de in, și întrebuințează multe din aceste otrăvuri, dar ce fac cu ele și la ce le folosesc, până-n ziua de azi nu se știe. Se hrănesc cu pâinea numită sagu și cu pești și câteodată mănâncă papagali. Locuiesc în case foarte joase. Ce nevoie de vorbă lungă: niciun lucru nu e mai prețuit de aceștia ca pacea, tihna și mirodeniile, dintre care pacea e cea mai frumoasă și cea pe care fiecare trebuie s-o dorească mai presus de orice alt lucru. Parcă pacea ar fi fost izgonită de la noi de nemăsurata răutate a oamenilor și surghiunită printre aceștia, iar noi, minați de setea de avere și de nesăturata lăcomie a gurii, în loc să umblăm după ea, umblăm după mirodenii pe pământurile altora și pe meleaguri necunoscute. Și atâta putere are viciul asupra oamenilor, încât părăsim cele folositoare și trebuincioase sănătății noastre, și umblăm după cele ce ne folosesc la desfrâul și lăcomia noastră.

OCEANUL INDIAN (HARTA LUI NUVO GARCIA DE TORENO 1522)

“VICTORIA” CEA DINTÂI CORABIE CARE A FĂCUT ÎNCONJURUL LUMII

despre omenia și înțelepciunea regelui din Thidore, despre buna sa primire făcută spaniolilor și cum jură supunere împăratului

Ai noștri privind și cercetând bine așezarea Molucelor, și ceea ce fiecare insulă producea, și obiceiurile și felul de trai al acelor regi, merseră în Thidore, pentru că afla seră că aceasta era dintre toate cea mai îmbelșugată în cuișoare, și că regele ei întrece în înțelepciune și în omenie pe toți ceilalți. Deci toți aceștia, rânduindu-se cu daruri, coborâră din corabie și merseră să se închine regelui și i se înfățișară ca și cum ar fi fost trimiși de către împărat. Primind darurile cu blândețe, și ridicând ochii spre cer, grăi: „Sunt doi ani de când citind mersul stelelor, am aflat că veți veni trimiși de un mare rege sa cercetați aceste țari ale noastre, din care pricină sosirea voastră mi-a fost cu atât mai scumpa și mai plăcută, cu cât îmi fusese de multa vreme vestită prin semnul stelelor. Si știind că nu se iscă niciodată asemenea întâmplări fără ca mai înainte să nu fi fost poruncite de vrerea zeilor și a stelelor, nu mă voi purta față de voi astfel încât să stau împotriva poruncilor cerului, ci cu sufletul deschis și cu bunăvoință; de-acuma înainte, lăsând numele de rege, vreau să fiu un guvernator al acestei insule, în numele regelui vostru. Și de aceea puteți să aduceți corăbiile în port și porunciți tuturor celorlalți tovarăși ai voștri, să coboare fără teamă pe pământ, pentru că acum, după o atât de lungă călătorie și după furtunile mării, și după atâtea primejdii, să vă odihniți în liniște și să nu vă socotiți în alt loc decât în casa regelui vostru." Spunând aceste cuvinte, luându-și coroana de pe cap, îi îmbrățișă unul câte unul, și le puse înainte bucate din cele ce se găseau de mâncat. Ai noștri, tare mulțumiți de acest lucru, se întoarseră la tovarăși și le spuseră tot ce se petrecuse și după ce ajunseră și se bucurară laolaltă de bunătatea și omenia acestui rege, cu toții coborâră pe insulă.

despre cuișoară, scorțișoară, nucușoară și descrierile lor

De unde, după ce stătură câteva zile și întărindu-se prin bunăvoința regelui, trimiseră soli celorlalți regi, ca să vadă și ce crește pe acele insule și ca să-i câștige. Terenate era în apropiere, o insulă micuță, având înconjurul abia de șase mile italienești. Vecină cu aceasta e Machian, și mai mică. Aceste trei dau mare belșug de cuișoare, la fiecare patru ani mai mult decât în cei trei dinainte. Acești copaci cresc pe culmi înalte, și sunt atât de deși încât fac o pădure. Acest copac seamănă la frunze, la grosime și înălțime cu dafinul. Cuișoara crește în vârful fiecărei rămurele, întâi un mugur, din care iese floarea, la fel ca aceea a portocalului. Vârful e agățat de capătul ramurii, și astfel, încetul cu încetul, iese afara, până ce se ascute, mai întâi roșie, apoi, arsă de soare, ajunge neagră. Au împărțit pădurile cu acești copaci întocmai cum facem noi cu viile noastre și, spre a păstra cuișoarele, le pun în gropi făcute în pământ, până ce sunt duse de negustori în alte părți.

A patra insulă, Mutir, nu e mai mare decât celelalte. Pe aceasta rodește *cinamomul,* sau scorțișoara, al cărei copac crește în chip de bărcuțe lungi și nu face niciun fruct; trăiește în locuri uscate și e asemeni copacului care face rodii.

Coaja lui, din pricina marii călduri a soarelui, crapă și se desface de pe trunchi; și lăsată puțin la soare se arcuiește, și aceasta e scorțișoara.

Vecină cu această insulă e o alta numită Bandan, mai întinsă și mai mare decât insulele Moluce. Pe ea crește *nucșoara,* al cărei copac e înalt și-și întinde ramurile aproape la fel ca nucul, iar această nucă nu crește altfel decât a noastră; acoperită cu două coji și pe dinafară e ca un caliciu păros, sub acesta e o scoarță subțire, care, ca un fel de plasă, învăluie nuca. Această floare se numește *macis* și e un lucru foarte ales și de preț. Cealaltă coajă e de lemn, asemenea cu a alunei, și în ea, cum am spus, se află această nucșoară.

despre ghimber și cum ceilalți regi din Moluce de bună voie se supuseră împăratului

Ghimberul crește peste tot în insulele acestui arhipelag, și unii se sădesc, alții cresc singuri, dar mult mai bun e cel sădit. Iarba e asemeni cu cea a trestiei, și aproape la fel cresc și rădăcina, și ghimberul.

Ai noștri fură bine primiți de către toți acești regi, care de bună voie jurară supunere împăratului, la fel cum făcuse și regele din Thidore. Dar spaniolii, care nu mai aveau decât două corăbii, hotărâră să ia din fiecare din aceste mirodenii câte puțin, iar cuișoare foarte multe, pentru că în acel an fusese mare belșug, și corăbiile puteau duce din acest soi de aromate cât de mult doreau ei.

cum spaniolii, după ce încarcă corăbiile cu mirodenii, se îndreaptă spre Spania

După ce umplură corăbiile cu cuișoare și primiră daruri să ducă împăratului, porniră la drum. Darurile erau săbii de India și alte lucruri asemănătoare. Dar cel mai frumos dar era pasărea Manucodiata, pe care având-o cu sine în luptă băștinașii cred că sunt siguri de izbândă. Dintre aceste păsări fură trimise cinci, dintre care căpătai una de la căpitanul corăbiilor, cu mari rugăminți, și o trimit domniei noastre prea venerate, nu ca să vă socotiți apărat de uneltiri și în războaie, cum spun ei, dar ca să vă bucurați de frumusețea și raritatea ei. Vă trimit și puțină scorțișoară și puține nucșoare și cuișoare, ca să vedeți cum mirodeniile noastre sunt cu mult mai bune și mai proaspete decât cele pe care ni le aduc venețienii și portughezii.

dar una din cele două corăbii luând apă, fură siliți să se întoarcă la Thidore, și văzând că aceea nu poate fi dreasă, se întoarseră cu cealaltă în Spania

Pornind ai noștri din Thidore, cea mai mare dintre cele două corăbii începu să ia apă, astfel încât fură siliți să se întoarcă la Thidore. Și văzând că n-o puteau drege decât cu mare cheltuială și-n îndelungată vreme, se înțeleseră ca cealaltă corabie să se întoarcă în Spania, pe acest drum adică, să treacă prin apropierea

capului numit de către cei vechi Catigara.

Apoi, în largul mării să navigheze cât mai departe cu putință de țărmurile Asiei, ca să nu fie văzută de portughezi, până ce va ajunge la capul Africei, care se întinde multe grade dincolo de tropicul Capricornului, numit de portughezi Capul Bunei Speranțe, deoarece dând ocol acelui cap, navigația de întoarcere în Spania nu va fi grea.

și apoi despre Darien, despre marea de Sur, despre insula spaniolă și despre Cuba

Cealaltă corabie de îndată ce va fi dreasă [urma] să se întoarcă încă o dată prin arhipelagul numit mai sus, și prin acea mare întinsă, către țărmurile acelui continent, despre care am pomenit mai sus, până ce-ar ajunge la acea parte de continent a Indiilor apusene, care e în fața lui Darien, și unde marea de Sur, adică de miazăzi, e despărțită, printr-o mică întindere de pământ, de marea apuseană; în care se află insula Hispaniola, Cuba și altele ale castilienilor.

Porni deci acea corabie din insula Thidore, navigând mereu dincoace de echinocțial; nu găsiră capul Catigara, care e al Asiei, și care după Ptolemeu se întinde în mare multe grade dincolo de echinocțial. Dar navigând totuși foarte multe zile în larg de mare, ajunseră la Capul Bunei Speranțe, care e al Africei, și apoi la insulele Hesperide, sau ale Capului Verde. Și deoarece această corabie, din pricina lungii călătorii se stricase și lua foarte multă apă, nu puteau marinarii s-arunce într-una apa din fundul corabiei, mai cu seamă fiindcă mulți muriseră din pricina lipsei de hrană și a greutăților călătoriei. Din care pricină coborâră pe o insulă numită Santiago, spre a plăti sclavi care să-i ajute. Și după obiceiul marinarilor, ai noștri neavând bani, le dădură cuișoare. Ceea ce ajungând la ure chile unui portughez, care era căpitan în acea insulă, treisprezece dintre ai noștri fură zvârliți în închisoare. Ceilalți optsprezece, înspăimântați de acest lucru, fără a răscumpăra pe tovarăși, plecară navigând mereu zi și noapte pe lângă coasta Africei și în sfârșit ajunseră în Spania, unde coborâră sănătoși și scăpați de primejdie la 6 septembrie 1522 în portul din apropierea Sevillei, după șaisprezece luni de când plecaseră din Thidore. Marinari, firește, mai vrednici de amintirea noastră, decât cei care fură numiți de cei vechi Argonauți, care navigară cu Iason până la fluviul Phasis, în marea cea mare, iar această corabie mult mai vrednică de a fi așezată printre stele, decât cea veche a lui Argus, care, pornind din Grecia, merse până la marea cea mare, pe când a noastră, în afara strâmtorii Gibraltarului, navigând pe marea Oceanul către miazăzi și Polul Antarctic, și apoi întorcându-se către apus, și mergând într-atât pe acea cale, încât, trecând sub cerul lumii, merse în răsărit și apoi se întoarse în apus, acasă, în Sevilla.

Mă încredințez smerit înălțimii Voastre, Scrisă în Vallisoleti la 23 octombrie 1522. Al domniei voastre prea venerate și prea luminate smerit și neclintit slujitor,

MAXIMILIAN'US TRANSYLVANUS

ANEXĂ
REVOLTA ÎMPOTRIVA LUI MAGELLAN
FRAGMENT DIN LEGENDELE INDIEI DE GASPAR CORREA

REVOLTA ÎMPOTRIVA LUI MAGELLAN ÎN PORTUL SAN JULIAN

Fernan Magellan merse în Castilia, în portul Sevil- lei, unde se căsători cu fiica unui om de seamă, în scopul de a naviga pe mare, pentru că era tare meșter în această artă. Împăratul avea Casa de Negoț din Sevilla cu supra veghetorii tezaurului, cu mari puteri, cu mult trafic marin și flote în larg. Magellan, înarmat cu știința sa și cu zelul pe care-l avea de a supăra pe regele Portugaliei, vorbi cu supraveghetorii acestei Case de Negoț și le spuse că Malacca și Maluco, insulele în care cresc cuișoare, i se cuveneau împăratului după rânduiala făcută între ei doi [regele Spaniei și al Portugaliei]: pentru acest temei, regele Portugaliei stăpânea pe nedrept aceste ținuturi și că ar fi vrut să învedereze acest lucru de neclintit, în fața tuturor învățaților care i-ar fi putut sta împotrivă și că-și pune capul chezășie pentru aceasta. Supraveghetorii îi răspunseră că știau foarte bine că spune adevărul, și că împăratul știa de asemenea, dar că împăratul nu trimitea corăbii în acea parte, pentru că nu putea naviga prin marea cuprinsă în hotarele regelui Portugaliei; Magellan le spuse: „Dacă îmi veți da corăbii și oameni, vă voi arăta cum să navi- gați către acele părți, fără a atinge vreo mare sau țărm al regelui Portugaliei; și dacă nu, puteți să-mi tăiați capul”.

Supraveghetorii tare s-au bucurat la aceasta, au scris împăratului, care le-a răspuns că se bucură de aceste vorbe, și s-ar bucura și mai mult de faptă; și că ei trebuie să facă orice pentru a săvârși acest lucru; iar treburile regelui Portugaliei nu trebuie să fie amestecate aici; și cât mai degrabă până ce totul nu va fi pierdut. Cu acest răspuns de la împărat, ei vorbiră cu Magellan și se încredințară și mai mult de spusa lui, că el va naviga și le va arăta un drum în afara mărilor regelui Portugaliei; și că dacă ei i-ar fi dat corăbiile cerute, și oameni și bombarde, el va îndeplini ceea ce a spus și va descoperi noi ținuturi care să fie în hotarele împăratului, din care va aduce aur, cuișoare, scorțișoară și alte bogății. Supraveghetorii auzind acestea, în marea dorință de a săvârși o atât de mare slujbă împăratului, ca descoperirea acestui drum, și pentru a face acest lucru mai cu temei, au adunat navigatori și oameni învățați în arta sferei[124], pentru asta de vorbă cu Magellan, care aduse asemenea temeiuri și dovezi la toate, încât ei încuviințară tot ce spuse el și recunoscură că era un om foarte învățat. Astfel supraveghetorii se înțeleseră cu el pe dată așa încât rânduielile și împuternicirile pe care le trimiseră împăratului, fură întărite cu opreliștea deosebită a navigației prin hotarele regelui

---

[124] Cosmografi sau — mai potrivit cu epoca — astrologi (N.T.).

Portugaliei; astfel el hotărî și porunci ca orice va cere Magellan să i se dea. După aceasta, Magellan merse la Burgos, unde era împăratul și îi sărută mâna, și împăratul îi dădu o sumă de o mie de cruzados, pentru cheltuielile soției sale pe timpul cât el se va afla în călătorie, orânduind totul în condicile Sevillei; și îi dădu putere de viață și de moarte asupra tuturor celor care mergeau cu flota, al căror căpitan general trebuia să fie, dându-i în această privință puteri depline. Astfel, la întoarcerea sa la Sevilla, pregătiră pentru el cinci corăbii mici așa cum le ceruse, înzestrate și înarmate așa cum voise el, cu patru sute de oameni înarmați, și încărcate cu mărfurile cerute de el. Supraveghe torii îi spuseră să numească pe căpitani, dar el nu primi, spunând că e nou în țară și nu cunoaște oamenii; și că ei vor trebui să caute oameni buni și credincioși în slujba împăratului și care vor primi să îndure ostenelile slujbei și viața grea prin care vor trece în timpul călătoriei. Supra veghetorii îi mulțumiră pentru acest lucru socotindu-l demn și hotărâră să înștiințeze pe căpitanii pe care îi puteau face și echipajele pe care le puteau lua, asupra puterilor pe care [Magellan] le primise de la împărat. Așa făcură și căutară în Sevilla oameni de mare încredere spre a-i face căpitani, care fură Juan de Cartagena, Luis de Mendoza, Juan Serrano, Pedro de Quesada. Flota fiind gata și echipajele plătite pe șase luni, porni din San Lùcar de Barrameda în luna august a anului 1519. Astfel navigă către insulele Canare și luă apă; în timp ce era acolo sosi o corabie cu scrisori de la socrul său[125] în care acesta îl sfă tuia să se păzească cu toată grija pentru că aflase că acei căpitani pe care îi luase cu el spuseseră rudelor și priete nilor că, dacă îi va stânjeni, se vor ridica împotriva lui și-l vor omorî. La acestea răspunse că nu-i va jigni ca să aibă de ce să se poarte în felul acesta; și că la această treabă, nu-i alesese el, ci supraveghetorii, care îi cunoșteau, i-i dăduseră; și chiar dacă vor fi buni sau răi, el se va strădui să slujească pe împărat, și pentru aceasta ei își oferiseră viețile lor. Socrul arătă acest răspuns supraveghetorilor, care lăudară mult inima bună a lui Magellan.

Navigă de la Tenerife din Canare, trecu de Capul Verde, de unde ajunse pe coasta Braziliei și acolo intră pe un râu care e numit Janeiro. Acolo merse, ca pilot-șef, un portughez numit Juan Lopes Carvalhinho, care fusese altă dată la acest râu și luase cu el un fiu pe care-l avusese acolo de la o femeie băștinașă. Din acest loc navigată până ce ajun seră la Capul sf. Maria, pe care l-a descoperit Juan de Lisboa în anul 1514; de acolo merseră la râul San Julian. În timp ce stăteau acolo spre a lua apă și lemne, Juan de Cartagena, care era căpitan general secund, se înțelese cu ceilalți căpitani să se răscoale, spunând că Magellan i-a trădat și i-a atras într-o capcană. Când aflară că Gaspar de Quesada era unul din prietenii lui Magellan, Juan de Cartagena merse noaptea cu barca lui împreună cu 20 de oameni la corabia lui Gaspar Quesada și ceru să-i vorbească și-l făcu prizonier; și făcu un legământ cu căpitanul corabiei ca toți trei să meargă deodată pe bord la Magellan

---

[125] Diego Barbosa.

și să-l omoare, și apoi să poată pune stăpânire și pe cealaltă corabie, a lui Juan Serrano, și să ia banii și bunurile, pe care voiau să le ascundă, și după aceea să se întoarcă la împărat și să-i spună că Magellan i-a trădat și i-a înșelat, călcând jurământul prin poruncile sale, deoarece navigase prin mările și ținuturile regelui Portugaliei; pentru care faptă ei vor primi întâi scrisoare de liberă trecere de la împărat. Astfel ei puseră la cale totul spre a înfăptui trădarea, care se întoarse rău împotrivă-le.

Magellan avea oarecare bănuieli în această privință și, înainte ca aceasta să se întâmple, trimise barca sa la corabii să le spună căpitanilor ca maiștrii să pregătească corabiile spre a le duce la țărm pentru a le carena; și sub acest cuvânt, preveni pe un slujitor al său să bage de seamă la cele ce vor spune căpitanii. Când această barcă ajunse lângă corabia răzvrătită, ei n-o lăsară să acosteze, spunând că ei nu vor asculta nicio poruncă în afară de cele ale lui Juan de Cartagena, care era căpitanul lor general. Barca întorcându-se cu acest răspuns, Magellan vorbi cu Ambrosio Fernandez[126], șeful vistieriei sale, un om viteaz, și-i porunci ce avea de făcut, cum să meargă înarmat în taină; și trimise prin el o scrisoare lui Luis de Mendoza, cu șase oameni în barcă, pe care vistiernicul îi alesese. Și curentul împingea corăbiile și Magellan porunci maistrului său să ia o mare parâmă de remorcă, pe care s-o poată arunca pe corabie dacă va avea nevoie. Totul fiind astfel orânduit, barca porni, și acostând lângă corabia lui Luis de Mendoza, ei nu vrură să-l lase să se urce pe bord. Atunci vistiernicul spuse căpitanului că era senin de slăbiciune a nu-l pofti să intre, când numai el singur aducea o scrisoare. La aceste vorbe, căpitanul îl pofti să intre. El se urcă pe bord, și dându-i scrisoarea, îl cuprinse cu brațele strigând: „în numele împăratului, ești arestat”. La acest semn, oamenii din barcă se suiră pe bord, cu săbiile scoase; apoi vistiernicul, doborându-l sub el pe Luis de Mendoza, îi tăie capul cu o sabie, pentru că așa îi poruncise Magellan. După aceasta se iscă o tulburare și Magellan auzind-o, porunci să se lase să alunece parâma de remorcă și cu corabia sa se apropie de celelalte corăbii, cu oamenii săi înarmați și cu tunurile gata de tragere. Ajungând lângă corabia lui Mendoza, porunci ca șase oameni să fie spânzurați de vârful catargului, cei care se ridicaseră împotriva vistiernicului, și aceștia fură prinși de către marinarii corabiei, dintre care pe dată numi căpitan pe Duarte Barbosa, un portughez și prieten al său; și porunci ca trupul lui Mendoza să fie atârnat de picioare, ca să poată fi văzut de pe celelalte corabii. Apoi porunci lui Barbosa să pregătească oameni care să meargă și să se urce pe una din celelalte corăbii; și spre a ocoli răul pe care-l avea în puterea lui să-l facă, și deoarece era portughez, iar armata aparținea împăratului, se folosi de un șiretlic, și vorbi în taină cu un marinar în care avea încredere, și care se refugie pe corabia lui Cartagena, ca noaptea, când curentul împingea corabia lui Magellan, care era în urmă, când va

[126] Numele lui era Gonzalo Gomez d’Espinosa; el se întoarse în Spania.

socoti clipa prielnică, să taie sau să desfacă parâma corabiei lui Cartagena, astfel încât ea să se apropie de cea a lui Magellan, care să sară strigând: „Trădare, trădare!” După aceea, el intră pe corabia lui Cartagena, și-l făcu pe el și pe oamenii săi prizonieri, și numi căpitan al corabiei pe Alvaro de Mesquita, pe care Cartagena îl arestase și-l pusese în fiare, pentru că îl învinuise de răscoala pe care o urzea. Văzând aceasta, cea laltă corabie pe dată se predă. El porunci să fie sfârtecat Cartagena, înfierându-l ca trădător; și trupul lui Luis de Mendoza fu de asemenea sfârtecat; și porunci ca cei sfârtecați și cei uciși să fie aruncați peste bord, trași în țeapă. Astfel încât castilienii căpătară o mare frică de el, pentru că ținu pe cei răsculați în fiare și-i puse la pompe, timp de trei luni cât rămase pe acest râu, în care vreme își carenă și-și călăfătui foarte bine corăbiile.

Când era aproape gata să întindă pânzele, el porunci ca prizonierii să fie puși în libertate, îi iertă și-i trimise să meargă de-a lungul țărmului, urmând malul râului, până ce vor găsi capul de unde să poată vedea marea de partea cealaltă; și celor care se vor întoarce la el cu asemenea vești bune, le va da o sută de ducați drept răsplată. Acești oameni merseră mai bine de 40 de leghe și se întoarseră fără vești; și aduseră doi oameni, înalți de cincisprezece palme, dintr-un sat pe care-l găsiseră. El trimise apoi pe Serrano, deoarece corabia lui era cea mai mică, să meargă de-a lungul râului să-i descopere capătul; și merse cu un curent prielnic care-l purta fără vânt. Și mergând astfel, corabia lui se izbi de niște stânci, unde fu părăsită, iar barca se întoarse cu tot echipajul. Magellan trimise bărcile într-acolo și ele salvară totul; astfel că numai cheresteaua corabiei fu pierdută. Apoi porunci ca doi preoți care lua seră parte la revoltă să fie lăsați pe țărm, împreună cu un frate al lui Cartagena, pe care-l iertase la rugămintea lui Mesquita, și-i lăsă astfel surghiuniți.

GASPAR CORREA: *LENDAS DA INDIA*
(tom. II, cap. XIV)

NOTE EXPLICATIVE[127]

1. Autorul acestui jurnal de bord, Antonio Pigafetta, s-a născut la Vicenza (Italia), se presupune în anul 1480. În 1518 el a făcut parte din suita nunțiului papal și a protonotarului și a protonotarului Francesco Chiericati, trimis de papa Leon X într-o misiune specială în Spania la Carol V. După o ședere de două luni la Zaragoza, ambasada a pornit spre Barcelona, unde Pigafetta a aflat despre proiectata expediție a lui Magellan spre insulele Moluce. Procurându-și recomandațiile necesare, Pigafetta s-a prezentat lui Magellan și a fost primit de acesta în echipajul vasului amiral *Trinidad* în calitate de rezervist (sobrasaliente), fiind trecut în liste sub numele de Antonio Lombardo, adică din Lombardia (N.E.S.).
2. Aparținând deci ordinului cavalerilor de Malta care până la 1530 s-a numit ordinul cavalerilor de Rodos.
3. Philippe de Villiers de l'Isle Adam (1464-1534) cel de-al patruzeci și treilea magistru al ordinului cavalerilor de Malta. (N.E.S.).
4. Carol de Habsburg, regele Spaniei de la 1516, și denumit în această țară Carlos I, a fost ales împărat al Germaniei la 28 iunie 1519, fiind cunoscut în istorie sub numele de Carol V.
5. Francesco Chiericati născut la Vicenza dintr-o familie nobilă la sfârșitul sec. XV, a intrat ca preot în slujba Vaticanului pentru care a îndeplinit diverse misiuni diplomatice. A fost nunțiu apostolic în Spania în 1518 unde a încercat să pună la cale o „cruciată" împotriva turcilor. În casa lui din Barcelona se adunau umaniștii spanioli.

---

[127] Notele care reproduc total sau in cea mai mare parte pe acelea ale ediției sovietice din 1950 poartă mențiunea finală N.E.S., cele care urmează explicațiile edițiilor italiene Da Mosta și Manfroni sunt indicate prin N.D.M., respectiv N.M.

În privința izvoarelor contemporane, trebuie să notăm că pe lângă textele publicate în volumul de față, mai există și au fost utilizate la întocmirea notelor explicative un jurnal de bord al pilotului **Francisco Albo** și raportul comandantului portughez **Antonio da Brito** către João III referitor la capturarea corabiei Trinidad. Pentru documentare, au mai fost folosite următoarele opere indicate în note pe scurt, numai prin numele autorului: **Josè de Acosta**: *Historia natural y moral de las Indias* 1590, **Antonio de Herrera y Tordesilas**: *Historia general de los hechos de los castellanos en las islas y tierras firmes del mar-ocèano* 1601—1615, **Francisco López de Gomara**: *La historia de las Indias y la conquista del Mèxico* 1552; **Pietro Martire d'Anghiera:** *De orbe novo decades* 1530; **Bartolomé de Las Casas:** *Historia de las Indias* 1875 —78; **Gonzalo Fernandez Oviedo**: *Historia general y natural de las Indias* 1535; **João Barros**: *Da Asia* 1574; **Fernão Lopes de Castanheda**: *Historia do descubrimento e conquista da India pelos portuguesses* 1552; **Hugues**: *Amerigo Vespucci, Giovanni Verrazano, Juan Bautista Genovese*, în Raccolta Colombiana, partea a IV-a 1894; **Guilemart**: *The life of Magellan* 1897.

6. Episcopatul Abrutino, sau de Abruzzo. (N.D.M.),
7. Denumirea vremii pentru Oceanul Atlantic.
8. Insulele Moluce, principala piață a mirodeniilor.
9. În iulie 1518 Magellan primise de la Carol V crucea ordinului Santiago, principalul ordin religios și militar în Spania, întemeiat la începutul sec. XII.
10. Clement VII, ales papă la 19 octombrie 1523.
11. În virtutea capitulației încheiate cu Carol V, Magellan purta titlul de *căpitan general* (comandant suprem al expediției).
12. Încărcătura consta din: vin, ulei de măsline, oțet, pește, carne de porc, fasole, linte, făină, brânză, miere, migdale, struguri, prune uscate, curmale, zahăr, dulceață de gutui, muștar, carne de vită și orez. (N.E.S.).
13. Flota lui Magellan se compunea din cinci corăbii: *Trinidad, San Antonio* cu un tonaj de 120 tone, *Concepción* cu un tonaj de 90 tone. *Victoria* cu un tonaj de 85 tone și *Santiago* (Sfântul Iacob) cu un tonaj de 75 tone. Este aproape imposibil de stabilit din câți oameni era format echipajul lui Magellan, Printr-un decret regal din 5 mai 1519 numărul maxim al echipajelor se ridica la 235 oameni. Pe lângă cele 239 persoane, care erau trecute în listele fiecărei corăbii în parte, se crede că mai erau vreo 26 de oameni ale căror nume nu erau trecute în listele corăbiilor. Așadar, întreaga flotilă avea aproximativ 265 de oameni.

Dam mai jos o listă a căpitanilor și ofițerilor flotei, întrucât mulți dintre ei sunt amintiți în însemnările lui Pigafetta:

TRINIDAD

1. Comandantul flotei *Fernán de Magallanes.*
2. *Estebán Gómez:,* portughez, cârmaci al majestății sale (adică numit printr-un decret personal al regelui).
3. *Leon de Espleta,* notar.
4. *Juan Batista de Punsaroll,* ofițer navigator.
5. *Gonzalo Gomez de Espinoza,* alguazil.
6. *Francisco Albo,* ajutor de ofițer navigator.
7. *Juan de Morales,* medic.

Pe vasul pavilion, printre personalul de rezervă (subresalientes), se găsea și *Antonio Bombarda,* care, după cum se presupune, este *Antonio Pigafetta* (originar din Lombardia) *Duarte Barbosa și Aluaro de Mesquita.*

SAN ANTONIO

1. Căpitanul adjunct al flotei *Juan de Cartagena.*
2. *Antonio de Coca,* controlor.
3. *Gerónimo Guerra,* notar.
4. *Andrés de San Martin,* cârmaci al majestății sale.
5. *Juan Rodriguez de Mafra,* cârmaci al majestății sale.

6. *Juan de Alorriaga,* ofițer navigator.
7. *Diego Hernández,* șef de echipaj.

CONCEPCIÓN

1. Căpitanul corabiei *Gaspar de Quesada.*
2. *Sancho de Herredia,* notar.
3. *Juan López Carvalho,* cârmaci al majestății sale.
4. *Sebastián El Cano,* ofițer navigator.
5. *Juan de Acurio,* șef de echipaj.

VICTORIA

1. Căpitanul corabiei și vistiernicul flotei *Luis de Mendoza.*
2. *Vasco Gallego,* cârmaci al majestății sale.
3. *Martin Méndez,* notar.
4. *Antonio Solomon,* sicilian, ofițer navigator.
5. *Miguel de Rodas,* șef de echipaj.
6. *Diego de Peralta,* alguazil.

SANTIAGO

1. Căpitanul și cârmaciul majestății sale *Juan Serrano.*
2. *Antonio de Costa,* notar.
3. *Baltasar Genovezul,* ofițer navigator.
4. *Bartolomé Prior,* șef de echipaj contramaistru.

În componența echipajului intrau:

1) comandanții; 2) funcționarii coroanei și preoții; 3) auxiliarii comandanților, din care făceau parte: șefii de echipaj, bombardierii, călăfătuitorii, dulgherii și dogarii; 4) mateloții, *marineros,* – marinarii de gradul întâi și *grumetes* – matrozi de punte și stewarzi; 5) cei netrecuți în state de rezervă – sobresalientes – oameni care n-au obligații bine stabilite pe corăbii și soldați (din numărul celor de rezervă face parte și Antonio Pigafetta); 6) servitorii comandanților și ai demnitarilor.

În ceea ce privește naționalitatea oamenilor, echipajul era destul de pestriț: 37 portughezi, 30 sau chiar mai mulți italieni, 9 francezi, fără să mai socotim spanioli, flamanzi, nemți, sicilieni, englezi, malaiezi, negri, mauri, băștinași din insulele Madera, Azore, Canare. (N.E.S.)

14. Vechi oraș arab Al Farax, astăzi San Juan de Aznalfarache.
15. Localitate denumită pe atunci „orașul olarilor” și renumită și astăzi pentru produsele sale de olărie.
16. Castelul lui Medina Sidonia a fost fondat de Alfonso Pérez de Guzmán, vestit conducător de oști în istoria reconchistei.
17. San Lúcar de Barrameda, portul maritim al Sevillei la gura Guadalquivirului, dobândise o mare importanță în epoca descoperirilor.

18. Capul Sf. Vincențiu, la extremitatea Peninsulei Iberice, se află în fața portului San Lúcar.
19. Insulele Canare au fost cunoscute în antichitate sub diferite denumiri: Insula Extazului, Insulele Fericite și Insulele Hesperidelor.
    În 1402 aceste insule au fost vizitate de aventurierul francez Jean de Béthencour, iar curând după aceasta a început cucerirea insulelor de către spanioli.
    În 1481 ele au devenit o colonie a Spaniei. Locuitorii acestor insule, cunoscuți sub numele de *guanchos* au luptat cu înverșunare pentru libertatea lor și au fost învinși de-abia în 1696. (N.E.S.).
20. Această legendă se bazează pe o povestire a lui Plinius. La baza ei stă faptul că laurul și alți arbori veșnic verzi strâng umezeala din ceața de peste zi. (N.E.S.).
21. Confundarea Guineei cu Etiopia e o greșeală comună geografilor din sec. XVI (N.M.).
22. Potrivit unei legende antice, la Ecuator n-ar ploua niciodată și de aceea ținuturile n-ar fi locuite. (N.E.S.).
23. Focurile lui Sf. Telmo (sf. Petru, Sf. Nicolaie, Sf. Clara etc.) sunt denumirea populară dată electricității din atmosferă, care se adună în forma unei stele sau a unui ciorchine pe vârfurile catargelor sau a greementelor. Fenomenele acestea, câteodată însoțite de un șuierat, sunt considerate semn bun de către marinari. (N.E.S.).
24. „Cagacella” *(Stercorarius parasiticus)* poartă la marinari denumirea de „șef de echipaj” sau „vânător de găinaț”. Această denumire a fost adoptată într-o vreme chiar de savanți fiind întemeiată pe presupunerea că această pasăre s-ar hrăni cu găinațul pescărușilor sau al rândunelelor marine. În realitate însă ea silește păsările pe care le urmărește să dea afară peștele pe care îl înghițiseră. (N.E.S.).
25. Peștele zburător este un fel de *Exocoetus* sau *Scomberesax saurus,* care se găsește în Europa și America. El sare din apă când vrea să scape de urmărirea dușmanilor.
26. „Verzin” (Versino) – e denumirea italiană a unui copac cu lemn colorat care crește în Brazilia și de la care s-a format și numele țării. Cabrai, care a descoperit această țară, a numit-o Vera Cruz și Santa Cruz, nume înlocuit spre 1550 cu acela de Brazil.
27. *Roteiro* (Cartea de drum a pilotului genovez) trece 23° și numește râul în care au intrat „Rio de Janeiro”. Albo pune aceeași latitudine.
28. Poate ananas. Cartofii au fost cunoscuți pentru prima oară de europeni în călătoriile de explorare a Americii de Sud și sunt pomeniți de Pietro Martire d’Anghiera. (N.M.).
29. Albo a trecut în jurnalul său de bord că aceste animale păreau niște „cămile fără gheb”. E posibil să fie tapirul american.

30. Denumire veche a uneia din cărțile de joc.
31. După Albo, expediția a rămas de la 13 la 27 decembrie. Brito spune și el că „au poposit 15 – 16 zile”.
32. Legenda despre longevitatea indigenilor din America de Sud era foarte răspândită. Amerigo Vespucci afirmă că a văzut și el familii în care trăiau fiul, tatăl, bunicul, străbunicul și.. tatăl acestuia.
33. Indienii descriși de Pigafetta sunt din neamul *guarani.* (N.E.S.).
34. Carvagio este Juan Lopez Carvalho, portughez, pilotul navei *Concepción.* După ospățul fatal din insula Cebu, a primit comanda flotei, dar după puțin timp a fost destituit.
35. Este vorba, pesemne, despre maimuțele din specia „Cebus”. (N.E.S.).
36. Pigafetta se referă aici la pâinea făcută din „cassava” obținută din rădăcină de „manioca” *(Manihat utilissima).*
37. Porcul acesta e numit *pecari (Dicoiylus torquatus).* Părul lui aduce cu părul porcului mistreț și este, de obicei, de culoare albicioasă. Nu poate fi îmblânzit.
38. Un fel de lopătar *(Platalea ajuja)* care face parte din familia *Platalcidae* și trăiește în toate regiunile tropicale și subtro picale diu America. Linné remarcă forma ciudată a ciocului *(A nas rostro plano ad verticem dilatata* – rață cu ciocul turtit și lat la vârf).
39. Pigafetta confundă meiul cu porumbul.
40. Este vorba despre fluviul Rio de la Plata.
41. Oceanul Pacific, numit de spaniolul Balboa, primul european care l-a văzut – Mar del Sur, pentru că țărmul lui se îndrepta spre sud.
42. Juan Diaz de Solis (1470—1516) este un renumit navigator spaniol. Versiunea cum că el ar fi descoperit în 1500 orașul Yucatân împreună cu Pinzón este lipsită de temei. După moartea lui Amerigo Vespucci, în 1512, i s-a conferit titlul de cârmaci principal al Spaniei. În octombrie 1515, el a condus expediția trimisă în căutarea unei treceri sud-vestice spre India. El a descoperit Rio de la Plata, pe care a parcurs-o până la tribul *charrua,* de către care a fost omorât o data cu câțiva tovarăși de călătorie în august-septembrie 1516.(N.E.S.).
43. Albo vorbește de asemenea despre „lupi și rațe de mare”. Primii sunt, pesemne, câteva exemplare din familia focilor *(Otariidae)* și ceilalți sunt pinguini. Golful este, după unele date. Golful Veghii, după altele. Golful Deseado.
44. Portul San Julián. Acest port – scrie Albo – se află la 49°40’ latitudine sudică: Aici au fost călăfătuite vasele. (N.E.S.).
45. Impresionat de aspectul patagonezilor (grosimea diferitelor părți ale trupului, și încălțămintea lor – paie contra frigului —), Pigafetta exagerează statura „uriașilor”. După pilotul genovez și Maximilian Transylvanus, patagonezii ajungeau la 10 palme, după autori moderni talia lor variază în jurul a 1,80 m, deși se găsesc și indivizi înalți de 2 m. (G. Roncalii, *Da punta*

Arena a Santa Cruz, Bullettino della Societâ Geografica Italiana, 1834, p. 741). (N.D.M.).

46. Guanaco, o specie de lama.
47. De aici denumirea de „patagones”, adică oameni cu „picioare mari” dată de către Magellan, din cauza aspectului greoi al picioarelor lor înfășurate – cum am spus – în paie pentru a le apăra de frig. (N.E.S.).
48. După cum se știe, în „Furtuna” lui Shakespeare Caliban îl invocă și el pe Setebos, cea ce ce dovedește că dramaturgul englez cunoștea operele în ceea ce descrişi patagonezii.
49. Căpitanul navei Santiago a rămas neutru.

50. Pe baza unor documente contemporane, pe care le citează în „Culegerea” sa, Navarrete zugrăvește următoarea scenă a revoltei: „La 31 martie, în ajunul duminicii Floriilor, Magellan a intrat în portul San Julián, în care avea intenția să ierneze. În legătură cu aceasta, el a dat dispoziții să se reducă rațiile. Din această cauză și totodată pentru că era tare frig și țara era aproape nelocuită, oamenii echipajelor au încercat să-l convingă sau să mărească rațiile sau să se întoarcă acasă, cu atât mai mult cu cât nu mai nutreau nicio speranță să dea de capătul acestei țări sau de vreo strâmtoare. La toate acestea, Magellan răspundea că preferă moartea decât să nu-și ducă la îndeplinire făgăduința; că cl face această călătorie din porunca regelui; că va pluti până ce va găsi o țară sau o strâmtoare, care trebuie să existe fără îndoială, și deoarece în golful acesta se găsesc din abundență pești gustoși, apă dulce, păsări și combustibil; cum pâinea și vinul nu lipsesc, vor ajunge pentru multă vreme dacă vor consuma toate cu măsură. Printre multe alte argumente, el îi povățuia și căuta să-i convingă să nu-și piardă curajul de care castilienii au dat și continuă să dea dovadă în întreprinderi de și mai mare însemnătate. Totodată el le făgădui recompense din partea regelui. În ziua de 1 aprilie în duminica Floriilor, Magellan i-a invitat pe toți căpitanii, ajutoarele lor și piloții să vină la o slujbă religioasă pe țărm, după care aveau să ia masa pe corabia lui. Alvaro de Mesquita, Antonio de Coca și toți ceilalți au debarcat pe țărm. N-au coborât pe țărm Luis de Mendoza, Gaspar de Quesada și Juan de Cartagena (ultimul se găsea sub stare de arest și sub supravegherea lui Quesada). În noaptea aceasta, Gaspar de Quesada și Juan de Carta gena cu 30 de oameni înarmați venind de pe corabia *Concepción* au urcat pe corabia *San Antonio* și Quesada l-a somat pe Alvaro de Mesquita, căpitanul corabiei, să i se supună. El a dat poruncă mariuarilor să pună mâna pe el, după cum pro cedaseră pe corăbiile *Concepción* și *Victoria.* El a mai spus că ei știu bine cum s-a purtat și cum se poartă cu ei Magellan, numai pentru faptul că i au cerut să aducă la îndeplinire po runcile regelui. Și a mai spus că sunt cu toții sortiți pieirii și că ar trebui să i se adreseze din nou cu revendicări lui Magellan și în cazul că el ar refuza să le satisfacă cererea, să-l aresteze. Juan de Alloriaga, ofițerul navigator de pe *San*

Antonio, a luat apărarea căpitanului său, iar Alvaro de Mesquita, adresându-i-se lui Gaspar de Quesada, a spus: «Vă rog în numele lui dumnezeu și al regelui nostru Don Carlos să vă înapoiați pe corabia d-voastră. Acum nu e vremea să umblați pe la celelalte corăbii însoțit de oameni înarmați. În același timp vă rog să-l eliberați pe căpitanul nostru». La aceasta, Quesada i-a răspuns: «Crezi că vom renunța la îndeplinirea datoriei noastre de batirul acestui nebun?» Și cu aceste cuvinte îi înfipse de patru ori pumnalul în braț, băgând spaima în cei ce erau de față. Mesquita a fost arestat, Cartagena s-a dus pe vasul *Concepción,* iar Quesada a rămas pe *San Antonio.* Astfel Quesada Cartagena și Mendoza au devenit stăpâni pe corăbiile *San Antonio, Concepción* și *Victoria.* După aceea ei au trimis vorbă lui Magellan că au sub stăpânirea lor trei corăbii, cerându-i să ducă la îndeplinire poruncile regelui. Ei au explicat că au procedat astfel pentru ca în viitor el să nu se mai poarte atât de rău cu ei ca până atunci. Dacă făgăduiește că va îndeplini dispozițiile regelui, ei se vor supune ordinelor sale; și au mai adăugat că dacă până în prezent ei îl considerau mai marele lor de acum înainte îl vor socoti stăpânul lor și-i vor acorda mai multă con siderație. Magellan le-a trimis vorbă să se prezinte pe corabia lui unde-i va fi mai comod să le asculte păsul și să le îndeplinească, pe cât posibil, dorința. Ca răspuns ei au declarat că nu îndrăznesc să vină la el pentru că se poartă urât cu ei, dar îi propun lui să vină pe *San Antonio,* unde se vor sfătui cu toții asupra celor ce glăsuiesc dispozițiile regelui. Magellan și-a dat seama că îndrăzneala și curajul sunt mai eficace în asemenea cazuri și a hotărât să aplice forța și viclenia. El luă pe corabia sa barca ce servea pentru tratativele celor de pe *San Antonio* și dădu poruncă alguazilului Gonzalo Gomez de Espinoza să se ducă pe ascuns într-o luntre la corabia *Victoria* luând cu el șase oameni înarmați și o scrisoare către vistiernicul Luis de Mendoza, în care Magellan îl ruga pe acesta să vină pe corabia lui, *Trinidad.* În timp ce vistiernicul citea scrisoarea cu un zâmbet ce părea a spune: «nu mă păcăliți voi pe mine cu asta», Espinoza îi înfipse pumnalul în gât, în timp cc unul din marinari îl lovi în cap, omorându-l. Fiind un om prevăzător, Magellan a trimis o barcă cu 15 oameni înarmați sub comanda lui Duarte Barbosa, un rezerv ist de pe corabia *Trinidad,* și acela urcând pe puntea *Victoriei* ridică pânzele fără să întâmpine vreo împotrivire. Acestea s-au întâmplat în ziua de 2 aprilie. *Victoria* se apropie de vasul pavilion și ambele corăbii se apropiară pe dată de *Santiago.* În ziua următoare Quesada și Cartagena au încercat să plece în larg cu corăbiile *San Antonio* și *Concepción,* dar pentru aceasta ei trebuiau să treacă pe lângă vasul pavilion, care se afla la gura golfului. Pe *San Antonio* s-au ridicat două ancore, dar deoarece una din ancore nu era solidă, Quesada se decise să-l elibereze pe Alvaro de Mesquita, care era sub stare de arest pe corabia lui, și să-l trimită la Magellan pentru a duce tratative de pace. Mesquita insă l-a prevenit că n-o să iasă nimic bun din

asta. În cele din urină, ei au hotărât că, atunci când va porni la drum, Mesquita s-o ia înainte când vor trece pe lângă vasul pavilion și să-l roage pc Magellan să nu tragă, spunându-i că ei sunt hotărâți să se oprească în cazul când tratativele vor da rezultate favorabile. Nici n-au apucat să ridice ancora pe *San Antonio* (era noapte și tot echipajul dormea) când corabia s-a desprins de ancoră și puntea ei se lovi de puntea vasului pavilion. De pe aceasta s-a tras de câteva ori cu tunul și cu puștile și marinarii au sărit pe punte strigând: «Voi pentru cine sunteți?» Răspunsul de pe *San Antonio* fu: «Pentru regele suveranul nostru și pentru Excelența Voastră» și se predară lui Magellan. Acesta porunci să fie arestat Quesada, contabilul Antonio de Coca și alți rezerviști care trecuseră de partea lui Quesada pe *San Antonio.* După aceea el trimise oameni pe *Concepción* să aducă pe Juan de Cartagena care fu și el arestat împreună cu toți ceilalți. A doua zi Magellan a dat ordin să fie cobor it pe țărm cadavrul lui Mendoza și să fie sfâșiat în bucăți, arătându-se prin aceasta că Mendoza este un trădător. Apoi Magellan porunci să fie executat Gaspar de Quesada, tăindu-i-se capul și fiind apoi sfâșiat in bucăți, vădind de asemenea că a fost un trădător. Această execuție a fost îndeplinită de servitorul lui Quesada, Luis de Molina, care se salvă astfel de spânzurătoare, deoarece fusese rostită și asupra lui sentința de a suferi o atare pedeapsă. Magellan a aplicat aceeași pedeapsă și lui Juan de Cartagena și preotului Pedro Sánchez de la Reina, care îi ațâțase pe marinari la răscoală și la părăsirea acestei țări. El a iertat peste 40 de oameni care meritaseră moartea, deoarece erau necesari pentru îndeplinirea muncilor de pe vase și totodată pentru a nu provoca nemulțumiri prin pedepse aspre". (N.E.S.).

51. Juan de Cartagena era căpitanul navei *San Antonio* și „veedor de la armada”, adică inspectorul escadrei. Pentru acte de indisciplină, i se luase comanda navei *San Antonio,* fusese arestat și înlocuit la comandă mai întâi cu Antonio Coca și apoi cu Alvaro de la Mesquita, nepotul lui Magellan. (N.D.M.).

52. Ediția franceză spune că fu părăsit pe uscat Cartagena și nu Quesada; tot așa afirmă și Pietro Martire, Herrera, Castanheda, Gdmara, Barros și Navarrete, sprijiniți pe mai multe documente. Atât în ediția Amoretti, cât și în aceea făcută de Hakluyt Society, se spune, într-o notă, bizuindu-se pe Maximilian Transylvanul, că nava *San Antonio,* care l-a părăsit pe Magel lan în Strâmtoarea Magellan, i-a luat pe bord pe Quesada și pe preotul părăsiți în golful Sf. Iulian. Dar știrea aceasta nu se găsește nici în ediția „Scrisorii” adresate de Transylvanul și publicată de Ramusio, nici în Navarrete. Herrera spune că a fost dat un ordin de către Casa de contratacion (Casa de comerț cu Indiile) ca să se trimită o navă în ajutorul lui Quesada și al preotului. Dar nu se știe nimic despre sfârșitul unei astfel de expediții. E mai mult decât probabil că nava n-a fost trimisă și că cei doi răzvrătiți au pierit pe țărmul unde au fost părăsiți. (N.D.M.).

53. Numită *„duvana Magellanica”.*
54. *„Canis Magellanicus”.*
55. *„Dolichotis patachonica”.*
56. Albo spune în jurnalul său: “Noi am părăsit acest loc (portul San Julián) în 24 a acestei luni (august) și am mers de a lungul țărmului între sud-vest și vest. După ce am făcut vreo 30 de leghe, am dat de un fluviu numit Santa Cruz, pe care am pornit în 26 a aceleiași luni. Am stat acolo până în ziua Sf. Luca, adică 18 octombrie. Acolo am prins mult pește și ne-am aprovizionat cu combustibil și apă. Această coastă se întinde între nord-vest și sud și sud-vest și vest. Este un țărm excelent cu minunate scobituri”. Navarrete scrie că Magellan a dat aici dispoziții corespunzătoare căpitanilor, declarându-le că el va pluti de-a lungul țărmurilor până ce va găsi o strâmtoare sau până ce va ajunge la capătul acestui continent, chiar dacă ar fi nevoit să ajungă la latitudinea 75°, și că dacă nu va găsi trecerea, după aceea el va pleca în căutarea insulelor Moluce spre est și est-nord-est pe direcția Capului Bunei Speranțe și insula Sf. Laurențiu. (N.E.S.).
57. Judecând după dimensiuni, trebuia să fie, probabil, *„Eleginus maclovinus”*. (N.D.M.).
58. Este numită acum Strâmtoarea lui Magellan. Anonimul Portughez spune că strâmtorii i s-a dat numele de „Strâmtoarea Victoriei*’, pentru că nava care avea acest nume a, fost cea dintâi care a descoperit-o, dar că alții i-au dat numele de „Strâmtoarea Magellan” în cinstea comandantului escadrei. Castanheda spune că Magellan, pentru că a ajuns la această strâmtoare la întâi noiembrie, i-a pus numele de „Bahia de Todos los Santos” și, în răspunsul pe care András de San Martin l-a dat celor care-l întrebau despre această călătorie o numește de asemenea „canal de Todos los Santos”. (N.D.M.).
59. Anonimul Portughez scrie că au navigat prin strâmtoarea aceasta 400 de mile. Roteiro spune că strâmtoarea era lungă de o sută de leghe și lată, în unele locuri, de trei leghe, în altele de două, de una și chiar de o jumătate de leghe și că a fost nevoie de treizeci și șase de zile ca s-o străbată. Aceeași lungime și lărgime i-o dă și Maximilian Transylvanul (N.D.M.).

60. Martin de Behaini (1459 – 1506) a fost negustor de stofe în Flandra între 1477 și 1479; mai târziu a sosit la Lisabona, unde l-a cunoscut pe Columb. În 1488 el a îndeplinit funcția de cartograf în expediția lui Diego Cão în Africa Apuseană. După o ședere în insulele Azore s-a întors în 1491 în Germania unde, la comanda concetățenilor săi, a construit un glob uriaș bazat, pe datele lni Ptoletneii, Strabon și alții. În 1493 el s-a întors la Lisabona. În jurul numelui său s-au creat multe legende. Se spune că ar fi fost în America înaintea lui Columb și că a descoperit strâmtorile lui Magellan înaintea lui Magellan. (N.E.S.).

61. Pe semne golful Lomas.
62. Golful Posesiunii.

63. E un golf mare împărțit în alte trei mai mici, San Felipe, Santiago și San Gregorio.
64. Englezii o numesc: Second Narrows, spaniolii: Secunda Garganta, iar francezii: Deuxieme Goulet.
65. Golf alcătuit din Broad Reach, Famine Reach, Lee bay, Gente Grande bay, Catalină bay și Porvenir bay. În acest golf sunt trei insule: Sf. Elisabeta, Sf. Marta și Sf. Magdalena. (N.D.M.).
66. Primul este defileul sudic al insulei Dawson, care se întinde spre nord-est până la golful Inutil și spre sud-est până la strâmtoarea Amiralității. Al doilea este defileul dintre partea apuseană a insulei Dawson și peninsula Brunswig. (N.E.S.).
67. Estebán Gómez – singurul care, la consfătuirea căpitanilor, înainte de a intra în strâmtoare, s-a împotrivit la continuarea călătoriei din lipsa proviziilor. A dezertat în prima jumătate a lui noiembrie, motivul fiind probabil atitudinea lui Magellan, mai puțin respectuoasă decât ar fi dorit Gómez. Împreună cu notarul Jerónimo Guerra, a arestat pe căpitanul vasului *San Antonio,* Alvaro de Mesquita și, punând stăpânire pe corabie *(San Antonio),* s-a întors în Spania, ancorând la Sevilla în 6 mai 1521. Întemnițat după întoarcerea *Victoriei,* a fost apoi eliberat, și în 1524 a luat parte la o expediție pentru descoperirea trecerii nord-vestice spre Pacific. El a ajuns de-a lungul coastei Floridei și s-a întors în Spania in 1525. (N.E.S.).
68. Judecând după însemnările lui Pigafetta și Albo, gura fluviului Sardelelor este portul Gallaut, așezat pe peninsula Brunswig în fața insulelor Caroline. (N.E.S.).
69. Juan Serrano este fratele lui Francesco Serrano, prietenul intim al lui Magellan și apărător dârz al marelui navigator. De origine portugheză, se poate să se fi naturalizat în Spania, deoarece e trecut în liste ca fiind originar din Sevilla. Serrano a fost un navigator și căpitan priceput, care a servit sub comanda lui Vasco da Gama. Almeida și Albuquerque. În a doua lui călătorie (1500 – 1503), Vasco da Gama l-a numit căpitan al corabiei *Pomposa.* În decursul acestei călătorii, el a fost acela care a văzut pentru întâia oară țărmul Braziliei, deoarece flota lui Vasco da Gama, înainte de a înconjura Capul Bunei Speranțe, s-a îndreptat spre țărmul brazilian, de-a lungul căruia au mers până la Capul Sf. August. El a plecat cu Magellan în calitate de căpitan și cârmaci pe *Santiago,* dar, după naufragiul vasului, i s-a încredințat comanda corabiei *Concepción,* cu care a explorat mai târziu strâmtoarea. După moartea lui Magellan, el a preluat comanda flotei împreună cu Duarte Barbosa și a fost omorât pe insula Cebú (vezi nota 122) (N.E.S.).
70. Insula Sf. Magdalena. (N.E.S.).
71. Râul Isleo curge pe peninsula Brunswig la răsărit de fluviul Sardelelor. Insula pe care s-a înălțat o cruce este una din Insulele Caroline. (N.E.S.).

72. Maximilian Transylvanul spune că, apropiindu-se luna noiembrie, nu aveau noaptea mai lungă de cinci ceasuri.
73. Țara de Foc rămâne la stânga celui care navighează din Atlantic în Pacific.
74. Diferite specii *„Apitim australe, Graveolens”* etc. Există și acum foarte multe în Patagonia și sunt foarte apreciate. (N.D.M.).
75. Anonimul Portughez pune 27 noiembrie la fel cu Herrera, în timp ce Cartea de drum a pilotului genovez dă data de 26, noiembrie.
76. Denumită astfel de Magellan pentru că în tot timpul traversării n-au avut decât vreme frumoasă.
77. Era vorba de scorbut. Navarrete, bazându-se pe documentul care s-a păstrat în Arhiva Indiei, scrie că au murit de scorbut, numai în drum de la strâmtoare până la Insulele Tâlharilor (Mariane) 11 oameni, (N.E.S.).
78. S-a discutat mult pentru identificarea acestor insule care, după unele izvoare, au fost numite San Paolo și Islas de los Tiburones (Insulele Rechinilor). Cu ajutorul datelor, de altfel neconcordante, ale jurnalelor de bord s-a crezut că una poate fi identificată, ca insulă din Arhipelagul Paumotu, la est de Tahiti la circa 14° lat. Sud. Iar cea de-a doua cu una din Insulele Manihiki la 11° lat. Sud. (N.D.M.).
79. Aceste două insule erau probabil Puca-Puca din grupul Tuamotu, așezată la 14°45’ latitudine sud și 138° 48’ longitudine vest și Insula Flint din grupul Manihiki, așezată la 11°20’ latitudine sud și 151° 48’ longitudine vest. Aceasta din urmă e nelocuită. În prima, populația era de peste 400 oameni. (N.E.S.).
80. Acestea sunt norii lui Magellan și constelația Crucii Sudului. (N.E.S.).
81. Să corecteze deviațiile busolei din cauza fierului de la bord. (N.E.S.).
82. Linia de despărțire dintre posesiunile spaniole și cele portu gheze, așa cum o stabilise papa Alexandru VI Borgia, trecea mai înainte prin Insula Fierului, apoi, prin tratatul de la Tordesillas, a fost mutată la 30° mai spre apus, astfel încât a cuprins și Brazilia, descoperită de portughezi. (N.D.M.).
83. Cipangu e fără îndoială Japonia. Pe globul lui Martin Behaim e trecută ca „cea mai bogată insulă din Răsărit”. „Sumdit-Pradit" e, poate, Insula Antilia de pe același glob, numită „Septeritade”. Acolo însă sunt puse amândouă în emisfera boreală, una la 20° și cealaltă la 24°. E de notat că aici Pigafetta nu spune că a fost pe ea, ci numai că a trecut la o depărtare nu prea mare de ea, adică a crezut că a trecut pe lingă ea, pentru că Marco Polo făcuse lumea să creadă că Cipangu este insula cea mai la răsărit în marea aceasta. De aceea Pigafetta a tras concluzia că trebuia să fie cea dintâi insulă pe care urma s-o întâlnească navigatorul care a mers pe drumul apusului; și, neîntâlnind-o, și-a închipuit că a trecut pe lângă ea. La întoarcerea sa în Spania, Pigafetta vorbește din nou de Sumdit-Pradit ca despre o insulă care se găsește lângă coasta chineză. (N.D.M.).
84. Pigafetta spune că cosmografii au pus pe hărți Capul Gaticara cu circa 13° mai la sud decât era în realitate, dar nu spune că Magellan a ajuns la el

sau că l-a văzut.

85. Insulele Mariane denumite de Magellan ale Tâlharilor (de los Ladrones). Între ele e și Guam, acum sub mandatul Statelor Unite. Celelalte două sunt, poate, Rota și Saipan. (N.D.M.).
86. Superstiția aceasta era foarte răspândită în evul mediu
87. În jurnalul său, Hugues consideră că aceste insule ar aparține micului grup al Insulelor Surigao, care se află la 10° latitudine nord, în fața canalului cu același nume, care desparte Insula Leyte de Mindanao. Crede, apoi, ca insula pe care spaniolii n-au debarcat ar fi Insula Samar la sud-est de Luzon. (N.D.M.).
88. Suluan este o mică insulă la sud-est de Samar. (N.E.S.).
89. „Macis" e a doua coajă a nucii – are patru coji – și e foarte căutată pentru gustul ei aromatic. (N.D.M.).
90. Jurnalul pilotului genovez spune că i s-a dat numele de „Insula Bunelor Semne" sau „Ilha dos Bons synaes", pentru că s-a găsit puțin aur. Albo o numește „Insula Gada". După Hugues, această insulă ar aparține grupului Surigao și ar fi Insula Jomoniol (N.D.M.).
91. Jurnalul pilotului genovez ne informează că acest grup de insule a fost numit, pe lângă „San Lazaro" și „val! sem periguo" valea fără primejdii). E Arhipelagul Filipinelor denumit astfel iu 1542 de Villalobos, după numele lui Filip II regele Spaniei.
92. Ceea ce spune Pigafetta, exagerând întrucâtva, e adevărat și derivă dintr-un obicei pe care-l aveau indigenii Ifugaos de origine malaieză, care locuiau în insula Luzon, de a-și găuri urechile ca să-și introducă inele, cerculețe de bambus, care arătau numărul vrăjmașilor uciși. (N.D.M.).
93. Se presupune că insulele ar fi: Dinagat Cabugan, Sibuson și Cabalarian. (N.E.S.).
94. E vorba de sclavul lui Magellan, Enrlque, originar din Malacca și care va servi drept interpret.
95. Tapobrana era numele pe care grecii l-au dat Insulei Ceylon, dar greșeala și confuzia nu sunt imputabile lui Pigafetta pentru că pe o hartă catalană din sec. XIV o insulă mare de lângă lava — poate Sumatra – mai purta încă acest nume. (N.M.).
96. Ceremonia înfrățirii de sânge. „Casi-Casi" înseamnă „prieten intim". Obiceiul înfrățirii de sânge era larg răspândit printre triburile indiene. (N.E.S.).
97. Magellan exagerează numărul soldaților pentru a impresiona pe indigeni.
98. Butuan și Caraga (Calagan) se află în partea nord-estică a lui Mindanao. (N.E.S.).
99. Sunt insulele Leyte, Cebă și Mindanao (regiunea Caraga).
100. Corespunde probabil cu actuala Limasava.
101. Acestea sunt insulele: Leyte, Bohol, Canigao (la vest de Leyte) partea nordică a lui Deyte (astăzi denumirea orașului din Leyte) și, se prea

poate, Apit sau Gimukitan. (N.E.S.).

102. Acestea sunt *Pretvopi* sau „vulpi zburătoare" – șoareci mari de diferite soiuri de care este plin Arhipelagul Malaiez. Se găsesc în mare număr mai ales la Guimarez, Siquijor și Cebú.(N.E.S.).

103. „Păsările negre cu cozile lungi" sunt *Megapoditts,* care fac parte din familia Gallinaceelor. Aceste păsări sunt caracteristice sub- regiunii sud-malaieze. (N.E.S.).

104. Sunt Insulele Camote așezate la vest de Leyte. Denumirile lor sunt: Poro, Posian și Pozón.

105. Denumirea arabarcațiilor folosite de chinezi și japonezi.

106. Ciama e actualul Siam.

107. Calicut, propriu-zis Calicot, este denumirea unei regiuni și a unui oraș pe țărmul Malabar. Cârmuitorul întregului țărm Malabar de la Goa până la capul Camorin, și anume Samari Perimai, după ce a adoptat religia mahomedana, și-a împărțit regatul în: Calicut, Cohin, Coulan și Cananor și-a atribuit ținuturile unor prieteni ai săi cu condiția ca, stăpânitorul Calicutei să fie numit „Samorin", adică „împăratul suprem și dumnezeu pe pământ". Orașul Calicut, un viu centru comercial, a fost întemeiat aproximativ în preajma anului 805 î.e.n., deși după unele date întemeierea lui a avut loc în anul 1300 î.e.n. El este descris de Ibn Batuta în anul 1342 ca fiind unul din cele mai minunate porturi din lume. Aici au poposit în 1498 corăbiile lui Vasco da Gama. Acesta a asediat orașul în anii 1503 – 1510 și portughezii au înființat acolo o agenție comercială întărită, pentru ca orașul să nu mai cadă în mâna rivalilor. În 1616 au înființat acolo o agenție comercială și englezii, dar aceasta a căzut în mâinile lui Gaidar Ali în 1766. După ce au trecut din mână în mână, orașul și regiunea au căzut până la urmă în stăpânirea englezilor. (N.E.S.).

108. Malacca, este denumirea unuia din: ele mai vechi orașe și a regiunii înconjurătoare populate la început cu iavanezi. Numele vine pesemne de la „malaiu" ceea ce înseamnă în iavaneză „a fugi" sau „fugar". În prima perioadă Malacca a căzut sub stăpânirea siamezilor. Orașul așezat pe ambele maluri ale fluviului Malacca, la o distanță de numai 130 mile spre nord-vest de Singapur (care a acaparat o bună parte a comerțului, concentrat pe vremuri la Malacca), a fost întemeiat în 1250 î.e.n. Primul european care a descins acolo, a fost aventurierul venețian Vartema în jurul anului 1505. Orașul a fost cucerit de portughezi sub comanda lui Albuquerque în 1511 și a rămas în mâinile portughezilor până la 1641 (în perioada 1580-1640 el a aparținut spaniolilor), după care a fost cucerit de olandezi. Englezii au pus stăpânire pe el în 1795 iar olandezii l-au recucerit pentru o vreme în perioada 1818—1825. (N.E.S.).

109. Denumirile „India Mare" și „India Mică" sunt folosite de autor în sensul lui Marco Polo după care India Mică se întinde de la Mecram până la coasta lui Coromandel, iar India Mare se întinde de la coasta

Coromandel până la Cochinchina, în timp ce India Mijlocie este Abisinia. (N.E.S.).

110. A săruta un obiect și a-l pune pe cap era, după obiceiurile băștinașilor, un semn de respect. (N.M.).

111. Sinus Magnus (marele golf) al lui Ptolemeu, astăzi Golful Chinez. (N.E.S.).) '

112. E vorba desigur de o legendă. După ediția sovietică, *Latran* este o moluscă asemănătoare cu *Nautillius Pompilius,* având cochilia albă înăuntru și cu pete galbene pe partea exterioară.

113. După „pedepsirea" indigenilor din Insula Tâlharilor, acestea sunt primele violențe împotriva băștinașilor care au dus la uciderea lui Magellan.

114. Magellan se jura pe hainele lui, adică pe veșmântul special purtat de membrii ordinului Santiago.

115. Mendani este Mandaue; Lalan ar putea să fie Liloan; Lubucun poate fi Lubu sau poate Lambusan. (N.E.S.).

116. După Jurnalul pilotului genovez cauza expediției în Mactan ar fi fost aceea de a impune un tribut în alimente.

117. Dintre toate izvoarele, Pigafetta e singurul care vorbește de această retragere precipitată a celor mai mulți dintre cei debarcați.

118. Duarte Barbosa s-a născut la Lisabona la sfârșitul secolului al XV-lea. El a petrecut în Orient 15 ani (1501 – 1516) în urma cărui fapt a scris „Cartea în care se expune ceea ce am văzut și auzit în Orient", publicată pentru întâia oară în 1813. El a fost funcționar la agenția comercială din Cananor împreună cu unchiul său Gil Fernandez Barbosa și a învățat atât de bine dialectul malabarez încât se spunea că el îl vorbea chiar mai bine decât indigenii. Din această pricină, Nuno de Cunha i-a încredințat misiunea de a duce tratative de pace cu Samorin. În 1515 Albuquerque i-a încredințat misiunea de a controla lucrările de construire a câtorva galeoane. Când a venit din Portugalia la Sevilla, Magellan a trăit în casa tatălui lui Duarte, Diego Barbosa, unde s-a căsătorit cu sora lui Duarte, Beatriz. Îmbarcându-se pe corabia *Trinidad* ca rezervist (sobresaliente), Duarte salvă corabia *Victoria* din mâinile răsculaților cu ocazia răscoalei din portul San Juliân. A fost omorât la Cebti în cursul ospățului fatal de la 1 mai 1521. Pe lângă cartea sus-amintită, a mai scris, la Cananor în 1513, o relatare în care se plânge de excesele portughezilor. (N.E.S.).

119. Magellan s-a căsătorit cu Beatriz Barbosa probabil în 1517. Fiul lor, Rodrigo, avea 6 luni când Magellan a plecat. Rodrigo a murit în septembrie 1521, iar în anul următor, în martie, a murit și mama lui. (N.E.S.).

120. Andres de San Martin se îmbarcase pe corabia căpitanului ca astronom și pilot principal, probabil în locul portughezului Faleiro, care în ultimul moment, din cauza unei boli, a rămas pe uscat. San Martin a scris o dare de seamă a călătoriei, rămasă pe bordul navei *Trinidad* și

sechestrată apoi de portughez când au capturat nava. Se pare că prețiosul document a fost trimis în Spania pentru că istoricul Herrera declară că l-a văzut. Nu se știe nimic de soarta lui. (N.M.).

121. După Jurnalul pilotului genovez, tălmaciul ar fi fost și el printre morți.

122. Brito descrie în felul următor moartea lui Juan Serrano: „îndată ce oamenii de pe corăbii au văzut cum erau bătuți aceia, au ridicat neîntârziat ancorele și au încercat să ia direcția spre Borneo. Atunci sălbaticii l-au scos pe Juan Serrano. Unul din acei pentru care aveau de gând să ceară răscumpărare, și au cerut pentru el 2 puști și 2 tunuri mici de aramă, pe lângă pânza care se găsea pe corabie ca marfă de schimb. Serrano a cerut să fie adus pe corabie, făgăduindu-le să le dea acolo tot ce au cerut, dar sălbaticii au insistat ca aceste obiecte să fie aduse pe mal. Dar [oamenii de pe corăbii] temându-se de o altă trădare la fel ca precedenta, au ridicat pânzele, lăsându-l acolo pe acest om. De atunci nu s-a mai auzit nimic despre el". (N.E.S.).

123. Poate *Cucurbita verrucosa.*

124. Se pare că în momentul arderii corabiei *Concepción,* pe celelalte nu mai erau decât 115 oameni. Pigafetta nu pomenește nici numele lui El Cano nici al altui comandant și folosește pluralul ca și cum hotărârile s-ar fi luat de un consiliu general. Motivele acestei tăceri voite trebuie să fie căutate, poate, în neînțelegerile dintre el, tovarăș credincios al lui. Magellan, și noii comandanți care au făcut parte din comploturile împotriva căpitanului general. (N.M.).

125. Panilongon pare să fie Panglao, a cărei populație e în majoritate neagră (negritos). Insula mare poate să fie Mindanao. (N.M.).

126. Se pare că Pigafetta a fost delegat să reprezinte pe spanioli. Nici aici nu pomenește numele comandantului. (N.M.).

127. Quipit și astăzi. E port în Mindanao.

128. Este pentru prima oară când un european pomenește despre Insula Luzon. (N.E.S.).

129. Prin *lechi,* Pigafetta denumește pe chinezii care în decurs de mulți ani au făcut comerț cu Filipinele și care într-un timp le și stăpâneau. (N.E.S.).

130. Insula Cagayan Sulu, așezată la nord-est de Borneo.

131. Fructele plantelor din specia „Musa". (N.D.M.).

132. *Roteivo* pilotului genovez dă o descriere mai amănunțită a evenimentelor din Palawan.

133. Luptele cu cocoși sunt și astăzi distracția preferată a popoarelor malaieze. (N.E.S.).

134. După spusele navigatorilor, impresia aceasta de urcuș, e încercată de-a lungul coastelor st fricoase. Aici se vorbește de coasta nord-vest a Insulei Borneo. (N.M.).

135. La cincizeci de leghe de extremitatea orientală a insulei este Brunay Bay. (N.M.).
136. De la cuvântul spaniol „almadia" un fel de canoe făcut dintr-un trunchi scobit având diferite forme, pe care-l folosesc locui torii din India de Est.
137. După Gomara, spaniolii au fost opt. Capul ambasadei după cele ce scriu Herrera și pilotul genovez, pare să fi fost Gonzalo Gómez Espinoza. (N.D.M.).
138. Despre acest obicei al suveranului din Borneo fac mențiune Herrera, Maximilian Transylvanul, Oviedo și Gdmara. (N.D.M.).
139. Pigafetta exagerează numărul locuitorilor. Se vede că a căpătat aceste informații din surse indirecte. (N.E.S.).
140. „Cheritatulis" înseamnă „scriitorii narațiunilor". (N.E.S.).
141. În „Theatrum orbis terrarum" a lui Ortelio, ținutul acesta e numit „Lao" și se află așezat în partea de sud-vest a Insulei Borneo. Corespunde, poate, cu actuala regiune Laut Bumbu cu insula alăturată, pe coasta sud-est a Insulei Borneo spre lava. (N.D.M.).
142. Era o legendă foarte răspândită în vremea Renașterii.
143. Monedele mărunte de aramă, bronz, plumb și zinc, care erau în circulație în insulele din Orient, se numeau *pichis* sau *pitiș.* Era denumirea vechilor monede iavaneze – dată astăzi bani lor în genere. Moneda chineză era pe vremuri folosită în toate insulele sudice din arhipelagurile răsăritene. (N.E.S.).
144. Nefiind spaniol și nici portughez, Pigafetta este mai puțin familiarizat cu dogmele religiei mahomedane. Dar nu este nicio îndoială că aceste dogme erau foarte schimbate în Borneo. (N.E.S.).
145. Specie de pruni, asemănătoare cu corcodușii noștri.
146. Poate insula numită astăzi Balan-Bangon. (N.M.).
147. Simbonbon, pesemne Banguey sau una din insulițele vecine intre Borneo și Palawan. În *Roteiro* ea poartă numele de „Sfânta Maria Augusta" deoarece au ajuns aici in 15 august. (N.E-S.).
148. Aceasta este *Triacna gigas.* Scoica ajunge uneori la o lungime de 5 – 6 picioare și cântărește sute de funzi. (N.E.S.).
149. Se presupune că acest soi de pește aparținând familiei *Squamipen* poate fi din specia *Heniochus.*
150. Frunzele vii sunt niște insecte din specia *Phyllium* ord. *Orthoptera.* Ele sunt cunoscute ca frunze rătăcitoare, deoarece au aspectul unor frunze. (N.E.S.).
151. Data plecării a fost 27 septembrie 1521. În acest loc Juan Carvalho a fost destituit din funcția de comandant al flotei din cauza corupției, măsurilor prea aspre și nerespectării ordinelor regelui. El a revenit la vechea lui funcție de cârmaci principal. În locul lui a fost ales Espinoza, iar El Cano a devenit căpitanul *Victoriei.* (N.E.S.).

152. Pilotul genovez numește Insula Zolo, „Seloque” sau „Solloque” și o situează la 6° latitudine. Albo scrie că între Cagayan, Suin și Quipit au găsit Insula „Solo” tot la 6° latitudine, acum se numește Sulu sau Lolo. Albo numește Taghina „lagima” și o pune la 6° 50’ latitudine. *Roteiro* o numește „Tamgym” sau „Tamgyma”. Amoretti o identifică cu Basilan.

153. Cavit este capul și golful pe coasta apuseană a lui Samboanga la Mindanao. Subanin reprezintă o parte a lui Samboanga. Insula Monoripa este, pesemne. Insula Sakol, așezată pe marginea sud-vestică a regiunii Samboanga. (N.E.S.).

154. Mindanao. Astăzi cu numele acesta e indicată întreaga insulă. Orașul văzut de Pigafetta e, poate, Sindagan, la nordul Peninsulei Santa Maria, la 8° latitudine nord. (N.D.M.).

155. Sibago, Sarangani și Candigar sunt numele de azi ale acestor insule care se află la 5° latitudine nord. Berehan nu e însemnată pe hărți. (N.M.).

156. Nu e destul de clar ce vrea să spună Pigafetta: au făgăduit să elibereze un sclav în cinstea fiecăruia dintre cei trei sfinți? Pare că trebuie să se înțeleagă: s-au făcut colecte spre a celebra slujbe religioase în cinstea celor trei sfinți. (N.M.).

157. Aceste insule fac parte din grupul Caraqueelong, la sud de Mindanao; Cabalusao este probabil Insula Cabalusu, iar Lipan este pesemne Lipang. (N.E.S.).

158. Din aceste insule fac parte: Carachita, care este Caraquitang; Para își păstrează denumirea și astăzi sau se numește Pala; Zanghalura este Sangalong sau Sangaluan; Ciau sau Siau; Paguinzara este probabil Tagulanda. (N.E.S.).

159. Talaut este pesemne o insulă din grupul Tulur, la sud de Sanguir. Zoar și Meau sunt, pesemne, Tifor și Meio. (N.E.S.).

160. Erau Gilolo și insulițele care o înconjoară, adică cele mai de nord din Arhipelagul Molucelor, adică Molucele septentrionale. (N.M.).

161. Autorii și călătorii vremii o numesc Tidore sau Tydor.

162. Acum, Ternate.

163. Motivele adevărate ale acestei primiri prietenești făcute spaniolilor de rajahul din Tidore trebuie căutate în rivalitatea dintre el și rajahul din Ternate, cu care portughezii aveau strânse relații economice și politice. Al Manzor spera ca spaniolii să-l apere de portughezi. (N.M.).

164. Mutir se numește acum Motir sau Mortir; Machian se numește acum Makian, iar Bachian – Batchian sau Batian. (N.D.M.).

165. Francisco Serrano, fratele lui Juan Serrano, a fost prietenul intim a lui Magellan. În 1509 Serrano a plecat cu flota echipată de Almeida pentru explorarea peninsulei Malacca. Coborând pe țărm cu un mare număr de oameni înarmați, el a fost atacat de malaiezi și a reușit să scape numai datorită faptului că Magellan s-a grăbit să-i vină în ajutor. În ianuarie

1510, întorcându-se din această expediție, a suferit un naufragiu. În 1511 a fost trimis în calitate de căpitan al uneia din cele trei corăbii de sub comanda lui Antonio d'Abreu spre insulele Moluce cu scopul de a le descoperi și a face negoț, dar expediția n-a ajuns decât până la In sulele Banda. În cursul acestei expediții, corabia lui s-a deteriorat și jonca cumpărată în locul corabiei a suferit un naufragiu în apropierea uneia dintre insule. Serrano a reușit să pună mâna pe un vas de pirați, izbutind să ajungă cu bine până la Amboina. Cu prima ocazie Serrano s-a îndreptat spre Ternate și acolo a susținut pe rajahul insulei contra celui din Tidore, dar cu puțin înainte de sosirea lui Magellan în aceste ținuturi, a fost otrăvit de fiica rajahului din Tidore. În timpul șederii sale în Tidore. Serrano a dus corespondență cu Magellan și acesta a utilizat scrisorile lui în scopul de a-l convinge pe Carol V să aprobe- expediția. (N.E.S.).

166. Manuel cel norocos, regele Portugaliei (1495 – 1521).

167. Banda sau „Insulele Nucșoarei" sunt mici. Sunt în total zece, dintre care câteva nelocuite. Banda (de fapt Bandan) înseamnă în iavaneză „obiecte sfinte" și împreună cu cuvântul „pulo" — Insule unite. Acest grup de insule se află între lat. Sud 3° 50' și 4° 40'. Santar sau Banda Mare este cea mai mare insulă, dar populația de bază se află pe Nere. Aceste insule sunt de origine vulcanică și aici au fost adesea izbucniri vulcanice și cutremure. Populația e rară. Singurul mijloc de existență îl constituie cultivarea nucșoarei. Primul portughez care a vizitat aceste insule a fost Abreu (1511), dar se pare că Vartema fusese acolo mai înainte. Portughezii le-au stăpânit până la 1609 când olandezii au făcut încercarea de a le cuceri, dar băștinașii le-au opus o rezistență înverșunată. Ca urmare, olandezii au pornit cu cruzime un război de exterminare, care a durat până la 1627. O mare parte a indigenilor au fost nevoiți să fugă de pe insule și olandezii au început să aducă sclavi pentru plantațiile de nucșoară. (N.E.S.).

168. Corespunde insulei numite astăzi Gilolo (Halmahera).

169. Pedro de Lorosa, acuzat de trădare față de patria sa. După Brito, ar fi fugit de pe navele portugheze trimise să-l prindă pe Serrano. Lorosa a rămas pe corabia *Trinidad* și a fost executat de portughezi.

170. Portughezii descoperiseră de zece ani Molucele, dar păstraseră secretul în privința descoperirii, poate pentru că și ei credeau că arhipelagul s-ar găsi dincolo de faimoasa linie de demarcație. (N.M.).

171. Diogo Lopes de Sequeira, căpitan general și guvernator al Indiei, de la 1518 la 1522.

172. Poate Iedda, port la Marea Roșie.

173. Având în vedere forma insulei Gilolo care seamănă în mic cu Celebes, nu e o mare exagerare în ceea ce i s-a spus lui Piga-fetta. (N.M.)

174. Această descriere, prima care s-a făcut în Occident, a fost foarte lăudată de botaniști pentru exactitatea ei. (N.M.)

175. Corespunde Insulei Mareh sau Pottebakcrs la sud de Tidore.(N.D.M.).

176. Se presupune că există cinci soiuri de palmieri, care dau *sagu,* ceea ce înseamnă, pesemne, „făină”, deoarece fiecare palmier are o altă denumire. Soiurile cele mai mult cultivate sunt: *rambihia (Sagus Konigii)* și *bamban (Sagus laevis).* Arborii de *sagu* cresc in abundență în tot Arhipelagul Malaiez și în Filipine până la Mindanao. Șase arbori de *sagu* dau mult mai multe substanțe nutritive decât un hectar de grâu, iar 12 arbori —mai mult decât un hectar de cartofi. Totuși pe insulele malaieze *sagu* e folosit ca aliment numai de triburi sălbatice și nu de malaiezii înșiși. În Mindanao *sagu* e consumat de cea mai săracă pătură a populației, în timp ce pe alte insule ca, bunăoară lava, unde crește orez din belșug, *sagu* nu e cunoscut. *Sagu* se pregătește în genere așa cum arată Pigafetta. (N.E.S.).

177. Denumirea indigenă a cuișoarei este „gomodo” și „bongalaunt”. Denumirile principale ale cuișoarei în arhipelagul sudic sunt mai curând de origine străină decât locale. Pe insulele Moluce cuișoarele se numesc „gaumedi”, ceea ce înseamnă în sanscrită „creier de vacă”. Cele mai des întâlnite denumiri sunt „kangkak”, care reprezintă o modificare a cuvântului chinezesc „teng-hia”, msemnând „cuie aromate”. O altă denumire este „lavan” la care malaiezii adaugă cuvântul „floarea” sau „fructul” (ca „bongalavan” al lui Pigafetta). (N.E.S.).

178. Această insulă și-a păstrat denumirea.

179. Cel din Cebu în care au murit Duarte Barbosa și Juan Serrano.

180. Adică „sabhan” și înseamnă „slăvesc”.

181. Rezultă din însemnările lui Pigafetta că în Indiile Orientale erau folosite arhebuzele. (N.M.).

182. Pielea păsării paradisului *(Avis paradisiaca)* constituia de multă vreme obiectul unui viu negoț. Exista superstiția că acela care poartă o astfel de pielicică este de neînvins în luptă și nu e amenințat de nicio primejdie. (N.E.S.).

183. E vorba probabil despre societăți secrete de răufăcători. Pigafetta n-a înțeles, se pare, ce i se povestea: aici cap trebuie să însemne „căpetenie”, „șef” sau ceva asemănător.

184. Nu numai ca să profite de vânturile favorabile pentru naviga ția spre apus, și care în mările acelea suflă periodic, dar și de teama portughezilor. (N.M.).

185. În multe hărți numele de Yucatán era dat celei mai mari părți a Americii Centrale. (N.M.).

186. Pigafetta nu ne spune când a trecut de pe *Trinidad,* pe care se îmbarcase, pe *Victoria,* dar e probabil că a trecut curând după moartea lui Magellan, neințelegându-se cu comandantul Espinoza. (N.M.).

187. Din rolurile de echipaj ale *Victoriei* reiese că au rămas pe bord,

inclusiv indigenii prizonieri, circa șaizeci de persoane, ceea ce concordă cu ce spune ceva mai departe Pigafetta. (N.M.).

188. Piloții au fost dați *Victoriei* ca să ducă nava prin fundurile mici până la marea liberă. Pigafetta nu pomenește despre hotărârea de a naviga prin mări neexplorate și nici de motivul ei: pentru a rămâne în afara primejdiei de a întâlni corăbii portugheze, cum desigur li s-ar fi întâmplat dacă ar fi trecut prin Marea Sonda. (N.M.).

189. În legătură cu ceea ce s-a întâmplat după plecarea *Victoriei,* Brito povestește următoarele: „Încă din Banda am scris despre castilieni și am trimis scrisorile unui oarecare Pedro de Loroza, care sosise aici o dată cu ei. Eu am părăsit Banda la 2 mai 1522, intenționând să capturez corabia, care rămăsese, deoarece a doua părăsise aceste locuri cu trei luni în urmă. Am sosit la Tidore în 13 mai 1522. Castilieni! care fuseseră aici înainte încărcaseră două corăbii, care au plecat spre Castilia. Aflai că prima corabie *(Victoria)* plecase cu patru luni în urmă, iar a doua *(Trinidad)* acum o lună și jumătate. A doua nu putea să plece o dată cu prima din cauză că luase apă tocmai în ajunul plecării. De aceea s-a scos încărcătura de pe vas, și, după reparații, ea a rămas aici. Am găsit cinci castilieni, dintre care unul era însărcinat cu paza mărfii iar celălalt, canonierul. Îl trimisei pe magazinerul Ruy Gaguo la rajahul [Tidorelui] rugându-l să obțină ca spaniolii, artileria lor și avuțiile lor să-mi fie predate, mie, și totodată să-l întrebe pe ce temei i-a lăsat să intre aici, de vreme ce acest ținut a fost descoperit cu mult înainte de portughezi. El a răspuns că i-a admis numai pentru a face negoț și mai mult de frica, nu din voia lui. În ziua următoare mi-a trimis trei castileni și o cantitate oarecare de mărfuri. Eu îl prinsesem între timp pe un alt castilian, care părăsea Banda, unde venise cu scopul de a cunoaște țara și pentru a vedea dacă nu se poate face negoț aici. Al cincilea castilian lipsea în timpul acesta: el se găsea la Mor o, la 60 leghe de Moluce. A doua zi se prezentă la mine rajahul. El s-a declarat vasal devotat al inajestății voastre și a izbutit să se dezvinovățească de toate, cuvintele sale fiind întărite de spusele castilienilor. Eu i-am propus să declare toate acestea în scris, pentru a-l face să știe de frică în viitor. Toată țara fusese inundată cu cruci de plumb (unele de argint) care aveau pe o parte un crucifix și pe cealaltă chipul Sfintei Fecioare. Spaniolii vindeau bombarde, muschete, arcuri, săbii, săgeți și praf de pușcă. Eu am cumpărat toate crucile sus-amintite pentru majestatea voastră; ei le vindeau dându-și foarte bine seama ce reprezintă acest lucru. Câteva zile după sosirea noastră, fiul natural al rajahului din Ternate m-a dus pe insula lui. El cârmuiește în numele moștenitorului, un copil de 8 – 9 ani, al cărui tată a murit cu 7—8 luni înaintea sosirii mele încoace. Insula [Ternate] este cea mai mare și mai importantă din întregul arhipelag Moluce. Chiar aici a locuit Francisco Serrano și don Tristan, când au sosit încoace. Apoi a venit mama rajahului, care se bucură de mare autoritate în țară, și ei s-au

declarat vasali devotați ai majestății voastre. Nu spun nimic deocamdată despre cetate, am de gând mai întâi să explorez toate insulele. Socot că lucrul cel mai potrivit ar fi s-o întemeiez aici, deoarece aceasta e cea mai mare insulă și la Tidore nu e niciun port. În timp ce mă găseam pe țărm, oameni din echipajul meu au căzut bolnavi și în cele două luni ale șederii mele aici nu mai 50 de oameni din 200, care au venit cu mine, s-au simțit bine. Au murit aproape 50 de oameni. Cu acest număr mic de oameni mă apuc totuși să clădesc cetatea. La 22 octombrie am primit știrea că în apropierea insulelor se află o corabie. Mi-am zis că trebuie să fie castilieni, o dată ce porniseră îu această direcție. Am trimis 3 corăbii cu ordinul ca nava să fie adusă aici. Ordinul a fost îndeplinit, fiind luați prizonieri 22 de castilieni. Ei au declarat că nevrând să se întoarcă pe aceeași cale pe care au venit încoace, pentru că era prea lungă, hotărâseră să meargă spre Darien. Dar vuitul era slab și, neputând sa aștepte musonul, ei s-au îndepărtat cu 40° spre nord. Când au părăsit aceste locuri erau 54 de persoane; 30 au murit. S-a făcut inventarierea mărfurilor, aparținând regelui Castiliei, și s-au luat astrolaburile și hărțile. Corabia era veche și lua mereu apă, așa încât într-o săptămână s-au pierdut 40 bahare de cuișoare. Lemnul corabiei a fost folosit la clădirea cetății, iar utilajul a trecut la alte corăbii". Dintre spanioli, 17 au fost trimiși de Brito însoțiți de don Garefa lui Jorje Albuquerque, iar pe patru i-a oprit, spunând următoarele despre ei: „În ceea ce-l privește pe ofițerul navigator [Juan Batista], pe notar și pe cârmaci [al patrulea era dulgher și Brito hotărâse să-l folosească la lucrările de clădire a cetății] îi scriu căpitanului șef c-ar fi mult mai util pentru slujba în onoarea majestăți i voastre, dacă ci ar fi decapitați, decât să fie trimiși de asemenea lui Albuquerque. I-am reținut la Moluce deoarece țara e nesănătoasă și am făcut-o intenționat ca să moară aici. Nu îndrăznesc să-i execut, deoarece nu știu care ar fi atitudinea majestății voastre față de acest fapt. Îi scriu lui Jorje Albuquerque ca să-i rețină (pe ceilalți 17) la Malacca unde clima e de asemenea nesănătoasă". Mortalitatea pe *Trinidad* fusese îngrozitoare: din 53 de oameni rămași la Tidore cu Juan Carvalho, s-au întors în Spania numai: alguazilul Gonzalo Gómez de Espinoza – și aceasta numai după o trecere de mai mulți ani; marinarul Jinez deMafra; marinarul Leon Pancado și marinarul Juan Rodriguez. Canonierul german Hans Werge a ajuns și el la Lisabona dar curând după sosirea lui a murit acolo în închisoare. (N.E.S.).

190. Mai degrabă decât ananas, fruct care nu se găsea atunci în acele regiuni, trebuie să fi fost *Orthocarpus integri folia.* (N.D.M.).

191. Fructele acestea trebuie să fie *Psidium guaia.* Nicoló de'Conti le compara mai degrabă cu merele decât cu piersicile. (N.D.M.).

192. Eroarea e evidentă, dar spaniolilor le convenea să se creadă că insulele s-ar afla la această longitudine. De altfel, poate că Pigafetta era de bună-credință, deși el nu vorbește niciodată despre subiectul acesta.

(N.M.).

193. Zanial, sau un nume asemănător, nu se află însemnat pe nici hartă. Fără îndoială autorul voia să indice o insulă sau un grup de insule din Molucele meridionale de la 10° lat. Sud și la sud- vest de Tidore. (N.M.).

194. Denumirile actuale ale insulelor Moluce: Ternate, Tidore, Mortide, Makian și Balian. Albo include în insulele Moluce și insula Gilolo. (N.E.S.).

195. Toate insulele acestea, dintre care unele păstrează și astăzi nu mele pe care le înseamnă Pigafetta, mai mult sau mai puțin stâlcit, fac parte din grupul care se întinde între Gilolo și Ceram. (N.M.).

196. Este vădit că Pigafetta dădea crezare tuturor informațiilor căpătate de la cârmacii malaiezi, care se găseau pe corabie și tuturor povestirilor. Vorbele lui se referă poate la o populație băștinașă dar mai curând ar fi vorba aici de vreo specie de maimuțe, de ex. Urang-utangi.

197. Sulach, astăzi Sula, dă numele unui grup de insule la răsărit de al doilea mare golf al Insulei Celebes.

198. Nu se poate spune cu siguranță că aceste denumiri există astăzi. Primele patru se referă pesemne la grupul insulelor din apro piere de Amboina care constă din insulele: Gonimoa, Moelana Orna și Noesfa Laut; Leitimor este o peninsulă din grupul Amboina; Tenetun este probabil una din insulele grupului Sula. Ultimele patru denumiri se referă prea posibil la grupul sudic Seram cunoscut sub următoarele denumiri: Banoa, Babi, Kelang, Manipa, Toeban și Smangui. (N.E.S.).

199. Albo numește această insulă Lamutola. Poate fi insula Lisa-matula. (N.E.S.).

200. Are și azi același nume. Se găsește la vest de Ceram; latitudinea de trei grade și jumătate se referă la capătul septentrional. (N.M.).

201. Denumirea indigenă este Ambun; astfel se numește orașul principal, în timp ce însăși insula este numită de băștinași Hitu. (N.E.S.).

202. Benaia e Bonoa în Strâmtoarea Manipa. Celelalte două sunt poale, Manipa și Kelang. (N.M.).

203. E Arhipelagul Banda, la sud-est de Amboina. (N.M.).

204. Latitudinea insulelor Banda e desigur greșită. Ele se află la 4° 30’ lat. Sud. Eroarea se explică dacă ne gândim că Pigafetta n-a atins arhipelagul, ci vorbește din auzite. (N.M.).

205. Aceste insule sunt: Solor, Nobocamor Rusa și Lomblen. Este posibil ca trecerea prin care s-a îndreptat *Victoria* să fie Flores sau golful Bolengua. (N.E.S.).

206. Conform însemnărilor lui Albo, ei au ajuns la această insulă la 8 ianuarie 1522. (N.E.S.).

207. Poate una din insulele Arru sau insula Haruku la est de Amboina. (N.D.M.).

208. Pigafetta notează, fără prea mare neîncredere, născocirile sau legendele reproduse de „bătrânul pilot”. O poveste asemănătoare se

găsește de altfel în Strabon.

209. Această insulă vastă a fost Timor iar Amaban și Balibo sunt două sate de pe țărmul ei. (N.E.S.).

210. Arborele de sandal alb *(Sandalum album)* este un arbore mic care amintește mirtul, deși face parte dintr-o altă familie. Crește pe diferite insule ale Arhipelagului Malaiez și mai ales pe Timore și Sumba („Insula lemnului de sandal"). El crește și în insulele Mării Sudice și pe Malabar. Arborele de sandal este îndeosebi căutat de indieni și de chinezi. (N.E.S.).

211. Naturalistul francez Bomare spune că cei care taie sandalul cad bolnavi din cauza miasmelor pe care le exală acest lemn.

212. Nu e sigur că e vorba de lepră, așa cum ar face să se creadă numele de „sfântul Iov". După numele pe care i l-au dat indigenii de „for franchi", adică boala portugheză, s-ar părea că e sifilisul.

213. Ende este Insula Flores de origine vulcanică. Se află între 7 și 9° lat. Sud. Și 120 și 123°. Long. Est. (N.E.S.).

214. Tanabutun, Crenochile, Bimacore, Aranaran și Main cores pund probabil insulelor care se află între Flores și Sumbawa. (N.D.M.).

215. Iava, cea mai importantă insulă în Indiile răsăritene, este amintită pentru întâia oară sub această denumire de Marco Polo. Pigafetta a dat prima descriere mai precisă a acestei insule. Flora Iavei este bogată și variată; ea se deosebește printr-un mare belșug de fructe. Tot atât de variată este și fauna insulei. Populația o constituie malaiezii. Limba iavaneză este una dintre cele mai bogate din lume. În epoca pătrun derii colonialiste europene, cultura iavaneză era într-o perioadă de înflorire. Lavanezii au o literatură bogată. (N.E.S.).

216. Toate informațiile pe care le dă, Pigafetta le primise de la piloții malaiezi. Magepahor – este capitala veche Magapait;

Sunda este probabil regiunea apuseană a Iavei, populată de sudanezi; Daha este statul iavanez Deas: Cipara este Iapara; Cressi este Gressik sau Garsik (primul punct pe Iava unde a pătruns portughezul D'Abreu); Cirubania este Surabaia. Bali nu este de fapt un oraș pe Iava, ci pe o insulă muntoasă așezată la aproximativ o milă. Și jumătate la est de Iava.

217. Madura e o insulă lingă Surabaia.

218. De Gubernatis („Memorie intorno ai viaggiatori italiani nelle Indie orientali", Firenze, Fodrattii, 1867) spune că arborele „cam panganghi" e poate arborele ale cărui fructe, potrivit mitologiei indiene, ar da fericirea și pasărea „garuda" (garud'a), e aceea cu penele de aur în care s-ar fi transformat Vișnu. (N.D.M.).

219. Se prea poate să fie capul Roniania, marginea sud-vestică a peninsulei Malacca. Latitudinea exactă e de 1° și 20'.

220. Cingapola este Singapur, numit astfel de la sanscritul „singa" (leu) și „pura" (oraș). Aceasta este denumirea insulei sau orașului așezat la marginea peninsulei Malacca. Pahan este Pagang, oraș și regiune în

partea răsăriteană a peninsulei Malacca. Am bele aceste state au fost din vremuri de demult supuse Siamului. Lagon este regiunea siameză din Ligor; Prhan este un fluviu cu aceeași denumire, Brabri este pesemne Bangri iar Banglia este Bangkok. India (aici se vede că este probabil o greșeală a celui care a transcris), este lutia, care în 1350 a devenit capitala Siamului. Mosto presupune că landibum, Lanuși Langhon Pifa sunt numele regilor siamezi, dar se poate socoti mai curând că sunt denumiri de orașe. (N.E-S.).

221. Camogia e regatul Cambogia; Chiempo e Ciainba sau Chamba a lui Marco Polo, adică regiunea de coastă însemnată acum pe atlas Kampot sau Kimpot. (N.E.S.).

222. Pigafetta a confundat reventul cu un arbore putrezit care crește în Siam și care la ardere dă o aromă deosebit de plăcută. Prețul e foarte ridicat. (N.E.S.).

223. Aceasta este țara Cochin (Cochinchina).

224. În istoria Chinei el e cunoscut sub numele de Cistoug din dinastia Miu. El a urmat după Vutatong în 1519 și a domnit 43 de ani. (N.E.S.).

225. Canton.

226. Primul oraș e Nankin, al doilea este Pekin pe care mongolii îl numeau Kan-Palit sau Kanbalig (orașul hanului) iar în povestirile care se referă la aceea vreme, este amintit sub numele de Cambalu. (N.E.S.).

227. Toată descrierea e influențată de Marco Polo. (Vezi „Milionul", Editura Științifică, p. 77 și urm.).

228. Cuvintele acestea, socotite ca sanscrite de unii comentatori, aparțin în realitate limbii malaieze. (N.D.M.).

229. Chienchii sint probabil locuitorii vechii provincii Ciuciu iar Lechii, populația Taivanului, pe care Pigafetta îl socotea drept o parte din continent.

230. Denumirea Catay dată odinioară părții nordice a Chinei, a devenit în evul mediu numele țării întregi.

231. Han ar putea fi Ilainan, în golful Toanchinului. Alți comentatori îl identifică cu un mic stat chinez de la care își trage numele prima dinastie chineză. Aici e vorba, evident, de Tringano (sau Tranganu) de-a lungul coastelor septentrionale ale peninsulei Malacca.

232. Denumirea iavaneză a Mării Sudice.

233. Sumatra e amintită pentru întâia oară de Vartema, dar a fost vizitată mai înainte de Marco Polo, care a numit-o Mica lava: Traproban (Tarpoban) este denumirea veche a Ceylonului, și nu a Sumatrei. (N.E.S.).

234. Pegu (împreună cu capitala cu același nume) a reprezentat într-o vreme unul din cele mai puternice state în est, dar cu timpul statele vecine l-au întrecut. El constituie o parte a Indiei împreună cu Bengal și Orisa (Urisa). La sfârșitul secolului al XII-lea Bengal a făcut parte din imperiul industan Gori sau Patana, constituind o provincie separată, iar în 1340 a

devenit din nou un stat independent până ce a fost cucerit de Akbar în 1573. Chelin este de fapt Kulam sau Kilon pe Malabar, la timpul său un important centru comercial, care și-a pierdut însemnătatea la mijlocul secolului al XVII-lea. Narsinga sau Vigiaianagar, astăzi oraș în ruine, a fost la timpul său capitala vechiului stat al Brahmanilor Karnatica, a cărui putere se răspândea pe o mare parte a peninsulei între țărmurile lui Malabar și Coromandel. Calicut, Cambai, Cananore, Goa și Ormuz erau mari centre comerciale, până la și în timpul ocupației portugheze. (N.E.S.).

235. Pigafetta omite o castă preoțească și expune confuz pe celelalte. În realitate însă, au existat doar patru caste principale: brahmanii sau preoții, care „au provenit din gura lui Brahma"; militarii (cșattira, csettri sau ciuttri), care „au provenit din mâinile lui Brahma"; clasa meșteșugărească, care se ocupa cu meșteșugul (vaisia), „care a provenit din șalele și coapsele lui Brahma"; sadra sau clasa sclavilor „care au provenit din picioarele lui Brahma" și sunt cu totul lipsiți de drepturi. Acest sistem de caste, sfințit de religie, a consacrat orânduirea de clasă bazată pe exploatare și asuprirea maselor largi ale populației. (N.E.S.).

236. Parayar sau paria. (N.M.).

237. Mozambicul, pe coasta orientală a Africii, fusese ocupat de portughezi încă de la 1498, datorită lui Vasco da Gama.

238. Data de 6 mai e dubioasă. Din *Jurnalul pilotului Victoriei,* Albo, se pare că trecerea din Oceanul Indian în Atlantic s-a făcut abia la 19 mai. (N.M.).

239. Din cauza necontenitelor furtuni, alternate cu căderi ale vânturilor. *Victoria* a fost silită să stea în apele Atlanticului sub tropical din mai până în iulie.

240. Despre evenimentele care au avut loc lângă insula Santiago, Albo povestește următoarele: „Luni, în 14, am trimis pe țărm o luntre cu orez. A doua zi ea s-a întors și a plecat din nou cu încărcătură. Am așteptat până noaptea, dar ea nu s-a întors. Am hotărât să așteptăm până dimineața, dar ea tot nu s-a întors. Atunci ne-am apropiat de port pentru a afla cauza acestei întârzieri și în timpul acesta s-a apropiat de noi o luntre de pe care ni s-a cerut să ne predăm lor. Ei au declarat că vom fi trimiși înapoi cu corabia pe care ei o așteaptă din Indii iar pe corabia noastră vor încărca oameni ai lor căci acesta este, ziceau ei, ordinul conducătorilor lor. Noi am cerut să ni se dea înapoi oamenii și luntrea. Ei au răspuns că vor transmite cuvintele noastre conducătorilor lor. Văzând aceasta, am întins toate pânzele și am plecat cu vântul din bordul opus. Pe corabia noastră au rămas 22 de oameni, atât bolnavi, cât și sănătoși. Aceasta a avut loc marți în a 15-a zi a lunii iulie", (N.E.S.).

241. Cauza arestării celor treisprezece spanioli e narată altfel de alte izvoare: portughezii și-ar fi dat seama de minciuna spusă, pentru că în loc să plătească cu bani pe sclavii tocmiți să pompeze apa din corabie,

spaniolii i-au plătit cu mirodenii aduse din Orient, de unde ciuda guvernatorului, care spunea că ex portul acestora nu putea fi făcut decât de portughezi. Această opreliște portugheză și amenințarea de a-i aresta și pe ceilalți și de a-i duce la Lisabona sunt confirmate și de comandantul navei, Del Cano, în depoziția pe care a făcut-o în timpul cercetărilor. (N.M.).

242. Pe baza unui document oficial care sc păstrează în arhiva principală a Indiei, Navarrete dă lista celor rămași în viață pe.. *Victoria”* și care au ajuns cu bine în Spania:

I. *Juau Sebastián de El Cano,* căpitan.
2. *Francisco Albo,* pilot.
3. *Miguel Rodos,* ofițer navigator.
4. *Juan de Acurio,* cârmaci.
5. *Martin de ludisibus,* marinar.
6. *Hernando de Buslamente.* Frizer.
7. *Aires,* canonier.
8. *Diego Gallego,* marinar.
9. *Nicohis de Napies,* marinar.
10. *Miguel Sánchez de Rodos,* marinar.
11. *Francisco Rodriguez,* marinar.
12. *Juan Rodriguez de Hueha,* marinar.
13. *Antonio Hernández Colmenero,* marinar.
14. *Juan de Arratia,* marinar.
15. *Juan de Santander,* marinar.
16. *Vasco Gómez Gallego,* marinar.
17. *Juan de Cibuleta,* grumete.
18. *Antonio Lombardo {Pigafetta},* rezervist.

243. Face aluzie la procesele intentate pentru răzvrătire, despre care însă nu dă detalii.

244. Pigafetta nu amintește că pe *Victoria* au fost aduse mirodenii a căror valoare a întrecut cu mult cheltuielile pentru echipa rea celorlalte patru corăbii și pentru utilarea lor. Încărcătura consta din cuișoare, scorțișoară, nucușoară și arbore de sandal. *Victoria* a făcut după aceea o călătorie până la Cuba, apoi a suferit un naufragiu. (N.E.S.).

245. Pigafetta spune că au ajuns la 26, nu la 29 septembrie. (N.M.).

246. Nu a numit-o mai înainte; semn evident că relatarea a fost rezumată. E vorba de coasta Sierra Leone. (N.M.).

247. Râul pe care Magellan l-a numit San Cristóbal (Sf. Cristofor) este râul unde a fost ucis Juan de Solis, adică Rio dela Plata. (N.M.).

248. Numele de Capul Apollonia i-a fost dat pentru că a fost văzut în ziua de 9 februarie, E de observat că pilotul menționează și locurile pe care doar le-au văzut, în timp ce Pigafetta amintește numai pe acelea în care escadra a făcut escală. Din greșeală Hugues identifică acest Cap cu Capul Corrientes. (N.M.).

249. Golful Sau Matias, numit așa pentru că a fost descoperit la 24 februarie, nu se află la 34° latitudine sud, ci la circa 43°. Se vede că e o greșeală a primului traducător sau vreo inver siune de cifre a copiștilor. (N.M.).

250. Și această latitudine e sigur greșită. Trebuie să se citească cel puțin 47°. (N.M.).

251. Calculul e greșit, pentru că ei au sosit la 31 martie și au plecat la 24 august, adică au rămas acolo patru luni și douăzeci și șase de zile. (N.M.).

252. Și aici eroarea e evidentă, pentru că latitudinea portului acela e de 49° 40', după Albo, și 49°, după Pigafetta. (N.M.).

253. Ce fel de mărfuri ar fi putut să ia de acolo? Pigafetta spune că au luat apă, lemne și pești. Poate însă că aci traducătorul-rezumator a voit să facă aluzie la recuperarea mărfurilor încărcate pe Santiago. (N.M.).

254. De aici se vede că acest *Roteiro* a fost scris în Orient pentru că ultimul patagonez, îmbarcat pe *San Antonio* sub comanda lui Estebán Gómez, a murit și el în cursul călătoriei acelei corăbii spre Spania. (N.M.).

255. Se pare că autorul vrea să excludă ideea trădării din partea comandantului navei *San Antonio,* atribuind conduita lui unei erori de navigație.

256. Adică la „Marea" Pacificului, numită mai înainte Marea Sudului.

257. Importantă diferență față de datele lui Pigafetta, care pune insulele acestea la 15° lat. Sud. În timp ce pilotul Albo le pune la 16°15' și 10°40': de aici dificultatea de a le identifica, (N.M.).

258. Vezi nota nr. 229.

259. Aceasta e Insula Messana sau Mazana pe care Pigafetta o descrie atât de minuțios. (N.M.).

260. Cei doi căpitani au fost Duarte Barbosa șiiJuan Serrano. Vezi notele nr. 69 și 118.

261. Asupra motivelor care i-au făcut pe cei doi căpitani să debarce, mărturiile diferă între ele: pare foarte probabil că noii comandanți, hotărând să retragă toate mărfurile din magazia de pe uscat, au coborât ca să-i silească pe indigeni să le predea. Alții însă pomenesc, după cum am văzut, despre o invitație a regelui. (N.M.).

262. A fost probabil o intervenite de cifre. În loc de 108 trebuie să se citească 180, ceea ce coincide cu calculele făcute după registrele morților. (N.M.),

263. În celălalt manuscris e scris însă Quype. E vorba desigur de Chipit sau Quipit despre care vorbește Pigafetta.

264. Probabil Palawan.

265. Într-un alt manuscris se citește De Gameano. Trebuie să fie un sat de pe coasta Palawan, neidentificabil. (N.M.).

266. Trebuie să fie insulele care sunt însemnate pe hărțile olandeze cu

numele de Balabak și Banguey.

267. Lucam pentru Luzon sau Luțon, cum spune Pigafetta. (N.M.).

268. Insula aceasta, pe care Pigafetta o numește *Cimbombon,* e actuala lainbogon, dar latitudinea dată de *Roteiro* e greșită. (N.M.).

269. Solo în Pigafetta, adică Sulu.

270. Chippit al lui Pigafetta. (N.M.).

271. Pagghima a lui Pigafetta; acum Basilan. (N.M.).

272. Aceasta e fraza care arată limpede că traducătorul era un portughez, dar s ar putea să fie și o notă marginală, inclusă în text de un copist ignorant. (N.M.).

273. Probabil eroare de transcriere pentru Bachian. Vezi Pigafetta.

274. Se înțelege că traducătorul dă aici numai știrea despre plecarea navei *Victoria* și despre ruta prestabilită. De aici începe partea cea mai importantă a Cărții de drum, pentru că nu avem date despre călătoria navei *Trinidad* în Pigafetta, ci numai în ra portul lui Da Brito și în declarațiile celor ce s-au înapoiat. (N.M.).

275. Se vede că traducătorul n-a înțeles bine. Necunoscând geografia. se pare că el crede că strâmtoarea ar fi fost în America Centrală, Nu e posibil ca autorul Cărții de drum să fi lăsat vreo îndoială asupra rutei de urmat. Ruta însăși arată că încă de la început voiau să navigheze spre est și nu spre sud-est. (N.M.).

276. Insulă greu de identificat. Hugues notează că o insulă Batochina e amintită de Maffei în „Istoria Indiilor Orientale" (Storia della Indie Orientali), dar se pare că ea nu se găsea pe ruta urmată de *Trinidad.* (N.M.).

277. Suntem mereu în preajma Insulei Gilolo, date fiind distanțele notate. (N.M.).

278. Identificarea e imposibilă. Hugues presupune că e vorba de cele două insule la nord-est de Gilolo. (N.M.).

279. În grupul Insulelor Palan. (N.M.).

280. La peste 12 grade nu e numai o insulă, ci chiar un grup de insule, Uraccas, care se află la 145° long. E. De Greenwich. Dar pre-supunând o eroare de un grad, ar putea fi vorba de Acrigan; și lucrul acesta pare confirmat de ceea ce se citește mai jos în legătură cu pilotul care a fugit. Mai e de notat că într-un manuscris se citește Cyco în loc de Chyquom. (N.M.).

281. Dacă indicația e exactă ar fi ajuns la înălțimea capului Mendocino, dar pentru că nu e indicată longitudinea, nu știm la ce depărtare de cap. (N.M.).

282. În alt manuscris, e trecut Quamgragaiu care e, evident, Agrigam din grupul Marianelor, despre care am vorbit mai sus. (N.M.).

283. Și insula aceasta se găsește în grupul Marianelor, poate Botaha. Se mai notează că în această insulă au debarcat trei marinari, sătui (obosiți) de suferințe, și n-au mai voit să se îmbarce, după cum istorisește căpitanul în raportul său. (N.M.).

284. Gilolo, cea mai la răsărit dintre Moluce.

285. Această predare fără condiții la un dușman, pe care trebuiau să-l presupună implacabil, a fost ascunsă de Da Brito regelui Portugaliei. Da Brito se laudă că a capturat corabia *Trinidad* și se complace în enumerarea prăzii făcute. E însemnată știrea din scrisoarea lui Da Brito că spaniolii de pe corabie își pro puneau să treacă mirodeniile de pe *Trinidad* pe spinarea ani malelor de povară, peste istm, și să se îmbarce apoi pentru Spania. (N.M.).

286. Manrique, după atestările supraviețuitorilor (N.M.).

287. Nu se înțelege bine ce vrea să spună. Se poate interpreta „s-a înapoiat după ce a parcurs 1100 de leghe”, (N.M.).

288. În legătură cu Don Enrique de Menezes, se presupune o eroare de nume, pentru că Enrique de Menezes a fost guvernatorul Indiilor Portugheze în 1525 – 1526, dar nu e neprobabil să fie vorba despre un altul din aceeași familie. (N.M.).

CUPRINSUL

AMERICA DE NORD

EUROPA

ASIA

OCEANUL PACIFIC

OCEANUL ATLANTIC

AFRICA

CHINA CATIBARA

JAPONIA CIPANGU

INDIA

Ile Filipine

Ile Mariane

Ile Marshall

Noua Guinee

Ile Gilbert

Ile Manihiki

Ile Societății

Ile Tubai

OCEANUL INDIAN

OCEANUL PACIFIC

AUSTRALIA

OCEANIA

Noua Zelandă

Ile Fanny Natale

Ile Phoenix

Ile Manihiki

Ile Pukapuka

Ile Societății

Ile Tubai

AMERICA DE SUD

Ia Pasqua

I. Juan Fernandez

DRUMUL STRĂBĂTUT DE MAGELLAN

ÎNTOARCEREA SUB COMANDA LUI ELCANO

